

bliée de nouveau en 1808, avec des additions considérables. Celle que nous publions dans nos Mélanges est entièrement différente; c'est un autre ouvrage.

Les Orientaux possèdent plusieurs compilations qui ont de la ressemblance avec celle de Pierre Alphonse, quoique très-inférieures à celle-ci; entre autres: *Pirké Aboth* (8) (Chapitres des Pères), recueillis par Rabbi Nathan, de Babylone, qui florissait en 121, et traduits dans toutes les langues; *Mivchar Happeninim* (9) (Choix de pierres précieuses), compilé en arabe par Rabbi Jédaïa Bedraschi, vers 1298, contenant beaucoup de sentences des anciens philosophes grecs et arabes, traduit en hébreu par Juda Aboen Tibbon (Soncino, 1484), et en latin par Erbert (Francfort, 1653); *Proverbiorum arabicorum Centuria* duæ, par Abi Ubeid, traduit en latin par Scaliger et Thomas Erpen (Leyde, 1614, in-4°); *Ayophthegmata Ebraeorum ac Arabum ex aboth R. Nathan, Aristea, libro selectarum margaritarum, et alii auctoribus selecta, latineque redditæ, cum brevibus scholiis*, par J. Drusius (Francfort, 1612, in-4°).

Nous avons trouvé quelques-unes des fables du *Castolement dans les Mille et une Nuits*; nous pensons qu'il est inutile de les indiquer.

On attribue à Pierre Alphonse, 1e une Logique qu'on dit avoir été d'abord traduite en langue hébraïque, et que l'on prétend aussi l'avoir été en grec longtemps après par Georges Scholaire, connu sous le nom de Gennade. Lambécius en rapporte un extrait (*Biblioth. Cœs. Vindobon.*, tom. VIII, pag. 285); *Διδαχτεῖσθαι τεχνην τεχνῶν, καὶ ἐπιστήμην ἐπετηροῦν*, etc., *Dialectica est ars artium, scientia scientiarum, ad omnium habituum principia viam habens;*

A mais il est bien évident que maître Pierre, Espagnol, auteur de ce dernier ouvrage, et qui mourut en 1277, suivant Lambécius, n'est pas Pierre Alphonse, qui florissait au commencement du siècle précédent.

2e *De abundantia in sermonibus ad omnem materiam*. Voyez Fabricius, *Biblioth. medie et infinita latinitatis*, lib. xv, tom. III, pag. 239, qui cite Sanderus, pag. 205, et qui renvoie mal à propos à Thème, *De scriptoribus ecclesiasticis*, pag. 149, edit. *Coloniæ*, 1546, in-4°.

3e *De scientia et philosophia*. Wolf croit que ce traité est le même que la *Disciplina clericalis*; *Biblioth. Hebr.* tom. I, pag. 971. D. Joseph Rodriguez de Castro, *Escriptores Rabinos españoles*, pag. 20, adopte aussi cette opinion, que Nicolas Antonio rend certaine en B citant quelques passages du livre de la *Science et de la Philosophie*, qui se trouvent dans la *Disciplina de Clergie*; *Biblioth. Hisp.*, ret., tom. II, pag. 7-8, edit. *Romæ*, 1696, in fol.

4e *De Pavone figurali*. Ce petit poème, dirigé contre les vices de la cour de Rome, et contre les religieux mendians, ne peut-être de Pierre Alphonse: il est postérieur au premier concile de Lyon, tenu en 1245.

Il serait ridicule de prolonger l'énumération des ouvrages qui sont attribués à Pierre Alphonse, et qu'une critique éclairée lui refuse justement. On ignore l'époque et le lieu de sa mort; cependant Casimir Oudin insinue que ce savant mourut en 1110.

J. LABOUDERIE,

Vicaire général d'Avignon, etc.

PETRI ALPHONSI

EX JUDÆO CHRISTIANI

DIALOGI

In quibus impiæ Judæorum opiniones evidentissimis cum naturalis, tum cœlestis philosophiae argumentis confutantur, quædamque prophetarum abstrusiora loca explicantur.

(*Biblioth. Patr. Lugdun.*, XXI, 172.)

PETRI ALPHONSI PRÆFATIO.

Uni et æterno primo, qui caret principio et qui caret termino, Omnipotenti, rerum omnium Creatori, omnia scienti, omnia quæ vult facienti, qui hominem ratione et sapientia præditum, omni præpositus animali, quibus duabus virtutibus et quæ justa sunt intelligens appetet, et quæ saluti contraria sunt

D effugeret, honor et gloria, sitque mirabile nomen ejus benedictum in sœcula sœculorum. Amen.

Dixit sequentis operis compositor: Omnipotens suo nos Spiritu inspiravit, et ad vitæ rectæ semitam direxit, tenuem prius oculorum albnginem, et post grave corrupti animi velamentum removens,

Tunc nobis prophetiarum claustra patuerunt, et earum arcana revelata sunt, et admovimus animum ad percipiendum verum earum intellectum, morati que sumus super ipsum explanandum. Unde perpendimus, et quod in eis intelligendum, et quod inde est credendum, videlicet quod unus sit Deus, in personarum Trinitate, quæ nec ullo se præcedunt tempore, nec aliqua a se segregantur divisione, quas Christiani Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum nominant, et quod beata Maria de Spiritu sancto concipiens, sine virili coniunctione Christum peperit, corpus generans animatum, quod incomprehensibilis deitatis esset habitaculum. Unus itaque Christus tribus perfectus substantiis, corpore scilicet anima et deitate, idem et Deus et homo est, et quod eum Iudei crucifixerunt, sua dispositione et voluntate, ut sicut erat creator, fieret et redemptor totius sanctæ Ecclesie, fidelium scilicet præcedentium et sequentium, mortuusque corpore et sepultus, et tertia die resurrexit a mortuis, ascendit etiam in celum, et ibi simul est cum Patre, venturus in die judicii, judicare vivos et mortuos, sicut propheta locuti sunt, et futurum prædicterunt. Cum itaque divinæ miserationis instinctu ad tam excelsum hujus fidei gradum pervenisset, ex vi pallium falsitatis, et nudatus sum tunica iniquitatis, et baptizatus in sede Oscensis civitatis, in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, purificatus manibus Stephani gloriós et legitimí ejusdem civitatis episcopi. Hora etiam baptismatis, præter ea quæ premissa sunt, credidi beatos apostolos, et sanctam Ecclesiam catholicam. Hoc autem factum est anno a nativitate Domini millesimo centesimo sexto, atatis mee anno quadragesimo quarto, mense Julio, die natalis apo-

A stolorum Petri et Pauli. Unde mihi ob venerationem et memoriam ejusdem apostoli, nomen quod est Petrus, imposui. Fuit autem pater meus spiritualis Alfonso, gloriós Hispaniæ imperator, qui me de sacro fonte suscepit, quare nomen ejus præfato nomini meo apponens, Petrus Alfonsi mihi nomen imposui. Cumque notum esset Iudei qui me antea noverant, et probaverant peritum in libris prophetarum et dictis doctorum, partem etiam non magnam habere omnium liberalium artium, quod legem et fidem accepisse Christianorum, et unus essem eorum, quidam eorum arbitrali sunt me hoc non fecisse, nisi quia adeo omnem abjeceram verecundiam, quod et Deum et legem contempseram. Alii vero propterea me fecisse dicebant, quod non ut decuerat prophetarum et legis verba intellexissem. Alii autem vanæ gloriae impunitabant, et me hoc fecisse calumniantur ob honorem sæculi, eo quod Christianorum gentem ceteris omnibus superesse conspicerem. Hunc igitur libellum composui, ut omnes et meam cognoscant intentionem, et audiant rationem, in quo omnium aliarum gentium credulitatis destructionem præposui, post hæc Christianam legem omnibus præstantiorem esse conclusi. Ad ultimum etiam omnes cuiuslibet Christianæ legis adversarii objectiones posui, positasque pro meo sapere cum ratione et auctoritate destruxi. Librum autem totum distinxii per dialogum, ut lectoris animus promptior fiat ad intelligendum. In tutandis etiam Christianorum rationibus, nomen quod modo Christianus habeo, posui: in rationibus vero adversarii confundendis, nomen quod ante baptismum habueram, id est Moysen. Librum etiam in titulos duodecim divisi, ut quod lector quisque desiderat, citius in illis inveniat.

INCIPIT DIALOGUS PETRI COGNOMENTO ALPHONSI, EX JUDÆO CHRISTIANI

27

MOYSI JUDÆI.

PETRUS. A tenera igitur pueritiae ætate quidam D rari sollicitus fui, sed meus affectus caruit effectu usque modo, cum te læto Dei gratia video vulnu. Nunc tuam mihi, queso, patescas intentionem, et per quam vel antiquam deserueris, vel novam legem delegeris pandas rationem. Novi enim bene olim lo valere in scriptis prophetarum, et verbis nostrorum doctorum a pueritia quoque super omnes coæquevos tuos legis relatorem fuisse, et si quis adversarius esset, te illi defensionis elyptum opposuisse; Iudeis in synagogis ne a sua unquam fide recederent prædicasse, consciens docuisse, doctos in majus or-

rari sollicitus fui, sed meus affectus caruit effectu usque modo, cum te læto Dei gratia video vulnu. Nunc tuam mihi, queso, patescas intentionem, et per quam vel antiquam deserueris, vel novam legem delegeris pandas rationem. Novi enim bene olim lo valere in scriptis prophetarum, et verbis nostrorum doctorum a pueritia quoque super omnes coæquevos tuos legis relatorem fuisse, et si quis adversarius esset, te illi defensionis elyptum opposuisse; Iudeis in synagogis ne a sua unquam fide recederent prædicasse, consciens docuisse, doctos in majus or-

vexisse. Ecce autem nescio quo pacto video commutatum, et a semita rectitudinis alienatum, quod ut meo videtur animo, errore existimo factum. Cui ego : Plebeiorum et imperitorum mos est hominum, ut si quem quidquam contra suam agere viderint consuetudinem, licet id rectum et justissimum permaneat, illorum tamen aestimatione a:que judicio, iustitiae et nomen et culpam subeat. Tu vero in philosophiae cunis enutritus, philosophiae uberibus lactatus, qua fronte me potes inculpare, donec ea quæ fecerim, justa an injusta valeas probare?

MOYSES. Quoniam duo contraria meo occurrunt animo : unum, quia aestimo te prudentem virum non potuisse recedere ab ea quam tenebas lege, nisi hanc quam suscepisti veraciter cognovisses meliorem; alterum, quia legem quam teneo ego, et tu reliquisti, pro meliori habeo, ideo et quod tu fecisti errorem aestimo, et cui potius parti acquiescam ignoro. Quamobrem peto a te ut hujus dubitationis scrupulum ab animo meo depellas, et utsque in alterna rationis campo discurramus, donec ad hujus rei indaginem perveniam, et an justum sit factum tuum, an injustum cognoscere valeam.

PETRUS. Natura habet hoc humana, ut animo quoquo pacto conturbato, in vero falsoque discernendo discretionis caret oculo. Nunc itaque nisi omnem a pectore tuo perturbationem dimoveris, ut more sapientum et quæ justa sunt collaudemus, et quæ injusta sine contentione rejiciamus, nostro operi finem nullatenus imposituri, in vacuum verba jactabimus.

MOYSES. Pactionem istam libens suscipio, et ut tu eandem in te suscias rogo.

PETRUS. Ego certe laetus consentio.

MOYSES. Hoc etiam si placet imploro. Quod si aliquam de Scripturis auctoritatem attuleris, secundum veritatem Hebraicam hoc facere velis. Quod si aliter facias, me non recepturum esse agnoscas. Sed et si ego aliquam, juxta quod apud nos est, tibi adducam, et ut eam volo recipias, et quod verum agnoveris, nullatenus contradicas.

PETRUS. Et hoc ego certe non abnego, tuo namque Ipsi gladio occidere te multum cupio.

MOYSES. Præterea si quid intercederit aliquando, quod a legum alienum videatur proposito, non te pigeat quæso, sed de cæteris artibus cum opportunus exigerit locus, interroganti respondere studeto, concedasque volo ut mutua ratione mihi aliquando interrogare, aliquando liceat respondere, aliquando etiam adversari, prout sermo dederit mihi.

PETRUS. Concedo. Jam interrogare tibi liceat, de quacunque re vis sapere, et quavis intentione.

MOYSES. Concedis tu Moysen filium Amram verum prophetam Israelitici populi, et vere a Deo missum fuisse (*Exod. iii*), et quidquid ex Dei nomine prophetaverit fideliter enuntiasse et dixisse?

PETRUS. Concedo utique.

MOYSES. Concedis quoque omnes post Moysen pro-

A phetas pro ejus lege confirmando venisse; non in aliquo redarguenda?

PETRUS. Et hoc etiam concedo.

MOYSES. Nec negas legem, quam in præsenti Ju-dæi tenent, et a Moyse scriptam asseverant, eamdem per omnia, sicut Moyses eam scripsit, permanere

PETRUS. Quomodo, quæso, negare potero, præci-pue cum eadem lex eisdem Moysi verbis, a nostris olim, quibus fidem adhibemus, doctoribus trans-lata, et apud nos scripta habeatur; præter in qui-busdam locis, ubi licet mutantur verba, eadem est tamen sententia?

MOYSES. Quomodo igitur te video eam esse trans-gressum, et ab ipius semitis deviun?

PETRUS. Non est ita, sed nunc completam ejus, B prout debo, fidem conservo, et per. rectissimas ejus semitas recto gressu procedo.

MOYSES. Ex verbis tuis datur intelligi, ex legis et prophetarum verbis te rectum sensum concipere, Judæos autem, ejusdem legis cultores, ab ejus recta intentione alienos existere; unde et tuo judicio male videntur intelligere.

PETRUS. Bene verborum meorum sensum pene-trasti.

MOYSES. Fac igitur me cognoscere in quo tibi videtur Judæos errasse in legis explanatione, to vero melius intelligere.

PETRUS. Quomodo video eos solam legis super-ficiem attendere, et litteram non spiritualiter, sed carnaliter exponere, unde maxima decepti sunt errore.

MOYSES. Quid his verbis significes non satis per-pendo, unde ut apertius loquaris exoro.

PETRUS. Non reminisceris doctorum vestrorum, qui vestram doctrinam, cui lex vestra tota, secun-dum vos, annitur, scripserunt, quomodo asseverant Deum corpus et formam habere, et ejus ineffa-bili majestati talia applicant quæ nec ulla constant-ratione? Quin et de eo tales protulere sententias, que non aliud nisi verba videntur jocantium in scholis puerorum, vel nentium in plateis mulierum. Item, secundum vestri intellectus capacitatem legem explanantes, vos captivitatem speratis evasuros eo modo quo fieri nequit. Item in captivitatis evasione D speratis vos adeo inusitatum fieri miraculum, ut vestros suscitet mortuos, qui terras denuo ut prius incipient inhabitare. Item vos in captivitate existen-tes, de omnibus legis præceptis, etiam secundum vestram explanationem, nihil nisi minimum quid con-tueor agere. Idipsum autem quod agitis Deo pla-cere, et acceptabile creditis, de eo quod prætermittitis, eum nequaquam vos culpaturum consideratis, omniaque complesse vobis videmini, quod evidenter obtinet maximum locum erroris. Sunt enim alii perplures errores, in quos vos conjecterunt non sanæ legis explanations.

MOYSES. Nimiris profunde in nostram inveberis infamiam, et vis opprimere gentem Judaicam. Et verba quidem sunt pauca et levia, sed est in eis

multa et gravis sententia. Et si sub uno totam velimus concludere rationem judicio, multaque sub uno comprehendere titulo, cum singula elucidare debeamus, omnibus indiscrete commistis, obscuritatem inferimus. Unde si bonum tibi videtur, si: singulis rationis sententiis singulos ascribamus titulos, ut, unoquoque alterna sermonis ratione discussio, ad alium ordinatim accedamus, ut sic operi nostro congruum terminum imponamus.

PETRUS. Quod a te bene dictum est persicciatur, et quod digne consulis compleatur. Singulis itaque sententiis titulis suis appositis, de quo prius volueris quære, quoniam paratus sum respondere.

TITULUS PRIMUS.

Ostendit quod Iudæi verba prophetarum carnaliter intelligunt, et ea falso exponunt.

MOYES. Primum sic instituamus titulum, qui contineat rationes, quibus in nos et in nostros invenheris doctores, quod Deo scilicet corpus et formam ascribimus, et ejus naturæ talia adnotamus, que rationis veritas abhorret. Hanc igitur rem diligenter discutiamus, donec ad ejus indaginem ratione et argumento perveniamus.

PETRUS. Dictum collaudo.

MOYES. In primis itaque mihi volo ostendas, ubi doctores nostri Deum corpus et formam habere dixerunt, et quomodo super hac re locuti fuerunt.

PETRUS. Si nosse cupis ubi scriptum sit, in prima parte vestræ doctrinæ, cuius vocabulum est benedictiones. Si igitur vis scire quomodo dixerunt Deum habere caput et brachia, et in cæsarie pixidem gestare ligatam corrigia, ipsiusque corrigia nodum a postera capitï parte sub cerebro firmatum, intra pixidem vero quatuor esse cartulas, Iudeorum laudes continentæ, in summo autem sinistri brachii gestare aliam pixidem, simil modo corrigia ligatam, chartamque ibi esse continentem omnes laudes quæ in prædictis quatuor scriptæ dicuntur. Concedis hæc omnia in eo quem dixi loco hoc modo scripta haberi?

MOYES. Negare quod est evidens nequeo.

PETRUS. Quam super hac re, quæso, habent auctoritatem?

MOYES. De pixide quam gestat in cæsarie, et de nodo corrigia, auctoritatem sibi attrahunt, ab eo loco ubi Dominus ait ad Moysen: *Videbis posteriora mea, facies enim mea non videbitur* (Exod. xxxiii). Tunc enim Moyses nodum corrigia videt. Nodum autem ipsum aliquius pixidis esse necessarium est. De ea autem quam gestat in brachio auctoritatem, profertur ab Isaia dicente: *Juravit Dominus in dextera sua, et in brachio fortitudinis sua* (Isa. lxii). Per brachium enim fortitudinis vult intelligi sinistrum, in qua illa pixidis virtus continetur.

PETRUS. Ad memoriam me reduxisti. Reminiscor enim me jam hunc perlegisse locum, sed auctoritas hæc nullum tibi confert patrocinium. Cum enim lex prohibeat Deum Moysi dixisse: *Posteriora mea videbis*, et quoniam Deum mentiri non posse constat,

A ita postea factum, hic Scriptura tacente, non dubitemus, nusquam tamen lex meminit quod Moyses in ejus posterioribus aliquid viderit. Qualiter igitur eum corrigia nodum, quod sine risu vix potest vidisse dicitis? Item, cum per posteriora non solum cervix, sed etiam quælibet corporis pars convenientius intelligi possit, hoc quod vos cervicem eum vidisse asseritis, non ratione vel legis auctoritate, sed sola probatis voluntate.

MOYES. Nostri doctores per posteriora cervicem debere intelligi dicunt.

PETRUS. Secundum vestræ stultæ explanationis seriem, quæ et Scripturæ et rationis juvamine carol, progreedi libet. Nam ut Deum cervicem, quod sapienti nefas et videtur, et est, habere concedam, potuit tamen fieri ut Moyses nihil in eo præter cervicem viderit. Aut si quid aliud vidisse fügamus, potuit videre pileum sive corrigia nodum, illius scilicet coronæ quam vos dicitis angelum, nomine Mitraton, singulis diebus capiti Dei imponere.

MOYES. Doctores utique nostri, illud quod vidit corrigia nodum contendunt fuisse: ideoque Deum Moysi cervicem astruunt ostendisse, ut illum videret nodum corrigia.

PETRUS. Ita esse ut asseris ad tuu destructionem concedamus. Nam ut Moyses illum coronæ nodum vidisse mentiamur, cum ejus faciem nullatenus videbit, unde Deum pixidem in anteriori capitï parte gestare probavit?

C MOYES. Quomodo Moyses nodatum corrigiam vidit, pixidem quæ illa ligaretur, in capite Dei fuisse doctores intellexerunt.

PETRUS. Non omnino sanus est hic intellectus, ut Deum aliquid gestare dicamus; potuit tamen illa corrigia ligari cymbalum, aut tintinnabulum aliquid, aut gemma quævis pretiosa, aut aliquid hujusmodi. Verumtamen ut omnia tibi fatuitatis tollam responsa, hoc ut vis et dicas esse concedam. Sed hoc concessum, unde, quæso, Moyses intelligere chartas potuit intus contineri, nedum scisse eum dicas quid in eis scriptum haberetur? Sed et quod super hæc omnia admiratione dignissimum est, quod in illa charta, ut creditis, nihil aliud scriptum est, nisi versus quos Moyses longe post moriens Israeliticum populum, docendo, ex semetipso eum laudans edidit, et post multa aponrum curricula, Salomon Deum adorans composuit de eorum laude; nulla est ratio quare in Dei capite scriptum esse debeat credi.

MOYES. Qued oculis carneis Moyses non vidit, ex sancti Spiritus revelatione cognovit. De chartarum autem scripturis nulla, fateor, est mihi ratio.

PETRUS. Gloria Deo. Jam paulisper stultitiae cares responso. Item si concedamus Moysen horum quædam vidisse, quadam sancto revelante Spiritu cognovisse, cum nec ipse Moyses usquam scriptum reliquerit, nec ullus post eum propheta prodidit, unde vestris doctoribus tam secrete rei arcanum putauit?

Moyses. Per veterum successores, ad nostrorum tandem doctorum pervenit notitiam.

Petrus. Cum ad tam irrationabilis conclusionis diffugium vestrum deviet argumentum, per antiquorum successiones omne tibi licebit firmare mendacium. Est tamen valde indigne ferendum, quia vestris doctoribus apponitis quod ipsi forsitan non sunt, cum ipsi hoc se non a veterum relatione per Moysen habuisse testentur, sed ipsi in versuum explanatione talia commententur.

Moyses. Respondi non ratione recti, sed occasione diffugii.

Petrus. Veritatem itaque tenentes vanitatem vietum, quoniam in rationis exordio sic uterque statuimus.

Moyses. Dignum judico

Petrus. Dic, quæso, nosti quanta ista narratio verisicut ratione, præter hoc etiam quod jam dum nulla constat auctoritate?

Moyses. Video quidem in utroque auctoritatis destructionem. Nunc autem a te exigo ut id ostendas per naturæ rationem.

Petrus. Vos Deum caput, brachia et totam corporis formam habere contenditis. Quod si hoc est, igitur Deum longitudinis et altitudinis dimensionibus constare necesse est fatemini. Si vero bis tribus dimensionibus clauditur, sex nempe corporis partibus terminatur, quod est inconveniens, ut suo ostendetur in loco. De corrigia autem quam eum in capite habere dicitis, duo tibi propono. Tua enim corrigia, aut est de ipso, aut aliunde. Si de ipso est, jam Deus a se divisus est; si vero aliunde est, aut Creator, aut creatura est. Si ergo Creator est, ergo duo sunt creatores; si creatura est, jam quedam creatura major est quadam parte Creatoris, quod inconveniens est. Item, quæro: Hoc quod in capite vel brachio gestat, utrum necessitate aliqua, an sine necessitate illud gestet? Si necessitate gestat, jam Creator indiget creatura, quod aliud est inconveniens. Nunc itaque aperie potes cognoscere quod tibi ostendi ea qua postulabas ratione, scilicet quod de corrigia creditis, quam sit viles.

Moyses. Teneo.

Petrus. Iterum vestri doctores in doctrinarum libro asserunt quod Deus in occidente est tantum, auctoritate Esdræ illud confirmantes, dicentis: *Exercitus cœli supplicat tibi (II Esdras ix).* Exponentes hoc quod, cum omnes stellæ in occidente decidunt, tunc exercitus cœli supplicat Deo, et quoniam hæc stellarum supplicatio fit in occidente, ideo Deum in occidente asserunt esse. Hæc quam dico est eorum sententia. Qui quanquam a Dei sunt cognomine alieni, si mundi saltem figuram agnoscere, non de Deo tam indigna sentirent.

Moyses. Volo milii ostendi, si placet, quomodo ex hoc verbo possit perpendi, quod ipsi figuram mundi non agnoverint.

Petrus. Quoniam nos orientem non dicimus, nisi

A locum illum, ubi prius stella appareat, nec occidentem, nisi ubi nostro subtrahitur aspectui.

Moyses. Nunc obsecro ut orientis et occidentis mihi certum locum ostendas, et hujus rei notitiam subtiliter discutas.

Petrus. Quemadmodum rem istam tibi subtiliter monstrari rogasti, te quoque illud subtili decet oculo intueri. Quod hoc modo considera. In quounque via loco consiste, et ab eodem lineam rectam ad orientis dirige partem. Quæcum pervenierit ad locum ultra quem visum tendere nequis, locum ipsum tibi orientem esse cognosce. Eodem modo si ab eo in quo consistis loco lineam rectam in occidentem direxeris, cum ad talem pervenierit locum, qui visui tuotermimum popat, tibi ipsu occidentis constitue locum.

Moyses. Nunc horam recti ortus, et horam recti occasus mihi monstrari desidero.

Petrus. Nascente stella prædictam lineam usque ad ipsum stellæ locum protende, et in centro ipsius stellæ lineam sige, ita ut media super terram appareat, et media adhuc lateat ipsamque horam ipsius stellæ ortum dices. Cum ergo sol tali modo oriri cœperit super terram, illa hora apud astrologos est verus ortus diei. Eodem modo si occidente stella præfata lineam usque ad eam occidentis partem dirigens summittatem linæ in stellæ fixeris centro, ita ut media super terram, et media sub terra consistat, illam horam esse occasum dices. Cumque sol tali modo occiderit, illa hora apud astrologos verus est occasus diei, et initium noctis.

Moyses. Ex ratione tua talis procedit conclusio, quod cum pars orientalis orbis eadem sit omnibus, locus tamen orientis non idem est omnibus. Itidem quoque, cum occidentalis non idem est omnibus, nec eadem hora ortus, quæ est nobis et cæteris gentibus, nec eadem hora occasus est nobis et cæteris gentibus, sed secundum varietatem locorum terra: in longitudine, variatur locus orientis et occidentis, et hora ortus et occasus.

Petrus. Lætor te rei capere veritatem.

Moyses. Adhuc, quæso, aperiens loquere, et per aliquam similitudinem rem tam subtilem ostende.

Petrus. Constituamus ergo solem in primo arietis gradu et in primo puncto gradus, et dicamus quia cœperit modo oriri civitati Aren, quæ sita est in primo septem climatum terræ, habens nonaginta gradus ad orientem, et totidem ad occidentem, habens etiam nonaginta gradus ad polum aquilonalem, totidemque ad australem. Cum huic, inquam, civitati sol cœperit oriri, quænam hora erit illi civitati quæ sexaginta gradibus distat ab occidente civitatis Aren?

Moyses. Secundum quod in astrologorum libris reperi scriptum, duæ adhuc horæ de præcedenti remanent nocte.

Petrus. Cum igitur civitati Aren sol occubuerit, quæ hora prædictæ erit civitati?

Moyses. Duæ similiter remanent horæ de die.

PETRUS. Cum autem sol illi oriri coepit urbi, quota iam hora est Aenea civitati?

MOYSES. Duabus transactis, tertia inchoat hora.

PETRUS. Cumque illi urbi sol occubuerit, quota hora erit Aenea civitati?

MOYSES. Duæ jam de nocte completæ sunt horæ.

PETRUS. Si igitur filium rectum ab Aenea pertrahas civitate, et perducas summittatem unam ad orientem, et aliam ad occidentem, et simili modo in aliis facias civitate, proferens ab ea rectam lineam, cuius una summitas ad orientem, et alia pertingat ad occidentem, num, quæso, utriusque lineæ termini ab utravis parte in simul poterunt convenire?

MOYSES. Minime, sed quanto ab invicem ipsæ distant civitates, tanto linearum in utraque parte distabunt summitates, triginta scilicet gradus.

PETRUS. Nunc apertissime tibi patet quoniam loca orientis et occidentis, et horæ ortus et occasus non eadē sunt omnibus, sed variantur pro variis terræ longitudinibus.

MOYSES. Bene tandem intelligo.

PETRUS. Item cum sol Aenea oritur civitati, sic eadem hora apud alteram quam diximus civitatem ab ejusdem civitatis oriente in ejusdem occidente lineam protendas, quæ cœli puncta utriusque ejus summitatis cacumen contingit?

MOYSES. Illa quidem summitas quæ vergit ad orientem, primum punctum primi gradus Piscium oblitus, illa vero quæ directa est ad occidentem, primum punctum primi gradus Virginis percutiet.

PETRUS. Bursus si sole Aenea civitati occumbente, apud alteram civitatem lineam eo quo diximus modo ad cœlum usque utrinque tendamus, utraque summitas ejus quas cœli partes contingit?

MOYSES. Quæ ad orientem tenditur, primo puncto primi gradus Virginis; quæ vero ad occidentem primo puncto primi gradus Piscium occurrit.

PETRUS. Iterum autem si sole urbi illi oriente lineas apud Aenea civitatem ad ejusdem orientem, et occidentem tendentes usque ad ipsum cœlum ducamus, utraque summitas quam cœli partem contingit?

MOYSES. Quæ orientem contingit, primam particulam primi gradus Tauri percutiet; quæ vero occidentem primo puncto primi gradus Scorpionis occurrit.

PETRUS. Si autem sole urbi illi occumbente prædictam lineam Aenea civitatis prædicto modo ad cœli cardines ducamus, quas ejusdem cœli partes summitas quæque contingit?

MOYSES. Orientis summitas initium primi gradus Scorpionis, occidentis vero initium primi gradus Tauri contingit.

PETRUS. Nunc cognoscere potes, quia gradus signi qui est in oriente sole Aenea civitati apparente, non est idem cum eo qui eadem hora alii civitati apparet. Similiter gradus qui est in occidente sole in Aenea occumbente, non est idem cum eo qui eadem hora alii apparet civitati. Sicque omnibus contingit

A civitatibus, prout una ostendit; ab alia in longitudo.

MOYSES. Cuncta patenter intelligo.

PETRUS. Nec illa cœli particula, quæ hodie in ortu solis quovis terrarum loco in oriente apparet, est eadē quæ cras eadem hora eodem terræ loco in eodem apparet.

MOYSES. Et hoc lucide patet.

PETRUS. Hæc graduum in cœlo variatio contingit quotidie sicut ipse sol per eosdem gradus variatur assidue.

MOYSES. Quod ratio ostendit negare non valeo.

B PETRUS. Quandoquidem ita esse, ut diximus necessaria constat ratione, et in totius terræ spatio non sunt loca orientis et occidentis æqualia, nec horæ ortus et occasus eadē. Unde necessario sequitur stellas quæ quibusdam occidunt, aliis eadem hora oriri, nec in tota cœli sphæra certus est orientis et occidentis locus, sed quotidie variatur per varios gradus, multo minus credi debet orientis et occidentis mutationem cœlestibus accidere creaturis, quibus nulla unquam intervenit obscuritas, sed semiperna indescientis luminis irradiat claritas, sicut David propheta dicit: *Quia tenebrae non obscurabunt a te, et nox sicut dies illuminabitur: sicut tenebrae ejus ita et lumen ejus* (*Psalm. xxxviii*); et Daniel: *Ipse, inquit, revelat profunda et abscondita, et novit in tenebris constituta, et lux cum eo semper erit* (*Dan. 11*). Cum etiam nulla in cœlo ascensus, vel descensus possit esse localis mutatio, apertissime igitur cuivis patet, quod in cœlo nec oriens sit, nec occidens. Quo probato, fatuitas evidens est dicentium, quod Dei locus occidens est ubi stellæ supplicant Deo.

C MOYSES. Licet manifestis refragari nequeam rationibus, volo tamen mihi, si placet, ostendi quomodo probari possint, vel cognosci longitudines distantium ab invicem civitatum, ut melius cognoscamus diversitates horarum eodem tempore super easdem apparentium.

PETRUS. Constituamus ergo solem in primo Arietis puncto, et incipiat fieri eclipsis solis apud Aenea civitatem, primo puncto septimæ diei horæ erit utique eadem hora primus Cancri gradus in ipsius Aenea oriente. Quod si tunc nosse desideras quota hora fieri incipiat eadem eclipsis, apud aliam quam prædiximus civitatem, si diligenter inspicias, primo quintæ horæ puncto invenies eam ibidem fieri incipere, eodemque momento apparet primum Geminorum punctum in illius civitatis oriente, unde indubitanter patet triginta longitudinis gradus inter utramque esse civitatem. Et hoc quidem modo ab astrologis invenitur quanta inter duas civitates beatetur longitudine.

D MOYSES. Magnæ cæcitatibus velamen de pectore meo educens, veritatis lucernam clarissime infudisti, quare digna a Deo compensetur retributio tibi. Sed quoniam superioris dixisse te memini Aenea civitatem in medio cœli hemisphærio sitam, ita ut æqualiter ab omnibus partibus distet, et in primo septem cli-

matum esse positam, volo ut hujus sitas descriptio-
nem lucidissime ostendens, ita me facias intelligere,
ut videar mihi in eadem urbe consistere. Cum enim
dicas Aren in medio terræ positam, significare vi-
deris ipsius terræ superficiem esse planam, ex ra-
tione vero orientis et occidentis præmissa signifi-
caveras terram rotunditatem habere sphæricam.
Omne autem rotundum principio caret ac sine, sed
ubicunque principium quæreris vel terminum, ibidem
procul dubio invenies et medium.

PETRUS. Considera igitur Aren in tali loco sphærae
terresiris esse, ut et ab aquilonali et ab australi
æqualiter polo distet utroque, et per medium ejus
quotidie transeant duo prima puncta Arietis et
Libræ. Habet igitur ad utruinque polum, nonaginta
gradus, eritque ita Aren in prima parte primi clima-
tis, quantum ad longitudinem.

MOYSES. Ex verbis tuis colligitur quod tota pars
terræ habitabilis in una tantum parte consistat. Vole
itaque nosse quænam sit illa.

PETRUS. A medio terræ ad partem septentrionis.

MOYSES. Geometrica figura hoc mihi monstrari
visibiliter cupio quoniam de hac re diversas gentes
ex librorum scriptis diversa sensisse non dubito.
Quinque etiam zonarum partitione dividunt terram,
quarum medianam solis calore perustam, et ideo inha-
bitabilem dicunt, duas quoque extemas a sole re-
motissimas præ frigoris immensitate similiter inha-
bitabiles probant, duas autem medias illius calore et
illarum frigore temperatas, solas inhabitabiles perhi-
bent esse.

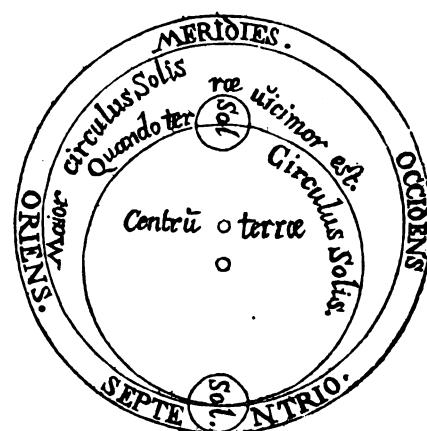
PETRUS. Opinio ista visus obstat effectui. Visu
enim probamus Aren in medio terræ sitam, et initium
Arietis et Libræ super eam recta progreedi
linea, aeremque ibi temperatissimum esse, adeo ut
veris, æstatis, autunni, et hiemis, semper ibi fere
tempus sit æquale, ibi aromaticæ species pulchri
coloris et melliflui nascuntur saporis. Corpora quo-
que hominum non macilenta ibi sunt nimis aut pin-
guia, sed mediocris succi discretione decora. Tem-
poris quoque temperies hominum corpora sibi
consona reddit, et pecora, quia ineffabili pollutant sa-
pientia et naturali justitia. Quomodo igitur quis-
quam dicere præsumat locum super quem sol recta
præter linea inhabitabilem esse? Potius totum
terræ habitabile spatium existit continuum a præ-
dicto loco usque ad septentrionalem globum, quod
antiqui in septem divisorunt partes, quas septem
climata vocaverunt, secundum numerum septem
planetarum. Primum ex illis est in media linea,
ubi Aren civitas est condita, septimum autem se-
ptentrionalis orbis tenet extrellum, reliqua vero
medium continent spaciem. Nullus est inhabitabilis
locus, nisi ubi vel multarum arenarum siccitas cum
aqua modica, vel montium asperitas aratri non pa-
titur onera. Hæc omnia autem oculis subjecta figura
demonstrat:

Extremitas septentrionalis inhabitabilis frigore

ostendens, meo satisfecisti desiderio. Rogo itaque
mihi ostendas, quæ vel illa pars terræ quæ est
ultra Aren ad meridiem non incolatur, prout ista
quæ est citra ad septentrionem, ut ista Aren sit in
medio habitabilis regionis, vel quare pars illa quæ
est ultra, non est habitabilis, et illa quæ citra est
versus aquilonem inhabitabilis.

PETRUS. Quoniam centrum circuli solis est extra
centrum circuli terræ a septentrionis parte, unde
cum sol ad sex meridianæ plagæ signa, quæ
sunt a Libra ad Arietem descenderit, quia tunc terræ
propior est, vicinitate caloris terram exurens, om-
nium rerum insecundam et omnino sterilem reddit,
ideoque inhabitabilis existit. A primo igitur climate
usque ad septentrionem habitabile remansit spatium
climatibus septem distinctum. Quidquid autem a
septimo climate, cum sol inde ad sex meridianæ
partis signa declinat, totius caloris expers remanet
abundatque imbrum, nubium et frigoris superfluitate,
unde et omnis animalis caret habitatione.
Quoniam autem centrum circuli solis extra centrum
circuli terræ sit, a parte septentrionis, oculis su-
bjecta aperte demonstrat descriptio:

MOYSES. Rem hactenus ignoratam brevi, sed luculentia mihi, gratias ago, demonstrasti ratione, satis que illis responsum esse video, qui aliter aliquatenus de terrae sentiunt divisione.

PETRUS Expleto Dei nutu praesenti sermone, ad propositum libet redire.

MOYSES. Dignum censeo.

PETRUS. Vestri doctores in doctrinæ libro tertio, Deum in loco esse asserunt sex partibus terminato, affirmantes testimonio hoc Danielis qui ait: *Cum egrederer ecce princeps Graecorum ingressus est* (*Dan. x.*). Concipiunt enim ex hoc quia in loco tali est Deus, ubi introitus sit et exitus. Quod si ita est, patet ergo quia in loco consistat sex partibus terminato. Si vero terminato circumscribitur loco, tunc aliquis locus vacuus est a Deo. Quod si est, quomodo scit quid sit in alio loco ubi ipse non est, aut quomodo operatur in eo?

MOYSES. Potest quippe sapientiam talem et voluntatem habere, ut quod alibi est et per sapientiam norit, et per voluntatem operetur.

PETRUS. Volo igitur mihi respondeas, utrum illa sapientia atque voluntas sint in eo et cum ipso semper, an extra illum, et sic quoque sine ipso. Si enim dicas quod in eo sint, et non extra illum, idem de eis proveniet quod de ipso, quia non in omni erit loco. Quomodo ergo scire potest quid alibi sit aut operari? Si vero dicas extra illum esse et omnem locum implere, tunc ab illo sunt diversæ. Scιunt enim aliquid quod nescit ipse, et operantur per se quod non operatur ipse. Igitur ipsæ creatrices, et non indiget mundus Deo.

MOYSES. Possunt quidem in eo esse, et in omnem locum sciendo et operando emicare, ut sol cum in uno consistat loco, radios tamen usquequaque calefaciendo diffundit, et illuminando.

PETRUS. Si ita est, sequitur ergo quod illa sapientia atque voluntas non æqualiter ubique consistant. Quidquid enim ita diffunditur, non eamdem vim in ultimo quam in suo habet principio, quod minime convenit Deo. Quoniam quidem autem terminum Deo imponere audetis, utinam vel simpulum credetis et non corporea ei accidentia ascriberetis!

MOYSES. Quonodo nos hoc crederē dicis?

PETRUS. Dicitis siquidem eum singulis diebus semel in die irasci, afferentes in medium testimonium David, dicentis: *Fortis irascitur quotidie* (*Psal. vii.*) Prima etiam hora diei eum irasci asseritis, causam hujus iræ esse dicentes, quod in illa hora reges iniquitatis exsurgentis, diademata sibi impununt, et solem adorant. Videsne quam absurdus sit sermo iste et quoniam fatui sint qui haec protulerunt, cum iræ discretionem prorsus ignorent, quam si noscent, non hoc de Deo sentirent.

MOYSES. Quid igitur iram censes esse?

PETRUS. Ira est quando auditio aliquo quod displateat verbo colera rubea, id est, fel servet, et super hepaticum diffunditur, et sanguini commiscetur. Inde siquidem homo calescit, et in facie pallescit. Hoc

A autem nulli convenit rei, nisi quæ ex quatuor componitur elementis. Deus autem talibus non subjacet lineamentis.

MOYSES. Veritati contradicere nequeo.

PETRUS. Non minus hoc etiam illud abhorrendum est quod dicunt cum de tali re irasci, de qua se non possit ulcisci. Quod si posset, ira profecto ejus quiesceret. Aiunt præterea quod ipsius horæ qua irascitur punctum nemo neverit unquam, nisi Balaam filius Beor. In hoc autem verbo vobis ipsis contrarii estis, cum ex una parte Moyses eum vocet ariolum (*Num. xxii*), vos etiam vocetis iniquum, ex altera vero parte eum prudentiorem Moyse esse significatis, quia punctum horæ neverit quod Moyses latuit. Licetque hoc magna dictum sit admiratione, vilescit tamen majoris fatuitatis comparatione, qua dicitis gallum irrationale animal ipsius horæ punctum quotidie scire. Concedisne hæc omnia eos ita dixisse?

MOYSES. Etsi velim negare nequeo.

PETRUS. Nec hoc sufficit eis de Deo dicere, sed eum etiam quotidie semel in die plorare, et ab ejus oculis duas prodeentes lacrymas in magnum mare dicunt concidere, et has fulgorem esse affirmant illum qui tempore nocturno de stellis videtur cadere. Hæc autem ratio, Deum ex quatuor elementis ostendit compositum esse. Neque enim flunt lacrymæ nisi ex humiditatis abundantia descendantis de capite. Si vero ita est, ergo elementa sunt Dei materia. Omnis autem materia prior est et simplicior forma. Ergo et hæc priora et simplicioria Deo sunt, quod nefas est credere. Itaque si Deus talis est ut dicitis esse, cum nec cibo fruatur nec potu, et quotidie duas ex se emitat lacrymas, necesse est eum decrescere, nisi forte de aquis quæ super cœlo sunt jugiter bibat. Ex verbis quoque eorum colligitur quia ignorant quid ille sit fulgor.

MOYSES. Quid tu de illo sentias fulgere desidero nosse.

PETRUS. Fumosus quidam vapor de terra consurgit nimium siccus, unde et locum nubium transit, perveniens ad locum ubi non multus est calor, quoniam remotus est a motu firmamenti. Quo cum pervenerit, et jam multus in loco uno coierit, ipsius loci calore licet exiguo paulatim crematur, et crematus evanescit, et id est quod per aerem discursare videamus.

MOYSES. Quoniam per te non intermisso doctior fio, non immerito sine intermissione gratias ago.

PETRUS. Fletus quoque ipsius quem Deo indigne ascribunt, Judæorum captivitatem causam esse dicunt; quin etiam propter dolorem eum ter in die ut leonem rugire asserunt, et propter id cœlum pulsare pedibus more calcantium in torculari, more etiam columbae quedam susurri sonitum dare, et quaque vice caput movere, et dolentis dicere vocem: Heu mihi, heu mibi! ut quid domum meam in desertum redegisti, et templum meum cremavi, et filios meos in gentes traustuli? Heu patri qui transtulit

filios suos! et heu filii qui translati sunt de mensa patris sui! Dicunt etiam quod quidam doctorum vestrorum banc audierit vocem in quadam loco rumoso. Præterea quod tanquam parturientis invicem collidat pedes, et more dolentis manibus plaudat, et quia quotidie orat, ut misericordia ejus sit super iram ejus, et ut eat in populo suo in misericordia. Dic, o Moyses, cum Deus oret, quem, quæso, adorat? Se ipsum an alium? Si alium, is quem adorat potentior est eo. Si seipsum adorat aut potens est ejus propter quod orat, aut impotens. Si impotens est, frustra se adorat, si vero potens, aut vult id pro quo orat, aut non vult. Si non vult, pro nihil orat. Si autem vult, non est necesse orare. Vides igitur, o Moyses, quam omnino sit gens hæc aliena a cognitione divina? Si vero verum est Deum pro vobis plorare, ut leonem rugire, cœlum pedibus pulsare, more columbae gemere, caput movere, et præ nimio dolore heu mihi clamare, ipsum præterea præ dolore pedes collidere, manibus plaudere, et quotidie ut vestri misereatur orare, quid ergo vestram ne liberemini impedit captivitatem? An a vobis, an ab ipso procedit hæc mora? Sic enim ab ipso eum ad complendam voluntatem suam minus esse potentem ostenditis cum aliquid volente in completere nec valentem, puerili more eum plorare astruitis. Si igitur nunc impotens est, dicite utrum in futuro potestatem habiturus sit an non? Si unquam habiturus est, igitur et vester et illius dolor sine carebit, vestraque oratio est vacua, et spes nulla. Si vero posse habiturus est, aut illud nondum habuit, sed in præfixo et certo habiturus est tempore quod, cum habebit, vos de captivitate liberabit, aut jam habitus, sed quorundam interventu accidentium amisit, quibus iterum quandoque remotis, et illud recuperatus est, et de captivitate vos educet. Si vero habiturus est tempore certo, restat vobis dicere quid sit quod modo eum prohibet habere, scilicet utrum hoc paucitati imputetis annorum ejus, an debilitati membrorum, an obstaculo cuiuslibet rei, a qua nequeat defendi. Hoc autem credere deo nefas est. Legimus enim in Scripturis sacris, quibus vos nobiscum fidem adhibetis, Deum antiquis temporibus majora miracula fecisse quam si vos de captivitate liberaret, veluti cum decein plagis Ægyptum percussit (*Exod. vii, viii*), et inde vos in manu valida eduxit, et Rubrum mare divisit, in quod Pharaonem cum exercitu suo demersit (*Exod. xiv*), manna quoque et coturnicibus de cœlo in deserto pavit (*Psal. LXXVII; Exod. xvi; Num. xi*), aquas etiam Jordanis in loco uno montis instar constituit (*Josue iii*), solem et lunam Josue precibus fixit (*Josue x*), de exercitu Sennacherib centum octoginta quinque millia nocte una occidi fecit (*IV Reg. xix; Eccli. XLVIII*). In diebus Ezechiæ solem gradibus quindecim reverti præcepit (*IV Reg. xx*). Danielem de lacu leonum liberavit (*Dan. xvi*). Ananiam, Misaellem et Azariam de igne (*Dan. iii*), et vos de Babylonis captivitate liberavit (*I Esdræ vii*), et multa

A alia quæ enumerare longum est miracula fecit. Non ergo dicere potestis quod antiquis diebus potens non fuerit. Si autem eum potenter quidem fuisse, ut æquum est, concedatis, sed aliorum interventu accidentium, eum impotentem factum dicatis, post quorum abscessum eum posse suum recuperaturum credatis, alterum horum necesse est fateamini; illa accidentia aut ex eo et in eo fuisse, ut infirmitas accidens homini, donec convalescat, ab effectu cohibet voluntatis; aut ei ab alio esse illata, ut captivitas cuiilibet a rege illata suæ voluntatis eum protestate privat, donec libertate succedente recedat. Quod si ex eo et in eo fuisse dicatis, Deum ergo corpus habere dicitis, quod contrariorum susceptibile sit, quod de Deo sentire non convenit. Si vero ei ab alio illata dicitis, illum qui intulit Deo potentiem esse ostenditis, quod non minus est inconveniens. Si autem vos ipsos vestræ esse captivitatis causam dicatis, quasi melius modo in captivitate quam olim in libertate vos habeatis cuvis patet esse mendacium, quia nunquam captivitas libertati est comparabilis. Si vero non hac intentione vestrâ libertatem remoramini, sed eo volente vos liberare, vos per pertinaciam ejus voluntati obsistitis, scilicet ut quia ille vos in captivitatem conjecit, vos econtra rario plus quam ipse velit in ipsa captivitate perdureatis, deberet utique vestræ satisfacere voluntati, et non seipsum assidue tanto mœrore deprimere, ant vos ei parcere deceret nec tantum facere contristari. Sed hoc stare nullatenus potest, cum eum quotidie ut vos de captivitate eripiat oretis. Oro itaque te, Moyses, ut tantæ circuitionis ambages a pectori meo excludas.

B Moses. Nihil borum quæ tu enumerasti nosiram impedit captivitatem, sed Deum semper et omnipotentem fuisse et esse fatemur, nec nos captivitatem evadere velle negamus, sed Deum captivitati nostræ certum terminum praefuisse, et donec illud quod constituit, juravit et firmavit tempus adveniat, nos nullo modo liberari posse dicimus.

PETRUS. In hoc verbo inscitiam Deo ascribitis, cum eum tale statuisse dicatis atque jurasse, quod postea eum jurasse et firmasse pœnitentia, cuius rei signum est quod tot modis jugiter pro vobis affligitur, quod si præscisset, non antea statuisse. Insipiens ergo secundum vos fuit. Quod cum apud vos constet, indulgere utique ei debetis, nec precibus eum inquietare assiduis, quanto enim frequentius oratis, tanto magis ejus dolorem innovatis, et quo magis ab oratione cessando eum non inquietaveritis, tanto magis eum consolari permittetis. Sed dic pre cor, o Moyses, dic, inquam, debet quisquam hujusmodi credere doctoribus, et fidem eorum accommodare tractatibus?

Moses. Cum ipsi dicta sua prophetarum confirmant auctoritate, quare tam graviter in eos in veheris, et in prophetas nihil dicens? An necis prophetas dixisse Deum caput, oculos, nares, manus, brachia et universa corporis lineamenta habere?

Ipsi etiam dixerunt singulis diebus irasci, et ut A leonem rugire, et multa alia quæ illorum probantur euctoritate.

PETRUS. Obscura sunt prophetarum dicta, nec omnibus satis aperta. Ob hoc etiam cum in prophetis talia invenimus quæ secundum litteram accipientes a rationis transe exorbiteamus, ea allegorice interpretamur, ut ad rectitudinis semitam reducamus. Necessitas enim cogit nos sic agere, eo quod aliter non potest litteræ ratio stare. Vestri autem doctores non cognoverunt, ut oportuit, Deum, ideo dicta prophetarum superficie tenuis exponentes in eum erraverunt. Ergo ego propter hoc et propter anulta hujus similia dixi me superius dicta prophetarum, prout sanus exigit sensus, intelligere.

MOSES. Nunc mihi volo locum ostendi quem nescie sit nos allegorice intelligere, eo quod ad litteram expositus non possit stare, ut quod dicas verum pateat esse.

PETRUS. Quod queris ostendam. Moyses enim ad Pharaonem : *Locusta, inquit, operiet oculum omnis terræ* (*Exod. x.*). Nunquid enim terra oculum habet? Item, idem de filiis Core : *Aperiens, inquit, terra os suum, devoravit illos* (*Num. xvi.*). Nunquid autem terra os habet? Item, in libro Judicum ait Gaal ad Zebul : *Ecoe populus de umbilico terræ descendit* (*Judic. ix.*). Sed nunquid terra umbilicum habet? Iterum Isaías dicit : *De ala terræ laudes audivimus* (*Isa. xxiv.*). Nunquid terra alam habet? David quoque ait : *Exsultabunt campi et omnia quæ in eis sunt* (*Psal. xcvi.*). Item idem : *Flumina plaudent manibus, montes exsultabunt* (*Psal. xcvi.*). Nunquid autem campi gaudere, flumina manus habere, vel montes possunt exsultare? Salomon quoque ait : *Aves cœli portabunt verbum tuum, et qui habet pennas annuntiabit sententiam* (*Eccle. x.*). Nunquid vel avis verbum dicere, vel habens pennas aliquid potest nuntiare? Habacuc quoque propheta ait : *Lapis de pariete clamabit, et lignum quod inter juncturas ædificiorum est respondebit* (*Habac. ii.*). Num vel lapis clamare, vel lignum potest respondere?

MOSES. Verum quidem quod dicas fateor esse, in plerisque locis sensum allegoricum necessarium esse, tamen quod de corporeis Dei lineaentis dixerunt prophetæ, si secundum litteram exponatur, nescio quare absurdum dixeris esse.

PETRUS. Corporea accidentia quæ Deo ascribitur, non nisi corporeæ substantiæ et rei imaginariae congruunt. Deum autem hujusmodi esse, indecens est credere. Non igitur convenit quæ de Deo tanquam corporeo dicta sunt ad litteram solam exponere. Si enim quis hoc sentiat, et Scripturæ pariter et ratione contrarius extat.

MOSES. Volo ostendas quare quis ita accipiens sit Scripturae contrarius.

PETRUS. Quoniam Deum imaginem aut similitudinem ullam habere dicamus, multis prophetarum auctoritatibus contrainimus. Moyses enim dicit filiis

PATROL. CLVII.

Israel : Custodite sollicite animas vestras. Non viduatis similitudinem aliquam in die qua locutus est vobis Dominus in Horeb de medio ignis, ne forte decepti faciatis vobis sculptam similitudinem aut imaginem viri vel semina, similitudinem omnium jumentorum quæ sunt super terram, vel avium sub cœlo volantium, aut reptilium quæ morentur in terra, sive piscium qui subter morantur in aquis (*Deut. iv.*). Cumque eis prohibuisset ne Deum compositis corporibus assimilarent, veritus etiam ne forte eum simplicibus corporibus conformarent, adjunxit : *Ne forte elevabis oculis ad cœlum, videas solem ac lunam, et omnia astra cœli, et errore deceptus adores ea, et colas quæ creavit Dominus Deus cunctis gentibus quæ sub cœlo sunt* (*ibid.*). Nec reputes Moysen hæc populo præcipientem inuisisse quod predictorum corporum figuræ vel imagines adorarent, cum creaturas esse non dubitarent, sed hoc potius timuit, ne Deum imaginem alicujus horum habere crederent, et ideo pro eo hujusmodi factas similitudines adorarent.

MOSES. Subtilis admodum est ista sententia, nec sensu cuiuslibet pervia, unde adhuc aliqua patenter est mihi necessaria.

PETRUS. Isaías propheta ait : *Cui assimilastis me, et aquastis, dicit Sanctus?* (*Isa. xl.*) Et rursus : *Cui similem fecistis Deum, aut quam imaginem ponetis ei?* (*Ibid.*) Et iterum : *Cui assimilastis et adæquastis et comparastis me, et fecistis similem?* (*Ibid.*) David quoque verba Deum non esse localem comprobant, ut per hoc consequenter eumdem corporeum non esse innuant. Ait enim : *Quo ibo a spiritu tuo, et quo a facie tua fugiam? Si ascendero in cœlum tu illuc es, si descendero in infernum, ades. Si sumpsero pennas meas diluculo, et habilavero in extremis maris, etenim illuc manus tua deducet me, et tenebit me dextera tua* (*Psal. cxxxviii.*). Salomon quoque idem sentiens dicit : *Ergone putandum est quod vere Deus habitet super terram?* Si enim cœlum et cœli cœlorum te capere non possunt, quanto minus domus haec quam ædificavi? (*II Par. ii.*) Et alibi : *In omni loco oculi Domini contemplantur bonos et malos* (*II Par. vi.*) Et Jeremias : *Si occultabitur vir in absconditis, et ego non videbo eum, dicit Dominus?* Nunquid non cœlum et terram ego impleo, dicit Dominus? (*Jer. xxiii.*) Nunc liquido adverte poles quoniam si Deum corpus et omnia corporis membra habere dicentes, Scripturas quarum hoc auctoritate volumus probare, superficie tenuis exponamus, omnibus supradictis testimoniis contrainimus.

MOSES. Quia sensus meus quantum Scripturis sit contrarius video, quantum et a ratione deviet, secundum prouissum audire desidero.

PETRUS. In magnæ rationis palatio accubituri ipsius palatii solum quibusdam sententiarum floribus sternamus, ut post delectabilius in eo ratiocinatur sedeamus. Illæque sententiae erunt nobis quidam gradus ad comprobandum quod Deus sit, et ad cognoscendum quid sit. Prius enim debemus probare Deum esse, et post ostendere nihil illi simile

esse. Quædam enim pars hominum et Deum esse negant, et mundum ab æterno ac sine Creatore faisse confirmant. Quæ nos necessitas cogit ut prius Deum esse qui mundum creavit monstremus.

MOYSES. Quare hoc in predictis de Scripturis loquens minime fecisti, ut prius Deum esse ostenderes?

PETRUS. Qui Scripturis fidem accommodant, Deum esse non negant, ideoque non necesse fuit probare hoc Scripturæ credentibus, sed tantummodo nullo scripto credentibus.

MOYSES. Cum Deum esse per Scripturas nolis probare, ipseque nullo sensu corporeo sit comprehensibilis, multum audire me juvat qua ratione philosophica comprobari valeat.

PETRUS. Si mundum cum omnibus quæ in eo sunt creatum esse monstravero, tunc Deum qui interpretatur *Creator* necessario esse concludam.

MOYSES. Et quomodo hoc probare poteris?

PETRUS. Sapere tribus modis dicitur. Aliud enim est quod aliquod corporeo sensu percipitur, aliud quod necessaria ratione tantum cognoscitur, aliud quod per aliarum rerum similitudinem invenitur. Illud quod aliquo sensu percipitur, nullo alio argumento comprobari potest, ut aliquis a nativitate exercitus nullo modo nisi solo auditu colorum varietates distinguere potest, auditusque non ex toto satisfac animo ejus, et sic de cæteris sensibus corporeis. Quod vero necessaria cognoscitur ratione, tale est velut cum dicimus aliquod corpus eodem momento moveri, et stare non posse; aut est et non est de nulla re veraciter prædicare posse. Illud autem quod per similitudinem percipitur, tale est ut sicuti vocem audieris, ibi aliquid vocale esse intelligis, quamvis minime videoas, vel cum ubilibet seruum conspexeris, illic ignem et si non videoas esse cognoscis. Itidem si vas aliquod factum conspicimus, factorem ejus aliquem fuisse pro certo scimus (*Rom. 1*), etsi non videmus. Itaque mundum prius creatum esse debemus probare, ut ita constet aliquem ejus Creatorem fuisse. Cumque mundi Creatorem probaverimus, consequenter quod ipse Creator nullam habeat similitudinem ratione ostendemus.

MOYSES. Dignum est me sermonibus tuis benedicere, a quibus tantum me credo fructum suscipere. Promissum igitur comple, jamque palatum quibus dixisti floribus sterne.

PETRUS. In hoc vero philosophi omnes consentiunt quod principium rerum est perfecta sapientia, lumen præclarum, substantia substantiarum, argumentum rerum universarum; post hoc est mundus animæ universalis, post illum vero materia. Hæc autem duo, universalis scilicet anima atque materia, simplicia sunt, et omnium creaturarum prima, totiusque rei compositæ origo et causa, de quibus gradatim factum est firmamentum, cum omnibus quas possidet formis et imaginibus.

MOYSES. Ex verbis tuis datur intelligi, firmamen-

A tum cum omnibus quæ in eo sunt esse compositum. In plerisque autem locis reperi scriptum quidquid infra circulum lunæ est esse compositum, quidquid autem supra simplum.

PETRUS. Firmamentum quidem cum omnibus quæ continent in rei veritate est compositum, sed respectu eorum quæ circulo subjacent lunæ dicitur simplum. Sic enim est in omnibus rebus, ut aliquid respectu ejus de quo factum est dicatur compositum, respectu vero ejus quod de eo sit, simplum. Eodem modo quidquid supra lunam est ad eamque sub luna sunt simplum est, quod de eo facta sunt. Ad materiam vero compositum, quoniam de ea est factum.

MOYSES. Apertius intelligere volo quomodo firmamentum, cum una sit substantia, dicatur compositum.

PETRUS. Omne corpus est compositum, omne autem compositum aut est substantiale aut partitiale : substantiale, veluti cum una substantia alii jungitur ; partitiale, cum unius substantiae partes conjunguntur. Substantia vero jungitur, ut caput ex ossibus, carne et venis insimul junctis componitur, velut janua ex ligno et ferro composita. Sic omne quod diversarum substantiarum conjunctione perficitur, substantiale compositum dicitur. Partitialis autem compositi subtilior est compositio. Quod patet per hoc quia omne corpus, quod longitudinem, latitudinem et altitudinem habens, diverso non jungitur corpori, solius sue substantiae componitur partibus, ut si argenti partes multæ junguntur, donec aliquid ponderosum ac solidum reddant. Hoc autem compositum superiori simplicius est. Illud vero ex toto dicitur simplum, quod hujus utriusque compositionis est expers. Et quoniam firmamentum est corpus, tribus constans dimensionibus, vere quidem est compositum.

MOYSES. Rationem nosse desidero, quomodo omne corpus longitudine, latitudine et altitudine constans compositum sit.

PETRUS. Omne corpus cuius natura in aliquam partem est mobilis, non movetur in eamdem partem nisi per naturam suam. Notum est autem quod pars illa ad aliquam movetur per naturam, illa est ejus naturalis locus. Cumque ita sit, impossibile est ut ullam dimensionem habeat ad aliam partem, quæ sit contraria naturali ejus loco. Quod si inventum fuerit ad aliam partem aliquam habere dimensionem, aliquid horum duorum est causa quare ill faciat, scilicet vel quia extrinsecus est compositum, ut paries ex superpositione lapidum junctus, vel intrinsecus, ut arboris partes ab intimo prodentes, sese hac illaque diffundunt, et aliquam dimensionem recipiunt. His datur intelligi quod quidquid aliquam habet dimensionem, ad aliam partem, quæ naturali sui motus parti contraria est, compositum esse. Ergo et firmamentum, quamvis una substantia sit, compositum est.

MOYSES. Ratio jam firmamentum, cum omnibus quæ possidet, perducit esse compositum. Quomodo

autem in eo anima universalis et materia inveniri A sunt in eo compositum et nullus alias rerum compo-
possit, quomodo ipsa sint simpla nescio.

PETRUS. Quomodo firmamentum probatum esse compositum, necessario concluditur aliquam esse materiam de qua compositum sit, ut lectus, cuius est materia lignum, vel cultellus, cuius est materia ferrum. Hanc autem materiam firmamento simpliorum esse necesse est, quemadmodum lignum lectu, et ferrum cultello simplius est. Et quoniam omnis materia ipso quod de ea factum est simplior est, nec habet in se formam vel imaginem sui compositi, patet firmamenti materiam nullam corporream in se formam habere, et ideo omnino simplam esse. Quod si dicamus in ea aliquid compositum esse, aliam esse materiam de qua composita sit esse necesse est, quae et simplior sit. Sed et illam dicentes compositam, aliam fatebimur simpliorum habere materiam, et sic in infinitum. Quod ut vitius, necesse est ut materiam illam simplam esse fateamur. Ecce probatum satis est in firmamento materiam, et ipsam simplam esse. Animam autem in eodem taliter inveniemus, quia scilicet formæ illæ quibus ipsa materia est informata, non propter solum corporis complementum factæ sunt. Formæ enim duobus modis dicuntur. Aliae enim solum corporis ostendunt terminum, ut triangulatio vel rotunditas, vel qualibet alia figura; in lapide ad nihil aliud valent, nisi quod ipsius corporis figuram efficiant. Aliae vero et corpus informant et ad quamdam utilitatem natura cogente habiles factæ videntur, ut auris forma ad audiendum, oculi ad videndum, et singulæ aliorum membrorum forme aptæ sunt ad suum officium. Item forma cultelli ad incidendum, serre ad serrandum, rastri quoque habilis est ad fodiendum. Et quoniam materia varias in se quas nunquam habuerat noviter formas suscepit, constat quia eas non ex se, sed alterius rei adjunctione quæ et potior et simplior sit habuit, quæ in se diversas et formas et imagines fecit, maxime cum nulla necessitas esset, ut tales in ea fierent formæ vel imagines. Sed hoc magis ex desiderio factum est animæ: quæ voluit commisceri tali fei cui nunquam fuerat commissa simul et conglutinata, ex nova commissione novis est materia formis informata. Quoniam igitur firmamentum cum omnibus quæ possidet compositum secundum philosophos non dubitatur, necesse est ut principium habere creditur. Omne enim compositum aliquod habet principium. Hoc igitur modo patet mundum esse creatum. Omne autem compositum necesse est compositorem habere. Neque enim aliquid se ipsum potest componere, eodemque modo omne creatum creatorum habere necesse est. Nihil enim seipsum potest creare. Creatorem igitur mundi qui Deus dicitur esse necesse est.

MOSES. Adversarius igitur insistere poterit, dicens compositorem istum vim universalis animæ esse, quæ scilicet vis natura vocatur. Quæ, inquam, anima materiæ juncta, firmamentum et omnia quæ

A sunt in eo compositum et nullus alias rerum compo-
sitor aut creator est.

PETRUS. Quod dicis, stare non protest. Quoniam enim videmus formas quibus materia informata est, varias et ad varios usus habiles esse, naturam ipsam, cuius admistione et potentia factæ sunt formæ, constat non omnino laxum sed restrictum quodammodo posse habere. Sed hanc restrictionem naturam restrictorem aliquem, qui tamen a nullo restringatur habere necesse est.

MOSSES. Restrictorem istum animam ipsam essa respondeo, quæ vim suam, prout libuit, sibi restrinxit.

PETRUS. Opera talia esse animæ non possunt, sed talis factoris, qui per se perfectus sit sapientia. B Anima autem perfectam non habet sapientiam.

MOYES. Qua ratione potes monstrare quod anima perfectam non habet sapientiam?

PETRUS. Quia ex quo anima commista est materiæ, et materia est animæ incorporata, nunquam postea dolorum vicissitudine et voluptatum caruit anima. Nulla quippe voluptas oritur, nisi dolor præcesserit, ut nemo unquam delectatur bibendo, nisi prius doluerit sitiendo, nemo delectatur coenitione, nisi præcesserit dolor in fame, aut etiam in requie, nisi ante doluerit ex labore. Sed et sic in cunctis affectibus. Ratio autem corporea se contagione denudans, et se ipsam puram considerans, perpendit illud quod nihil sentit melius et dignius esse eo quod tot diversarum passionum accidentibus non subjacet. Constat igitur animam non perfectam habere sapientiam. Alia item de eadem re potest dari ratio, quod scilicet anima, cum rationem exuit, statim luxuriam, surta, homicidia, et cætera diligit vitia, quæ perfectæ rationis execratur sapientia; unde iterum evidens est imperfectam esse animas sapientiam. Probatum igitur satis est illis qui Scripturis non credunt, alium esse factorem, cuius per se perfecta sit sapientia, sicut patet per rationem nobis ab eo attributam opera animæ sine ipsa ratione esse vitiosa et quodammodo turpia. Consequitur ergo illum per quem rationem accepimus, non animam, sed alium esse, quoniam fieri nequit ut nœ qui rem aliquam abhorret, vel execratur, eam facere velit. Sequitur quoque ex hoc animam imperfectæ, datorem vero rationis perfectæ esse sapientiæ.

Cumque ratio operetur in anima, necessario dator rationis factor est anima. Quod cum sit, et anima, ut superius probatum est, in materia omnia composta formaverit, concludi indubitanter potest quod qui rationem dedit, et omnia fecit, et omnium causa existit. Et haec ouldem de anima sententia, utique est philosophica. Dicunt enim philosophi quod rationalis anima procedit de universalis. Judæi autem, ut nosti, omnes animas in mundi principio simul asserunt esse creatas, et in loco uno depositas, et quousque incorporentur omnes non esse diem venturum judicij, et ex quo incorporabuntur statim provenire finem mundi. Christiani vero astruunt

novas quoq[ue]die animas procreari, formatisque novis A in ventre corporibus infundi. Quidquid autem de anima credere eligas, procul dubio, ut dictum est, qui rationem dedit, omnia fecit et omnium causa existit. Oportet autem hunc Creatorem, qui perfectam habet sapientiam, æternum existere, et nec creatum nec novum esse, quoniam, si hic aut creatus creditur aut novus, alium utique creatorem necesse est habeat aut novatorem. Nihil enim se unquam creare aut novare poterit, et sic creatorum aut novatorum numerus sine carebit. Factoribus autem sine carentibus, factura quoque nunquam ad certum terminum perveniet. Credendum ergo est primum factorem, nec creatum esse nec novatum, sed necessario æternum. Præterea non compositum, sed simplicem credere convenit eum. Omnis enim compositio motus est, et actus simplicis rei. Item, quod prius est, principium habere non potest. Compositio autem omnis aliquod habet principium. Creator ergo primus non est compositus, sed neque est corporeus. Omne enim corporeum, ut supra latius disseruimus, est compositum. Item, neque mobilis est. Omne enim quod movetur, partibus constat. Sed quidquid partibus constat, compositum est. Quod autem primum est omnium non est compositum. Igitur nec mobile est. Rursus omnis motio in corpore sit, sive sit recta motio, veluti cum quis unum deserens locum occupat aliud, seu sit motio in gyrum, cum aliquid scilicet in eodem existens loco ut firmamentum versatur in orbem, sive sit motio partium alicuius rei ad invicem facta, vel ab extremis ad medium, vel a medio ad extrema, veluti sit in partibus aeris, seu sit motio rei in eodem quidem loco existentis, sed per quædam quasi incrementa hac illaque spatiantis, quemadmodum in ramis arborum paulatim ad omnes partes crescentibus sit. Hæ autem omnes motiones non nisi in corpore fieri possunt. Sed quod primum omnium est, corporeum non esse probatum est. Igitur nec variatur, nec corruptitur. Iterum, nec crescit per se, nec augetur aliunde. Omne enim quod vel incrementum recipit, vel augmentum, procul dubio est et compositum. Sed quod primum est omnium, supra ostendimus non esse compositum. Igitur nec crescit nec augmentatur. Item, non decrescit. Quod enim decrescit corruptitur. Sed quod omnium prius est non corrupti probatum est: igitur nec decrescit. Rursus nullius creaturæ in aliquo similitudinem habet. Similitudo enim qualitas est. Sed quod primum omnium est, nulli subacet qualitati: ergo nec similitudini. Item, ponamus quod alicuius creaturæ similitudinem habeat. Sed evidens est quod similitudo aliquorum duorum alium parificat alii, velut si dicantur in albedine similes, albedo alterius par esse debet albedini alterius; similiter de nigredine, et de omni re quæ inter aliquos similitudinem facit. Quare si hoc esset, quod primum est omnium, primum simul esset atque novissimum; et quod novissimum, novissimum simul atque primum. Quod utrumque quantum inconve-

B mens sit, neminem latet. Itorum cum materia quæ creata est nullam in se habeat formam vel imaginem, multo minus Deus ipsius naturæ, Creator, qui simplicior et subtilior est naturæ ullam putandus est habere similitudinem. Promissum ergo compleentes, Deum nullam habere similitudinem, lucide, ut opinor, per rationem probavimus.

MOYES. Gratias Deo et tibi, quoniam omnium Creatorem nulli creaturæ similem esse, nullum principium aut finem habere, sine ullo dubitationis cognovi obstaculo. Patuit etiam ex verbis tuis Deum Creatorem omnium rerum radicem et fundamentum principaliter esse; secundario vero, animam et materiam et quod Deus fecerit animam, et quod anima a Deo facta operetur in materia. Scrupulum autem B unum qui adhuc mentem remordet, tua sagacitate expostulo enodari. Legi siquidem in libris philosophorum plerisque, quinque ante mundi constitutionem fuisse, Deum scilicet qui omnium rerum originem tenet, post eum vero animam et materiam, tempus et locum. Cum ergo de tribus præcedentibus disserueris, valde miror quare de ultimis duobus nullam feceris mentionem.

PETRUS. Quia nihil ad præsentem pertinent tractatum, de eis loqui indicavi superfluum.

MOYES. Et si tractatu videtur alienum, tamen quid tu de his sentias audire desidero, quia sapientes catholici ad quorum fidem tu conversus es, longe aliter de his senserunt quam antiquorum philosophorum libri loquantur. Nam catholici hæc principia habuisse, philosophi autem veteres æterna testantur esse.

PETRUS. Illis procul dubio fidem adhibeo qui ea non cum mundo, sed ab antiquitate fuisse dixerunt.

MOYES. Qualiter hoc possit constare, per rationem desidero nosse.

PETRUS. Locus duobus modis dicitur. Aliquando enim causa alterius rei, aliquando per se. Alterius causa dicitur, dum alicui loco res aliqua insertitur, et ipse dicitur esse locus illius rei, dum res illa in eo consistit, et locus dicitur partialis. Quod si res illa a loco ipso discesserit, locus unum quod prius habebat, scilicet relationem, amittit, quia jam illius locus esse non dicitur. Locus autem per se qui universalis dicitur, vacuitas quævis vocatur, de quo non debemus existimare quod causa ejus rei quæ est in eo existat, quoniam locus semper rem præcedere debet quæ in eo futura est. De quo videlicet loco talis est Platonis syllogismus: Omne, ait, quod totum consistit per aliud totum, si corruptatur pars quælibet ejus, quod est causa consistendi, corruptitur utique et pars ejus, quod illius causa consistit. Si vero ejus quod per aliud consistit pars corruptatur, non tamen necesse est ejus quod causa est consistendi partem ullam corrupti. Cum ergo locus sit causa existendi ei rei quæ in eo est, necessario concluditur non ideo partem aliquam loci corrupti, quia quævis rei in eo consistentis pars corruptatur. Quo concessso, consequitur et hoc quod locus non ab-

terius causa consistit. Ad hujus rationis evidentiam talem inducamus similitudinem: Si montem aliquem de qualibet mundi parte ablatum dicamus, non ideo locus ille in quo consistebat, est immunitus. Nomen itaque pristinum perdidit, quia jam illius montis locus vocari non poterit, sed universalis loci ibidem et nomen et natura remansit. Rursus cuiuslibet hominis servum mortuum dixeris. Nunquid quia servus est mortuus, ideo dominus suis esse jam desiit? Non, sed domini tantum nomen quod ejus respectu habebat amisit. Patet ergo quod dimota re quae in loco quolibet est, partialis utique loci nomen mutatur, sed loci substantia minime tollitur. De tempore etiam ait quia est substantia per se existens, et non accidens, quod alterius causa subsistat, verbi gratia, si ponamus vas cum aqua ad cognoscendum tempus singularum horarum, non estimandum est vas illud causa existendi, sed tantum discernendi signum temporis esse. Neque enim aliter tempus eveniret et si vas illud non esset. Ad hunc quoque modum debemus intelligere firmamentum nequam causam, sed mensuram et signum tantummodo temporis esse, sed tempus scilicet simpulum, sine signo et mensura, et ulla discretione esset, sicut et tempus horarum diei indiscretum maneret, si vas cum aqua signatum non esset. Nunc ita breviter omnia concludamus. Probatum est Deum omnium rerum esse factorem, quem sua nobis indicant opera, quia de perfecta prodeunt sapientia; animam autem et factam esse, et factricem, quia facit aliquid in materia, nec tamen corpoream, tempus etiam ei locum per se existentia non corporea, sed tamen substantialia esse, materiam vero faciam quidem, sed factricem non esse.

MOYES. Aperiæ rationi claritas de pectore meo totius dubitationis expulit tenebras. Cognovi siquidem mundum cum omnibus quæ in eo sunt factum esse, non æternum. Sed hoc tibi restat ad tui operis perfectionem, contra eos videlicet qui mundum ab æterno dicunt fuisse, aliquam quæ destruat dare rationem. Dicunt enim ita: Quid visum est Creatori summo, in tam subita et novella rerum creatione, cum eas iamdulcum non creasset? Nefas enim est, inquietum, credere de Deo quod aliquid vel recordatus fuerit, vel subito viderit, quod olim aut oblitus esset aut non vidisset. Contra hanc eorum quæstionem, nullam antehac inveni solutionem.

PETRUS. Nosse debes omnium actionum tres esse radices. Actio enim alia est quæ debet esse, alia quæ non, alia simpliciter bona. Illa quæ debet esse talis est, quam si facias, grates habebis; si vero non facias, culpaberis. Quæ vero non debet esse, si facias gratus eris; si vero non facias, non tamen culpaberis. Hæc ultima et mensura caret et tempore, velut si quis hodie elemosynam faciat, non est inquirendus quare non fecerit heri. Similiter si unum dederit nummum, non est investigandus quare non dederit duos. Et quoniam totius mundi creatura est bona, teste etiam Scriptura quæ ait: *Vidit Deus*

A cuncta quæ feerat et erant valde bona (Gen. i), non est inquirendum cur hæc non fecerit antea.

MOYES. Juste tibi a Deo optio inagnum prænium dari, en quod quæstionem non creditum mundi constitutionem contra credentes tam subtiliter persolvisti. Nunc quod supradixisti volo patescias, quomodo omnia ex conjunctione animæ cum materia gradatim sunt facta.

PETRUS. Dicunt philosophi quia cum conjuncta et conglutinata materie est anima primiū omnium formatum est, et compositum firmamentum majus, in quo nulla sunt sidera, et quod circulos omnes facit moveri. Post illud autem formatum est signifer circulus in quo duodecim emicant signa. Tertio loco factus est circulus siderum, quæ semper situm suum servavit, in suis locis perdurant fixa. Quarto loco, Saturni locatus est circulus. Quinto autem Jovis est orbis locatus. Sextum porro locum, Martis sibi vindicat ensis. Septimo autem Solis circulus luet. Octavum, Veneris possidet globus. Nonum, Mercurius sortitus est, dat lunc partes decimus locus inferiores. His vero circulis completis omnibus et cunctis quæ in eis sunt, tunc coepit motus iste rotundus, qui dicitur simplex et perfectus, et genuit ille motus in materia calorem, qui effusus est per eam ipsaque eum receperit, et inde facta sunt quatuor elementa: ignis, aer, aqua et terra. Constat autem quia omnis motus qui de aliquo movente procedit, et omnis virtus cuiuslibet virtuosi, quanto proximiiora sunt his de quibus prodeunt, tanto maiorem vim et fortitudinem obtinent, quanto remotiora ab eis fuerint, tanto molliora atque debiliora redduntur. Quod quoniam ita est, patet quia calor ille qui de motu firmamenti processit, in locis viciniis multo plus incaluit, et concremans fuit, factusque ignis est videlicet siccaæ naturæ et calidæ. Quia vero paulisper calor ille longius a firmamento recessit, vim suam jam modicum amittens aliquantulum tepuit, et debilior fuit, sed et se hac illaque commovit, unde facta est natura aeris calida et humida. Omnis enim calor quandiu fortissimus est, desiccat et comburit. Ex quo vero tepescit, mollescere rem ac liquefieri facit. Quomodo autem adhuc longius a firmamento recessit, radice quasi procul existente vigorem amisit, et id est natura frigida persistit, et facta est liquida et ponderosa. Et quoniam longius adhuc quam erat a firmamento recessit, ipsa frigiditatis natura propter niuinam remotionem redditæ est fortior, spissior, congelatior, et durior, factaque sicca et frigida, et ipsa est terra. Completa itaque hoc modo elementorum natura movit ea natura, et vis firmamenti, ad faciendam voluntatem et jussionem Dei. Cumque vis firmamenti sic ea ad invicem cuncta movisset, commista pariter et conjuncta inter se sunt, et ex ipsa eorum commissione genita sunt alia minora corpora, inanimata, animata et animalia. Inanimata quidem, ut lapides et metallæ, aliaque quæ intra terram continentur nec crescunt, ut vivum argentum, sulphur, et cætera;

D D

animata vero, ut arbores et herbe; animalia autem et irrationalia, ut bruta, et rationale, id est homo qui factus est post omnia. Omnis igitur creatura exordium cœpit ab universalis anima, et terminatur in homine gradatim ab uno in aliud migrans. Sunt igitur anima atque materia simplæ, et omnium subjectorum ineffabili summi Creatoris disponente providentia factrices. Quidquid autem ab his inferius est, superni rectoris voluntati obtemperans, facti pariter et facientis tenet officium. Singulum enim eorum et sit a suo superiori, et facit suum inferius ita. Unde et de eisdem David propheta ita præcinit dicens: *Benedicite Domino, omnia opera ejus, in omni loco dominationis ejus* (Psal. cx). Ea etiam omnia licet diversa, ita tamen divina restringit potentia, ut in nullo penitus sibi pugnantia videantur aut dissona. Quod item David alio loco sic testificatur dicens: *Laudent nomen Domini, quia ipse dixit et facta sunt, ipse mandavit et creata sunt. Statuit ea in sæculum, et in sæculum sæculi, præceptum posuit et non præteribit* (Psal. cxlvii). Sed unumquodque inferiorum superioris respectu simplum, inferioris vero dicitur compositum. Corpus autem humanum quod omnibus inferius est eo quod sub eo nihil est ad quod simplum dicatur, ex toto compositum non immitterit dicitur, factusque est homo de simplici omnino creatura, idem anima et corpore omnino composito. Perfudit itaque eum et illustravit Deus suæ celsitudinis sapientia, per quam cognosceret et discerneret omnia. Facta est igitur species hominis inter omnes species animalium melior, et elegantior, et in omnibus præstantior. Unde haud injuste minor mundus vocatur.

MOYSES. Rem difficilem et multis obscuram atque ignotam, luculento et satis aperto sermone demonstrasti, jamque de tuis verbis istis, quid Moyses potuerit significare in principio libri Geneseos secundum philosophiam aperte intelligo. Ait enim: *In principio creavit Deus cælum et terram* (Gen. i), idem animam universalem atque materiam. Gradatimque omnes enumeravit creaturas, donec pervenit ad hominem, qui per dierum successionem sexto tandem die est creatus. Sed in hoc alia quibusdam Deum mundi Creatorem esse minime creditibus, quæstioritur, quæ talis est: Si omnia, inquit, mundana non per se sunt creata, sed alius est Creator qui cuncta creaverit, cum ipse ut dicitis omnipotens sit, cur hæc omnia non in uno, sed in tot dierum spatio paulisper operando complevit? Ad hæc quid responderi debeat, coniicere nescio.

PETRUS. Non patitur ratio ut, quoniam una creatura tardius est creata quam alia, ideo summus eorum Creator minus potens credatur. Neque enim in hoc eis fuit impotentia, sed quia ipsarum creaturarum altera mollior, altera durior fuit in suscipienda sua creatione et forma, veluti si accipias massam unam in qua ferrum, æs, et plumbum, stannum, pix, et cera simul sint posita, et hanc massam ex omnibus istis commixtam, uno eodemque momento in ignem uni-

A seris totam, nunquid omnia uno eodemque temporis iactu liquefient? Non utique, sed prius cera, postea pix, dehinc stannum, deinceps plumbum, post æs, ad ultimum ferrum liquefiet. Imputas igitur hoc ignis virtuti, quod alia aliis citius liquefiant, an eorum variæ ascribis debilitati?

MOYSES. Virtutem ignis eamdem esse erga omnia nemo dubitat, sed eorum quæ mo'liora sunt citius, quæ vero duriora tardius liquefunt.

PETRUS. Eodem modo in creaturis mundi non alia de causa tot dierum transivit morsa, nisi quia quædam earum tardiores fuere in suscipienda forma.

MOYSES. Dubitationis errore sublatu jam veritatis lumen aspicio.

PETRUS. Aperta satis et firma cuilibet est hæc oratio, quam et argumentorum et rationis undique fulcit probatio. Sed vestri doctores, dum in quibusdam pertinaciter nobis obsistere conantur, ipsieliam sibi contrarii inveniuntur.

MOYSES. Mihi velim, si placet, ostendi quisnam error iste sit

PETRUS. Dicunt enim quod Deus, cum firmamentum constituit, perficere penitus nolens cujusdam magni foraminis spatium in septentrionali parte imperfectum reliquit. Quod ob hoc videlicet eum fecisse asseverant, ut si quis aliquando exsurgens et ei æqualem se faciens Deum esse se diceret, ipse Deus illius spatii perfectionem ei opponeret dicens: « Si Deus es ut ego, locum illum clade si potes, quem apertum reliqui ego. » Hoc autem quam patens mendacium sit, nullius oculi aciem latet. Septentrionalis etenim poli axem altissimum semper super nos, nec unquam occultari conspicimus, ipsumque totum integrum perfectumque videmus. Perpendis igitur quam manifestus sit error iste?

MOYSES. Perpendo quidem, et hunc sermonem omnirationis vigore destitutum cognosco.

PETRUS. Nonne adhuc mendacium quod de Core clavibus confinxerunt, multo in honestius et absurdius est?

MOYSES. Quo pacto tibi mentiri videntur?

PETRUS. Dixerunt ut ipsemest nosti, quoniam Core, dum erenum cum Moyse et filiis Israel præteriret, trecentos habebat camelos onustos, nihil aliud ferentes nisi solas claves thesauri ejusdem, quæ claves de vaccarum corrigiis factæ erant omnes, ut levius ferri possent. Computemus ergo si placet, o Moyses, et utrum hoc stare possit videamus. Demus ad minus libræ sex claves, et quod quisque camelus ad minus sexcentas tulerit libras, eruntque claves quas unus camelus ferebat, tria millia sexcentæ. Fient itaque claves ccc camelorum, mllxxviii millia. Sed cum quæque clavis ad minus unius sit arcæ, quot sunt claves, totidem procul dubio erunt et arcæ. Dentur itaque cuique camelo ad minus duæ arcæ, et erunt cameliarcas ferentes quingenta et quadraginta millia. Sed et secundum consuetudinem divitum quibus major cura de custodiendis divitiis est, oportuit ad minus duos camelos unum habere custodem, qui

thesauros cum summa servans diligentia. vix etiam dormitaret, invenienturque camelorum custodes ducenta et quadraginta millia. Libro autem attestante didicimus, quomodo exercitus Core per domos et cognationes et familias suas, non erant nisi octo millia sexcenti. Huic simile non minus ridiculosum est illud quod dicunt Iulis, scilicet Jacob, patrem suum ad sepulcrum portantibus, filios Esau suum similiter patrem ad sepulcrum deferentes cum magno comitatu eis occurrisse: cumque utrinque magnus esset exercitus et singule partes sepulcrum sibi vindicare vellent, filium Dan montem ascendiisse dicunt, et tantæ magnitudinis præcidisse lapidem, quanta multitudine esse poterat totius exercitus Esau, ipsamque molem capiti impositam attulisse, ut super hostium cuneum, eum projiciens, omnes uno prosterueret iectu. Cumque adveniens jam ambos cuneos concordes invenisset, molem quam attulerat in mare projicit, cuius magnitudine aqua maris terminos suos excedens, duas civitates sui effusione subvertit, et ipsæ sunt quas longo tempore post Pharaon rex Ægypti filios Israel ædificare præcepit. Nonne, quæso, hæc adinventio tibi juste summo risu digna videtur? Cum enim Jacob filii duodecim adhuc tantummodo essent, viri Esau de tribu sua jam quadrungenti existebant. Nunc igitur numero filiorum Jacob aucto, quanto major existimari potest filiorum Esau numerus fuisse? Tantam igitur oportuit eorum esse multitudinem, ut et filiis Jacob, et toti Ægyptiorum genti quæ cum Joseph venerat, obsistere potuisset. Nunc igitur indica quid horum admiratione sit dignius, scilicet vel ubi tantum invenerit montem, vel quo monte tam miræ magnitudinis molem, vel quomodo in capite tanti ponderis gestare potuisset lapidem, ut tam magnam prosternere posset cohortem. Non minus stupendum est illud monstrum, quod Og rex Basan videns in gentem exercitum Israel, sexcenta scilicet millia et quatuor millia, et quingentos viros a viginti annis et supra, exceptis mulieribus et parvulis qui supputari non poterant, molem inaudita magnitudinis capitum suo imposuit, et cum ea expeditionem totam prosternere voluit, sed upupa avis minima moli ipsi subsedit, et tam diu rostro suo eam contudit donec foramine magno juxta quantitatem capitum ejusdem regis peracto, moles caput transiliens, in ejusdem humeris subsedit. Capite autem sano et toto corpore incolumi, fortassis adhuc a collo sublevasset, nisi adautorum subito deutium quantitas impeditisset. Mox enim ut lapis in collum descendit, dentes sibi repente ita sunt adacti quod, cum voluit jam sublevarе, minime potuit. Quod Moyses intuens, cuius corpus decem cubitos habuisse asseritis, et totidem ejus virgulæ ascribitis, se super terram in modum salientis decein cubitos erexit, ut eum in aliquo corporis loco cum virga percuteret. Si ergo computes decem cubitos quibus a terra elevatus est, et decem ejus corporis cubitos, et decein alios quos virga in altum porrecta habebat, a terra ad summitatem virgæ tripliæ invenies cubitos. Sed cum in tantum erectus

A esset Moyses, virgæ tamen summitas qua eum percutere intendebat, nequaquam ulterius attingere potuit, quam ad eum nodum quo sura jungitur pedi, quæ vulgo cavilla vocatur. In quo quidem cum eum percussisset, continuo cadens exspiravit. In hoc cognoscere quilibet potest quod a planta pedis quam in terra fixam tenebat usque ad nodum in quo percussus est, triginta cubitos habebat. Ab eo igitur loco usque ad summum, non minus quam octingenti cubiti erant, solumque caput decem cubitis facile constare poterat. Unde sequitur quod avis illa mollem ipsam decem cubitis perforavit. In quo facto quot sunt miranda, quidve potius mirer, cum considero, stupeo. Ubi enim vel tantum lapidem invenire, vel qualiter tantum pondus potuit portare? Aut quomodo B tam parvula avis tantum, tam durum, tamque spissum saxi corpus tam cito valuit penetrare, quo pacto dentes ei tam cito crescere? Aut qua ratione tam immensæ et inaudite magnitudinis credendus est fuisse, præsertim cum lex dicat lectum ejus ferreum non nisi novem cubitos habuisse (*Deut. iii*), quo pacto tantus homo tam facili vulnere cecidisse? Libet adhuc aliud innotescendo ridiculum majorem eorum fatuitatem ostendere. Aiunt enim quod Moyses pro lege suscipienda in eccliam ascendit, et ibi cum angelis taliter altercatus sit. Dicebant enim, inquit, angeli: « Legem hanc te minime ferre sinemus, quam nobis plus quam filiis Israel necessariam scimus. » Ad hæc Moyses insolita visione perterritus, nihil respondere præsumpsit, sed Domino C se confortante ut secure responderet, et præcipiente, ait angelis: « Cum lex hæc regendorum corporum precepta contineat, non satis considero quid vobis qui spiritualis tantum creatura estis sit necessaria. » Angeli quid ad hæc dicerent non habentes, victi conticuerunt. De Moysi igitur Victoria Deum risisse, et valde lætatum esse dicitis, et ita Moysen post triumphum cum lege alacrem descendisse. Quot, quæso, fatuitatis diversitatis in hac continentur lascivia? Quomodo enim Moyses corporis mole depresso, altitudinem cœli condescendere potuit, aut quomodo Deo dare legem volente, angeli prohibere? Quid iterum stolidius est quam dicere Deum angelis victis exultare, et puerili more ridere? Item si angeli, ut dicitis, tam avidi illius legis retinende erant, cur eam non prius a Deo quæsierant? vel quid contentionibus proderat eis deservire? Poterant enim legem ipsam etiam simul cum Judæis observare, nec ratio cur eam Moysi deberent inhibere. Non minus his omnibus cuilibet præstat ridiculum, aliud quod ipsi memorant factum. Dicunt enim angelum mortis cùdam viro apparuisse, nomine Josue, filio Levi doctori, eique dixisse: « Ad hoc venisse me scias, ut animam tuam suscipiam, et moriaris. — Nequam, inquit ille, quod commones faciam, nisi prius mihi paradisum ostenderis. » Suscepimus igitur angelos in alis suis, duxit ad locum unde videret paradisum. Callidus autem ille de alis ejus delapsus, in paradisum cadere se permisit. Angelus deceptum se

esse dolens, irato nimis vultu : « Egredere, ait, ut moriaris. — Nequaquam, ait ille, egrediar. » Cumque secundo ac tertio angelus idipsum cum magno clamore repeteret, et ille ejus verba negligenter, commotus nimium angelus, ad Deum pergens hujus rei querimoniam fecit. Deus autem eum redire rogavit, ut hominem illum ex Dei nomine de paradiſo egredi præcipere. Veniens itaque angelus ad paradiſum, ait : « Deus ut egrediaris præcipit. » Juravit ille, et ait : « Per Deum non egrediar : » Rediit angelus ad Deum et dixit : « Jurejurando se nunquam inde egressurum firmavit. » Dans itaque judicium Deus respondit : « Omnia volumina vita et actuum ejus revolve, et diligenter relege. Si quando eum jurasse et perjurasse inveneris, modo quoque nihil sibi jurasse valebit. Si autem nunquam perjurare esse probaveris, non in hac vice timebis. » Volumina itaque omnia angelus studiose discutiens, nunquam perjurasse invenit. Dimisit ergo eum victus, qui, ut dicitis, usque in præsentem diem incolumis permanet atque vivus. Considera, queso, quam risu dignissima in hoc possunt notari sermunculo. Quid enim plus miremur? an fatuitatem angeli qui callidam hominis artem non prius agnovit, an hominem, auditu per angelum Dei præceptio, contra ipsum præceptum ausum fuisse jurare, an dicamus Dei impotentiam fuisse, quod non nisi per nuntium eum de paradiſo potuisset expellere, an ascribamus Dei ignorantiae : quod non aliter scire potuit utrum perjurare fuisse, nisi ejus vitæ libros revolvi juberet? Nonne haec omnia fatuissima sunt? Quod si omnia quæ doctores vestri similia his conscriperunt ponemus, multos sicut et ipsi libros nugarum fabulis impleremus. Pauca autem induximus, ut eorum vel sapientia, vel fatuitas, cunctis patesceret. Hoc itaque est quod tibi superius dixi, verba doctorum vestrorum non aliud videri quam verba jocantium in scholis puerorum, vel nentium in plateis mulierum. Sed dic, precor, o Moyses, talium hominum vel legem suscipiendam, vel auctoritatem judicas comprobandam? Eruat te divina miseratione de eorum execrabilibus præceptis atque consiliis, quemadmodum et me, licet non meis eripuit meritum, et te mecum pariter salutiferis subdat imperii, quatenus utrumque pariter ditet suis ineffabilibus præmiis.

TITULUS II.

De cognoscenda præsentis Judæorum captivitatis causa tractat, et quam diu durare debeat.

Moyses. Quoniam quæcunque nostri doctores divinæ majestati indigne applicant, tu omnia inexpugnabilium luce rationum, nec Scripturæ auctoritate, nec cuiuslibet rationis vigore consistere posse monstrasti, nunc ad secundam propositorum partem in qua de nostra es captivitate locutus veniamus, si placet. Dixisti enim (nisi menti excidit) nos tali modo sperare captivitatem evasuros esse, quo scilicet modo nequaquam possumus evadere. Nunc itaque propter hoc quarto utrum nos illo quo credimus,

A sed alio, an etiam nullo (quod absit) modo evadere concedas.

Petrus. Eo quidem modo quo ipsi testimatis non credo, sed alio modo vos evasuros esse non abnego.

Moyses. Quare eo quo dicimus liberari nequaquam possimus modo, et quisnam sit liberationis modus audire desidero.

Petrus. Cum Christum Filium Dei esse, aut in mundum pro humani generis redemptione negaveritis venisse, et ejus præcepta nolueritis servare, liberari nequibitis a captivitate. Si vero eum et Dei Filium esse, et jam venisse credideritis, et mandata cujus custodieritis, statim de captivitate exibitis.

B Moyses. Quam auctoritatem poteris afferre super hujusmodi sermone?

Petrus. Prius quæ vestræ captivitatis fuerit causa videre debemus, ut sic etiam evadendi modum melius agnoscamus, more sapientis utentes medici, qui prius infirmitatem inspicit, ut qua opus sit medicina scire possit.

Moyses. Bene dictum collaudo.

Petrus. Prius causam Babilonicæ captivitatis, quæ non nisi per septuaginta annos duravit, dicas voce, quia ipsam cum audierimus, adjuverit nos ad cognoscendam causam hujus tantæ captivitatis.

Moyses. Plurima peccata, quæ longum est: enumere, prioris captivitatis causa fuere.

C Petrus. Ita quidem concedo esse, sed tamen ex illis aliqua volo a te ego audire.

Moyses. Pauca ex illis in medium deducam quæ prophetica auctoritate probantur, scilicet usuram, vel munus pro iniunctitate accipere, juramentum falsum jurare, in vendendo et emendo pecuniam falsam dare, falsa testimonia dicere, alterutrum detrahere, parentes, et loca sanctificationis et dies Sabbatorum inhonorare; matris, sororis, filiæ, socrus, vel enjuslibet illicitæ seminæ turpitudinem revelare, homicidia perpetrare, idola adorare, stellis sacrificare, Deum negare, Deique prophetas, tanquam Uriam, Zachariam, Isaiaque necare, et alia multa, quæ, ut superius dixi, longum est enumerare, quæ in tantum creverunt, ut Deus ad Jeremiam diceret prophetam: Circuite vias Hierusalem, et aspicite et considerate, D quærите in plateis ejus an inveniatis virum facientem judicium et quærentem fidem, propitius ero ei (Jer. v). Item Ezechiel ait: Quæsivi de his virum qui interponeret sepiem, et staret oppositus contra me, propterea ne dissiparem eam, et non inveni (Ezech. xxii).

Petrus. Gaudeo et gratias ago, quia jam te aliquam veritatis scintillam videre cognosco. Dic ergo, si nosti, quænam causa hujus tam longæ tamque diræ fuerit captivitatis, quæ jam mille quadraginta duravit annis.

Moyses. Haec eadem peccata et his similia.

Petrus. Hanc rationem nulla poteris auctoritate firmare quia a trecentis annis ante subversam Hierusalem nullus in Israel propheta exstitit, qui hoc prædixerit vel scriperit, maxime cum doctores

vestri dicant hoc tantum fuisse causam subversionis illeriosolymorum, quod alter alteri sine re inimicatur et invidetur. Insuper etiam ad tuæ rationis destructionem adjiciunt, quod, ædificato templo, Deus in manus eorum peccati principem tradiderit cui ligatis manibus et pedibus unum evulserunt oculum, et ab ea die non habet potestatem decipere posse in homicidio et idolatria, et consanguinearum turpitudine revelanda. Non ergo omnia ea quæ fuerant prioris, secundæ quoque causa fuerunt captivitatis. Dicunt etiam quod, templo existente, multi erant homines bonæ vitæ, qui prophetæ debuerant esse, si tempus fuisse prophetia. Multi etiam præter usum faciebant nova miracula, veluti dicunt Joannem filium Zachai tantæ sanctitatis fuisse quod, cum in cathedra sua ad legendum libros suos sederet, Deus ad ostendendam meritorum ejus virtutem, omnes aves super eum volantes, concremari et in terram ruere fecit. De alio quoque, Hunni videlicet, tale aliud miraculum astraunnt. Temporibus quidem ejus terram dicunt siccitatem pertulisse. Qui circulo de lapidibus fabricato ingressus est ipse in eum, et ait ad Deum : « Juro per nomen tuum, Deus, quod non hinc egrediar, nisi pluvia in terram descendat. » Cœpit ergo minutum pluere, sed ipso majorem pluviam postulante, tantus imber descendit ut pene terras omnes vastaverit. Sed eodem mediocriter petente, pluvia temperata descendit, et terra bonis omnibus redundavit. Aiunt etiam de Annania filio Dosa quod vox quotidie de monte Horeb sanctitati ejus tale afferebat testimonium, dicens : « Propter bonitatem Annaniæ filii Dosa totum mundum guberno, cui tamen parum quid satis de ipso sufficit mundo. » De quo et aliud tale miraculum astraunnt. Cum enim ipse et uxor ejus ambo pro Deo vitam pauperissimam ducerent, omni die Veneris elibanum cælestieri jubebat, ut proximi et vicini ejus eum cibis affluere, et bene crederent vivere. Quadam igitur die cum solito more elibanum succendi præcepisset, et quedam vicinarum quare hoc fieret animadvertisset, ad elibanum subito venit, ut eorum facta revelans tam viro quam mulieri verecundiam inferret. Ut igitur ad elibanum vicit et introspectit, plenum panibus vidiit, quod velociter currens præfatae mulieri nuntiavit. Quæ eam hoc non veritatis, sed improperiū causa dicere æstimans, credere noluit, donec ipsamet probavit. Igitur igitur, aspergit, sicut vicina dixerat esse invenit, et ad virum lætabunda regressa, quomodo iniquæ mulieris voluntatem Deus commutaverit in honorem, ei ex ordine retulit. Ille indignum judicans ut quod Deus ad miraculum fecerat in proprium suum sumeret usum, nihil ex eo se gustatrum esse respondit, sed totum dari pauperibus fecit. Aiunt preterea eisdem temporibus Nicodemum Guirionis filium valde laudabilis vitæ fuisse virum. Cujus diebus siccitas tanta terram pressit, ut eunes ad templum orationis causa, nihil quod biberent in via habere potuissent. Erat autem in itinere illic euntibus cisterna quædam cujusdam principis gen-

tilium. Ad hunc principem accedens Nicodemus ait : « Cisternam tuam mili ad totius populi opus, si placet, concede, et usque in diem illum cisternam cum aqua, vel æque valens pretium reddam. » Quid multa? Quod postulavit impetravit, et populi sicut compescuit. Sed cum statuto die creditor ille pretium quæsitus adesset, et præ nimia siccitate nihil aquæ cisterna haberet, Nicodemus, oratione ad Deum fusa, pluviam de celo impetravit super totam terram, et cisternam, sicut acceperat, plena domino suo restituit. Se: quia in hora qua eadem pluvia descendit, jam dies inclinata erat ad vesperum, ait princeps ad Nicodemum : « Aquam quidem oratione tua recipio, sed tamen quoniam constitutæ die tota transiit hora, pretium ex debito mihi solvere debes. » Ille igitur facta iterum oratione, solis cursum detinuit, et toto mundo ejus lumine illustrato debiti quæstionem evasit. De Achiba etiam scriptum habetis quod quocunque postulasset a Deo impetrabat. De cuius sanctitatis magnitudine hoc legitur. Quod cum Moyses in montem præsuscipienda legi subisset, et omnina post eum futura tempora, et omnes sæculorum generationes Spiritu sancto dictante prænovisset, et inter homines Achiba humanam exceedere vitam, et magnis meritis pollentem vidisset, ait ad Deum : « Cum tam probabilis vita futurus sit homo, quare, Domine, per me et non magis per eum legem tuam populis placet ministrire? » Ad hæc Deus : « Quoniam, inquit, lex in praesenti est mundo necessaria, Achiba autem post longa futurus est tempora. » In his datur intelligi quod Moyses illum de quo talia dicebat, longe se meliorem prævidebat. Hi et alii similes his erant uobis majores et judices, qui minoribus bona agere imperabant, et quorum monitis cæteri libenter obtemperabant. Quorum si vel unus similis in prioris captivitatis tempore fuisse, nequaquam, ut supra Deum dixisse per Jeremiam ostendimus (*Jer. v*), captivitas facta fuisse. Et quod magis mirandum est, his diebus quibus meliores horum pollebant, idem delecto templo captivati sunt *Judei*. Dic ergo, o Moyses, quænam hujus captivitatis fuerit causa, quia quænam dixeras supra, nulla ratione stat firma.

MOYES. Quid aliud dicam non habeo, nisi quod longo tempore subsistente templo peccata multa pauperrim sucereverunt cum illo, quod nostri doctores dixerunt, sed multiplicato delicto.

PETRUS. Quod dicis templum substituisse tempore longo, decem profecto tantum annorum curricula substituit, supra quod alterum scilicet Salomonis ante subsisterat. Quod autem dicis quia peccata sunt cumulta peccatis, ratio non recipit. In prima enim captivitate ideo peccata sunt addita peccatis, quia reges iniqui exemplum mali præstabant aliis, scilicet Deum postponebant, idola adorabant, et populum idem facere cogebant, velut fecit Ochozias, Achas, Manasses, Amon, Sedecias (*IV Reg. i, xvi, xxii et xxiv*). Principes autem secundi temporis omnino contrarii erant, quia bonam agen-

les vitam etiam populum exemplo sui bene vivere A cogerant. Quia ergo ratione ostendi potest tot peccata succrevisse, ut propterea sit captivitas facta? Quod autem dicas propter malevolentiam quam ad iuvicem habebant captivitatem illam factam fuisse, recte rationis non innititur anchora. Hoc enim peccatum pars una fuit eorum quae in prima fecerant captivitate, nec propter illud tamen captivari deberent, nisi cum eo et alia majora eo succrevissent. Majorum enim et minorum criminum quantitate nos nescimus discernere, nisi secundum modum ultiōnis a Deo indictæ. Hujus autem vindicta, non est nisi quadraginta flagella. Alia sunt crimina, quorum est major vindicta, scilicet cum quis præcipitur vel capite plecti, vel laquei suspensione necari, vel lapidibus obrui, vel etiam igne cremari. Quonodo ergo verum esse potest malevolentiae crimen majoribus æquari debere? Rursum ratio refutat credere crimen hoc temporibus illis in tantum regnasse, cum Aggei prophetæ verba testentur constructo templo Deum dixisse: *Magna erit gloria domus istius novissimæ plus quam primæ, dicit Dominus exercituum, et in loco isto dabo pacem* (Agg. ii).

MOYSES. Quoniam omnes mearum rationum sunt aditus obstrusi, tu mihi, quæso, hujus quæstionis tue solutionis clave januam solve.

PETRUS. Cum captivitatis originem et causam Ignores, quare eadem tam dura fuerit, tam crudelis et intolerabilis, respondere non potes. In prima etenim captivitate cum aliorum more captivorum in Babylonem ducti fuissent, nullam præter servitutem poenam sustinuerunt. Colebant enim agros, plantabant vineas, ædificabant domos, cum uxoribus et filiis secure vivebant. In secunda autem tot et tanta eis opprobria, et tam inaudita intulerunt, quibus similia vel æqualia non sunt visa unquam nec audita. Occisi quidem sunt, sunt et cremati, et captivorum more venditi, adeoque crevit illa venditio, donec pro uno argenteo triginta darentur captivi, nec tamen inveniebatur qui emeret, sicut promisit Moyse dicens: *Venderis inimicis tuis in servos et ancillæ, et non erit qui emat* (Deut. xxviii). Naves etiam ipsis impletæ, sine ullo remige vel gubernaculo vagari per pelagus sunt dimissæ, ad ipsorum dedecus et vilitatem. Præterea postquam in hac captivitate dejecti estis, intolerabilia vobis dabuntur mandata, ne legem videlicet legeretis, nec vestros eam filios diceretis. Quod si quis legens eam aut docens filios inventus fuisset, aut creuabatur, aut pectinibus ferreis acutissimis pectebatur. Præterea nec Sabbatum nec Pascha celebrare permissi estis. Si vero quis hoc faciens inventus fuisset, acerrime puniebatur. Prohibiti super hoc estis vestros pristino more filios circumcidere, multumque transiit temporis, quo nemo nisi in occulto suum ausus est filium circumcidere. Circumcidens autem inventus quivis poenis afficiebatur gravissimis. Edictum præterea durissimum vobis promulgatum est, ut si quis vestrum pueram virginem uxorem duceret, prius eam ad provinciæ principem

diceret, ut cum ea dormitaret, et sic demum ad Judeum rediens nuberet. Quia de re adeo confititi estis, ut nemo virginem despontare vellet. Sic per omnium successiones temporum diversa vobis indubiebantur mandata malorum, ut ipsis vestrorum testimoniis probatur librorum.

MOYSES. Omnia procul dubio malorum genera concedo, sed jam duduū inibianter tantæ tribulationis causam audire desidero.

PETRUS. Quia malorum causam ignoras, idcirco quare tam longa sit nescis. Ecce enim jam in ea mille quadraginta annos expletis, et adhuc quanto durare debeat tempore, nullo scripto certum habetis; forensis autem justitia exigit ut, punitis aut mortuis his qui facinus aliquod commisere, sequaces a captivitate liberi debeat esse, quemadmodum habetur scriptum in lege, quod exploratores qui ad considerandam repromissionis terram missi erant, cum Dei voluntati rebelles voluissent existere, ne peccatum eorum inultum existeret, quadraginta annis morati sunt in solitudine, et in eorum dierum spatio, omnes illi prævaricatores obiere (Num. xiiii et xv). Quibus tali morte punitis, filii qui a patrum erant insontes criminis, terram patribus promissam introiere. In transmigratione quoque Babylonis septuaginta anni sunt demorati, donec defunctis omnibus quorum peccatis captivitas fuerat facta, filii qui nihil commiserunt de jugo sunt liberati. In hac vero captivitate que a Tito facta est, innumerabiles jam transierunt generationes, nec adhuc finem habet. Hoc autem factum est contrarium ei sermoni quem ait Dominus ad Moysem: *Non occidentur patres pro filiis, nec filii pro patribus, sed unusquisque pro peccato suo morietur* (Deut. xxiv). Ezechiel quoque ait: *Viro ego, dicit Dominus Deus, si erit ultra parabolam hæc in proverbium in terra Juda. Ecce omnes animæ meæ, ut anima patris, ita et anima filii meæ est. Anima qua peccaverit, ipsa morietur* (Ezech. xviii).

MOYSES. Et si his exemplis contraria est longævitas nostræ captivitatis, sed tamen aliis legis concordat Scripturis. In Exodo enim dicit Dominus: *Ego sum Dominus Deus tuus, fortis, zelotes, visitans iniquitatem patrum in filiis in tertiam et quartam generationem, in his qui oderunt me* (Exod. xx). Jeremiæ quoque verba sunt hæc: *Patres nostri peccaverunt et non sunt, et nos iniquitates eorum portavimus* (Thren. v).

PETRUS. Aliter res se habet quam dicas. Si enim ita essent verba prophetæ, sibimet contraria essent. Sic autem utrumque dissolvitur. Quod enim dicitur, quia filii non portabunt iniquitatem patrum (Ezech. xvii), ita intelligitur si filii non fecerint iniquitatem patrum. Quod autem dicitur, quia filii portant iniquitatem patrum (Exod. xx), hoc modo dicuntur portare, si sceleris fecerint patrum.

MOYSES. Quod loqueris sapientibus rationabilem et justam parit intelligentiam. Hoc autem ex tuis verbis intelligi datur quod omnes sequacium generationes idcirco in patrum captivitate permanent,

quoniam patrum suorum, in quantum possunt, opera exequantur. Quod si patrum opera dimitterent, et de captivitate exirent.

PETRUS. Ita utique sentio.

MOYES. Jam si placet tanti reatus magnitudinem aperi.

PETRUS. Quia Christum Dei Filium occidistis, dicens eum magum, et de scorto natum, et quod totam gentem in errorem induxit. Majores vestri haec et his similia protestati sunt, donec totam plebem suæ prævæ voluntatis efficientes consortem, virum justum injuste in injustum valde judicium adduxerunt, crucifixerunt et occiderunt. Tanti igitur reatus magnitudo tam longinquæ captivitatis causa existit. Dumque vos in paterna manseritis tam voluntate quam fide, in eadem procul dubio existetis damnationis tribulatione.

MOYES. Utrum ille homo Filius Dei fuerit, latius postea disputare oportebit, quia tantæ quæstionis auctor validissimi argumenti vehiculo indiget. Nunc icterim hoc modo ostendi volo quoniam modo aut auctoritate coneris asserere quod is de quo loqueris homo nostræ tribulationis causa existiterit.

PETRUS. Quam, quæso, a me super hoo exigis auctoritatem, cum iam superius mihi concesseris tam inauditæ afflictionis inauditum omnino peccatum causam fuisse? Cumque illud tu nullo prorsus modo ostendere vales, a me judicii aquitas jubet ut audiias, nec unde comprobem quererere debes, sed destruere quoquo pacto si potes, aut concedere quod denegare non vales. Verum licet non me judicii censura constringat, non unam, sed multas super hac re auctoritates inducam.

MOYES. Id est quod toto desidero animo.

PETRUS. Nosse debes quia, quadraginta annis post Christi mortem expletis, Hierosolymorum a Tito civitas fuit destruta. Item quadraginta annis antequam destrueretur, portenta et signa in eadem sunt visa, liquido indicantia quod haec templi et urbis destructio esset futura, quemadmodum vestræ doctrinæ libri testantur. Aliunt enim quod quadraginta annis antequam subverteretur, rubra lana quæ hædi cornibus annexebatur, nequaquam more solito albescebat, candela quoque candelabri quæ ad occidentem respiciebat, ante consuetum tempus extinguebatur. Valve præterea templi, nullo tangente, cum magno strepitu sponte sua reserebantur. Quas cum quidam doctorum vestrorum, nomine Joannes, filius Zachai, sic aperiri sæpe vidisset, valde commotus tandem clamavit: « Quiescite; » et adjectit: « Templum, templum, profecto cognovi quod novissima tua concrematio possidebit, sicut et propria ait: Aperi, Libane, portas tuas, et comedat ignis cedros tuas (Zach. xi). » Cum igitur ista prodigia quadraginta annis ante destructionem fuerint visa, et quadragesimo a Christi morte anno civitas fuerit destruta a Tito, liquido concluditur quod haec signa a tempore mortis Christi sint facta. Sed et hoc cum aliis doctoribus vestris Joannes intellexit, quod mors

A Christi captivitatis vobis causa exstitit. Non autem eam, sed malevolentiam hominum est invidiam causam, scilicet cause, captivitatis causam esse dixerunt, sed veram causam tacuerunt. Invidia quippe Iudaorum et malitia causa mortis Christi fuit, mors autem Christi, causa captivitatis.

B MOYES. Si illum hominem tam, ut dicas, fuisse constaret, et ejus mortem nostræ tribulationis causam fuisse, nullus ex nobis dignus esset vivere. Tale enim peccatum majus est quam Deum negare. Qui enim Deum negat, fidem tantum quam accepereat a se alienat; qui vero Dei Filium necat, præter hoc quod deitatem quæ est invisibilis denegat, etiam illud superaddit peccatum, quod rem visiblem quam corporeis conspicit oculis, eam etiam ab animi fide sequestrat, cum id quod videtur majorem debeat menti credulitatem asserre quam quod non videtur. Præterea autem eum nostri patres sputis illitum, colaphis cæsum, multis et variis injuriis affectum, mortuæ innocenter addictum cruci affixerunt. Unde non immerito hoc scelus majus fuit eo quod commiserunt in eremo, cum vitulum scilicet aureum adorarent pro Deo. Tunc vero legimus Deum voluisse Israel omnino delere, nisi Moyses pro eis interveniens multo fletu et jejunio, et oratione, Domini iram avertisset, quadraginta diebus et quadraginta noctibus assidui jejunii maceratione se pro eodem peccato affligens (*Exod. xxxii*), sicut lex perhibet dicens: *Procidi ante Dominum sicut prius, quadraginta diebus panem non comedens et aquam non bibens, propter omnia peccata vestra quæ gessistis contra Dominum, timui enim iram et indignationem illius, qua adversum vos concitatus, delere vos voluit (Deut. ix).* Nisi igitur Moysi oratio intervenisset, de toto populo nullus superesset. Cum autem hoc aliud facinus quod criminum quantitatè excedit, Dei scilicet Filium occidere presumpsissent, nec ullus esset qui pro eis interveniret, nullus itaque debuit vivere. Vides autem quia ita non est, sed Deus nos et vivere permittit, et quotidie quantum amat ostendit, cum nobis in conspectu inimicorum nostrorum gratiam præstat, et opibus locupletat, et honoribus exaltat, sicut nobis per os Moysi prophetæ pollicitus est dicens: *Cum essent in terra hostili non penitus abjeci eos, neque sic despezi ut consumerentur, et irritum sacerem puctum meum cum eis. Ego enim sum Dominus Deus eorum (Leo. xxvi).*

D PETRUS. Non rectam de hac re intelligentiam concipis. Neque enim Deus ideo reliquias de vestro vivere patitur populo, quod de eorum aliquid cogitet commodo, sed ideo tantum ut universis gentibus serviatis, et in omnium oculis improprium et fabula et maledictio sitis, sicut vobis promisit lator legis, dicens: *Eris perditus in proverbium ac fabulam omnibus populis, ad quos te introduxerit Dominus (Deut. xviii)*, et ut sitis toti populo in parabolam, et proverbium quærentibus omnibus ad invicem. Quid putas cause est propter quod Deus gentem hanc ubique terrarum dispersam perpetuae servituti

subjectit, et tot malorum iniuriatione damnavit? Respondebitque alter: Ob tale peccatum, quod Dei Filium inuidiae tantum causa occiderunt, ideo in hac mala devenerunt. Quod si in ipso tempore quo peccatum a vobis est commissum, totam Judaicam progeniem funditus delevisset, multis temporum circulis transactis, culpa oblivione deleta, a nullo mortalium sciretur, siveque et infamie opprobrium, et malorum evitaretis periculum, sicut et de multis contigit gentibus et regibus, quorum gesta temporum sunt vetustate deleta. Est et alia causa, propter quam Deus Judaicam noluit perdere gentem. Videbat enim quosdam de semine vestro quandoque in se credituros, atque salvandos, et ideo propter eos noluit omnino vestram disperdere stirpem, sicut dicit Isaías: *Quomodo si inveniatur granum in botro, et dicatur: Ne dissipes illud, quoniam benedictio est; sic faciam propter servos meos, ut non disperdam totum* (*Isa. lxi.*). Testimonium autem divinæ circa vos pietatis quod Moysi promissum de legis libro protulisti, non ad presentem, sed ad præteritam respicit Babylonis captivitatem, quoniam de ea quandoque vos erat educturus.

MOYSES. Qua comprobas auctoritate promissum illud ad solam Babylonie captivitatem pertinere?

PETRUS. Quoniam in loco ubi promissum hoc fecit Deus ad Moysem, si paulisper attendas superiora, cumdem Moysem præmisisse invenies: *Tunc placebunt terræ sabbata sua, cunctis diebus solitudinis suæ, quando eritis in terra hostili, sabbatizabit, et requiescet in Sabbatis* (*Lev. xxvi.*). Hoc autem eis in Babylonem ductis completum esse Ezras in libro Temporum comprobat, dicens inter cætera: *Ductus est Israel in Babylonem, et seruivit regi et filii ejus, donec celebraret terra Subbata sua. Cunctis enim diebus desolationis egit Subbatum* (*II Par. xxxvi.*). In his verbis liquido appareat quia de prima captivitate iocatur.

MOYSES. Auctoritas ista meæ non sufficit dubitationi, quia non monstrat nos propter hominem illum in hanc decidisse captivitatem.

PETRUS. Quod evidenter testimonium quæras vos propter Christi mortem hanc subisse captivitatem, quam id quod scriptum apud vos legitilis, quia scilicet in ipso adhuc captivitatis exordio, quidam terræ vestræ princeps decem de melioribus totius Israelitici populi, Ananiam scilicet Terradionis filium, Simeonem Gamalielis filium, Ismael Elisei filium, et Archiba cæterosque captos in carcerem misit, sciscitans ut quid justum vendidissent. Lex enim, inquit, discernit ut quicunque Iudeum vendiderit, mortis iniuriet sententia. Et vos igitur secundum judicium legis mori debetis. *¶* Dicto decreto, vario dat corpora leto. *¶* Non enim omnes una coercuit poena, sed singulis singulæ sunt genera mortis proposita. Alium videlicet ignis cremavit, alter ferrei pectinis unguibus laceratus expiravit, aliud vero mors quævis diversa consumpsit, quemadmodum mortes illas vostræ doctrinæ liber exposuit. Doctores autem

A vestri hujus justi pro quo illi ita puniti sunt nomens mutantes, in hoc facto de Christo prorsus continebunt. Dixerunt enim quia princeps ille justum nomine, Joseph filium Jacob, quem in *Egyptum* vendiderant fratres (*Gen. xxxvii.*), intelligebat, ejusque sanguinem ab eis exigens, propter eum talibus illos effecit suppliciis. Absurdum autem rationi videtur, ut id ab eis exigeret quod ad minus ante milie quingentorum erat factum annorum curricula, maxime cum temporibus quibus Joseph venundatus fuit, nulla lex esset qua princeps ille eos mortis reos convincere posset.

MOYSES. Rationes tuæ non mihi sufficient, quoniam non aliqua eas auctoritate confirmas, sed proprio singulis arbitrio, nec inest eis ulla necessitas **B** qua me ad credendum tibi cogere debebas. Volo autem, ut si vales, aliquam de prophetis auctoritatem in medium deseras, qua captivitatem istam propter hominem illum, et eum Christum esse necessario monstras, nec nobis in hac tribulatione posse certum terminum esse.

PETRUS. Isaías propheta ait: *A finibus terræ laudes audivimus, gloriam justi* (*Isa. xxiv.*). Hæc verba, justi hujus laudes ubique terrarum suis ostendunt. Nullius autem hominis justi laudes tantas suis unquam audivimus, ut usque ad fines terræ pervenirent. Cui justo quia tribulationes quas sine causa passurus erat prævidebat, his compatitur verbis, dicens: *Væ mihi: prævaricantes prævaricati sunt; prævaricatione transgressorum prævaricati sunt* (*Isa. xxiv.*). Prævidens enim propheta quas prophetis Dei adventum prænuntiantibus tribulationes illaturi essent, ait: *Prævaricantes prævaricati sunt, intuitus autem, quia nec membris contenti, ipsum etiam caput inuidia pleni quibuscumque possent modis essent oppressuri, et secundum corporis possibilitatem occisiuri, prævaricationis nomen ingeminavit, ita subiiciens, prævaricatione transgressorum prævaricatis sunt.* Sed quia pro hoc peccato poena plectendi essent, dictante spiritu præsciens, illico subiungens ait: *Fortitudo et sovea, et laqueus super te qui habitor es terræ* (*ibid.*). Inter cætera quoque de eadem gente ait: *Gravabit enim iniquitas sua, et corruet, et non adjiciet ut resurgat* (*ibid.*), ubi videlicet certum vobis terminum evadendi captivitatem funditus depressit. His consona Dominus per cumdem prophetam in alio loco posuit dicens: *Nunc ingressus scribe super buxum, et in libro diligenter exara illud, et erit in die novissimo in testimonium usque in æternum: Populus enim ad iracundiam provocans est, et filii mendaces, filii nolentes audire legem Dei, qui dicunt videntibus: Nolite videre, et uspicientibus: Nolite aspicere nobis ea quæ recta sunt. Anserte a me viam, declinate a me semitam, cesseret a facie nostra sanctus Israel* (*Isa. xxx.*). Buxus lignum durum est, et imputribile. Ideo autem in buxo scribi, et in libro diligenter præcepit exarari, ut in æternum duraret, et usque in novissimum diem in testimonium incredulitatis suæ et opprobrium permaneret. Per

hoc etiam quod ait, *erit in novissimo die*, etc., immittit quia usque in novissimum diem perseveraret error Iudeorum. Quid autem et quare scribi debet, utrumque in uno versu insinuat cum dicit : *Populus enim ad iracundam prorocans est, et filii mendaces, filii nolentes audire legem Dei*. De qua lege Dei dicit ? Si enim de lege Dei quam per Moysen dederat dicere vellet propheta, nolentes audire legem Dei, cum jam illam frequenter audissent, utique non diceret hoc, sed nolentes implere. De lege ergo quam daturus erat Christus intelligebat, de qua quod eum audire nollent, propheta jam praesciebat. Quod autem intulit, qui dicunt videntibus : *Nolite videre, et aspicientibus* : *Nolite aspicere nobis ea quae recta sunt. Auferte a me viam, declinate a me semitam, hoc quidem addidit propter Joannem filium Zachariæ Christi præcursorum (Joan. i), et ceteros qui Christum non solum venturum prædixerunt, sed etiam digito ostenderunt, quibus Iudeos non esse prænoscerbat credituros, sed hujusmodi verba dicti-
ros. Quod autem in sequentibus dicunt prætereundum non est. Dicunt enim : Cesset a facie nostra sanctus Israel. Quisnam est iste sanctus Israel ? Nunquid Deus visibilis est, ut de eo dicerent, cesset a facie nostra, aut de re invisibili dici potest, quod ab humana facie cesset, cum ab ea videri non possit ? Si ergo quæras Deum qui possit vide-
ri, non invenies nisi Christum. Ipse enim et unus cum Patre est Deus (Joan. x.), et tamen per humanitatem apparuit mundo visibilis (Tit. iii). Cum autem tot eorum prævaricationes premisisset, vindictam ipsius peccati subintulit dicens : Pro eo quod reprobasti verbum hoc, et sperasti in calamitatem et tumultum, et innisi estis super eo, properea erit vobis iniquitas hæc sicut interruptio cadens, et requisita in muro excelso, quoniam subito dum non speratur veniet contritus ejus, et comminuetur sicut conteritur lagena figuli contritione prævalida et non inveniebam de fragmentis ejus testam, in qua portetur igniculus de incendio, aut hauriatur purum aquæ de focea (Ieu. xxx). Verbum Dei Christus est (Joan. i). Qui ergo reprobat Christum, utique reprobat et Verbum e converso. Puniti itaque, quia Dei reprobaverunt Verbum, puniti concluduntur quod reprobaverunt Christum, et consisi sunt in verbis doctorum suorum. Contritus autem pro isto eis eventura peccato, quam sit dura considera. Eveniet enim, inquit, eis interruptio subita, ideoque magis nociva, et de muro excelso, quia quodlibet tanto magis conteritur in imo, quanto de celsiori ceciderit loco. Comparatur etiam lagena figuli comminutæ contritus ista, tanlaque ut dicitur erit, quod de ejus confractione nec testa remanebit. Omnis quippe vasis fractura, solidari, et in aliquod opus utile potest redig', testulae autem vas si confringatur, contritione valida partes ejus ad nihil utiles esse possunt : et quo magis testa quassata durat, tanto semper augetur fractura. Cum itaque tali testæ eorum contritus comparetur, quæ nec ad igaem de incendio tollendum, nec ad aquam*

A de focea hauriendam valeat, aperte datur intelligi, quia vestra captivitas in tantam venit dejectionem, quod nunquam in pristinam redibit libertatem. Quod autem propter quosdam qui quandoque in Christum credituri sunt, ideoque salvandi, Deus vestrum servare voluit semen, ideo propheta sub descriptione gratiam benedicti subintulit dicens : *Quomodo si inveniatur granum in botro, et dicatur : Ne dissipes illud quoniam benedictio est (Isa. LXV)*, eodem modo se minime vos dispersurum promisit cum dicit : *Sic faciam propter servos meos, ut non disperdam totum (ibid.)*. Quare autem hoc promiserit illi coaperit dicens : *Educam, inquit, de Jacob semen, et de Juda possidentem montes meos, et hereditatem meam, electi mei et servi mei habitabunt ibi (ibid.)*, montes B videlicet apostolos appellans, qui ut montes excelsi toti mundo sunt conspecti, licet in sequentibus monte sanctum singulari numero prolatum intelligat Christum; electos autem et servos, sanctos quoslibet alios vocans, propter quorum futuram salvationem vos estis reservati. De his autem qui non sunt credituri, quam subiecta sententiam audi : *Vos, ait, qui dereliquistis Dominum, qui oblitii estis montem sanctum meum, qui ponitis fortunæ mensam, et libatis super eam, numerabo vos in gladio, et omnes in cruce corruetis, pro eo quod rocavi et non respondistis, locutus sum et non audistis (Isa. LXV)*. Incep-
ta vero eorum iniuritate hoc modo condemnat eos et aliter scilicet laudando suos fideles, et increpando infideles his verbis : *Propter hoc haec dicit Dominus Deus : Ecce servi mei comedent, et vos esuriatis; ecce servi mei bibent, et vos sitiatis; ecce servi mei lætabuntur, et vos confundemini; ecce servi mei laudabunt præ exultatione cordis, et vos clamabitis præ dolore cordis, et præ contritione spiritus ululabitis, et dimittetis nomen vestrum in juramentum electis meis (ibid.)*. Et quia omnibus his malis transactis aliqua adhuc spes evadendi captivitatem non posset esse residua, adjicit aliud quod eis totum fiduciae tollat solatum. Dicit enim : *Interficiet te Dominus Deus tuus (ibid.)*. Qui interficit nequaquam ulterius quod fuerat reparatur. Qui igitur in infidelitate permanebunt, reparari non poterunt. Hoc de infidelibus dicto, de credituris subiectit ita : *Et vocubil servos suos nomine alio (ibid.)*. Cum enim servi fuerint Christi, a Christo dicentur Christiani (Act. xi) Quod autem sequitur, et dimittetis nomen vestrum in juramentum electis meis, tale est ac si diceret : *Jurabunt electi mei in nomen vestrum, sicut hodie usque a Christianis jurando dicitur, cum aliquid quod nolunt facere rogantur : « Iudeus sim ego, si faciam. » Idem ipsum Amos propheta aperte comprobavit dicens : *Audite verbum istud quod ego levero super vos planctum, domus Israel. Cecidit, non adjiciet ut resurgent virgo Israel. Projecta est in terram suam, non est qui suscitet eam (Amos, vi)*. Item ipse alibi : *Venit finis super populum meum Israel, non adjiciam ultra ut pertranscam eum (Amos, viii)*. Quod utrumque vobis spem evadendi captivitatei funditus*

tolit. Ipse etiam hoc malum vobis propter Christum A evenisse confirmat, dicens : *Hæc dicit Dominus Deus : Super tribus sceleribus Israel, et super quatuor non convertam eum, pro eo quod vendiderit justum, et pauperem, pro calceamentis* (Amos, 11). Hoc in loco quatuor pro quarto posuit, idemque fuit dixisse super quatuor, quam si dixisset super quartu*rum*. Huic simile Salomon perhibet. Ait enim, secundum quod Hebræorum libri testantur : *Tria sunt difficultia mihi, et quatuor, quæ penitus ignoro* (Prov. xxx). Si tria hic per se, et quatuor per se intelligere velis, septem sient. Ipse autem non nisi quatuor numerat, quæ se ignorasse insinuat. Ergo oportet ut quatuor pro quarto accipiamus. Sic et in hoc propheta est accipiens. Hoc autem quartum scelus est, ut illico subdit, *quia vendiderunt argento justum* (Amos, 11). Quem scilicet justum, Christum intelligi convenit.

MOYSES. Idonea et digna laude huc usque dixeras omnia, nisi hanc introduxisses auctoritatem, quæ nulla consistit ratione, præcipue cum multa contra hoc objici possint adversa. Plures enim ante te veteres hunc eudem versiculum contra Judæos in testimonium protulere frequenter, sed nulla tutari potuerunt ratione. Sed te prudentem virum maxime miror tam vitem introduxisse rationem, quæ nullius firmitatis fundamento insidat, præsertim cum omnia quæ contra hoc dici valeant, ipse optime scias.

PETRUS. Considerans omnes qui ante me hanc in Judæos recte quidem induxisse auctoritatem, sed Judæicas objectiones non sufficienter nec aperte destruivissem dicuntur, ex industria in præsenti loco eamdem induxi, ut omnes quæ fieri possunt objectiones ut melius poteris facias, et earum destructionem mutata vice suscipias.

MOYSES. Hoc primum verbis recte objici potest, quia dicens propheta, *super tribus sceleribus*, statim subiunxit, ostendens quod Israel tria illa peccata commiserit, Christum autem quem vos intelligere vultis, non Israel, sed Juda occidit.

PETRUS. Nullum tua objectio ingerit impedimentum mihi, cum omnia frequentissime testentur volumina pro Juda Israel ponit.

MOYSES. Ut asseris ita esse non ambigo. Sed cum peccatum Juda supra retulerit, et consequenter Israëlis peccatum subiunxerit, satis innotescit quod peccatum Israel a peccato Juda aliud sit.

PETRUS. Nec hoc meæ obstat rationi. Peccatum enim quod tantummodo Juda fecerat, peccatum Juda appellat, quod autem Juda simul fecit et Israël, peccatum vocatur Israël.

MOYSES. Cum Israëlis populus totus per omnes terras divisus, Hierusalem terram nequaquam incoleret illis temporibus, quonam modo mortis Christi haberi potuit reus?

PETRUS. Nunquidnam negas cum Juda magnam filiorum Benjamin et Levi partem tunc Hierosolymis fuisse?

MOYSES. Quod certum omnibus est, negare quis audiat?

PETRUS. Jure igitur pars totius debet suscipere nomen. Est et alia non inferior causa quia videlicet Israel populus licet tunc morti non corpore præsens adfuisset, auditio tamen quod eorum fecerant socii, consortes culpæ, laudatores et consentanei, ei participes omnino facti sunt voluntatis. Voluntas itaque eis pro facto est reputanda.

MOYSES. Et sicut dicas ita esse concedam, tamen quod liber ait quod pro justo vendito hoc eis acciderit, ad Israel posse pertinere non video. Ipsi enim Christum quem dicas, non vendidisse, sed tantum a Juda Iscariote leguntur emisse (Matth. xxvi; Luc. xxii; Marc. iv).

PETRUS. Objectio tua nulla rationis innititur anchora, quia qui ut Christus venderetur consensum auxiliisque adhibuerunt, non minus quam si ipsi vendidissent scelus incurrerunt (Rom. 1). Neque enim et Salomon idola fabricavit, sed quia uxoris et concubini fabricanibus assensum prebuit, eum fabricasse littera dicit (III Reg. xi).

MOYSES. Licet in supradictis verum fatear te dixisse, nulla tamen necessitas me cogit concedere hunc justum Christum intelligi oportere, cum Joseph sano intellectu debeat accipi, quem fratres sui trincta argenteis vendidere (Gen. xxxviii).

PETRUS. Si Joseph voluisse intelligi propheta, per justum, non quartum, sed potius primum dixisset peccatum. Illud enim prius commisere delictum, propter quod postea Pharaonis sunt passi durissimum iungum (Exod. xi). Sed cum pœnitentia peracta, jam sint liberati a pœna, quare de indulto rursus crimentur peccato?

MOYSES. Et si defendere nequeo de Joseph hoc dictum fuisse, attamen de alio quolibet justo dictum esse possum asserere.

PETRUS. Indignum nec rationabile esse videtur, ut cum tantum crimen sit quod indulgentia nulla sequatur propter quod divina sententia in totum Israëlis deserviat, populum, illius celetur ac ignoretur persona in quem illud fuit admissum, insuper cum reatus iste in Hebreo sermone tali describatur vocabulo, quale imponitur illi qui negaverit Deum. Venditio autem Judæi non æquatur negationi Dei. Sed ipsi talem ac tantum vendiderunt hominem Christum videlicet Filium Dei, quod in culpa sunt pares Deum negantes.

MOYSES. Quatuor volo ostendas peccata, quæ omnia pateant ad Deum negare esse æqualia.

PETRUS. Quod liber tacuit ego nescio aperire, sed forsitan primum fuit peccatum, cum in eremo vitulum conflatilem pro Deo adorarunt (Exod. xxxii), in quo facto satis verum Deum negaverunt, et quia hoc peccatum ab omnibus est perpetratum, ideo communè fuit omnium. Secundum est in quo et Deum similiter negaverunt, et omnes communiter peccaverunt, quando videlicet Jeroboam ritulos similes fabricavit, et ab omnibus adorari constituit (III Reg. xi). Tertium autem cum Dei prophetas universi eadem voluntate occiderunt, et eorum dicta

contempserunt (*II Par. xxxvi*). Quartum vero, quod majus omnibus est et gravius, quod nec veniale dicitur esse, quando Christum Dei Filium et hominem ab omni peccati contagione alienum (*Isa. lii*; *I Petr. ii*), inique vendiderunt, et injuste condemnaverunt nece. Ecce in hac auctoritate quam adversum te induxi, cuncta que objicere potueris nullo stare vigore probavi, et Christo rationaliter convenire conclusi. Hac igitur et omnibus supradictis auctoritatibus in inconclusa firmitate fundatis, probatum indubitanter auctor esse tam longevam hanc captivitatem ob Christi mortem et malevolentiam evenisse. Concluso autem quod propter Christum sit captivitas facta, consequitur quod et vos de ea non exhibitis, donec patrum vestrorum in vobis peccatum emendabitis, idem quod non crediderunt creditis. Mundata vero mente enjusquam a culpa, confessum eum consequetur pietas divina. Quod etiam quidam doctorum vestrorum subtilius et occultius voluit exprimi verbis, si vestrae illud penetrasset duritia mentis. Interrogatus enim quando filius David esset venturus, « hodie, ait, si verbis credideritis ejus. » His enim verbis intelligi dedit quod quicunque quavis hora mandatis Christi obediens et credulus fuerit, illico Dei Filius ad eum accedit. Manifeste etiam et quid tibi credo patere quicunque ego vestrorum librorum probavi testimonio. Necum igitur, frater, ejusdem Christi misericordiam implora, ut totius falsitatis errore sublato tua mentis oculis vere f. lei et totius bonitatis splendorem pariter et amorem infundat, et rectam fidem in futuro digna mercede compenset, ut per eam de captivitate ex eas. Amen.

TITULUS III.

De' stulta Iudeorum consulanda credulitate super mortuorum suorum resurrectione, quos credunt et resurrecturos esse, et iterum terram incolere.

Moses. Quod ad praesentem pertinet titulum, quae scilicet nostrae tam longe captivitatis fuerit causa, quove modo eam valeamus effugere, cuncta que de ea oportuit duci, inexpugnabilibus et evidentissimis probasti rationibus, nec quid de ea ulterius aut dubitandum, aut querendum sit video, unde ut ad alia transeamus, prout superiorius sunt in ordine digesta exopto. Quod igitur in libri nos exordio errare dixisti, eo quod post captivitatis evasionem, inusitatum nobis miraculum, scilicet mortuos qui denuo terras inhaberent resuscitari a Deo crederemus, quare in hac fide erre tibi videamur, precor, aperias.

Petrus. Hoc miraculum vosmet asseritis esse praeter usum. Quidquid autem praeter consuetudinem evenit, sine auctoritate aut ratione, antequam eveniat non debet credi. Errorem igitur judico credere, quod nulla potes auctoritate probare.

Moses. Hoc sane multis auctoritatibus probare valamus. Moysi enim hoc probatur testimonio dicentis ad populum Israel : *Videte quod ego sum solus, et non sit aliis Deus praeter me. Ego occidam et ego vivere faciam, percutiam et ego sanabo* (*Deut. xxxii*).

A Cum ergo Deus se occisum promittat, et vivificaturum, quare tibi fides nostra super hac re videtur abiciencia

Petrus. Auctoritas ista a rationis exorbitat semita. Hoc enim verbum ad ostendendam suam omnipotentiam dicit, non quod ipse vestros mortuos suscitatur sit.

Moses. A Die qua Deus hoc se facturum promisit, usque in presentem d-eum, concedis eum a. i. quando hoc fecisse miracula ?

Petrus. Omnia utique fecit. Ipse enim Mariam sororem Moysi prophetæ, Job, Ezechiam, Naaman, et alios quamplures cum voluit percussit, cum voluit sanavit (*Num. xii*; *Job. xii*; *IV Reg. iii*; *xx*). Item ipsæ in una nocte omnia priogenita Egypti interfecit (*Exod. xii*), et sub unius noctis spatio in castris Sennacherib centum octoginta quinque millia occidit (*IV Reg. xix*). Sed idem e contrario in manu Eliae filium viduæ (*III Reg. xvii*), in manu autem Elisei sunamitis filium suscitavit (*IV Reg. iv*).

Moses. Quandoquidem eum jam fecisse haec credis miracula, quid te credere prohibet eum adhuc quandoque facturum eadem ipsa ?

Petrus. Omnipotenti mortuos suscitare posse non nego (*I Cor. xv*), quin omnes homines in die iudicii ab eo resuscitandos (*Joan. v*; *Math. xxiv*), et confiteor et credo, sed quod adjicatis, quia scilicet denuo terras inhabitatur sint, non credo.

Moses. Nec hoc tibi contra fidem esse debet videli, cum ab Elia vel Eliseo resuscitatus, postea longam vitam duxerit, uxorem habuerit, filios genuerit, et pristina humanæ vitae cuncta officia impleverit.

Petrus. Verum est et bene potuit esse, vel miraculum vel per precium sancti viri, quia corpus nondum erat dissolutum, quamvis etiam nequaquam crederemus, nisi testimonium super hoc propheticum haberemus. Verum ea que contra usum contingere solent, fides hominum suspicere facile non solet, nisi talium confirmetur auctoritate prophetarum, quibus omnium favo applaudat auditorum, et utea ipsa aperi- tissime loquantur prophetæ. Hoc autem nullus aperitissime loquuntur prophetæ. Sed cum vestri hoc dixerint doctores, nemo tamen ex his qui ante Christum fuerunt istud praedixit. Sequaces autem errorem hunc inventare ut Iudeorum genus in sua persisteret infidelitate.

Moses. Et si doctores nostros seducendi causa fluxisse haec astruis, quid de prophetis idem facientibus respondebis ? Ait enim Isaia : *Vivent mortui interfecti mei resurgent. Experciciunt et lassitate qui habitat in purvere* (*Isa. xxvi*).

Petrus. Verba haec nequaquam ostendunt mortuos vestros ad inhabitandam terram resuscitari, quoniam si diligenter quod dicitur attendamus nec mortuorum resurrectionem ibi patenter praesignatam inveniemus. Alioquin sibi met prophetæ contrarius esse videbitur, cum in superioribus dixerit : *Mortientes non vident, gigantes non resurgent* (*ibid.*). Quod igitur

et a naturæ usu dissentit, et ipsi prophete contrarietatem ingerit, nequaquam secundum libitum uniuscujusque ad sensum naturæ contrarium debet exponi, cum aliter sano sensu possit intelligi, nisi necessaria ratio ita coegerit accipi.

Moyses. Audire delectat quoniam alio modo versus hujus sententiae juste queat intelligi.

Petrus. Duobus modis verbum hoc intelligi potest, videlicet ut vel de extremi judicii suscitatione dictum credatur, vel resuscitationis nomine captivitatis evasionem significaverit. Hic autem sensus magis ad literam pertinere videtur, cum paulo superius propheta suæ gentis captivitatem et afflictionem defleverit, statimque divinae promissionis et pietatis solarium intulit dicens : *Vivent mortui, et reliqua.* Nec hanc evasionem quolibet incerto tempore, sed post modicum tempus eventuram insinuat dicens : *Vade, populus meus, intra cubicula tua, clade ostia tua super te, abscondere modicum ad momentum, donec pertranseat indignatio* (*ibid.*). Hæc ad captivitatem congruenter referuntur.

Moyses. Nunquidnam aliquid tale in verbis Danielis objicere poteris? Ait enim : *Multi de his qui dormiunt in terra pulvere vigilabunt, alii in vitam æternam, alii in opprobrium ut videant semper* (*Dan. xii.*).

Petrus. Tanto longius auctoritas hæc a tua discrepat intentione, quanto evidentius de ultimo iudicio intelligitur dicta fuisse. In illa enim resurrectione, ibunt vel in vitam æternam vel in æternum opprobrium (*Joan. v.*; *Matt. xxv.*).

Moyses. Inveniesne aliquid quod contra Ezechiel prophetam dicere possis? Qui cum plures mortuos divina suscitasset virtute, de futuris quoque his vaticinatus est veribus : *Hæc dicit Dominus Deus : Ecce ego apriam tumulos vestros, et educam vos in terram Israel* (*Ezech. xxxvii.*). Et post pauca : *Et requiescere vos faciam super humum vestram* (*ibid.*). Ecce et mortuos suscitandos, et terras suas inhabitatores apertissime propheta atque indubitanter ostendit.

Petrus. Hoc prius debemus discutere, ut scilicet quali eos suscitaverit modo valeamus agnoscere, videlicet utrum post suscitationem omnia humani corporis officia expleverint, necne. Nam et hoc plerisque in dubium venit.

Moyses. Ut nostri testantur doctores, non per somnum sed vigilans eos exsurgere fecit. Et ut hoc magis verum esse innoteat, ipsos omnes mortuos quos ipse suscitavit de Ephraim tribu perhibent fuisse, quos in egressione populi de Ægypto dicitur obiisse in Philistinorum regione. Hæc autem suscitat signum futuræ, ut quemadmodum illi omnes sunt per eum suscitati, sic et reliqui universi quandoque credantur suscitandi.

Petrus. Quomodo illis vera et perfectam constituit resurrectionem, cum animam nequaquam illis reddiderit rationalem?

Moyses. Qualiter eos non rationalem receperisse

A animam contendis, cum idem propheta ex Dei præcepto ad spiritum vaticinetur talibus verbis ? *Hæc dicit Dominus : A quatuor ventis veni, spiritus, et insuffla super imperfectos istos et reviviscant. Et propheta sicut præcepérat Dominus, et ingressus est in ea spiritus, et vixerunt, steteruntque super pedes suos exercitus grandis nimis valde* (*ibid.*).

Petrus. Spiritus hic qui a quatuor venire ventis jubetur, nequaquam rationalis est anima, sed quæ ex quatuor elementorum sit conjunctione.

Moyses. Ex verbis tuis intelligitur aliud esse spiritum corporalem, aliud animam rationalem : quod si ita est, tunc et eorum opera sunt diversa.

Petrus. Ita esse nemo sapiens dubitat.

Moyses. Utriusque differentiam audire desidero.

Petrus. Spiritus corporalis corpus quidem levissimum est et subtilissimum, quod in hominis corpore ex quatuor elementorum sit conjunctione, et ex eo loco in omnes spargitur venas, ipsique corpori tribuit vitam, et halitum, et arteriis assiduum pulsum, et naturalem hominis motum, hoc cum corpore quod vivificat simul corrumptitur. Est autem rationalis anima substantia per se subsistens incorporea voluntario motu moveri faciens corpus, ipsa tamen immobilis permanens, corpore quoque cui inhæret corrupto, incorruptibilis existens, generi etiam adjuncta speciem hominis ipsa perficiens.

Moyses. Memini multos ante nos dixisse animam rationabilem ex quatuor elementorum conjunctione creari. Quæ conjunctio, cum subtiliter sit, nihil deusitatis habens in se, dixerunt animam subtilem esse ; si vero obscuritatis aliquid habeat et spissitudinis, dixerunt animam segnem esse et obtusam tali illud argumento probantes. Ex adjunctione, inquit, quadruplici rerum talia gigni sœpe videimus, colores scilicet, virtutes et opera quæ de nulla illarum si disjunctæ sigillatim accipientur proveniunt. Similiter quoque igne et aere, aqua, terra pariter juncit, rationalis producitur anima, quæ tamen si queratur in singulis, non invenitur manifesta.

Petrus. Si ex corpore quatuor elementorum conjunctione perfecto rationalis nascitur anima, debet ergo deficiente corporis robore animæ virtus deficere. Si autem virtus animæ, cum corporis deficit labore, sequitur ergo ut inchoante corporei vigoris dissolutione, pariter dissolvatur et virtus animæ. Quod si concedatur corruptio corpore, anima etiam corrumpi concluditur.

Moyses. Rectus ordo consequentiæ sic evenire demonstrat.

Petrus. Sed argumenti conclusio oculorum fidem impugnat. Sœpe enim contingit, quanto magis corpus debilitatur et morti appropiat, ut tanto magis convalescat anima, veluti aliquoties multis instauris solet accidere, ut quanto morti proximior est, tanto perspicaciæ mentis acumine plus solito recordetur, et cuncta provideat, et in ipso quo melius anima vigeat, momento homo intereat. Cum autem tanta uero dixi perspicacia vigeat anima, tunc omnia langue-

is corporis plus decrescent officia. Invenimus præterea senes plerosque cum ad talen pervenerint senectutem, ut nulla sit in eis fortitudo corporea, tunc pollere consilio animam et omni sapientia. Hinc itaque evidens colligitur ratio, quod nequam de elementorum copula rationalis prodeat anima, sed sicut superius diximus, sit per se subsistens substantia. Quidquid enim unum numero existens et in sui natura immutabile permanens, contrariorum est susceptibile, substantia est utique per se subsistens. Quoniam igitur anima una est numero, veluti Platonis, Socratis, sive cuiuslibet unius hominis anima, nec in sui natura ulla tenus permutteratur, sed boni malique est susceptibilis, restat necessario ut sit per se subsistens substantia. Illo autem modo probatur quod non sit corporea. Omnis corporis qualitas humanis subjacet sensibus. Cujuscunque autem rei qualitates nulli corporeo subjacent sensui, nec corporea est ipsa dicenda. Qualitates autem animæ bonum sunt et malum, quæ nullo corporeo percipiuntur sensu. Anima igitur non est corporea. Item idem alio sic probatur argumento. Omne corpus aliquo corporeo percipitur sensu. Animæ autem nulli subjacet corporis sensui. Non est ergo corporea. Hoc etiam anima corrupto corpore non corrumpitur. Corporis namque corruptio tribus modis fit, vel cum quid marcessit et arescit, ut in arboribus videntur et herbis, vel cum detrimentum sui patitur, ut sal vel fenum cum de loco ad locum movetur, vel cum dissolvitur, ut dominus cum destruitur, vel aliquid vas cum frangitur. Nulla autem harum sit nisi vel in corpore, vel in re quæ corpori accidit. Sed anima nec corpus est, nec fundatur in corpore. Nullo itaque horum modo corrumpitur. Præterea hæc ipsa rationalis anima hominis speciem complet, quoniam ipsa rationalem efficit hominem.

Moyses. Quid Spiritus corporalis a rationali differat anima patenter agnovi. Sed quoniam philosophi dicunt in homines tres esse animas, postulo ut quænam hæc sint aperias.

Petrus. Tres illæ quæ dicunt animæ, sunt anima vegetabilis, anima bestialis, anima rationalis.

Moyses. Harum singularum opera et officia ut dicas expostulo.

Petrus. Ab imis ad superiora gradatim ascendere libet. Vegetabilis animæ duo sunt officia. Facit enim rerum incrementum, et corporibus ipsis præstat nutrimentum. Hoc autem utrumque non facit nisi per quatuor naturæ virtutes, appetitivam scilicet, retentivam, digestivam et expulsivam. Et hæc anima in omnibus invenitur virgultis de terra nascentibus, et universis animalium species. Officia autem bestialis animæ, vere sunt corporis sensus, motus etiam de loco ad locum. Hæc autem in animalibus tantum reperitur, et hæc anima cum spiritu corporali quasi quibusdam nexibus coniunctur. Rationalis autem animæ hæc sunt officia, meditari, meditata recordari, discernere,

Patro. CLVII.

A fixum aliquid ac certum firmare, memoriam habere, et velle rerum causas discutere, et discussis ad rei veritatem pervenire. Hæc in nulla animalis specie, nisi in solo permanet homine.

Moyses. Quali modo istæ tres animæ in uno convenerint homine: duæ vero in irrationalibus animalibus. Tertia autem sola in omnibus de terra nascentibus, et ignoro, et vehementer admiror.

Petrus. In quorundam philosophorum libris legi, quod eum rerum placuit creatori animantium omnium atque videntium procreare corpora, quatuor in unum commiscuit elementa, et eorum qualitates aliam sua temperavit contraria, et ex illa commixtione procreata sunt corpora supradicta. Ex qualitatibus vero temperantia quatuor pro-

B venerunt naturæ, quas prædiximus virtutes, appetitiva scilicet, retentiva, digestiva et expulsiva. Corporibus autem hujusmodi procreatis omnibus quidem vegetabilis adhæsit anima et sua in eis exercuit officia, crescendo scilicet, nutriendo et generando. Subtilioribus autem bestialis juncta est anima, ut sua in eis exhibere posset officia, præstando scilicet sensum et motum de loco ad locum. Quod autem ex eis omnium subtilissimum, levissimum fuit et temperatissimum, et ad suscipiendam rationem aptissimum illi se rationalis anima sociavit et illa sua quæ prædiximus officia ibi exhibuit. Hoc itaque modo juxta voluntatem Dei ac dispositionem, tres illæ animæ omnes convenerunt in homine, in animalibus irrationalibus solūmodo duæ. Tertia autem sola in arboribus et herbis quæ nascentur de tellure.

Moyses. Bene tui gratia quod ignorabam ostendisti, sed unum restat quod mihi postulo aperiri. Cum enim corpora omnia de quatuor sicut elementis composita, vehementer admiror quare alia aliis existant leviora.

Petrus. Hoc contingit sive ex diversitate quantitatum elementorum, in corporum creatione inæqualiter adjuncorum, et ex diversitate temperantiae qualitatum eorum. Quod si largius nosse desideras, in libris invenies philosophorum, quia ad præsens de hujusmodi re explananda, nec tempus habemus, nec locum, ad vestrum potius est nos redire propositum.

Moyses. Huc usque satis philosophice tractasti, quæ distantia sit inter spiritum corporalem et animam rationalem. Sed quoniam minus doctorum simplices mentes subtilium rationum profunda non penetrant, eamdem differentiam legis aut prophetarum queso, si vales, testimonio proba, ut quorum profundarum rationum gravitas non illustravit mentem, eis saltem auctoritas faciat fidem.

Petrus. In exordio libri Geneseos Moyses ait propheta: *Formavit Deus hominem de limo terræ, et inspiravit in faciem ejus spiraculum vitæ, et factus est homo in animam viventem* (Gen. ii), per spiraculum scilicet vitæ spiritum corporalem, per animam vero viventem, rationalem intelligens animam.

MOYES. Per spiraculum vitæ rationalem animam nos intelligere possumus.

PETRUS. Quod dicas stare non potest. In eodem enim lib. in sequentibus scriptum est : *Consumpta est omnis caro quæ movebatur super terram, volucrum, animantium, bestiarum atque reptilium quæ replant super terram, universi homines, et cuncta in quibus spiraculum vitæ est, in terra mortua sunt* (*Gen. vii*). Ecce enumeratis volucribus, animantibus bestiarum atque reptilibus, sive hominibus, subito intulit, cuncta in quibus est spiraculum vitæ mortua sunt. Si igitur per spiraculum vitæ animam intelligi voluisse rationalem, jam cuncta rationalem animam habent. Sed cum nulla creatura præter hominem rationalem habeat animam, constat quia per spiraculum vitæ nequaquam rationalem significaverit animam. Salomon quoque sapientissimus idem sentiens ait : *Quis novit si spiritus filiorum Adam ascendat sursum, et si spiritus jumentorum descendat deorsum?* (*Eccle. iii*). Ecce spiritum hominis quoniam post corpus incorruptibilis permanet, sursum ascendere, spiritum vero jumentorum qui cum corpore simul corrumperit et interit, deorsum descendere perhibet.

MOYES. Aliud rationalem animam, aliud spiritum corporalem esse ex omnibus partibus manifeste cognovi, ipsumque spiritum corporalem de quatuor elementorum conjunctione fieri. Spiritum ergo quem Ezechiel propheta a quatuor mundi partibus ex Dei jussu venire præcepit (*Ezech. xxxvii*), spiritum corporalem intelligi debere cognosco, et de mortuis quos suscitavit quod rationalem animam receperunt, licet sic a multis credatur, nullam, consiteor, auctoritatem reperio. Ipsam tamen quoquo modo facta fuerit resurrectionem, signum futuræ resurrectionis, et dico et credo fuisse, quod Deus scilicet nostros quandoque qui denuo terras inhabitent resuscitatus sit mortuos, quemadmodum idem propheta superior ostendit dicens : *Et sciatis quia ego Dominus cum aperuero sepultra vestra, et eduxero vos de tumultis vestris populus meus, et dedero spiritum meum in vobis, et vixeritis, et requiescere vos faciam super humum vestram* (*ibid.*).

PETRUS. Hoc sane potuit dici de mortuorum resuscitatione in die judicii.

MOYES. Si de illo intelligi volebat judicio, non debuerat in sententia sine dicere *requiescere vos faciam super humum vestram*. Tunc enim nemini super terram suam requiescere licitum erit.

PETRUS. Requies ista hoc modo accipi potest, ut animam significet requiescere in corpore, quod non immerto terræ nomine de qua sumptum est exprimitur, teste insuper Scriptura, quæ frequenter illud nomine terræ appellat. Ait enim Moyses : *Formavit Deus hominem de limo terræ* (*Gen. ii*). Ecce homo cum quatuor elementorum fit coniunctione perfectus, de terra tantum quæ est unum elementum dicitur factus, sed non inconveniente, quia terræ nomine significat corpus. Intelligere possumus ergo quod dicit. faciet eos requiescere super humum suam,

A quod anima redabit ad corpus, et judicabitur utrumque (*I Cor. xiii*; *II Cor. iii*; *I Thess. iv*). Illic autem sensus in illius prophetæ explanatione sano intellectu concipi potest, ita ut nec Scriptura aliqua vel ratio ulla eis videatur contraria. Quidquid autem in tenebris dictis prophetarum, multis accipi potest modis, ita ut quis eam exponens, nec a Scripture testimonia, nec a rationis exorbitet se mista, nihil est inconveniens si quis eam diverso, sed justo expulerit sensu. Si cuius autem talis sit expositio, quæ vel a Scriptura vel a ratione aut sit aut videatur extranea, ea justo iudicio carere viribus est testimanda. Quoniam ergo tua explanatio tam Scripturæ quam rationi invenitur contraria, æquitatis iudicio est repellenda.

B MOYES. Quoniam modo sententia mea sit Scripturæ contraria, andire delectat.

PETRUS. David propheta de mortuis taliter inquit : *Sepultra eorum domus illorum in æternum; tuberculæ eorum in progenie* (*Psal. xlvi*). Item de eadem re : *Introbit usque in progenies patrum suorum, et usque in æternum non videbit lumen* (*ibid.*). Item alibi : *Sicut vulnerati dormientes in sepulcris, quorum non es memor amplius, et ipsi de manu tua repulsi sunt* (*Psal. lxxxvii*). Job etiam idem sentiens dicit : *Memento quia ventus est vita mea, et non revertetur oculus meus ut videat bona, nec aspiciet me visus hominis. Oculi tui in me, et non subsistam. Sicut consumitur nubes et pertransit, sic qui descendit ad inferos non ascendet, nec revertetur ultra in domum suam, nec cognoscet eum amplius locus ejus* (*Job vii*). Idem alibi : *Vadam et non revertar ad terram tenebrosam* (*Job x*). Item idem : *Homo cum dormierit non resurget* (*Job xiv*). Salomon etiam his consuna sentit dicens : *Videntes sciunt se esse morituros, mortui vero nihil norunt amplius, nec habent ultra mercedem, quia obliuioni tradita est memoria eorum. Amor quoque et odium et invidia simi peribunt, nec habent partem in hoc sæculo et in opere quod sub sole geritur* (*Eccle. ix*). Ecce Salomon sapientissimus, cæteroru[m] auctoritatibus concors existit, quod mortui scilicet ad hoc ut terras inhabitent, resuscitandi non sint, et tamen quod quandoque resurgent perhibet dicens, quod non habent partem in his quæ sub sole geruntur, id est in terrenis, per hoc vide licet innuens, quod in his partem sint habituri, quæ supra solem sunt, id est in cœlestibus.

C MOYES. Introductory rationum aut auctoritatum medietas sapienti cuilibet satis sufficeret. Verumtamen quoniam expositionem nostram tam Scripturæ quam rationi contrariam esse dixisti, restat ostendas in quo a ratione dissentias.

D PETRUS. Nonne creditis quia, cum vestri resurrexint mortui adveniente unclo, Adam quoque et Seth, Mathusalem, Abraham, Isaac et Jacob, Moyses et Aaron, cæterique patriarchæ et prophetæ, et omnes justi qui ante adventum ejus obierunt, pariter cum eis sint resurrecti, et omnia humani corporis officia agentes et patientes, pristinosque ritus

recoletentes, antiquo more terras denuo sint inhabita-
turi, et Aaron ac filii ejus sacrificium ut olim obla-
turi, et a Moyse sacerdotalibus vestimentis induendi
sint?

Moyses. Ita nostros doctores cuncta dixisse negare
non valeo.

Petrus. Quisnam rogo tunc maximus erit pon-
tífex?

Moyses. Quis Aaron major esse poterit?

Petrus. Quid igitur de Eleazaro multisque aliis
tunc fiet, qui olim omnes summi fuere pontifices?
Erunte simul uno tempore maximi, an illius ordi-
nis dignitate privabuntur? Si dixeris vivente Aaron
eos summo sacerdotio fungi non posse, quid ergo
eis proderit resurrectio? Plus enim ad dedecus et
incommode, quam ad decus et utilitatem erit eis
resurgere, meliusque eis fuisse in morte permanere,
quam ærumnosam ducere vitam, licet et Moysi lex
in hoc facto destruatur, qua præceptum habetur, ne
quis majori sublimatus ordine ulterius ad minorem
reducatur. Si autem omnes in summi sacerdotii
ordine æquales futuros esse concesseris, honorem
suum Aaron adimis, quia nullus inter complures
æquales, excellentem habere potest honorem. Præ-
terea multis pontificibus multa necessaria sunt
tempia. Ex hoc ergo aliud inconveniens itemque
legis destructio sequitur, præcipientis, nec plus
quam unum sacerdotem, nec plus quam unum
existere templum.

Moyses. Argumentum quod tuæ obstet rationi non
habeo. Video enim aut novam nos legem habituros
concedere: aut Moysi legem nequaquam totam con-
sistere posse.

Petrus. Gandeo quia veritatis lumen ex parte jam
animi tuo illabitur. Dic ergo, nunquid plures reges
babituri estis, an unum?

Moyses. Unum utique habere debemus, sicut pro-
pheta Ezechiel perhibet dicens: *Unum pastorem
omnes habebunt* (*Ezech. xxxvii*). Si enim fuerint
plures, cum concordes esse non poterunt, regni
pacem destituent.

Petrus. Sapienter respondere inchoasti. Sed quis-
nam ille rex erit potes edicere?

Moyses. Uncus, in cuius adventu captivitatem
sumus evasuri, mortuique nostri sunt suscitandi,
nostrisque merito moderamen habere debet imperii.

Petrus. Bene quod dicis esse posset, si unctus
ille homo et Deus esset. Si vero ut creditis homo
tantum futurus sit, quid tunc Abraham, Isaac et
Jacob sunt facturi, Moyses etiam cæterique prophete-
te? Nunquid ejus subjiciuntur ditioni?

Moyses. Non mirum videri debet, si ejus subjecti
fuerint potestati. Sic enim et Samuel subjectus est
Sauli, et Elias Achab regi, et Elisæus Joram et alii
multi prophetæ regibus suis.

Petrus. Rerum præsentium similitudo non con-
venit. Nam, etsi prophetæ, qui minime reges fuerunt,
regibus subditi fuerint, non ideo convenit aut est
necessæ ut rex propheta cuiquam terreno regi subji-

A ciatur, velut Abraham et David, et Josue, quorum
quisque fuit rex atque propheta, Moyses etiam qui
et rex, et propheta et legislator totius exstitit po-
puli, cui legis liber tale testimonium perhibet di-
cens: *Non surrexit propheta ultra in Israel, sicut
Moyses, quem nosset Dominus facie ad faciem, in
in omnibus signis atque portentis quæ misit super eum* (Deut. xxxiv). Nonne cum isti tanti talesque viri
resuscitati illius uncti fuerint juri subjecti, nonne,
quæso, melius fuisse eis ne resuscitarentur? Præ-
terea duo inde inconvenientia proveniunt. Si enim
minor eo est Moyses, Scriptura ergo mentitur; si
autem major, tanto plus vilificatur.

Moyses. Ipsum ergo Moysen regem esse propona-
mus.

Petrus. Quid ergo unctus ille facturus est? Quid
etiam Abraham, Isaac et Jacob sunt facturi, quos
Moyses ipse dum viveret in tanto pretio habebat
(Exod. xxxii), quod cum aliquid a Deo implorabat,
pro eorum amore se adeptum esse orabat? In magno
si attendas discriminæ estis. Sed volo ut dicas, si
nostri, nunquidnam illi qui tunc suscitandi sunt mor-
tui, naturam et potestatem habebunt filios gene-
randi?

Moyses. Ut quid responsurus sis audiam, illos ge-
neraturos negabo.

Petrus. Volo prius respondeas, si generationis
officium in eis natura negabit, aut legis jussum pro-
hibebit.

C Moyses. Legis præcepto eos constringendos re-
spondeo.

Petrus. Cum igitur Moysi lex filios procreari præ-
cipiat, novam vos legem habituros demonstras, quod
est contra fidem vestram.

Moyses. Natura eis non lege generationem inhibi-
bit, mutata vice probabo.

Petrus. Stare quod dicis non potest. Auditus
enim abhorret, et mens credere refugit, aliquod
animal modo esse cui sit naturale generare non
posse, nisi aliquo interveniente, vim generandi amittat.
Quod si naturam ipsam esse dixeris novam, non
debes dicere eos resuscitandos, sed novam creatu-
ram futuram similem primæ in forma tantum, non
in natura tota, comedent quippe et bibent, sed non
generabunt.

D Moyses. Quidquid hactenus mutata altercatione
locuti sumus, non tam ex veritatis defensione quam
ex syllogismorum ambagibus diximus. Fides enim
nostra est, quia quemadmodum cætera humanitatis
officia, sic et generandi naturam habebunt, adeo ut
mulierem quotidie concepturam, quotidie paritum
credamus.

Petrus. Quod dicis vix humanæ aures possunt
audire. Ut enim quæ dicis vera fatear esse, scilicet
ut in unctum et credituri sunt omnes et resuscitandi;
at cum quotidie filios procrearent, profecto, nec
terra eos caperet etiam si dupliciter major esset,
aut pontus etiam terra fieret et adeo loci coarcta-

rentur angustia, quod non haberent quæ colere pos- sent arva, imo inde semper esset inter eos pro terræ angustia certainen et rixa. Cum item suscitentur omnes, redibit quisque vir ad uxorem suam quam habuit, aut aliam novam habebit?

MOYSES. Quisque sane rehabebit suam. Hæc namque erit latitiae consummatio.

PETRUS. Illa igitur mulier quæ post tres aut plures habitos maritos est mortua, in resurrectione quem ex his est habitura? (*Matth. xxii; Luc. xx; Marc. xii.*) Nam, si primum habituram responderis, lex Moysi destruetur dicentis, quod post secundum non debeat ad primum redire maritum; si vero aliud quam primum habituram responderis, in eo etiam est destructio legis, eadem namque jubente, primo viro vivente, nec eam repudiante, cuiquam non poterit nubere (*Lev. xx*). Sed ecce cum tot suscitati, toique post eos fuerint nati, quilibet horum erunt quandoque morituri?

MOYSES. Immortales exinde permanebunt.

PETRUS. Ratio stare non posse quod dicas demonstrat. Cum enim homo comedenter, biberit, generandi usum habuerit, necesse est quod ex quatuor elementis compositus sit. Quidquid autem taliter compositum est, id etiam corrupti necesse est. Ergo et eos mortis corruptioni cum taliter compositi sint, subjaccere necessitas concludit. Rursus, si immortales fuerint, jam nequaquam speciali, quæ nunc est hominis, subjiciuntur definitioni. Definitione enim hominis est animal rationale, mortale. Sed de immortalibus hominibus definitione ista praedicari non potest. Quare nec specialis homo. Unde per hoc medium colligitur recte, ut quos homines vocas, homines non sint, quod est inconveniens. Iterum sicut superius diximus, multitudini eorum spatum totius terræ non sufficere posset, si ipsam maximam multitudinem immortalem asseramus, cum supra sine intermissione eos generatores esse dixerimus, et si ad lapidum modum sibimet superponerentur, nullatenus in duplicato terræ spatio concluderentur.

MOYSES. Cum immortales eos esse defendere nequeam, saltem mortales concedam.

PETRUS. Cum morituros eos esse concedas, volo dicas, illa resurrectio utrum erit eis ad pœnam an ad coronam.

MOYSES. Ad gloriam et honorem illa erit resurrectio, ut uncti gloriam et regnum conspiciant, et perfectam corporis et cordis habeant latitiam.

PETRUS. De statu interim bonorum donec resurgent, audire volo quid sentias, scilicet utrum in pœnis an in quiete usque ad resurrectionis tempus permaneant.

MOYSES. Quietis eos beatitudine cum Deo perfici certissimum est.

PETRUS. Quandoquidem ut asseris ita est, resurrectio illa ad pœnam potius quam ad coronam futura est. Cum enim nunc æterna vitæ munere gloriantur, cur iterum in corporum ergastulis retrudentur, ubi fame, siti, vigiliis, et variis atque innu-

A meris denuo cruciatibus agitentur? Quin insuper secundum tuam sententiam secundæ mortis timorem et pœnam sustinebunt. His omnibus satis cuilibet patet, resurrectionem illam magis illis ad dedecus quam honorem et gloriam fieri.

MOYSES. Et si nunc in quiete et deliciis permanent, de quibus ad corporum sint reddituri angustias, sed tamen tanta eis erit exultatio uncti presentiam cernere, et ejus regno exultare, Hierosolymis ut olim habitare, in templo veterum ritu sacrificare, ut ei corporum pœna sit eis nulla, et quam modo habent, requies habeatur postea pro minima.

PETRUS. Quod dicas a veritatis exorbitat semita. Nullus enim presentis mundi honor et gloria æternæ vitae deliciis et quieti comparatione convenit aliqua quia nec uno momento quisquam hujus mundi poterit sine labore et pœna uti deliciis. Illius autem beatæ vitae gloria, nulla intercedente molestia permanet perpes et continua, præcipue cum vestri testentur doctores, omnem hujus mundi honorem et gloriam idein esse ad illius vitae delicias, quod est unum ad sexaginta. Patet insuper cuilibet, nisi quis totius rationis sit expers, incomparabiliter majus esse gaudium cernere Deum, quam tales, qualem vos dicitis.

MOYSES. Quæcumque hactenus locuti sumus, rationandi et argumentandi causa diximus. Hæc enim est nostræ fidei certitudo, quia resuscitandi sint, comedendi, et bibendi, sive generandi et naturam et usum sint habitaturi, et post mille annorum transacta curricula, in perpetuæ beatitudinis et immortalitatis regnum sine aliqua morte transferendi.

PETRUS. Si immortales concedis, ad pristinum inconveniens redis. Intra mille etenim annos, in tantum multitudo propagabitur eorum, ut nullo modo intra terræ concludi valeant ambitum. Multo minus igitur ad incolendos agros ullum supererit spatium. Insuper etiam illud quod supra diximus est in questione, quia patriarchæ, prophetæ et omnes justi, qui jam fulgebant in gloria, novis denuo pœnis subduntur reducti ad corpora. Item aliud: Omne enim quod comedit, bibit et gignit, delectatur etiam ac tristatur, procul dubio ex quatuor elementis compositum non dubitatur. Quomodo autem quod ex eis componitur, et passionibus predictis afficitur, cum eisdem affectibus sine mutatione in regnum illud transferetur? Sed ut omnia concedamus, quidnam de his qui adveniente uncto et post nascituri sunt es dicturus? Morituros esse assertis necne?

MOYSES. Mortentur sane in Christi regni fine.

PETRUS. Quid igitur facient parentes eorum in morte ipsorum? Melius namque illos foret non resurgere, quam tantum dolorem ex eorum morte sustinere.

MOYSES. Dicamus ergo eos non esse morituros.

PETRUS. Tunc mentitur Scriptura quæ dicit, David seilicet in psalmo : *Quis est homo qui rivel et non videbit mortem?* (*Psal. lxxxviii.*) Undique igitur, si perpendas, sunt tibi semitæ rationis et diffugii clausæ, quod nullatenus eo quo dicis modo fieri possit mortuorum resurrectio, propter quod idem superius destruxeramus legis testimonio. Quomodo ergo, frater, anima tua hujusmodi fabulis auscultans potest indulgere? Mecum itaque Domini misericordiam precare, ut sicut me, sic te quoque ab hujus infidelitate absolvat errore. Amen.

TITULUS IV.

Ad ostendendum Judæos de tota lege Moysi, nisi parum observare, et illud parum Deo non placere.

MOYSES. Cordium Illuminatori non immerito gratias ago, qui tantæ cæcitatis tenebras, etsi sero, a nostro depulit animo. Tibi quoque non injuste maximas grates repedo, qui et apertissimarum et inex-pugnabilium luce rationum, hujus a me insidelit tis errorem tulisti. Nunc si placet cœptum ex ordine prosequens, sequentem propositorum nostrorum aperi partem. Dixisti enim nos de præceptis legis minimum quid agere, et id ipsum Deo non placere. Quod quare vel qua intentione dixeris, inhianter audire desidero.

PETRUS. Quod dixi vos de legis mandatis minimum quid observare, nec auctoritatis, nec rationis, cum liquido pateat, indiget probatione, ut in ipsis sacrificiis probari potest, quæ nequaquam celebratis. Nam nec agri victimam prout olim matutino et vespertino immolatis tempore, nec neomeniarum, Sabbatorum, ceremoniarumque holocausta celebratis, nec panis, vini et olei quæ similiter postposuimus libamina (*Num. xxviii; Psal. lxxx.*), aut quotidianum etiam apparatus mensæ, in qua septimo semper die panes propositionis ministrare vestri patres consueverant (*Exod. xxv.*). Luminaria quoque matutino tempore preparata, vespertino accendebant, eisdemque temporibus thymia ma thuribulis impositum in templo crenari faciebant, ordinationes etiam atque unctiones sacerdotum, variasque vestimentorum mutationes (*Exod. xxx.*), nec multimodas in sumendis cibis varietates, ministeriorum quoque per singulas hebdomadas vicissitudines, secundum legis præcepta servabant (*Lev. viii.*), Levitas etiam secundum legem electos ordinabant (*Deut. xiv.*), et musicis instrumentis prout Moyses instituerat psallere faciebant (*Levit. iii; Psal. lxxx.*). Primumgenitum, autem hominis atque immundorum animalium pretio redimebant (*Num. x.*), primitivosque arborum fructus, in esum Domini offerebant altario (*Exod. xiii.*), qui in esum sacerdotibus credebant (*Lev. xxiii.*). Trium annorum fructus in arboribus permanens, nihil conferabant utilitatis. Quarto anno omnis fructus earum sanctificabatur laudabili Domino. Primitias quoque fructuum sacerdotibus offerebant (*Num. xviii; Exod. xxxvi.*), et ex dualibus decimis unam dabant Levitis, alteram Hierusalem in loco sancto comedendam

A deportabant. Levites etiam decimam decimæ quam accipiebant eisdem sacerdotibus persolvebant. Solitus autem annus Sabbatum erat terre, quinquagesimus vero jubileus (*Lev. xxv.*) Lex etiam omnis lepræ et lepræ percussure vestigium (*Lev. xiii.*), et domorum cicatricis, et erumpentium papularum lentes macula, et in varias species colorum mutatorum, ut posset sciri quo tempore mundum quid vel immundum esset sacerdotum erat judicio subdita. Lex quoque ejus qui fluxum seminis patiebatur et mulieris quæ menstruis temporibus separabatur (*Lev. xv.*), sacrificiaque purificationis eorum, sacerdotum constituebant arbitrio. Si quis hominis mortui tentorium introiret, aut cadaver occisi tetigisset, sive os illius aut sepulcrum tam ipse quam universa vasa tentorii, immunda erant, donec combustæ vitulæ cineribus aspersa mundarentur (*Deut. xiv.*). Praeterea alia quamplurima in lege præcepta sunt (*Lev. iv.*), quæ a vobis jam dudum omnino prætermissa sunt.

MOYSES. De legis præceptis que minime observamus nequaquam redarguendi sumus, cum et patria nostra exiles simus, temploque et legitimis careamus.

PETRUS. Excusationis causam invalidam protulisti. Nam si Deo vestra sacrificia accepta essent, non vos ita de terra ejecisset, ut hæc quæ jussaret minime possetis implore.

C MOYSES. Absit ut nos ideo de solo paterno exprimasset, ne ejus præceptis obsecundari valeremus quoniam non esset opus sapientis et justi aliquid jubere, quod idem postmodum fieri prohiberet. Et iterum cur ea non fecerimus, rationem habeat a nobis exigere, sed quia delinquimus in conspectu ejus, iratus adversus nos, ejecit de terra ubi ejus non possumus implere præcepta. Nostra itaque impossibilitas non erit inculpanda, donec tempus adveniat, quo ad terram habitationis nostræ revertamur, et tunc ea quæ jussit nobis Dominus opere complibimus, eique sacrificium nostrum acceptabile erit, quemadmodum propheta testatur Malachias dicens : *Et placebit Deo sacrificium Iuda et Hierusalem cicut dies saceruli, et sicut anni antiqui* (*Malac. iii.*).

D PETRUS. Hujus prophetæ testimonium, nihil ad nostrum attinet propositum. Nam, si præcedentem et sequentem discusseris historiam, de sacrificiis templi quod Esdræ temporibus ædificatum est, dictum esse invenies (*III Esdr. viii.*) De exilio autem vestro quod dixi idem confirmo, scilicet quod ideo vos de terra ejecit, ne sacrificia faceretis, neomenias, vel quaslibet festivitates coleretis pristino more, nec templi limina tereretis. Cum enim Deus per Moysen sacrificia fieri præcepit, ideo utique fecit, ut in eum recte credentes, et tota eum mente diligentes, legis suæ præcepta cum quanta decebat sollicitudine et munditia custodirent, non quod furta, homicidia, rapinas, et cætera exercendo vilia, nec non idolis sacrificando, Dei legem indigne tractarent, et multis polluti contagis, Deo vero sacrificaturi, sanctum ejus templum indigni ingredierentur, quemadmodum propheta Hieremias testatur dicens : *Ecces vos con-*

*fidelis vobis in verbis mendacii quæ non proderunt A
robis, furari, occidere, adulterari, jurare mendaciter,
libare Baalim, et ire post deos alienos quos ignorasti,
et venisti et stetisti coram me in domo hac, in qua
invocatum est nomen meum, et dixisti: Liberati sumus,
eo quod fecimus omnes abominationes istas (Jer. vii).
Abominatus est itaque Deus opera vestra, et victimas,
cum canticis, expulitque vos de templo suo, et terra
sicut Isaías propheta apertissime talibus verbis insinuat: *Quo mihi multitudinem victimarum restrarum,
dicit Dominus? Plenus sum, holocausta arietum et
adipem pinguium, et sanguinem vitulorum, et agnorum,
et hircorum nolui. Cum veniretis ante conspectum
meum, quis quesivit hac de manibus vestris, ut am-
bularetis in atriis meis? Nec offeratis ultra sacrificium
frustra. Incensum abominationem est mihi. Neomeniam,
Sabbatum et festivitates alias non seram. Iniqui sunt
cœtus vestri. Kalendas vestras et solemnitates vestras
odivit anima mea, facta sunt mihi molesta. Laboravi
sustinens. Quod et Hieremias confirmat dicens: Ut
quid mihi thus de Saba affertis, et calamum suave
olentem de terra longinqua? Holocaustomata vestra
non sunt accepta et victimæ restrarum non placuerunt
mihi (Jer. vi). Item alibi: Cum jejunaverint non
exaudiām preces eorum, et si obtulerint holocausto-
mata, et victimas, non suscipiam ea (Jer. xiv). De
hoc etiam Amos propheta ait: *Odi et projici festi-
vitates vestras, et non capiam odorem cœtuum vestro-
rum. Quod si attuleritis mihi holocaustomata, et
munera vestra non suscipiam, et vota pinguium vestro-
rum non respiciam. Auferam tumultum carminum
tuorum, et cantica lyrae tue non audiam (Amos v).*
De hoc iterum Malachias ait: *Non est mihi voluntas
in vobis, dicit Dominus exercituum, et munus non
suscipiam de manu vestra (Malac. i).* Et Psalmista: *Sacrificium et oblationem noluisti, aures autem per-
secisti mihi (Psal. xxxix).* Per Osée quoque Prophetam sic ait: *Cessare faciam omne gaudium ejus,
solemnitatem ejus, neomeniam ejus, Sabbatum ejus,
et omnia festa temporum ejus (Ose. ii), et multa alia;
quæ enumerare longum est.* Hæc sunt præcipua et
majora legis vestræ præcepta, quæ, sicut prophetica
auctoritas et præsentium temporum indicat ætas,
Deus nequaquam vult de manu suscipere vestra.**

Moyses. Omnia, quæ induxisti prophetarum verba, de Babyloniae captivitate et dicimus et credimus suisse prædicta, et in eadem completa. Nam post ipsam et divinitas nos respexit, et sacrificia nostra suscepit.

Petrus. Explanacioni tuæ meus optime intellectus concordat. Cum enim Deus vos de captivitate eductos ad templum patriamque reduxit, patet quia prophetarum minas complevit, et culpis indultis victimas vestras acceptabiles habuit. Sed cum postea in pristina sclera redissetis, pristinis denuo pœnis multati estis, et quanto secunda captivitas major graviorque fuit, quam prima, tanto majorem in hac quam in illa Dei super vos liquet indignationem suissæ.

Moyses. In hoc verbo tibi ipsi contrarius ostendebis, cum superias dixeris homines illius temporis religiosos et justos suisse, et legis præcepta fideliter custodisse, nunc autem eorum opera Deo displicuisse confirmas.

Petrus. Secundum quod legislator Moyses a Deo legem acceperat, et eis proposuerat, eos digne servasse non denego. Sed postquam Christus advenit, qui prophetarum arcana revelavit, et legis sublato velamine, spiritualem qui latebat sensum aperuit (Luc. xxiv), ex tunc non secundum litteram occidentem, sed secundum spiritum vivificantem (II Cor. iii) legalia debuerunt instituta servare, quoniam qui legem dederat, melius eam quam prophetæ qui auditores fuerant intelligebat. Quod quia facere neglexerunt, ideo eorum antiquas observationes Deus suscipere renuit, quemadmodum et veteres ritus quos ante susceptam per manum Moysi legem excubabant (Lev. xviii), post eandem susceptam prohibuit exercere, duas videlicet sorores simul ducere uxores, vel amitam uxorem accipere, omnibus animalibus vesci (Deut. xiv). Hæc et similia ante legem agentes, rei non habebantur, sed postea nemo sine peccato facere potuit.

Moyses. Legem nostram prout Moyses dedit, et omnis patrum nostrorum generatio antiquitus coluit, et sic etiam a nobis per omnia servandam et credo et censeo.

Petrus. Si veteres legis observationes Domino acceptabiles fuissent, dum eas opere completeretis, nequaquam vos de templo et patria ejecisset. Sed ut tuis acquiescam sermonibus, tuo te redargendum esse ostendam judicio, cum, sicut dixi, nihil nisi pauca de legis observetis præceptis, et nec ipsa prout lex præcipit ex toto custodiatis, quandoquidem nec in Sabbatis, nec in solemnitatibus, aut jejuniis vestris, aut victimas aut alia quæ necessaria sunt et præcepta habeatis. Orationes etiam quas loco sacrificiorum Domino funditis, non ut exaudiatur ad ejus aures ascendunt. Nec hoc malevolentie meæ potes aut andes ascribere, cum ipsimet vestri doctores testentur Deum ab illo tempore preces vestras non suscepisse, quo templum destructum est. Quod etiam Hieremias prophetæ firmant auctoritate dicentis: *Cum clamavero et rogavero, exclusit orationem meam (Thren. iii).* Et iterum: *Opposuisti nubem tibi, ne transeat oratio (Thren. iii).* Et Isaías: *Et cum extenderitis manus vestras, avertam oculos meos a robis, et cum multiplicaveritis orationem, non exaudiām (Isa. 1).* Præterea omnes vos secundum Moysi legem immundi estis. Nullus enim in vobis est, qui mortuorum attactu pollutus non sit (Num. xix). Quæ scilicet macula, nisi conspersione cineris vaccæ rusæ non deletur (Lev. xv), quam cum ad præsens habere non possitis, ab immunditia liberari nequit. Mulieres etiam vestræ omnes fluxu polluti creduntur, cum pristini desint sacerdotes, quorum erat relictum judicio inter menstruam et sanguinis fluxus pollutam discernere, et filii de pollutione. Omnes

quoque cibi vestri legis judicio polluti probantur. Cum igitur, o Moyses, tota gens vestra probetur polluta, mulieres omnes pollute, et ideo omnes filii de pollutione sint nati, cibique vestri universi immundi, et eorum orationes nequaquam ad aures perveniant Dei, nec opera placeant ei. Quonodo, queso, ullam possunt securitatem habere, quod vel malorum finem sint habituri, vel apud Deum sint nullius pretii? Ipsa quia me de eorum liberavit errore debitas ago gratias, et ut te etiam liberet devotus exoro. Amen.

TITULUS V.

De Sarracenorum lege destruenda, et sententiuarum suarum stultitia consulanda.

MOYES. Hactenus Judaicæ gentis fides quam inanis et inconstans in omnibus esset, eorumque obsequium quam irrationabile Deo atque ingratum existeret, vel cur ab ejusdem fide recesseris, et evidenteris edidisti probastique rationibus, et mihi in quanto permanserim hactenus monstrasti errore. Sed cum paternam reliqueris fidem, miror cur Christianorum et non potius Sarracenorum cum quibus semper conversatus atque nutritus es delegeris fidei. Libet enim mihi, quemadmodum in Hebraica ita et hac secta quæcumque potero inferre obstacula, ut sicut de nostra, sic et de hac rationem pretendas, qua destrui valeat. Semper enim ut dixi cum eis conversatus et enutritus es, libros legisti, linguam intelligis, ut enim in me eorum personam suscipiam, hanc uique præ cæteris debuisse eligere, quam constat reliquis honestierem et habiliorem existere. Lex est si quidem larga, de præsentis vita deliciis multa servans mandata, in quo ostenditur divina circa eos suisse dilectio maxima, pariterque suis cultoribus gaudia repromittit ineffabilia. Cujus videlicet legis radicem si quæras, inuenies super involvæ fundamentum rationis fundatam. Cujus rei videlicet quod Deus eos dilexit, et multis præceptis eos onerari noluit, sed pepercit, signum est quod quinques tantum in die orare eos præcepit, quin etiam semper antequam orient, ut perfectam munditiam habeant, culum, verestrum, manus, brachia, faciem, os, nares, aures, oculos, capillos, decentissime, et ad ultimum pedes lavant. Hoc facto, publica voce præconantur, unum confitentes Deum, qui nullum vel similem habeat vel sequalem, ejusque Mahometh esse prophetam. In anno quoque integrum mensem jejunant. Jejunantes autem nocturno comedunt tempore, diurno abstinent, ita ut ab ea diei hora qua nigrum ab albo distinguere per visum poterunt filium, usque ad solis occasum, nemo comedere, bibere, aut uxoris commissione se præsumat fœdere. Post solis autem occasum, donec ad sequentis diei crepusculum, semper eis cibo et potu, propriisque uxoribus prout cuique libet, liceat uti. Si tamen aut infirmitate fuerit prægravatus aut in via erit, quandiu aut languoris aut itineris duraverit tempus, ei quibuscumque voluerit et vesci simul et uti, sic tamen ut quod vel ægritudinis vel viæ necessitate

A minus implevit, postea emendet quando licuerit. Semel autem per singulos annos propter solam recognitionem præcipinutur omnes ire ad Dei domum, quæ est in Mecha videndam, et ibi adorare eamque inconsutilibus tegumentis induiti circuire, et lapides prout lex præcipit, per media scilicet femora jacere retro pro lapidando diabolo. Hanc autem domum dicunt Adam cum de paradiso exsulasset, Domino exstruxisse, et omnibus filiis ejus donec ad Abraham advenit locum orationis suis. Abraham autem fidelis Dei servus, eam roboravit, et instauravit et in ea Domino vota vovit, et sacrificia obtulit, filioque suo nomine Ismaeli post mortem reliquit, eique et omnibus filiis ejus per multa annorum curricula, donec Mahometh natus est, orandi donus permanens; quo nato, eamdem Deus sibi, cunctisque suis generationibus, hereditariam ut ipsi perhibent, promisit. Adversarios præterea Dei et eorum prophetæ predari, captivare, interficere, et omnibus modis persequi atque delere jubentur, nisi resipiscere et ad eorum fidem converti voluerint, aut servitutis indictum censum persolverint. Absoluta etiam eius est omnis caro, præter porci carnem et sanguinem nec non morticinum ad vescendum. Respuunt etiam, quidquid in alicujus rei nisi Dei fuerit nomine consecratum. Licet præter hoc eis eodem tempore quatuor legitimas habere uxores, et qualibet repudiata aliam semper accipere, ita tamen, ut nunquam quaternarium transeat numerum. In repudio quoque hoc observatur, ut usque tertio ei quamlibet repudiare et eamdem rursus recipere liceat. Emptias vero aique captivas quoteunque voluerit habere licitum erit, sed et easdem vendendi denuo que emendi liberam potestatem habebit, sic tamen, ut, postquam semel gravidam fecerit, nequaquam se alterius servitutis jugo astringere possit. Conceditur insuper eis de propria cognitione habere uxores ut sanguinis proles accrescat, et fortius inter eos amicitiae vinculum vigeat. De possessionibus repetendis judicia talia sunt apud eos, qualia esse apud Hebreos ipse optime nosti, ut petitior testibus comprobet, et negator juramento semet expurget. Testes autem nullos nisi valde idoneos probatasque personas suscipiunt et quibus sine juramento credere possint. In quibusdam etiam aliis Mosaicæ legis morem custodiunt, ut qui hominis sanguinem fuderit, eadem poena plectatur (*Gen. ix*), et quisquis in adulterio deprehensus fuerit, cum adultera pariter lapidetur (*Lev. xx*). Qui autem cum qualibet alia fornicatus fuerit, *LXXX* flagellis subjacebit. Furti talis indicta est poena, ut prima et secunda vice octoginta flagella sustineat, tertia manum, quarta pedem amittat, et qui cuilibet homini membrum abstulerit, digno prelio redimet. Haec universa præcepta idcirco sunt a Deo proposita, ne si nimis larga qualibet faciendi esset licentia, totius gentis fieret cito ruina. A vino semper abstinere jubentur, quoniam somes est et seminarium omnis peccati. Haec sunt præcipua legis mandata, quoniam longum

esset morari in singulis. Promisit itaque Deus sibi et Mahometh suo fidelis prophetæ credentibus, legisque ejus mandata complentibus, paradisum, id est, hortum deliciarum, præterfluentibus aquis irriguum, in quo sedes habebunt perpetuas. Proteget eos arborum umbra, nec frigore affligentur, neque calore. Omnium fructuum, omnium ciborum vescentur generibus. Quidquid appetitus cuique suggeret, coram se confessim inveniet. Sericis induentur vestibus omnicoloribus. Accubabunt in deliciis, et angeli pincernarum ministerio inter eos cum vasis aureis et argenteis deambulabunt, in aureis lac, in argenteis vinum offerentes, et dicentes: Comedite et bibite in omni lætitia, et quod vobis Deus promisit ecce completum est. Jungentur virginibus, quas nec humanus, nec dæmoniacus violavit contactus, hyacinthi coralique splendore forma præstantioribus. Hæc bona dabuntur credentibus, non credentibus vero Deo et prophetæ ejus Mahometho, erit infernalis poena sine fine. Quantiscunque autem peccatis quisque obligatus fuerit et in die mortis suæ Deo et Mahometho crediderit, in die judicii Maometho interveniente salvus erit. Hæc et alia quamplurima, quæ enumerare longum est, cum tu nihil minus a puero neveris scripta, et ab omni Sarracenorum gente maxima celebratione habita, cur potius Christianam quam Musulmiticam sectatus es religionem, et præsentis vitæ melius et futuræ pariter felicitate fruaturus?

PETRUS. Quamvis orationis tuæ contextus, plurimum decoris et dulcedinis habens, apud eos qui delicias corporis summum bonum putant, non minorem quam si ipse Mahometh adessel, captare benevolentiam valeat, de me tamen id sperare te mirum est, ut ad hoc persuadendum institeris, in quo me nullatenus falli posse credideris. Certus enim es mihi non incomptum esse quis Mahometh fuerit, quomodo callida simulatione prophetam se confinxerit, et ad hoc machinandum quis ejus consiliarius extiterit. Unum, reor, tibi incertum manet, ipsam Mahomethi quam dicunt doctrinam quam inanem judicem. Dum igitur vitam moresque ejus mea narratione digesta audieris, tunc me scire de eo quod verum est aut nescire, facile internoscere poteris.

MOYSES. Illud inhianter exspecto audire abs te. **PETRUS.** Mahometh igitur utroque parente orbatu, sub avunculi sui Panephi patrocinio, pueritia annos agebat, idolorum tunc temporis cultui cum universa gente Arabum inserviens, quemadmodum ipse in Alcorano suo testatur, dicens Deum sibi dixisse: Orphanus fuisti, et te suscepisti, in errore, et te direxi, pauper, et locupletavi. Post aliquantum vero annorum spatium, mercenarius apud nobilissimam quamdam viduam nomine Chadigiam, brevi ita dominæ suæ animam obtinuit, ut jure conjugii rebus omnibus et reruu pariter dominatrice poteretur. Cujus opibus de parvissimo ditissimus effectus, in tantam prorupit mentis superbiam, quod regnum Arabum sibi sperandum polliceretur, nisi

A suos timeret contribules, quia eum pro rege non tenerent, cum sibi et æquales fuissent et majores. Viam tamen exegitans qua rex effici potuisse, voluit se prophetam consingere, ea videlicet fretus facetia eloquentiae, quam apud diversas nationes, dum negotiationi desudaret, ingenii suscepserat levitate, et hoc etiam quod tunc temporis major pars milites erant atque agricolæ, et ipsi sere omnes idololatre, præter quosdam qui Moysi legem secundum Samaritanos tenebant hæretice et alios Christianos qui Nestoriani erant et Jacobitiæ. Jacobitiæ autem sunt hæretici, a quodam Jacobo dicti, circumcisionem prædicantes, Christumque non Deum, sed hominem tantum justum de Spiritu sancto conceplum, ac de virgine natum, non crucifixum tamen neque mortuum credentes. Fuit etiam eo tempore, in regione Antiochiae, archidiaconus quidam amicus Mahometh, et hic Jacobita, unde ad concilium vocatus est, et damnatus. Cujus damnationis pudore contristatus, de regione ausfugit, et ad Mahometh devenit. Hujus igitur nixus est consilio Mahometh, quod cogitabat et per se tamen adimplere non poterat, ad effectum perduxit. Fuerunt quoque duo Judæi ex illius Arabia quos diximus hæreticis, Abdias et Cahbalahabar dicti, et hi quidem Mahometto se adhibuerunt, et ad complendam stultitiam ejus auxilium præbuerunt. Et hi tres legem Mabomethi quisque secundum hæresim suam contempnaverunt, et talia eum ex parte Dei dicere monstraverunt, quæ et hæretici Judæi et hæretici Christiani qui erant in Arabia vera esse crediderunt, qui vero sponte credere noluerunt vi tamen et gladii timore crediderunt. Et ejus quidem nec aliam prophetiam nec miracula ulla scimus, sicut de Moyse, Josue, Samuele, Helia et Elyseo audivimus, quos multa fecisse miracula legimus.

MOYSES. Plerisque prophetarum credimus, quorum nulla miracula legimus, ut Hieremiam, Abdias, Amos, Osce, et alios.

PETRUS. In illis ideo querenda miracula non sunt, quomodo neque novitatem aliquam legis induxerunt, neque Mosaicæ doctrine ullatenus contradixerunt, et quæ prædixerunt ex parte completa cognoscimus.

D MOYSES. Noe et Abraham Patriarchæ nova divinitus dedisse mandata dubium non est, sicut sacrificiorum, comedendarum carnium, circumcisionis, et aliorum rituum. Cur ergo eis absque miraculorum luce fides exhibita a posteris est?

PETRUS. Ideo eis veraciter creditur, quoniam is eis propheta attestatur, de cuius testimonio a nomine dubitatur, Moyses videlicet. Mahometus igitur qualiter inter prophetas recipiendus sit, qui nulli prophetarum aliqua probabilitate comparabilis est?

MOYSES. Quare nulla probabilitate demonstratum prophetam dixeris, quem satis miraculis denotatum frequenter audieris? Nonne prophetam eum brutum animal bos videlicet Doregele nuncupavit? Nonne

per utramque manicam ingressa luna de sinu re-dintegrata progredieus, prophetam eum mirificum designavit? Nunquid ad hoc innotescendum illius manu demulsa omni populo affluentem in amilla ovis haustum lactis prebuit? Mirum etiam fuit, quod cum sicum arborem ut ad se veniret vocavit, venit quidem arbor ad eum, et ipse de fructu ejus comedit, et brachium ovis quod invenenatum sibi erat in scutella appositum cum eo locutum est et dixit. Ne comedas, quia sum invenenatum.

PETRUS. Frivola sunt quæ prosequeris, neque omnium vestrorum iudicio fide digna probantur, maxime cum ipse Mahometh in Alcorano suo nihil tale retulit, sed potius quidquid in Alcorano de eo scriptum non fuerat, omnino verum credi prohibuerit. De omnibus, inquit, multi multa mentiti sunt, quod ne mihi contingat, illud solum de me verum teneatur, quod Alcorani fultum auctoritate probatur. Qui cur miraculum non faceret ostendere volens, loquentem ad se Dominum introducit dicens: **Dixit Dominus ad me:** Ideo te facere miracula non permitto, quia, ne tibi sicut aliis prophetis in miraculis contradicatur timeo. Suo ergo testimonio nullum fecisse virtutis signum monstratur; quibus aliis indicis verus propheta probatur? Indicia namque veri prophetæ sunt probitas vitæ, miraculorum exhibitio, dictorum omnium firma veritas. Bonitas vitæ in Mahometho violentia erat, qua se prophetam Dei prædicari vi faciebat, furto et rapacitate gaudens, et igne libidinis in tantum servens, ut et alienum thorum fœdere adulterio tanquam Domino præcipiente non erubesceret, sicut de Zanah filia las uxore Zet legitur. **Dominus,** inquit, tibi Zet uxorem diuinitere tuam præcepit. Quam dimissam ipse sibi continuo copulavit. Cujus evidentius prophetiam quam nulla sit lassæ uxoris ejus turpitudo patescet, quando in adulterio deprehensam, eam multorum testimonio non deprehensam, eo quod nollet eam diuittare, falso Gabrielis nuntio confirmavit. De cuius vitii potèntia, libidinis scilicet lassis Deum legitur, eo quod in eo quadragies supra humanum modum abundaret, congratulans sibi, eo quod suavis odor et speciositas mulierum dante Deo plurimum eum oblectaret. De miraculis jam dictum est. De bellis autem quæ Domino præcipiente et victoriā promittente se iniisse fatebatur, dentes ejus contriti in bello, faciesque collisa, multa etiam cædes et fuga suorum, veritatem testantur; quæ si angelus Domini ut dicas eum custodiret, minime sibi acciderent, sicut de Elia et Eliseo legitimus (*III Reg. xix.*), quos ab inimicis suis semper eripuit Deus, quem etiam si talis esset ut dicit, semper victoria sequeretur, ut Moysen, Josue et David, quos divino jussu prælia committentes, semper victoria comitabantur (*IV Reg. vi;* *Exod. xvii;* *Josue. i*). Si vero etiam propheta verus, ut ait, esset, prælia commissuris utrum sibi male eveniret sciaret. Quomodo ergo mea lege dimissa illius me legem dicas potius quam Christianam insequi debere?

A MOYSES. Hæc pro certo ratio, quam qui perspicue inspexerit vera videtur.

PETRUS. Qued superius me libros legisse, linguam scire, nutritum fore seuper inter Sarraenos disti, non idcirco convenit ut illorum assequar legem.

MOYES. Quoniam credebam eam bonam esse, ideo te eam debere recipere dixi.

PETRUS. Dixisti etiam legis illorum radicem in inconvulse rationis fundamento constructam, unde in alterna disputationis campum, verba verbis, mandata mandatis, discurrarimus, si eam bene fundatam invenire poterimus.

MOYES. Placet.

PETRUS. Quod quinques Mahometum in die orandum præcipere dicis, ideo utique fecit, quia consilio doctorum suorum mediaticem Judæorum et Christianorum legem effici voluit suam, non probitate sui, neque adjutorio Dei. **Iudei** enim secundum legem ter in die orant, Christiani vero septies, sed iste nec ter nec septies, sed quinques orando terminum inter utramque posuit. Quod antequam orent illos manus et brachia et cætera corporis membra ablucere laudas, non ad orationem pertinet. Ad orationem quidem pertinet mundari, intrinsecus non extrinsecus. Munditia autem de ablutione membrorum perlinebat cultoribus stellæ Veneris, qui volentes eam orare, ad modum seminæ se aptabant. Quia vero puncto stellæ Veneris rex effectus est, ideo hæc præcepit. Tempore orationis publica voce eos præconari fateris, quod non convenit orationi, nisi quia aliud novum nequit imponere signum. Jejunare per mensum integrum eos, ut ait, quod restringant vitia carnis præcepit, quod est initium pœnitentia. Sed dic, quæso, mihi, quid prodest diem jejunare, et nocte ter vel quater comedere, et bons carnibus optimisque cibis frui, et mulieribus uti? Hæc non debilitant, sed potius corroborant carnem. Quod samel in anno dicas eos ad dominum Dei, quæ est in Mecha, ire propter recognitionem, et ibi orare quam dicunt suisse Ade et Abrahæ, non ex auctoritate habent, sed quasi commentum aliquod singunt. Antequam enim legem prædicasset, domus hæc idolis plena erat. Sed si tu, o Moyses, scives qualis esset domus illa, et quod secretum ibi inesset, et cur illuc Mahometus iret, et quæ in lege inveniuntur jussit facere, valde mirareris inde.

MOYES. Istud rogo mihi quod dicas insinues. Licet enim banc legem tibi prædicem, quare iter illud et cætera quæ lex præcipit ibi facere jussit, nescio.

PETRUS. Breviter quidem volebam tibi notificare, sed modo rogatus monstrabo aperte. Duo filii Lot Amon et Moab, hanc dominum honorabant, et duo idola ab eisdem ibi colebantur, alterum ex albo, alterum ex nigro lapide paratum. Nomen quidem illius quod ex nigro erat lapide Mercurius, nomen vero alterius Chamos. Alterum quod ex nigro lapide est, in honore Saturni, alterum quod ex albo in honore Martis ædificatum est. Bis in anno cultores eorum ad

ipsa ascendebant adoranda, ad Martem quidem quando sol in primum gradum arietis intrat, quia aries honor est Martis. In ejus discessione, prout mos erat, lapides jacebantur. Ad Saturnum vero, quando sol in primum gradum libræ intrat, quia libra honor est Saturni. Quod thurificabant nudi tonsisque capitibus, usque in hodiernum diem in India, ut dixi, celebratur. Arabes vero cum Amon et Moab idola adorabant. Mahometus autem post longum tempus veniens, pristinam consuetudinem nequivit auferre, sed quasi quodammodo more mutantato inconsutilibus tegumentis coopertos domum circumire permisit. Sed ne videretur idolis præcipere sacrificare, simulacrum Saturni construxit in pariete, in angulo domus, ne facies appareret, dorsum vero tantum exteriorius est positum. Alterum Martis scilicet idolum quia sculptum undique, erat subtus terram et lapidem supraposatum misit, hominibus vero qui adorandum ibi convenienti, lapides istos osculari præcepit, et humiliatis tonsisque capitibus inter crura lapides retro jactare, qui humiliantes se dorsa denudant, quod est signum legis pristinæ. Dic ergo, Moyses, qua intentione ista præcepit, nisi ea qua dico?

MOYES. Dixi tibi intentionem me nescire, quia nusquam reperi scriptum, unum tamen de lapidibus jaciendis scio, quia ad effugandum dæmones ista se dicunt facere. In libris illorum scriptum vidi quia Bomar quidam ex decem sociis Mahometi more solito lapides deosculans sic exorsus est. Vobis, inquit, lapidibus dico, quod nec adjuvare nec nocere potestis scio, sed, quia Mahometus fecit, illius morem exsequor.

PETRUS. Quod dixisti lapidibus jaciendis dæmones effugare, non consequens ratio videtur esse, quia quod non aliquo percipitur sensu corporeo, effugare leviter nequaquam potest. Nominе vero divino effugantur dæmones.

MOYES. Quoniam quosdam audivi dicentes dæmonia vidisse et ea audisse, ac collocutos fuisse, miror te dicere sensu non corporali percipere.

PETRUS. Licet angelos corporeo sensu non percipi possit, illis tamen qui secundum mandata Dei incedunt, visibiles sunt. Similiter diabolus amicis suis visibilis appareat.

MOYES. Istud quidem vellem scire, quo magisterio, quave arte illos videre, vel colloqui possem.

PETRUS. Quare quod ad te minime pertinet scire a sideras?

MOYES. Non ut opera exercerem, sed scientiam tantum vellem.

PETRUS. Quomodo quod errorem tuum augeat vis addiscere?

MOYES. Bene me Deo gratias correxisti, in verbis tuis sensum didici.

PETRUS. Jam satis dictum est, ad inceptum redeamus. Quia Dei adversarios Mahometus prædari, captivare et interficere jussit, donec vel credere, vel censem persolvere voluissent, non est hoc ex Dei operibus, neque prophetarum cuilibet jussit

A cogere aliquem credere, sed ipse hoc cupiditate præcepit pecuniae, et ut inimicos suos desimeret. Hoc autem ut nosti non debet fieri, imo si quis aliquem convertere velit, non per violentiam, sed diligenter et dulciter hoc facere debet, sicut ipse Mahometus in suo testatur Alcorano, sub persona Domini ita id ipsum dicentis: Si vellet Dominus Deus tuus, totius saeculi gentes crederent. Cur ergo ut credant cogis? quia nullus nisi voluntate Dei credit. Et in alio loco, vobis, inquit, gentibus veritas Dei jam venit. Qui crediderit, pro semetipso fecerit, qui vero erraverit, pro semetipso fecerit, et ego non sum super vos bajulus. Sequere vero, Deus, inquit, quod revelatur tibi, et expecta donec Deus judicet, qui super omnes iudex est. Item in eodem, Dominus, inquit, Deus tuus sub una lege cunctos si vellet sine discordia poneret. Fingit item in alio loco tanquam sibi Deus loquatur. Non, inquit, violentia in lege debet esse, jam veritas et justitia appetit, qui voluerit sponte sua credat. Item in Alcorano, vos increduli non quod oratis oro, nec quem oro oratis, et quem adoratis non adoro, mihi lex, et vobis lex discors. Et in alio loco ait: Non altercetis cum alterius legis gentibus, nisi molibus verbis. Quare ergo prædari, captivare, et gentes vi cogere ad credendum jussit, et haec omnia semitas Dei esse fatetur? Dic mihi, Moyses, legem quæ secum dissidet, quare ergo credere jubes.

MOYES. Liber Alcorani talis est, quod et posterior primum destruit ordinem.

PETRUS. Alcoranus non manu Mahometi scriptus est, si enim hoc faceret ordinatus esset. Post mortem vero ipsius, socii ejus qui secum morati fuerant, quisque, ut ita dicam, lectionem suam renuntians, Alcoranum composuerunt, unde nescimus quis prior quis posterior fuit ordo. Ideo autem Mahometus prædari, captivare, et gentes interficere jussit, quod Arabes qui Deum ignorantes in deserto manebarunt, in prædationibus delectarentur, et ut maxime illi crederent.

MOYES. Æstimo verum esse quod dicas.

PETRUS. Quod dicas illis absolutam esse omnem carnem, præter porci carnem et sanguinem, et morticianum ad vescendum, nobis quoque absoluta est omnis caro. In hoc tantum scilicet in porci carne discordamus. Hoc autem fecit Mahometus, ut in eo a lege sua nos Christiani differremus. Quod de uxoribus dixisti licere quatuor accipere et quilibet repudiata aliam accipere, hoc nulla quidem præcipitur ratione, neque enim nisi causa filios procreandi, præceptum est uxorem accipere (*Ley. xviii.*). Quod autem empticias et captivas quolibet possunt habere, hoc quidem quantum ad nos adulterium est, quia multoties pater emit aliquam stupratam a filio, et contra filius vel frater a patre corruptam.

MOYES. In verbis tuis verum creditur. Ut vero talis dissensio inter haec præcepta erat, quare Mahometus qui tam sapiens videtur fieri jussit.

PETRUS. Mahometus valde feminas diligit, et

perniciem luxuriosus erat, et sicuti ipsem **pro-**
fessus est, vis luxuriae quadraginta hominum in eo
manebat. **E**t maxime quia Arabes valde luxuriosi
erant, voluntati eorum ut crederent satisfecit. Quod
de propria cognatione habere uxores dixeris, mos
erat omnibus tunc temporis, ut inter eos amicitiae
vinculum vigeret. De judicis unde supra dixisti, in
quibusdam sane Moysi consentiunt legi, in quibus-
dam vero dissentiant, quod Mahometh fecit ut ali-
quantulum diversa esset lex sua a lege Moysi. A
vino ideo semper abstinere jubentur, ne forte socii
inebriati patescerent ruinam populi. Quae de para-
diso predicasti prætermittenda sunt, quia ratione
non possunt comprobari. Separata quippe anima a
corpore et quatuor elementis a se invicem separatis,
non utetur homo his rebus sacerularibus, eo modo
que prius, quod supra dinnavimus in titulo tertio,
ubi locuti sumus de resurrectione mortuorum. Sa-
piens minime hujusmodi paradisum credit, nec talibus
decipitur verbis. Homines autem temporis
Mahomethi, sine lege, sine scriptura, totius boni
inscii, preter militiam et aratum, appetentes luxu-
riam, deditique gulæ, facile secundum voluntatem
eorundem prædicari poterant. Si enim aliter ficeret,
non ad legem suam eos impelleret.

Moyses. Absque Dei adjutorio talis namque magna
gens non in eum crederet.

Petrus. Si cum Dei adjutorio cuncta peregisset,
non multoties devictus fuisset, nec ut supra dixi-
mus, dentes illius in bello crepuissent, qui ut ceteri
reges vincebatur, et vincebat aliquando. Sed post
mortem ipsius omnes ab ejus lege discedere volue-
runt. Ipse enim dixerat tertio die corpus suum de-
ferendum esse ad cœlum. Ut vero illum mendacem
cognoverunt, et cadaver sœtere viderunt, inhumato
corpore maxima pars dissestit. Alius autem Abi-
tharii filius, quidam ex decem Mahomethi consociis,
post mortem ipsius regnum adeptus est. Qui blande
prædicavit, et callide admonuit ad credendum gen-
tes, et dixit illos non bene intelligere Mahomethi
sermonem. Mahomethus, inquit, non dixit, quod ante
sepulturam vel videntibus hominibus suble-
varetur ad cœlum. Dixit quippe quod post sepultu-
ram corporis, angeli eum nescientibus cunctis
delaturi essent ad cœlum, unde, quia statim non
eum sepelierunt, idcirco sœtere incepit, ut statim
sepeliretur. **H**ac ergo causa gentem in errore pri-
stino parumper detinuit. Duo fratres scriptores
Mahomethi, nomine Hazan, et Hozain, jejuniis et
vigiliis fortiter corpora macerantes, pene ad mor-
tem devenerunt. Pater vero eorum sæpe filios ad-
monebat, ne per tam longani macerationem sua
fatigarent corpora. Ipse autem videns illos stulos
esse, et ad mortis ostium præ nimio labore jam
devenisse, de Mahometho uti erat rem patefecit.
Cognita autem nequitia illius a patre, cœperunt co-
medere, et vinum bibere, et sicut in sua lege for-
titer antea perstabant, ita denique legem quamvis
non ex toto dimittere cœperunt. Sed quædam pars

Agentis istos in consuetudine insecuri sunt. Omnibus
ergo modis, o Moyses, possumus agnoscere eum
neque verum prophetam esse, neque dicta illius vera
sunt. Licet multa, quæ de eo dicere possumus præ-
termittamus, unum tamen quod nos et vos credimus
intromittamus, Christum scilicet quem æqualiter
credimus mortuum et crucifixum, ipse denegat. Ait
enim ipse: Christum non occiderunt neque cruci-
fixerunt, sed visum est illis. Non solum autem in
hoc mendacem eum invenies, sed omnes libros et
prophetarum dicta relege, et in cunctis quæ de
ipsis dixit, mentitum reperies. Quomodo ergo illum
mendacem me credere hortaris, cum in omnibus
fallacem inveneris? Dei omnipotentis deprecor pie-
tatem, ut me ab illius errore liberet et quam coepi
Blegem implere perficiat. Amen.

TITULUS VI.

De Trinitate.

Moyses. Satis hucusque contra sectam nostram ei;
sectam Sarracenorum disputatum est. Ultramque
enim, tum ex ratione, tum ex auctoritate confa-
tasti. Nunc autem qualis sit tua fides expone, et
modum tuæ credulitatis sub capitulis distingue.

Petrus. In mei principio libri, mee iam modum
credulitatis sub titulis tibi prædixi. Nunc autem
quære sub quolibet titulo in eodem disputando, et li-
ceat tibi si potueris quæ a me dicta fuerint destruere.

Moyses. Hoc desidero, si potero. Nunc itaque
incipiam quædere de prima tuæ credulitatis parte,
scilicet quomodo Deus est unus, et tres personæ, ita
ut nulla harum anterior naturaliter alia tempore
sit, nec alia substantialiter separetur ab alia, quas
videlicet Christiani Patrem et Filium et Spiritum
sanctum dicunt. Deinde de aliis tuæ partibus cre-
dulitatis disputabimus, donec omnes compleamus.
Explana ergo quid sint hæc tres personæ, et hoc
primum rationabiliter.

Petrus. Volo tres personas, substantialiam, sapien-
tiam, et voluntatem dicere. Ideo autem personam
primam substantialiam appello, quia in ipsa et de ipsa
sunt sapientia et voluntas, et ipsa de nullo, quam-
vis tres personæ omnes sint una substantia.

Moyses. Possuntne ratione inveniri hæc tria?

Petrus. Possunt. Nam in prima parte mei libri
de substantia quidem satis firmiterque, quia sit
tractavimus, nec ultra de ea quærere indigemus.
Sed utrum sapientia et voluntas ipsi insint substan-
tia, restat explanandum.

Moyses. Hoc interrogo ego.

Petrus. Cum igitur constet vere substantialiam
esse, et ipsam creatricem omnium rerum, et initium
initiarum, et factricem facturarum, necesse est
ut habeat sapientiam et voluntatem, ut scilicet sciat
quid facere velit, antequam facere velit quia fa-
ciat, et ut etiam antequam opus in demonstratione
prodeat, prius in animo imaginando formatur, et
hæc imaginatio est sapientia. Cum autem sic sapit,
aut facit, aut non facit. Non autem facit, si nou-
velit. Si vero facit, et vult, et hæc est voluntas.

Ergo apparet in nostro sermone, opus præiri sapientia et voluntate. Mundi ergo Creator, creare aliquid nequivit, antequam in eo sapere esset et velle.

MOYSES. Verum est.

PETRUS. Ergo Deus est substantia, sapientia, et voluntas.

MOYSES. Verum est. Sed adhuc probare habes, quia hæc sapientia et voluntas, æternaliter in Deo sunt, et ab eo sint inseparabiles, nec per tempus ipsius anterior est ut credis.

PETRUS. Verificabo. Cum enim constet, quia Deus sapientiam habeat et voluntatem scire debemus, si hæc sapientia et voluntas in eo existentes, et non separantur ab eo, aut extra eum, an aliquando cum eo sint, aliquando non.

MOYSES. Verum est quia in eo sunt, et non separantur ab eo, quia nisi sic esset, tunc Deus esset non sapiens, postquam esset sapiens, et esset sine voluntate, postquam habuisset voluntatem, quia fieri non potest, ut postquam in eo sint separantur ab eo, nisi per accidens, et accidens non invenitur in eo.

PETRUS. Benedic te Deus, quia bene intellexisti veritatem et concessisti, et bonam fidem te habere monstrasti. Sed adhuc debes inquirere, utrum hæc sapientia et voluntas sint æternæ, vel initium bauerint.

MOYSES. Ponatur modo quia initium habuerint.

PETRUS. Tunc verba tua sibi sunt repugnantia. Dixisti enim, quia Deus non potest esse non sapiens, postquam esset sapiens, nec sine voluntate, postquam habuisset voluntatem. Deinde, quia posuisti easdem habuisse principium, tunc aliquando in eo sunt, aliquando non.

MOYSES. Hoc assertioni meæ minime est contrarium. Dixi enim superius, Deum non posse sapientia et voluntate carere, postquam habuerit. Quia vero easdem principium habere concessi, nequaquam contradixi eum posse habere, quod non habuerit.

PETRUS. Sane, si exordium habuerunt, aut Deus eas creavit, aut ipsæ se.

MOYSES. Procul dubio Deus eas creavit, quia nulla res seipsam creat.

PETRUS. Ergo, si Deus eas creavit, cum initium habuerint, indiguit ipse Creator alia sapientia, et voluntate, quibus eas crearet, et, ut dictum est, necesse est operatori sapientiam habere et voluntatem, antequam quid operetur, et sic in infinitum. Necesse ergo est ut sapientia et voluntas æternaliter in Deo sint, et ab eo inseparabiles, nec anterior illis sit tempore. Et hoc est quod cupimus explanare.

MOYSES. Verum est, rectum enim est et utile veritati nos annuere.

PETRUS. Sed restat dicendum, quæ harum, scilicet sapientie et voluntatis, dicatur Filius, et quæ Spiritus sanctus.

MOYSES. Cum ergo nulla earum anterior alia sit

A tempore, neque substantia anterior ipsis, potestne aliquod horum trium anterius esse aliquo locutionis ordine.

PETRUS. Potest equidem, et est ordine nominum, non natura. In substantia enim sunt sapientia et voluntas, et ideo est prima. Sapientia vero ideo prior est voluntate, quia priusquam creator aliquid velit, oportet eum sapere quid velit. Hac itaque nominum ordinata ratione, substantia, sapientia et voluntate anterior est, et sapientia anterior voluntate. Similiter etiam modo in his nominibus, Pater scilicet, Filius et Spiritus sanctus. Ideo autem de hujusmodi re tecum egimus ita crasse, ut tu, qui subtiliora non percipis, isto saltem modo quidquam inde posses percipere. Quod si, cum aliquo inde loqueremur B Christiano, multo inde subtilius cum eo disputare possemus.

MOYSES. Cum igitur ratione ostenderis Deum sapientiam et voluntatem habere, potestne in alicuius authenticæ libri reperiri serie, Creatorem ipsum in mundi creatione, sapientia et voluntate usum fuisse.

PETRUS. Etiam. De sapientia enim Salomon in Proverbiis ait : *Dominus fundavit sapientia terram, stabilitiv cœlos prudentia* (Prov. iii). De voluntate vero David in Psalmo : *Omnia quæcumque volvit fecit* (Psal. cxii).

MOYSES. Et quid est quod tu secundam Trinitatis vestræ personam nomine isto, quod est sapientia nuncuparis, cum verbum appelletur ab aliis.

C PETRUS. In hoc sane contrarietas est nulla. Verbum namque Dei perfecta ejus est sapientia : quod et Psalmista ostendit cum dicit : *Verbo Domini cœli firmati sunt* (Psal. xxxii). Patet igitur quia sapientia Dei et verbum ejus. idem est.

MOYSES. Ille tenus de explanatione Trinitatis satis philosophice tractasti, sed vellem una saltem Scripturarum auctoritate approbari in Deo plures esse personas.

PETRUS. Non una probabo sed pluribus, nec obiectis, sed apertis intelligentibus.

MOYSES. Pande ergo.

PETRUS. Quæ est res apertior, et ad hoc compendandum valentior, quam nominum Dei explanatione, ut *Elohim* et *Adonai*? Elohim enim pluralitatem demonstrat, cuius singulare est *Elohu*. Cum autem dico Elohai, tale est ac si dicerem Dei mei, pluralitatem deorum, et unam tantum dicens personam, cum vero Elohem dico, quasi dicerem Dii nostri, pluralitatem utrorumque signando, et deorum et ipsorum dicentium. Quod etsi Elohi dicatur, tale est ac si diceretur, Deus meus. Sed hoc in nulla Hebraica iuvenitur scriptura, quod aliquis homo Deum unquam Elohi appellaret, quamvis, secundum ipsius Hebraicæ linguae regulas, dici possit.

MOYSES. Nam in vestro invenitur Evangelio Christi in cruce Elohi appellasse (Marc. xv; Matth. xxvii).

PETRUS. Hoc quidem mihi nullum esse novi contrarium. Christus enim Deum Patrem invocabat una

scilicet tantum de tribus personis, unam tantum alia. Simili modo in nomine quod est Adon, id est Dominus. Nam cum dicimus Adon, singularitatem demonstrat, cui Adonai, quasi dicam Domini mei, pluralitatem signando dominorum, et dicentes unitatem : cum autem dico Adonem, quasi dicam Domini nostri, et plures Dominos, et plures signando dicentes : cum vero dico Adoni, quasi dicam Dominus meus, et Dominum unum, et dicentes notando unum. Hoc vero nomine homo tantum ab homine, sed Deus nusquam sic appellari invenitur. Cum itaque in Scripturis sacris reperiatur Deus appellari Eloha, et Adon, quod singulariter Deus vel Dominus interpretatur, ergo est unus. Et alias cum iterum reperiatur appellari Elohim, et Adonai, quod pluralitatem significat, plures demonstrantur dii. Quod videtur contrarium. Aut enim unus erit Deus, aut plures. In Deo autem non est hoc contrarium. Quod enim se singulari nomine appellavit, ad unam profecto respicit substantiam, quod vero plurali, ad plures personas. Est enim unus Deus in pluribus personis.

MOYSES. *Quod haec nomina Dei Elohim scilicet et Adonai pluralitatem significant, secundum regulas artis litterariae contingit. Quod vero Deus se ita appellavit, nullis coactus regulis, sed juxta placitum suum fecit, et placitum quidem suum nullis debet regulis subjacere.*

PETRUS. *Verum quippe est nomina illa nullis debere regulis supponi, sed hoc, si propria sint, non appellativa. Sunt autem haec appellativa, et ideo regulis recte debent supponi, sicut superius explanavimus. Itaque, ubi singulariter proferuntur, singularitatem, ubi vero pluraliter, pluralitatem significant, quemadmodum invenimus in Genesi : *Lot angelos appellasse Adonai* (Gen. xix), hoc est Domini mei, quia angeli duo profecto erant. Et alias in eodem libro Laban increpans Jacob, ait : *Cur furatus es Elohai* (Gen. xxxi), hoc est, deos meos ? Et in Psalmis invenitur scriptum : *Ego dixi Elohim-atem* (Psal. lxxxi), id est, dii estis. Et ad Israelite in populum Dominus per Moysen loquens, ait : *Non habebis Elohim Mermi* (Exod. xx), hoc est, deos alienos. Similibus quoque testimonitis libri prophetarum satis abundabunt.*

MOYSES. *Licet ostensum sit Elohim et Adonai pluralitatem significare, cum tamen de Deo dicuntur, significant singularitatem, quod per actum cui adjunguntur notatur, cum singulari voce dicatur. Dicit enim de Deo, *fecit, dixit* (Gen. i), vel aliud aliquid tale, et non dicitur, fecerunt, sive dixerunt.*

PETRUS. *Haec est mea anctoritas, quod nomen Dei pluraliter dicitur, et actus singulariter, ac per hoc patet, quia Deus unus est in pluribus personis. Et tamen ut omnes tuas objectiones praecidam, possum quidem demonstrare, et nomen Dei et ipsum etiam actum pluraliter proferri. Quod licet ita sit, cum jam superius multis ostensum sit rationibus unum*

A tantummodo Deum esse, ad plures deos illud referre non possumus. Ad unum ergo Deum, et plures personas illud referri necesse est.

MOYSES. *Si hoc quidem ostenderis, jam optime quod proposasti probatum erit.*

PETRUS. *Quod si Deo opitulante hoc tibi ostendero, credes unum et plures personas ?*

MOYSES. *Nullum sane tecum super hac re feriam pactum, sed tantum attente vellem audire.*

PETRUS. *Novi certe cordis tui duritiam, sed tamen jam illud tibi ostendam, per hoc enim forsitan boni alicujus memor eris. In lib. itaque Samuelis scriptum est, quia cum Philistini arcum Domini contra se venire viderent, dixerunt, *Elohem Elohim* (II Reg. iv), id est, *hi sunt dii qui percusserunt Aegyptum omni plaga in deserto*. Hic enim et nomen Dei et actus pluraliter profertur.*

MOYSES. *Ego sane per hoc quod proposueras te probasse non concedo. Haec enim dicebat gens non unum, sed plures deos credebat, et opinabatur quia plures essent dii Israel, quemadmodum et sui erant.*

PETRUS. *Quandoquidem hoc non concedis, jam tibi consimilem in prophetarum libris ostendam sermonem. Est enim scriptum in Genesi : *Locutus est Dominus ad Jacob : Surge, et acede Bethel, et habita ibi, facque altare Deo, qui apparuit tibi quando fugiebas fratrem tuum* (Gen. xxxv). Hic quippe et nomen Dei et actus, singulariter profertur. Deinde scriptum est in eodem libro praeceptum Domini Jacob implesse. Sequitur enim : *Aedificavitque ibi altare, et appellavit nomen loci domus Dei*. Ibi enim apparuit ei Deus, cuin fuderet fratrem suum. Hic autem et Deus et apparuit, in Hebraico pluraliter profertur. Habetur quippe ibi Elohim et Niglu, quod pluraliter apparuerunt significat. Si enim singulariter apparuit dicere vellet, Niglu posuisse. Item etiam in libro Samuelis David laudans Deum, ait : *Quae est autem, ut populus tuus Israel, gens in terra, propter quam ivit Deus, ut redimeret eam sibi in populum?* (II Reg. vii.) Hic etiam similiter et Deus, et ivit, in Hebraico plurale est. Hic enim similiter habetur Elohim, et Haleu, quod est iverunt, cuius singulare est Halec. Redimeret autem, et sibi, singulariter. Item in Hieremia legitur : *Dominus autem Deus est verus, Deus rivens, et rex sempiternus* (Jer. x). Hic iterum et Deus, et vivens, in Hebraico pluraliter dicitur. Cum igitur in Scripturis Dei nomen et actus, quandoque singulariter, quandoque etiam pluraliter proferatur, utrumque patet, quia et Deus unus est, et plures personae.*

MOYSES. *Cum ex nominibus Dei ostensum sit, unum esse Deum in pluribus personis, restat quemadmodum cur tres tantum sint personae sicut credis, et non duae, vel quatuor vel plures.*

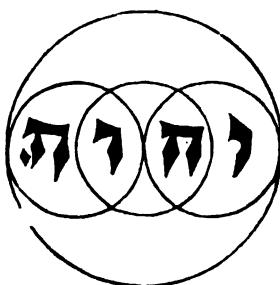
PETRUS. *Illiud sane jam superius ostendimus, tres scilicet esse personas, cum de hoc per rationem ageremus, quod si tu dissentias cum jam ex nominibus Dei plures esse personas concesseris, dic ergo*

quot personas numero credere volueris, et ego si A

possuum rationes tuas debilitabo.

MOYES. Ego certe neque duas neque tres, nec ullum credo numerum personarum, hoc vero auæsivi, ut tuis rationibus contrairem.

PETRUS. Trinitas quidem subtile quid est et ineffabile, et ad explanandum difficile, de qua propheta non nisi occulte locuti sunt et sub velamine, quoadusque venit Christus, qui de tribus una personis, fidelium illam mentibus pro eorum revelavit capacitate. Si tamen attendas subtilius, et illud Dei nomen, quod in secretis secretorum explanatum invenitur, inspicias, יְהוָה, nomen inquam trium litterarum, quamvis quatuor figuris, una namque de illis geminata bis scribitur, si inquam illud inspicias, videbis quia idem nomen et unum sit et tria. Sed quod unum est, ad unitatem substantiae, quod vero tria, ad Trinitatem respicit personarum. Constat autem nomen illud his quatuor figuris, י et ה et י et ה: quarum si primam tantum coniunxeris et secundam, י scilicet et ה, erit sane nomen unum. Item si secundam et tertiam, ה scilicet et י, jam habebis alterum. Similiter, si tertiam tantum copulaveris atque quartam, scilicet י et ה, invenies et tertium. Rursus si omnes simul in ordine connexueris, non erit nisi nomen unum, sicut in ista patet geometrali figura.

Perpende itaque o Moyses quam secretum sit et subtile nomen istud et ineffabile, et quod non nisi perspicaci mentis intuitu, et profunda valeat agnoscendi indagatione, testante Moyse qui ait in Deuteronomio: *Scito hodie et cogita tu in corde tuo, quod Dominus ipse est Deus, in caelo sursum, et in terra deorsum, et non sit alius* (Deut. iv). Ubi enim in Latino ponitur *Dominus*, in Hebreo quidem praedictum nomen invenies, ubi vero *Deus* in Latino, in Hebreo scribitur *Elohim*, quod pluralitatem significat. Ut autem patesceret eumdem esse Deum qui et singulari proprio et plurali appellativo nuncupatur vocabulo, sed et ne plures deos fore putarent, ad junxit, et non sit alius. Quod vero dixit Moyses, *scito et cogita tu in corde tuo* (Exod. xx), revera insinuat quia nominis hujus arcana subtilitas, neque visu, neque auditu, neque de corporeis sensibus

aliquo, nisi tantum mentis intellectu perspicuo, et miro possit perpendi ingenio. Potest etiam in multis aliis Trinitas denotari, sicut in simbriis quas Dominus filios Israel in vestimentis suis per Moysen habere præcepit dicens: *Loquere filii Israel, et dices ad eos, ut faciant sibi simbriæ in angulis palliorum, ponentes in eis vittas hyacinthinas, quas cum videbunt, recordentur omnium mandatorum Domini* (Num. xix). Simbriæ quippe ille quatuor erant filiorum, sed duplicitorum, in superiori quidem sui parte tres nodos habentes, in inferiori vero duos. Sed per illa quatuor, quatuor anni tempora designantur, per filiorum vero duplicitatem dies et noctes, videlicet ut quatuor anni temporibus, iudicem toto anno, nocte quoque et die, Dei mandatorum memores essent. Nam per tres nodos superiores, Trinitas personarum, per duos autem inferiores, duo insinuantur Testamenta, lex scilicet Moysis, et Evangelium. Notatur quoque Trinitas in tribus benedictionibus, quibus Aaron et filii ejus benedicabant filiis Israel ex præcepto Domini dicentis ad Moysen: *Loquere Aaron et filii ejus: Sic benedice:is filii Israel, et dicetis eis: Benedic tibi Dominus, et custodiat te, ostendat Dominus faciem suam tibi, et misereatur tui, convertat Dominus vultum suum ad te, et det tibi pacem* (Num. vi). His quippe benedictionibus sacerdos alicui benedicens, protensa ante vultum suum palmas utrasque tenebat. Cum vero dicebat Dominus quem Hebraice illo quod supra diximus trino et uno nomine expimebat, tres digitos priores, pollicem videlicet, indicem, atque medium manus utriusque rectos altius erigebat, et dicto ita Domino, digitos ut prius remittebat. Sed dic mihi, o Moyses, quid trium digitorum elatione melius quam Trinitatis excellentia poterit allegorizari? Quod si quid aliud super his notare tu noris et valeas, mibi, quæso edisseras.

MOYES. Sane neque illud quod dixistis, neque quidquam aliud super hæc unquam notavimus. Sed nec doctores nostri quidpiam notandum esse dixerunt.

PETRUS. Quid etiam nisi trinitas personarum in eo quod dicit Isaïas propheta notari potest, tria videlicet angelorum voce laudantium Deum et dicentium: *Sanctus, sanctus, sanctus, Dominus Deus Sabaoth?* (Isa. vi.) Cur enim ter tantum sanctus dicunt magis quam semel, vel bis, vel decies, vel centies, vel alio numero aliquo? Cur si breviter laudare vellent semel *sanctus* non dicerent? Si vero multum, cur non centenam vel millenam, vel innumeram laudem exhiberent?

Moyses. Nos quidem in angelorum laude causam nullam vocis illius trinæ, nisi placitum scimus ipsorum.

PETRUS. Si ad singula quæ proposuero nescimos responderis, quid aliud quam te victimum et contraire nescientem fateris? Testatur sane et David perso-

narum trinitatem cum dicit : *Quærите Dominum A et confirmanimi, etc.] et virtutem ejus, et quærite faciem ejus semper (Psal. civ).* Quid est enim quod dixit : *quærite Dominum et virtutem ejus, et quærite faciem ejus, nisi quærite Patrem, et Filium, et Spiritum?* Qui namque per virtutem Domini nisi Filius ejus, qui vero per faciem, nisi Spiritus sanctus intelligitur? Quod si tu aliud intelligas, edissere. Hec itaque sanctorum testimonia Scripturarum de trinitate personarum, satis intelligentius sufficere poterunt. Si enim cuncta quæ possem super hac inducerem testimonia, liber ea magnus non caperet. Ne his igitur hactenus. Si quid autem aliud habes interrogare, ne moreris.

TITULUS VII.

Quomodo Virgo Maria, de Spiritu sancto concipiens sine viri commixtione peperit.

MOYES. Jam de Maria volo edisseras, qualiter eam sine viri copula peperisse (*Luc. i; Matth. i*) credas, et ego si potero contraibo.

PETRUS. Credimus sane Spiritu sancto in eam superveniente, virtute Altissimi ipsam obumbrante, de ipsius membris, ut Deo placuit, vires in unum convenisse, et ita eam sine viri copula concepisse.

MOYES. Mira quidem res et ad intelligendum difficilis, quemadmodum de matre filius sine patre carnali gigni potuerit. Videmus enim in ista hominum consuetâ generatione, quia nisi duabus naturis convenientibus, viri quidem ac feminæ, homo generari non possit.

PETRUS. Cur ista generatio mira tibi videtur, et ineffabilis, cum jam consimilem audieris, quam credimus et nos et vos, Evam videlicet sine matre de patre, hoc est de carne Adam procreari? (*Gen. ii*)

MOYES. Potuit sane generatio illa sicut et ista per miraculum fieri, sed de ista quidem quod fuerit auctoritatem habemus, Moysi videlicet (*Gen. ii*), cui nullus contradicit legitimus, de illa vero nullam puto auctoritatem invenies, si tamen de libris prophetarum aliquam audieris profer.

PETRUS. Non unam quidem super hujusmodi redicam auctoritatem, sed multas, cum de futura Christi nativitate, multis in locis prælocuti sint prophetæ

MOYES. Si quod dicis effeceris, tuam procul dubio fidem tutaberis.

PETRUS. In primis igitur recordare quid per Isaiam ad Achaz dictum est, regem Juda: supervenientibus enim super eum hostibus suis, rege videbile Armeniæ, et rege Israel, sic ad eum locutus est Isaías : *Ne timeas, inquit, o Achaz, quia non destruetur Hierusalem, et ne dubites. Pete tibi signum a domino Deo tuo in profondum inferni, sive in excelsum supra;* et dixit Achaz : *Non petam et non tentabo Dominum* (*Isa. vii*). Cum autem cognovisset Isaías, quia non bona fide dixisset Achaz, imo quia Deum non timeret, aut amaret, respondens : *Audite, inquit, ergo domus David : nunquid parum*

A *vobis est molestos esse hominibus, quia molesti estis et Deo meo? Propter hoc dabit Dominus ipse vobis signum: Ecce virgo concipiet, et pariet filium, et vocabit nomen ejus Emmanuel* (*Luc. i; Matth. i*). Et hæc quidam prophetæ propter Christum dicta est, et ad beatam per angelum Mariam repetita.

MOYES. Et quomodo hoc stare poterit, quod hæc quæ ad Achaz nuntiavit Isaías, propter Christum ut asseris dicta sint et Mariam, cum ab Achaz usque ad Mariam multa, ut ipse nosti, annorum centena transierint?

PETRUS. Si propter Christum et Mariam dicta esse non credis, propter quem ergo prolata fuisse arbitraris?

MOYES. Projecto propter uxorem Achaz, et **B** filium ejus Ezechiam qui de ea natus est.

PETRUS. Falsum est quod dicis, et hoc per imperitiam astruitis, vel quia Deo nec reverentiam nec honorem exhibetis, quin de eo mentiri et male sentire presumatis. Eo nainque tempore quod hæc ad Achaz dicta sunt, jam erat rex ipse, sed et filius ejus Ezechias novem jam annos transierat. Die etenim prima regni Achaz erat ipse viginti annorum, et regnauit annis sexdecim. Ezechias autem filius suus, qui ei proximus in regno successit viginti quinque annos habebat, quando regnare coepit. Novem itaque annos habebat Ezechias, quando pater suus rex effectus est. Hæc igitur de qua agimus prophetia, neque propter uxorem Achaz, neque propter filium suum Ezechiam dicta est.

C **MOYES.** Volo igitur mihi ostendas et explanes qualiter propter Mariam, et ejus filium dicta sit ista prophetia.

PETRUS. Multa certe in ipsis prophetæ verbis inveniam, quibus perfacillime convincam ipsani non propter Achaz vel filium ejus, imo propter Mariam et filium ejus Christum fuisse prolata. Licet enim ad Achaz loqueretur propheta, non solum tamen ad eum, vel de suo tempore dicta est prophetia. Propter hoc enim dictum est (*Isa. viii*) : *Audite, domus David, non, Audi, tu, Achaz.* Item quod propheta : *Dabit Dominus, inquit, ipse vobis signum, quia addidit, ipse, ac si diceret non alius, ex hoc potest intelligi ipsum Dominum signum esse futurum.* Quod etiam pluraliter ait, *vobis*, et non tibi, innuitur non propter Achaz, vel ad ipsum solum hoc fuisse dictum. Sed et quod sequitur : *Ecce virgo concipiet et pariet filium, et vocabit nomen ejus Emmanuel,* patenter insinuat non de uxore Achaz, vel filio ejus dixisse prophetam. Nam neque mulierem maritalam virginem vocasset, nec miraculum aliquod esset sive signum, mulierem virum habentem concepturam, vel filium forte paritram. Quoniam et in hoc quod ibidem legitur, *vocabit*, duo sunt notanda, scilicet quod et Deus sic appellari Filium volebat, et quod sine carnaли patre virgo foret puerum genitura. Propter hoc enim ait, *vocabit*, ac si diceret, ipsa tamen voca-

bit, et non pater. Novimus etiam quod neque aliquid Achaz filius neque quisquam alius homo temporis illius, hoc nomine quod est Emmanuel sit vocatus.

Moyses. Miror sane super te, viro lingue nostræ tam perito, quod ita verba confundis, et Scripturas pervertis. Neque enim, ut ipse nosti, posuit propheta nomen in Hebraico, quod virginem reddat in Latino. Quod si facere vellet, utique bethula posuisse. Posuit autem balma, quod puellam tantum significat.

Petrus. Injuste profecto, o Moyses, contradicis, nec linguae usum Hebraicæ, vel naturam agnoscere videris. Mulier namque sive juvenis sive annosa; quandiu autem juvenis est, virgo, si autem corrupta, potest nuncupari nahra. Balma vero vocatur nulla, nisi sit et juvenis et intacta. Quod autem addidit propheta de puerō dicens: *Butyrum et mel comedet, ut sciat reprobare malum et eligere bonum,* dic, quæso, o Moyses, quid per mel illud intelligi voluit et butyrum? voluit ibi aliquam innuere allegoriam, vel mel simpliciter protulit et butyrum?

Moyses. Nos quippe illud nequaquam, nisi simpliciter intelligimus, scilicet quia sapiens erit, bonique et mali discretionem habebit, ideo, inquit, *mel comedet et butyrum,* quod dulce est atque bonum.

Petrus. Non ideo sane sapiens est reputandus, quod mel comedet et butyrum. Licet enim sint et dulcia, cum salubria non sint, nec sunt bona, et qui illud quod nec salubre nec bonum est comedit, quomodo sapiens erit? Quod si alio modo ut possibile est, verbum illud intelligas, scilicet, quod mel comedet et butyrum, propter hoc ut sciat reprobare malum et eligere bonum, id est, ut per mellis comeditionem et butyri, boni habeat cognitionem et mali, id est, sapiens sit, si ita inquam intelligis, sapiens mihi non videris, ubi enim in rerum innuitur naturis, quod sapientiam conferat butyri comedio sive mellis? Sane nusquam. Restat igitur ut illud allegorice intelligamus.

Moyses. Et quam ibi potes intelligere allegoriam?

Petrus. Potest quippe per hæc duo verba lex ultraque intelligi, evangelium et lex Moysi. Multis siquidem in locis invenimus in prophetis verba Domini mellis comparari et lacti (*Psal. xviii, cxviii; Ezech. iii.*).

Moyses. Quid est igitur quod sequitur, *antequam sciat puer reprobare malum et eligere bonum, derelinquetur terra, quam tu detestaris a facie duorum regum suorum* (*Isa. viii*). Quid inquam per hujusmodi verba voluit intelligi propheta? Innunt enim verba ista puerum de quo est prophetia tempore illo fuisse natum.

Petrus. Vis quæso, o Moyses, prophetarum verba ordine locutionis humanæ consueto accipere? Nequaquam potest hoc esse. Sunt enim ut somnum

A verba eorum, et sicut verba hominum febri acuta laborantium, vel alio morbo delirantium, nullo ordine sunt connecta, sic et prophetarum verba nulla sunt continuatione prolatæ, nec quid prius dicant respiciunt, sive posterius, nisi sicut eis sanctus revelat Spiritus. Quare sic sunt verba hæc connectenda: *Butyrum et mel comedet, ut sciat reprobare malum, et eligere bonum,* quia ante subauditur quam comedat, sciet reprobare malum et eligere bonum. Hæc enim est hebraica veritas, et hic denuo finitur illa quæ propter incredulitatem Achaz, ad domum David dicta est prophetia. Nam, quod statim sequitur, *terra derelinquetur, et cetera propter aliud dicitur, sicut et alibi invenimus.* Legitur enim in Exodo: *Dixit Moyses ad Dominum: Quis ego sum ut vadam ad Pharaonem, et educam filios Israel de Ægypto?* Qui dixit ei: *Ego ero tecum, et hoc habebis signum quod miserim te.* Cum eduxeris populum meum de Ægypto immobabis Deo super montem istum. Cum eduxeris populum meum (*Exod. iii*), etc.; signum esse videatur illius quod ait *quo. miserim te, sed non est.* Educto enim populo de Ægypto et Moyse super montem illum immolante, iam cognoscebant omnes Moysen, et prophetam, et a Domino missum esse. Aliud igitur more prophetæ coepit ibi Moyses dicere quam quod prius dixisset. Quod si contradicas, et quod signum illud fuerit quæras, scias esse signum illud quod ait: *Ego ero tecum* (*Isa. viii*).

Moyses. Si ita est, quid est quod in sequentibus legitur, *antequam sciat puer vocare patrem suum et matrem suam, auferetur fortitudo Damasci, et spolia Samariae coram rege Assyriorum?* Nonne enim de eodem puerō dicta sunt hæc omnia, illo scilicet qui et ante destructionem natus fuit?

Petrus. Non omnia sane de Christo intelligimus dicta esse. Potuerunt ista itaque dici non de eo, sed de puerō illo qui eo tempore natus fuit, de quo Dominus ad prophetam: *Voca inquit, nomen ejus, accelerata spolia detrahere, festina prædari* (*Isa. viii*), vel de alio aliquo.

Moyses. Illum certe puerum qui Emmanuel est vocat, ostendam ego tibi, quia illo sit tempore natus. Cum enim loqueretur propheta de adventu regis Assur super terram Juda, ait de eo: *Et erit extensio alarum ejus, implens latitudinem terræ tuae, et Emmanuel* (*Isa. viii*). Ille namque ostendit, tempore adventus ejus jam esse Emmanuel.

Petrus. Non sane per hoc convinces, Emmanuel tunc temporis natum fore. Neque enim fuit hoc ejus nomen, secundum corpus, sed secundum deitatem, secundum quam et in eo tempore, et ante et post constat Emmanuel esse.

Moyses. Jam ex his tuis verbis intelligo tale quid, quod antea non dixisti, videris enim innuere, puerum de quo loqueris Deum et hominem fore.

Petrus. Ita procul dubio credo ego, quod et in meæ fidei explanatione notavi et tibi ostendam, si quando illud quæsieris.

MOYSES. De hoc non quero ad præsens ego, immo prius volo respondeas, si quam adhuc auctoritatem habeas de propheta, quod puer ille, filius Marie, de matre sit natus sine carnali pâtre.

PETRUS. Habeo utique. Ait enim : *Rorate, cœi, desuper, et nubes pluant justum; aperiatur terra et germinet Salvatorem, et justitia oriatur simul;* et : *Ego Dominus creavi eum* (*Isa. xlvi.*). Per hoc namque quod ait : *Rorate, cœli, desuper, et nubes pluant justum,* notavit Spiritum sanctum de cœlo fore descensurum; per hoc autem quod sequitur : *aperiatur terra et germinet Salvatorem,* corpus Virginis accipimus, quæ, superveniente Spiritu sancto, et conceptura et Salvatorem fuerat paritura. Sed et per hoc quod est : *Ego Dominus creavi eum, innuitur, quod absque patris carnalis auxilio, Dominus eum progeniuit* (*Psal. cix.*). Unde et contra illos qui hoc non credunt intulit in sequenti : *Væ qui contradicit factori suo, testa de Samis terræ, et nunquid dicet latum sigulo suo : Quid facis, et opus tuum abesse manibus est?* et : *Væ qui dicit patri : Quid generas; et matri : Quid parturis?* (*Isa. xlvi.*) Sic enim invenitur in illos, qui de hoc dubitant, et querunt quomodo Deus eum genuerit, et beatam causantur Mariam, quod absque viri commissione peperit. Iterum contra incredulos loquens propheta, ait : *Nunquid ego, qui alios parere facio, ipse non pariam, dicit Dominus?* Si ego, qui generationem alii tribuo, sterilis ero, ait *Dominus Deus tuus?* (*Isa. lxvi.*) Sic namque ostenditur quod Deus eum sine carnali patre genuerit. Hæc sane intelligentibus credo sufficere, quod de matre sine carnali patre natus fuerit puer ille.

TITULUS VIII.

Quomodo in corpore Christi incarnatum est Verbum Dei, et fuit Christus homo, simul et Deus.

MOYSES. Satis hucusque per auctoritatem egisti de pueri generatione, et satis patitur ratio sic fieri potuisse, sed omnibus est mirabilius qualiter humano corpori quod est compositum, deitas quæ simila est adjungi potuerit et uniri. Precor ergo, ut promisisti, edisse quæ id fieri potuit ratione.

PETRUS. Nulla certe fieri debuit necessaria ratione, quod solo Dei nutu factum fuit atque bonitate (*Tit. iii.*). Nisi enim ipse voluisset, humanæ se naturæ non uniret. Verumtamen nulla ratione perhibetur fieri debuisse. Sicut enim anima, quæ simila est, adjungitur corpori composito, et sunt duo illa unus homo, et hoc absque rationis contradictio, ita nulla quoque obstante ratione, potuit Deus homini se unire.

MOYSES. Aliud quoque abs te, si placet, volo audire. Cum enim Patrem et Filium et Spiritum sanctum dixeris et credas esse unum, dicas velim quonam modo Filium solum credas incarnatum, et non Patrem et Spiritum sanctum.

PETRUS. Tibi, puto, certe mirum est et impossibile, quod nos mirum non credimus esse. Licet enim ostendi nequeat hoc in Deitate, quia subtile quidem est

A spirituale, in rebus tamen corporeis simile possumus invenire, per quod et illud potes agnoscere, sicut in igne qui est substantia, semper inest claritas cum calore. Neque enim ignis substantiam absque claritate et calore, nec sine ignis substantia claritatem simul invenies cum calore. Venit autem ad nos aliquando calor sine claritate, ali quando etiam claritas sine calore.

MOYSES. Verum est certe quod aliquando venit ad nos claritas sine calore. Nam hoc possumus ex candela percipere, cuius videmus claritatem, et non sentimus calorem. Sed non video de calore qualiter ad nos veniat sine claritate.

PETRUS. Hoc facilissime possum ostendere. Si enim de metallis aliquod acceperis, et illud sic calefeciris, ut inde aliud corpus calefacere possis, si eidem te adhibueris, calorem quidem senties, et claritatem non videbis.

MOYSES. Jam ex verbis tuis videris credere, quod sicut quandoque claritas absque calore, et calor provenit absque claritate, et tamen non separantur ab igne, ita et Filius absque Patre et Spiritu sancto carnem suscepit, nec propter hoc tamen ab eis recessit.

PETRUS. Utique sic credo ego, et tu bene inellexisti, si crederes. Dixit enim Veritas ipsa : *Ego sum in Patre, et Pater in me est* (*Joan. xiv.*); et iterum : *Ego et Pater unus sumus* (*Joan. x., xvii.*).

MOYSES. Concedo satis quod potuit homini Deitas se unire; verumtamen, cum sic fieri necesse non fuerit, cur credere debemus factum esse?

PETRUS. Nos sane qui prophetas mentitos esse non credimus, cum ipsi Christum Deum et hominem futurum fore prædicterint, veraciter eos et hoc dixisse credere debemus.

MOYSES. Velle modo mihi ostenderes quo loco hoc prophete perhibeant de illo. Nam ego certe super omnia illud abs te audire desidero.

PETRUS. Legimus sane in Genesi Dominum dixisse : *Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram,* et alibi : *Creavit Deus hominem ad imaginem et similitudinem suam* (*Gen. i.*). Dic nunc mihi, quæso, quæ est Dei imago ista vel similitudo? In quo enim consimiles sunt imago Dei et imago hominis?

MOYSES. Bonum est certe veritatem agnoscere, et ego veraciter dico in nullo illas consimiles esse. Nam et superius tum ratione, tum auctoritate ostensum est et nos concessimus Deum rei similitudinem habere nullius.

PETRUS. Mentitur ergo Scriptura quæ dicit, quod *ad imaginem et similitudinem suam Deus hominem creavit.*

MOYSES. Nequaquam.

PETRUS. Cui igitur duorum illorum credendum est prophetarum, an illi qui dixit Deum rei nullius habere similitudinem, an illi qui ait : *Creavit Deus hominem?* etc. Uter eorum veraciter est locutus?

MOYES. Neutrū sāne eōrum dicendū est esse A
mentitum.

PETRUS. Et dū contraria quomodo possunt in
eodem esse, Deum scilicet et habere imaginem, et
non habere?

MOYES. Hoc certe volo ego mihi edisseras quonam
modo ea ipse intelligas.

PETRUS. Et hoc profecto verum est, Deum scilicet
ut p̄adiximus rei similitudinem habere nullius,
et Moysen veraciter dixisse novimus, quod ad i-
maginem et similitudinem suam creaverit homines Deus.
Veridicus enim fuit ipse in omnibus. Sed per
imaginem Dei de qua Moyses est locutus, ima-
ginem illam, id est, formam humanam necesse est
intelligamus, quam assumpsit Dei Filius incarna- B

MOYES. Et quomodo hoc stare poterit, cum eo
.tempore, quo factus est Adam, nondum imaginem
illam, quam Deum creditis assumpsisse, ipse assu-
pserit?

PETRUS. Et si imago illa nondum erat in opere,
in ejus tamen providentia jam fuerat atque voluntate.
Cum autem voluntas ejus non mutetur, quantu-
m ad ipsum nil obstat, quin imago sua semper
fuisse credatur. Et hoc quippe alibi invenimus in
prophetis (*Num.* ii, iii; *Mal.* iii) quod de futura re
quasi præterita sint locuti, sicut Isaias sub persona
Domini, ait: *Dies ultionis in corde meo, annus re-tributio-*
nis meæ venit (*Isa. LXIV*). Dies profecto vel
annus non venerat, quæ tamen quia in corde suo
jam erat, jam venisse dicebat.

MOYES. Habes adhuc aliquam aliam auctoritatem,
per quam apertius possis ostendere puerum illum
esse Deum debuisse et hominem?

PETRUS. Habeo utique multas. Ait enim de eo
Isaias: *Parvulus enim natus est nobis, et filius da-*
tus est nobis, et vocabitur nomen ejus Admirabilis,
Consiliarius, Deus fortis, Pater futuri sæculi, Prin- ceps pacis (*Isa. ix*). Hæc enim nomina omnia nou-
nisi Deitati convenientiunt.

MOYES. Tu male Scripturam intelligis. Neque
enim ita legendum est, quod dicatur puer ille Ad-
mirabilis vel Consiliarius, etc., imo ita: Ille qui est ad-
mirabilis, qui est consiliarius, qui est Deus fortis,
qui est pater futuri sæculi; ille, inquam, vocabit eum
principem pacis. Sin autem, de quo igitur dictum
est vocabit?

PETRUS. Hoc mihi sane nullum assert incommo-
dum, quia Deus sic appellavit seipsum. Et hoc lin-
gua bene patitur Hebraica, sicut in libro Numeri in-
venitur: *Ista est lex consecrationis: Cum dies quos ex voto decreverat complebuntur, adducet eum ad ostium tabernaculi fœderis* (*Num. vi*). De eodem
namque dictum est, et adducet, et eum. Sed et
quod in codem loco ait propheta: *Multiplicabitur eus imperium, et pacis non erit finis: super solium David, et super regnum ejus sedebit, et, ut confirmet illud,*

et corroboret in iudicio et justitia, a modo et usque in sempiternum (*Isa. ix*); hoc, inquam, totum ostendit puerum illum Deum et hominem debuisse esse futu-
rum. Quidquid enim hominis est, finem est habitu-
rum, Deus autem et quod hujus est, manet in æter-
num (*Psal. XVI*). Præter hæc etiam omnia injuste
mihi contradicis de nominibus supradictis, vestri
namque doctores, et Christum septem nomina ha-
biturum esse dixerunt, et hæc eadem posuerunt.
Hoc autem in disputationis exordio pactum non
firmaras, ut injuste aliquid contradicas.

MOYES. Recordor et verum est, ita nostros dixisse
doctores.

PETRUS. Adhuc et aliam dabo, si vis, auctoritatem,
puerum illum Deum esse futurum et hominem. Ait
enim de eo idem propheta: *Egredietur virga de ra-*
dice Jesse, et flos de radice ejus ascendet, et requie-
scet super eum Spiritus Domini, Spiritus sapientie et
intellectus, Spiritus consilii et fortitudinis, Spiritus
scientiae et pietatis, et replebit eum Spiritu timoris
Domini. Non secundum visionem oculorum judicabit,
nec secundum auditum aurium arguet, sed judicabit
in iustitia pauperes et arguet in æquitate pro mansue-
titis terræ et perculet terram virga oris sui, et spiritu
laborum suorum interficiet impium (*Isa. xi*). Quod
enim ait, non secundum visionem oculorum judicabit,
et cætera quæ sequuntur, procul dubio nulli conve-
niunt, nisi soli Deo. Homo enim nisi quod viderit,
vel audierit, juste aliquid judicare non poterit.

C MOYES. Pars sane hujus, quam tibi in auxilium
adduxisti auctoritatis, ad hoc obstat ostendendum
quod tu probare contendis. Legitur namque id: *Et requiescat super eum Spiritus Domini, Spiritus sa-*
pientie et intellectus, Spiritus consilii et fortitudinis,
Spiritus scientiae et pietatis, et replebit eum Spiritu li-
moris Domini. Si enim Deus esset futurus, datus
utique esset hæc et non accepturus.

PETRUS. Nihil est quod opponis. Dixi namque tibi
in primis in meæ explanatione credulitatis, tres ip-
sum esse substantias Christum, corpus scilicet, ani-
mam, et Deum. Et secundum Deitatem septem illa
sibi sunt attributa vocabula, secundum animam
vero septem munera potuit suscipere supradicta.
Hæc quippe anima præter quod erat Deitati adju-
vata, per se quoque omnium fuit animarum dignis-
simæ.

MOYES. Cum itaque secundum Deitatem septem
vocabula, et secundum animam septem illa suscep-
perit munera, velim mihi certe aperias quid secun-
dum corpus ei attribuas.

PETRUS. Licet ridiculose hoc proferas, tamen, si
vis, dicam quid secundum carnem ei attribuam. Di-
cit quippe idem Isaias: *Dabo in solitudine cedrum,*
et sethim, et myrrum, et lignum olivæ, et ponam in
deserto abietem, pinum et buxum simul (*Isa. XL*). Per
has sane arbores septem, corpus Christi designatur.
De aliquo namque hoc deserto car diceret, cum

semper in ds>erto hujusmodi arbores commorent? Per desertum ergo intelligitur mundus, qui, tempore Christi adventus, omni bono vacuus erat et desertus.

MOYSES. Cum igitur corpus ejus per arbores designavit, cur arbores, quiesco, fructiferas et pretiosiores in ejus designatione non posuit?

PETRUS. Magno satis intuitu et ratione hoc fecit. Sicut namque semper virent arbores illae, nec aliquando sua viduantur fronde, sic et corpus Christi semper vivum, semper totum manet et integrum. Habeo autem et aliud auctoritatis argumentum, ad comprobandum uniri potuisse hominem et Deum. Dicit namque Isaia: *Et dicent in die illa: Ecce Dominus noster iste. Exspectavimus eum, et salvabit nos* (*Isa. xxv*). Hunc certe versum aliter non curamus explanare, quam doctores vestri illum dudum exposuerent. Per eum namque venturum docuerunt fore tempus, quo et Deum mundus esset visurus, et dico sibi ad invicem populus ostensurus. Hoc vero fieri posset nullatenus, nisi corpus fieret quis et Deus. Hoc etiam quod ait propheta: *Vox speculatorum tuorum; levaverunt vocem, simul laudabunt, quia oculo ad oculum videbunt cum converterit Dominus Sion* (*Isa. LIV*). Hunc, inquam, versum doctores vestri eodem modo quo diximus, exposuerunt, propter illud: *Oculo ad oculum videbunt.* Sed et aliud posuit propheta, per quod non minus comprobari possunt supradicta. Ait enim: *Et revelabitur gloria Domini, et videbit omnis caro pariter quod os Domini locutum est* (*Isa. XL*). Potest quippe rei vox spiritualis audiri, sicut filii Israel vocem Domini audierunt in monte Sinai (*Exod. XX*). Loquentem vero non videbis, nisi fuerit res carnalis. Item aliud quod ait Zacharias: *In die illa proteget Dominus habitatores Hierusalem, et erit qui offenderit in die illa quasi David, et domus David quasi Dei, et angelus Dei in cunctu eorum* (*Zach. XII*). Per hoc namque quod ait, et domus David quasi Dei, voluit utique intelligi quod de domo David esset nasciturus, qui ab omnibus haberetur Deus. Quod etiam ait, *quasi Dei*, et non posuit simpliciter Deus, insinuat quod is qui de domo David erat oritur, in aliquo minor esset, quam Deus (*Ioan. XIV*). Quod et David in Psalmo testatur cum dicit: *Minuisti eum paulo minus a Deo [ab angelis]* (*Psal. VIII*). Item Michæas: *Et tu, inquit, Bethlehem Ephrata, parvulus es in milibus Iuda. Ex te mihi egredietur qui sit Dominator in Israel, et egressus ejus ab initio a diebus æternitatis* (*Mich. V*). Hoc quippe, ex te mihi egredietur qui sit Dominator in Israel, secundum corpus dictum est, secundum quod princeps ille adventurus erat in tempore. Quod autem sequitur, et egressus ejus ab initio a diebus æternitatis, perpetuitatem insinuat Deitatis. Hoc enim Deitati attribuit quod homini, puto, non convenit. Item David in Psalmo cum dicit: *Sedes tua, Deus, in sæculum sæculi; virga directionis virga regni tui; et dilexisti justitiam et odisti iniuriam, propere unxit te Deus, Deus tuus, oleo lætitiae præ consortibus tuis* (*Psal. XLIV*); cum hoc, inquam, dicit, eum ad quem

loquitur Deum esse et hominem ostendit. Aliens enim: *Sedes tua, Deus, in sæculum sæculi, virga directionis virga regni tui*, nunquid non eum manifeste appellat Deum? Deinde cum dicit: *Dilexisti justitiam, et odisti iniuriam, propere unxit te Deus, Deus tuus, oleo lætitiae præ consortibus tuis*, ad hominem cum loqui percipimus. Neque enim vel Deum, vel consortes habet Deus. Item David alibi in Psalmo: *Deus, judicium tuum regi da, et justitiam tuam filio regis* (*Psal. LXXI*), et quæcumque alia sunt in psalmo, dic nunc quis est iste regis filius? Salomon an Christus, qui de ipso David erat venturus, et filius ejus nuncupandus?

MOYSES. Nolo sane te super hoc fatigare. De Christo enim dictum est, ut doctores nostri docuere.

PETRUS. Cum igitur de Christo psalmum esse concesseris, videamus utrum ista quæ in eodem leguntur: *Et permanebit cum sole et ante lunam in generatione et generatione; et: Sit nomen ejus benedictum in sæcula, ante solem permanet nomen ejus; et illud: Et adorabunt eum omnes reges, omnes gentes servient ei* (*Psal. LXXI*); videamus, inquam, si de puro homine dicta sunt haec omnia, sed nequaquam, imo de Deo. Sequitur ergo, ut Christum et hominem dicamus esse et Deum. Quod etiam, quia David Spiritu sancto revelante cognovit, et miracula quæ facturus erat prævidit, ideo hujusmodi finem psalmo fecit: *Benedictus Dominus Deus Israel, qui facit mirabilia solus, et benedictum nomen majestatis ejus in aeternum et replebitur maiestate ejus omnis terra.* Item in libro Dabrejami, id est Verba dierum, legitur [*Paralipomenon*], quia cogitante David domum Domino ædificare, ait ad eum Nathan propheta sub persona Domini in haec verba: *Cum compleveris dies tuos ut vadas ad patres tuos, suscitabo semen tuum post te, quod erit de filiis tuis, et statuam regnum ejus. Ipse ædificabit mihi domum, et firmabo solium ejus in aeternum. Ego ero illi in patrem, et ipse erit mihi in filium, et misericordiam meam non auferam ab eo, sicut abstuli ab eo qui ante te fuit, et statuam eum in domo mea, et regno meo usque in sempiternum, et thronus ejus firmissimus in perpetuum* (*I Paral. XVIII*). Dic, inquam, o Moyses, ista de quo dicta est prophetia?

MOYSES. De Salomon.

PETRUS. Nequaquam potest hoc esse. Quod enim ait, *cum compleveris dies tuos, ut vadas ad patres tuos, quod est, cum mortuus fueris, suscitabo semen tuum post te, patet quod dictum non est de Salomone: rex namque jam erat Salomon vivente adhuc patre suo. Quod si de Salomone vellet dicere, utique non dixisset, quod erit de filiis tuis, sed, quod erit de te. Quod etiam sequitur, et statuam eum in domo mea, et in regno meo usque in aeternum, et thronus ejus firmissimus in perpetuum, patenter agnosciatur non de Salomone esse dictum. Salomon namque nec in domo Dei sive regno est statutus, nec fuit in perpetuum firmissimus thronus ejus. Et cum hoc conveniat Deo soli, tunc ille de quo hic agitur, homo futurus a^{sq}ue Deus fuerat.*

MOYSES. Cum hæc omnia, Petre, dicta esse intel-ligas propter Christum, qui est quod ait : *Ipse ædifi-cabit mihi domum?* Quænam fuerat illa dômus, quam ædificaturus erat Christus?

PETRUS. Sanctam sane Ecclesiam intelligimus per domum illam, quam ædificavit Christus supra firmam petram.

MOYSES. Quid igitur respondit Nathan ad David, de domo quam ædificare se Domino velle dixit?

PETRUS. Sane hoc quod Salomonem filium suum loquens refert ipse David : *Factus est, inquit, sermo Domini ad me dicens: Multum sanguinem effudisti, et plurima bella bellasti; non poteris ædificare domum nomini meo, tanto effuso sanguine coram me. Ecce natus est tibi filius, vir quietissimus, faciam enim eum requiscere ab omnibus inimicis suis per circuitum, quia Salomon vocabitur, et pacem et otium dabo in Israel cunctis diebus ejus. Ipse ædificabit domum nomini meo, et ipse erit mihi in filium, et ego ero illi in patrem, firmaboque solium regni ejus super Israel in æternum (I Par. xxii).* Et hoc quidem de Salomone concedo ego dictum esse propter illud : *Ecce natus est tibi filius, et postea, Salomon vocabitur.* Quod etiam testatur David loquens ad filios Israel de eodem in hæc verba. *De filiis meis, filius enim multos dedit mihi Dominus, elegit Salomonem filium meum (I Par. xxviii).* Et hic quidem sermo David ad Salomonem omnino diversus est ab illo, quem dixit Nathan ad David de Christo. Hic namque legitur, *natus est tibi filius, et Salomon vocabitur: ibi autem, quia suscitabo semen tuum post te, quod erit de filiis tuis; et nullum ei nomen attribuit.* Ibi etiam ait, *et statuam eum in domo mea, et regno meo usque in sempiternum, et thronus ejus firmissimus in perpetuum.* Hic vero solummodo, firmabo solium ejus super Israel in æternum. Per quod ostenditur, quia, quandiu regnum Israel permaneret, de Salomonis progenie rex non desiceret, regnum vero Christi semper sine careret (*Isa. ix; Luc. i*). Sed et Christi regnum sine conditione, Salomonis autem promissum est sub conditione. De eo quippe in libro Regum legitur, ubi David ad filium suum Salomonem sic loquitur : *Con-firmit, inquit, Dominus sermones suos, quos locutus est ad me dicens: Si custodierint filii tui legem meam, et ambulaverint coram me in veritate, in omni corde suo, et in omni anima sua, non auferetur tibi vir de solo Israel (III Reg. ii).* Testatur quoque ipse David illam quam prædictimus prophetam, scilicet cum compleveris dies tuos, etc.; testatur dico illam propter Christum fuisse prolatam. Audiens namque illam, et sicut explanavimus intelligens, sed et inde Deo gratias agens ait : *Quis ego sum, Domine Deus, et quæ est domus mea, quia adduxisti me hucusque? Sed et hoc parum visum est in conspectu tuo, Deus, nisi loquereris de domo servi tui etiam in longinquum, et vidisti me in lege hominis exaltati Domini Dei (II Reg. vii).* Hoc quippe quod ait, *quis ego sum, Domine Deus, et quæ est domus mea, quia adduxisti me hucusque, de se dixit et filio suo Salomone;* quod autem

A deinde intulit, sed et hoc parum visum est in conspectu tuo, nisi loquereris de domo servi tui etiam in longinquum, hoc revera dixit propter Christum, quem de domo sua videbat esse venturum. Sed et per hoc quod ait : *Et vidisti me in lege hominis exaltati Domini Dei,* cum id quoque de Christo dixerit, profecto innuit quod et exaltatus et homo esse debeat et Deus.

TITULUS IX.

Quod in eo tempore Christus venit, quo eum venturum fore a prophetis prædictum fuit, et quæcumque de eo prædicaverunt, in ipso et ejus operibus patuerunt.

MOYSES. Cum igitur multis auctoritatibus ostenderis illum quem dicitis Christum fore hominem, potuisse et Deum, qua, quæso, auctoritate poteris ostendere eum, ut creditis, jam venisse? Fortasse enim non diu venit, sed venturo veniet in tempore.

PETRUS. Plura sunt profecto, o Moyses, quæ eum venisse patenter ostendunt. Nam et tempus in quo eum prædixerunt venturum esse prophetæ quod et transactum est, et in eo ipsum novimus advenisse, et præter id alia multa, quæ in ipso et verbis ejus agnovimus, atque operibus, ut prædictum est a prophetis.

MOYSES. In primis queso ostendas de tempore, ubi videlicet et qualiter inde locuti sint prophetæ, et quomodo illud terminavere.

PETRUS. Legimus sane quia Jacob, filii suis loquens, et singulis ad se vocatis, benedicens ait : *Non auferetur sceptrum de Juda, et dux de semore ejus, donec veniat qui mittendus est, et ad eum congregabuntur gentes (Gen. XLIX).* Hanc autem prophetiam aliter non exponam, quam exposuerint vestri doctorés antiqui. Dixerunt namque et ipsi : *Non auferetur sceptrum, id est virga, de regno Juda, et dux de semore, id est, de filiis illiorum ejus in sæcula, donec veniat qui mittendus est, id est Christus, cuius est regnum, et ad ipsum congregabuntur gentes.* Et nos quidem novimus, quia, postquam venit Christus, neque rex neque dux de Juda fuit ulterius. Credere itaque debemus quod hic tempus Christi adventus determinatum fuit, et quod is qui tempore illo venit, sine dubitationis scrupulo Christus existit. Item in libro Danielis de tempore Christi adventus sic est angelus cum Daniele locutus : *Septuaginta hebdomades constituta sunt super populum tuum, et super urbem sanctuarii tui, ut consummetur prævaricatio, et finem accipiat peccatum, et deleatur iniqüitas, et adducatur justitia sacerdotum, et impleatur visio, et prophetæ, et ungatur Sanctus sanctorum.* Scito ergo et animadverie. Ab exitu sermonis, ut iterum adficeretur Hierusalem, usque ad Christum ducem, hebdomades septem. Et hebdomades sexaginta duæ erunt, et rursum ædificabitur platea et muri in angustia temporum. Et post hebdomades sexaginta duas occidebitur Christus, civitatem et sanctuarium dissipabit populus cum duce venturo, et finis ejus vastitas, et post finem

belli statuta desolatio. Confirmabit autem pactum multis hebdomada una, et in dimidio hebdomadis deficiet hostia et sacrificium, et in templo erit abominatio desolationis, et usque ad consummationem et finem perseverabit desolatio (Dan. ix). Prophetia sane ista, o Moyses, clausa est, et ad intelligendum difficultis, et sunt ibi termini multi designati, sed tamen omnes ad ostendendum Christi adventum sunt positi. In primis igitur sciendum est, quia hebdomades istae annorum sunt hebdomades. Cum igitur ait: *Septuaginta hebdomades constitutæ sunt super populum tuum, et super urbem sanctuarium tui, ut consummetur prævaricatio, et finem accipiat peccatum, et deleatur iniqitas, et adducatur justitia sæculorum, et impleatur visio, et prophetia, et ungatur Sanctus sanctorum;* cum illud, inquam, ait, adnotari voluit, quia septies septuaginta, id est, quadraginta et nonaginta anni erant constituti ab eisdem anno prophetie usque ad destructionem Hierusalem et templi, quæ a Tito Romancum imperatore fuit facta, cuius tempore destructionis jam Christus venerat, qui et justitia sæculorum et sanctorum Sanctus erat, per quem etiam peccatum omne et iniqitas est deleta, et prophetia omnis impleta. Cetera autem quæ sequuntur omnia ad horum quadrigenitorum et nonaginta annorum divisionem et determinationem sunt posita. Per hoc ergo quod est ab exitu sermonis, ut iterum ædificetur Hierusalem, usque ad Christum ducem hebdomades septem, innuitur quod ab hujus die prophetæ usque ad Cyrum ducem Persarum qui ab ipso Deo per Isaiam Christus est appellatus (Isa. xlvi), fuerunt septem annorum hebdomades, id est quinquaginta et novem anni, cuius Cyri præceptio cœpit Hierusalem reædificari. In cuius reædificatione et postquam consummatum est opus, usque ad adventum Titi super Hierusalem quadrigeniti triginta et quatuor anni fuerunt, et hoc est quod dicit: *Hebdomades sexaginta duæ,* id est, quadrigeniti triginta et quatuor anni erunt, et rursum ædificabitur platea et muri in angustia temporum, et post hebdomades septem occidetur Christus, quod est post hebdomades septuaginta, et postquam occidetur Christus. *Civitatem et sanctuarium dissipabit populus scilicet Romanus,* cum duce venturo, id est cum Tito, et finis ejus vastitas, et post finem belli statuta desolatio. Quod autem sequitur, confirmabit pactum multis hebdomada una, illa profecto hebdomada una septem sunt anni obsidionis. Septem enim annis obsessa est civitas ab exercitu Romanorum, et infra illos septem annos, adeo coacti fuerunt intus et afflitti, quod non haberent unde sacrificium facere possent, et hoc est quod ait: *In dimidio hebdomadis,* id est infra hebdomadem, deficiet hostia et sacrificium, et in templo erit abominatio desolationis. Quod etiam additur, usque ad consummationem et finem perseverabit desolatio, insinuat quod captivitas, et desolatio illa sine foret caritura. Septem ergo hebdomades usque ad Cyrum, et sexaginta duæ hebdomades a Cyro usque ad Titum, et hebdomada obsidionis una, profecto septuaginta sunt hebdomades.

A Moyses. Postquam de tempore adventus Christi ex prophetarum testimoniis asseruisti, de quo satis esse patuit ut dixisti, volo ut alia illa exsequaris, quæ in ipso et operibus ejus patuerunt, atque verbis, quæ et de ipso ut asseris prædicta sunt a prophetis.

PETRUS. Legimus in Deuteronomio, quia Moyses morte sibi jam imminentem sic ad populum Israel est locutus: *Prophetam, inquit, de gente tua, et de fratribus tuis sicut me suscitabit tibi Dominus Deus tuus, ipsum audies, ut petisti a Domino Deo tuo in Oreb,* quando concio congregata est atque dixisti: *Ultra non audiam vocem Domini Dei mei, et ignem hunc maximum amiplius non videbo, ne moriar.* Et ait Dominus mihi: *Bene omnia sunt locuti. Prophetam suscitat eis de medio fratrum suorum similem tui, et ponam verba mea in ore ejus, loqueturque ad eos omnia quæ præcepero illi.* Qui autem verba ejus quæ loquetur in nomine meo audire noluerit, ego ulti existam (Deut. xviii). Quis est autem, o Moyses, quis est ille quem dicit Dominus similem Moysi suscitandum, et ipsum esse præcipit audiendum?

MOYES. Utique de Josue filio Nun dici potuit, qui post Moysen et in ipsius loco surrexit.

PETRUS. Profecto de Josue nullatenus potest esse. De eo quippe patenter Scriptura loquitur, sicut in lib. Numeri legitur: *Respondit Moyses ad Dominum: Provideat Dominus Deus spirituum omnis carnis hominem, qui sit super multitudinem hanc, et possit exire et intrare ante eos, et educere illos vel introducere, ne sit populus Domini sicut oves absque pastore.* C *Dixitque Dominus ad eum: Tolle Josue filium Nun, virum in quo est Spiritus Dei, et pone manum tuam super eum. Qui stabit coram Eleazaro sacerdote, et omni multitudine, et dabis ei præcepta cunctis videntibus, et partem glorie tuæ, et audiat eum omnis synagoga filiorum Israel (Num. xxvii).* Cum vero tam aperte de Josue hic agatur, cur illa alia quæ adeo clausa est prophetia, illa scilicet prophetia, *suscitabit tibi Dominus Deus tuus,* et cætera; cur inquam, illa de ipso dicta intelligatur? Sed et per hoc quod legitur: *dabis ei partem glorie tuæ,* ac si diceret non omnem gloriam tuam, per quod ostenditur quia similis Moysi non fuerit, et in fine Deuteronomi: *Non surrexit propheta ultra in Israel sicut Moyses (Deut. xxxiv);* per hæc, inquam, innuitur quia de Josue dictum non sit: *Suscitabit tibi Dominus Deus tuus, etc., cum sequitur in eodem, similem tui.* Sed et aliter differunt, prophetia illa quæ est: *Suscitabit tibi Dominus, etc., et ea quæ de Josue sunt dicta.* In illa namque habetur, qui verba ejus audire noluerit, ego ulti existam, de Josue vero legitur, qui contradixerit ori tuo, et non obedierit cunctis sermonibus quos præcepereis ei, morte moriatur. Patet igitur omnibus modis, quia prophetia illa de Josue non est prolatâ.

MOYES. De quo ergo?

PETRUS. De Christo, qui Moysi similis fuit, quia sicut Moyses et ipse legem dedit.

MOYES. Nunc itaque singulas prophetæ partes

ostende, quomodo universas ad ipsum possis appli-

A ret. Christus quippe legem quæ clausa erat et operta, et inter Judæos tantum, protulit, id est enucleavit, patefecit, et medullam elicuit; ad hoc ut gentes illam possent accipere. Sequitur, non clamabit, nec exaltabitur, aut audietur foris vox ejus. Et nos scimus quia Christus non clamosus, non arrogans, non inanis gloriae appetitor fuit (*Joan. XIII; Matth. XI*), imo super omnia humilitatem dilexit. *Calatum quassatum non conteret, et lichenum fumigans non extinguet.*

Videmus sane quod calamus quassatus leviter potest perfringi: lichenum autem fumigans, id est lichen combustum, sed tamen adhuc retineus fumi, id est ignis, perfacillime potest extingui. Sed quid per calatum quassatum, vel lichenum pene extinctum, melius quam peccatoris fragilitas, qui conquassatus B et pene in peccato est extinctus, potest intelligi? Calatum autem quassatum Christus non contrivit, et lichenum fumigans non extinxit, quia peccatores pene mortuos in peccatis, occidi non præcepit, sed misericorditer toleravit (*Matth. III*), et ad pœnitentiam revocavit (*Matth. XI*), quod ei in consequentibus designavit propheta cum addidit: *In veritate educet judicium.* Veritas quippe et justitia, idem est. In lege vero Moysi judicium erat et præceptum, peccatorem occidi. Christus autem ad veritatem et justitiam judicium adduxit, quando peccatores non occidi, sed quod justius est, donec pœniterent sustineri præcepit, cum dixit: *Nolo mortem peccatoris, sed magis ut convertatur et vivat* (*Ezech. XXXII*). Non deficiet aut effugiet, donec ponat in terra judicium. Mortem sane Christi voluit propheta notari per defecutum, per effugium vero asceusnum ejus in cælum. Ac si diceret: Non morietur aut de terra recedet, id est in cælum ascendet, donec mittat legem in terra. Et Christus quidem antequam secundum carnem obiret, aut ad Patrem in cælum ascenderet, judicium in terra posuit, quando legem, id est Evangelium, nobis dedit. Ideo autem nequaquam non morietur, sed non deficiet dixit, quia mors Christi non revera mors, sed quasi transitus quidam et defectus fuit. Qui enim moritur homo amplius jam non vivit. Christus autem die tertia resurrexit et jam in æternum (*Joan. XIII*) vivit, et legem ejus insulæ exspectabunt. Per insulas gentes accipimus. Legem autem Christi gentes exspectarunt, quia non ab ipso, sed a discipulis ejus, id est ab apostolis eam acceperunt. Neque enim ipse, imò apostoli, gentibus prædicarunt. Item in Isaia: *Ego Dominus vocavi te in justitia, et apprehendi manum tuam, et servavi te, et dedi te in fædus populi, in lucem gentium, ut aperires oculos cæcorum, et educes de conclusione vinctum, de domo carceris sedentes in tenebris.* Ego Dominus; hoc est nomen meum: gloriam meam alteri non dabo, et laudem meam sculptilibus (*Isa. XLII*). Et hoc quoque de Christo protulit Isaías. Vocavit namque eum Dominus de utero Virginis in justitia, hoc est, sine peccato et carnis concupiscentia; de sanctæ et justæ Virginis natus est Christus carne munda (*Luc. I*; *Isa. VII*). Manum ejus apprehendit, quod signum

MOTES. Adhuc restat unum, de quo mihi volo respondeas. Cum enim Christus, ut credis, Deus simul et homo fuerit, quomodo eum prophetam appellavisti?

PETRUS. Aestimare videris quod propheta solummodo hominis nomen sit, sed nequaquam, imo propheta appellatur quisquis ea quæ porro sunt ventura effatur. In Isaia quoque sic legitur: *Ecce servus meus, suscepi eum, electus meus, complacuit sibi in illo anima mea. Dedi spiritum meum super eum, judicium gentibus proferet. Non clamabit, nec exaltabitur, aut audietur foris vox ejus. Calatum quassatum non conteret, et lichenum fumigans non extinguet, in veritate judicium educet, non deficiet aut effugiet, donec ponat in terra judicium, et legem ejus insulæ exspectabunt* (*Isa. XLII*). Sed et hanc, o Moyses, prophetiam ad quem melius quam ad Christum applicare possumus? Ipse namque et Dei servus, et electus fuit ejus, in quo complacuit sibi Deus. Et hoc quidem de eo dictum est secundum corpus. Quod autem sequitur, *dei spiritum meum super eum, secundum animam est prolatum. Judicium, id est legem, gentibus profe-*

C

rebat, et legem ejus insulæ exspectabunt. Per insulas gentes accipimus. Legem autem Christi gentes exspectarunt, quia non ab ipso, sed a discipulis ejus, id est ab apostolis eam acceperunt. Neque enim ipse, imò apostoli, gentibus prædicarunt. Item in Isaia: *Ego Dominus vocavi te in justitia, et apprehendi manum tuam, et servavi te, et dedi te in fædus populi, in lucem gentium, ut aperires oculos cæcorum, et educes de conclusione vinctum, de domo carceris sedentes in tenebris.* Ego Dominus; hoc est nomen meum: gloriam meam alteri non dabo, et laudem meam sculptilibus (*Isa. XLII*). Et hoc quoque de Christo protulit Isaías. Vocavit namque eum Dominus de utero Virginis in justitia, hoc est, sine peccato et carnis concupiscentia; de sanctæ et justæ Virginis natus est Christus carne munda (*Luc. I*; *Isa. VII*). Manum ejus apprehendit, quod signum

est protectionis et patrocinii, et servavit eum, sicut de manu Herodis adhuc vagientem eripuit, in Aegyptum duxit ac reduxit (*Matth. xi*), de manibus Iudeorum eum lapidare et interficere volentium saepius liberavit (*Luc. iv; Joan. viii*), et in aliis adversitatibus suis multis, ejus custos et protector exstitit. Dedit eum Dominus in foedus populi Israelitici, scilicet, id est ad hoc dedit eum, ut populo Israel legis veritatem ostenderet. Et in Incem gentium (*Joan. xviii*) dedit eum dominus, quia gentes relicto errore, et expulsis tenebris incredulitatis suae, luce legis Christi sunt respersae. Et adhuc misit eum, ut aperiret oculos cæcorum, et educeret de conclusione vincatum, et de domo carceris sedentes in tenebris. Et Christus oculos cæcorum aperuit, cum infidelium corda patefecit, et depulsa umbra legis lumen ostendit. De conclusione vincatum eduxit, quia in se credentes de captivitate omni usque hodie liberat et emittit. Eduxit etiam de domo carceris sedentes in tenebris, quia eos qui in tenebroso carcere tenebantur inferni, descendens ad inferos ipse extraxit. Gloriam et laudem suam alteri quam Christo Dominus non dedit, quia deitatem suam nulli alii homini unquam cœnivit, aut laudem tantam attribuit. Item Isaias : *Quærite Dominum dum inveniri potest, invocare eum dum prope est.* Derelinquat impius viam suam, et vir iniquus cogitationes suas, et revertatur ad Dominum et miserebitur ejus, et ad Deum nostrum, quoniam multus est ad ignoscendum. Non enim cogitationes meæ cogitationes vestræ, neque viae meæ viae vestræ, dicit Dominus, quia sicut exaltantur cœli a terra, sic exaltatae sunt viae meæ a viis vestris, et cogitationes meæ a cogitationibus vestris. Et quo modo descendit imber et nix de cœlo, et illuc ultra non revertitur, sed inebriat terram, et infundit eam, et germinare eum facit, et dat semen serenti, et panem comedenti : sic erit verbum meum quod egredietur de ore meo. Non revertetur ad me vacuum, sed faciet quæcumque volui (*Isa. lv*). Et dic, o Moyses, verbum istud totum qualiter exponis? Quando invenitur dominus, et quando non invenitur? quando est prope, et quando longe?

Moyses. Deum quidem inveniri et prope esse, idem est. Prope autem est et iuvenitur ab illis qui ei fideliter famulantur.

Petrus. Propius sane vult esse dominus, et magis offert se peccatoribus et eis qui longe esse videntur, quam justis et fidelibus ac prope, ut dicis, existentibus. Quod et alibi propheta testatur, ubi dicit: *Pacem, pacem ei qui longe est, et qui prope est, dixit dominus* (*Isa. lvii*). Quid namque per longe Deo existentem nisi peccatorem, et per eum qui prope est, nisi justum intelligimus? Et propheta prius qui longe est, et postea qui prope est dixit, et sic peccatori quam justo deum propius esse, monstravit.

Moyses. Possumus etiam dicere prope deum esse decem diebus illis, qui sunt a prima die mensis septimi usque ad diem expiationis, sic namque dictum est a doctoribus nostris.

Petrus. Et hoc quoque malum est. Si enim decem

A illis tantummodo diebus prope est deus et invenitur, tunc, si alio tempore peccator converti volens deum quæsierit, et eum quia longe existentem non invenierit, jam dei et non peccatoris culpa erit, quod converti ad deum non poterit.

Moyses. Dicunt etiam aliud doctores nostri, deum scilicet prope fuisse et potuisse inveniri, quandiu stetit templum domini, destructo autem templo se elongavit, et jam ultra se inveniri non voluit.

Petrus. Et in hoc quoque stulti fuerunt ipsi. Nam et contra hoc dicit Moyses ad filios Israel, quod si quando deum ad iracundiam provocarent, ut eos inter gentes captivos dispergeret, si tamen noyissimo etiam revertentes eum quæserent, procul dubio invenirent (*Exod. xxxiv; Deut. xxxii*).

Moyses. Quandoquidem et hoc et illud contradicis, tu ergo quando et qualiter inveniri deum vel prope esse asseris?

Petrus. Inventus est sane dominus et prope, cum de sancta virginine carnem assumpsit, et inter nos præstantialiter habitavit, et tunc quidem propheta quæri eum et invocari præcepit, cum dixit, *quærite dominum*, etc. Nam et hoc spiritu sancto revelante futurum esse prævidit, unde et in sequentibus addidit: *Derelinquat impius viam suam, et vir iniquus cogitationes suas, et revertatur ad dominum*, videlicet ne de eo inique cogitarent, aut deum esse eum propter assumptam carnem dubitarent, imo fideliter crederent, nam et fides in sola cogitatione est (*Joan. xvii*). Et cogitatio hominis diversa quidem est a cogitatione dei. Unde et sequitur: *Non enim cogitationes meæ cogitationes vestræ, neque viae meæ viae vestræ*, dicit dominus, ac si diceret: Ne cogitatis quia quod videatis et auditis, filium scilicet sine patre carnali, contra usum esse sciatis, aliter namque ego, et vos aliter cogitatis. Vos enim non nisi corporaliter, ego vero spiritualiter. Aliter etiam incedo ego, et vos aliter inceditis. Vos namque viam nisi quæ in usu est non novistis, ego vero quoque illam novi quæ est contra usum, et quæcumque volo efficiere possum. Et hoc est: *Sicut exaltantur cœli a terra*, etc. Quod autem sequitur: *Quo modo descendit imber et nix de cœlo, et illuc ultra non revertitur, sed inebriat terram, et infundit eam, et germinare eam facit, et dat semen serenti, et panem comedenti*: sic erit verbum quod egredietur de ore meo, non revertetur ad me vacuum, sed faciet quæcumque volui, hoc utique addidit, ut per visibilium similitudinem rerum ostenderet, quod in deitatis subtilitate tam plane videri non posset, et dixit: *Sicut pluvia cum de cœlo descendit non revertitur rursus in cœlum, priusquam terram moliat, secundare et germinare faciat, sic et verbum meum quod egredietur de ore meo*, id est filius meus, quem in mundum ut carnem accipiat sum missurus, ad me vacuuus non redibit, quin, priusquam redeat, quæcumque volam efficiat, hoc est, sicut disposui, carnem assumat, flagelletur, moriatur, de inferno suos eripiat, aq resurgat, et legem quæ clausa est minus intelligen-

C C

tibus aperiat. Quod si de verbo suo, id est, de sermone suo, Deus se dixisse intelligi voluit, quod ait, *verbum meum quod egredietur de ore meo, non utique addidisset, non revertetur ad me*, etc. Neque enim verbum, id est sermo, postquam semel de ore egreditur, ad os ultra revertitur. Per hoc igitur aperte ostendit, quod de Filii persona verbum meum dixit.

MOYES. Jam ex verbis tuis innuitur quod nix et imber postquam de cœlo emittitur, in cœlum rursus revertitur.

PETRUS. Verum est.

MOYES. Velle modo mihi ostendi, qua id possit ratione comprobari.

PETRUS. Scrutari sane prius debes unde nubes proveniant atque imbres, et sic facilius quod modo queris invenies.

MOYES. Illud precor mihi manifestes.

PETRUS. Videndum itaque tibi est, o Moyses, quia sole super mare et super terram recta linea existente, de mari quidem vapor humidus, de terra vero consurgit siccus, sed et sursum concendit per calorem solis, sicut et fumus aquæ per servorem ignis, qui vapores duo cum sursum veniunt, altero alteri misto, ex se nubes densas consiciunt. Nubes autem cum circiter millaria sexdecim in altum crepserint, aerem ibi frigidum reperiunt, unde jam altius transire nequeunt, et sic rursus in terram decidunt, et ex illis imbres proveniunt. Fecit autem Deus montium concavitates, ut ibi quasi thesaurus quidam receptarentur imbres. Fecit et in ipsis montium extremitatibus inis foramina quedam parva, per quæ paulatim derivatur aqua, quæ sicut in thesauro tenebatur abscondita, et hi sunt fontes, ex quibus universa proveniunt flumina. Quibus fluminibus universi nutriuntur pisces, prata et vineæ irrigantur, et segetes hominum et animalium ad aquantur greges, villulæ præterfluunt et magnæ urbes. Hujus autem argumentum rei est, quod deficiente pluvia, fontes siccantur et flumina, sicut in libro Regum tertio invenimus, dicente Elia: *Post dies autem aliquantos siccatus est torrens, non enim pluerat super terram* (III Reg. xvii). Flumina vero postquam super terram diutius cucurrerint, ad pelagus tandem deveniunt ac marinis fluctibus se compnunt, et sic vapor maris sursum ut supra diximus reascendit, et ex se iterum nubes consicit, et hujus ascensus vel descensus finis non est nec unquam fuit, ex quo mundum Deus composuit, sed nec erit, quandiu rerum Creator placuerit, teste Salomone, qui dicit in Ecclesiaste: *Omnia flumina intrant mare, et mare non redundat. Ad locum unde exeunt flumina revertuntur, ut iterum fluant* (Eccl. i).

MOYES. Auctoritates quidem ex libris prophetarum multas adduxisti, et eas secundum voluntatem tuam explanasti, sed velle unam saltem mihi patientem ostendi, per quam quod intendis manifeste possit approbari.

PETRUS. Non est profecto nova cordis tui et tui simillimum duritia. Neque enim etiam credebatis, cum

A manifeste et sine allegoria prophetæ loquebantur vobis, quare mirum non est, si tibi surda videntur mœxi verba explanationis. Verum tamen ut omnes occasions et objectiones tuas præcidam, jam de ipso Isaia auctoritatem unam patentissimam tibi dicam. Dicit enim ipse Isaías: *Ecce intelliget servus meus, exaltabitur et eleverabitur, et sublimis erit valde. Sicut obstupuerunt super te multi, sic inglorius erit inter viros aspectus ejus, et forma ejus inter filios hominum. Iste asperget gentes multas. Super eum continebunt reges os suum, quia quod non est narratum eis viderunt, et quod non audierunt contemplati sunt. Quis credit auditui nostro (Rom. x), et brachium Domini cui revelatum est? Et ascendet sicut virgultum coram eo, et sicut radix de terra sienti. Non est species ei neque B decor, et vidimus eum ei non erat aspectus ejus, et desideravimus eum despectum, et novissimum virorum, virum dolorum et cognitum infirmitate, et quasi absconditus vulnus ejus et despectus, unde et nec reputavimus eum. Vere languores nostros ipse tulit, et dolores nostros ipse portavit. Et nos putavimus eum quasi plagatum, et percussum a Deo, et humiliatum. Ipse autem vulneratus est propter iniqüitates nostras, afflatus est propter scelera nostra. Disciplina pacis nostræ super eum, et labore ejus saniatus sumus. Omnes nos quasi oves erravimus, unusquisque in viam suam declinavit, et Dominus posuit in eo iniqüitatem omnium nostrum. Coactus est et afflictus, non apernit os suum. Sicut agnus ad occisionem ducetur, et quasi ovis coram tondente se obtutus est, et non aperiet os suum. De angustiis et de iudicio sublati est. Generationem ejus quis enarrabit? (Jer. xi; Act. viii) Quia divisus est de terra riventum. Propter scelus populi mei plagatus fuit, et dedit cum impiis sepulturam suam, et cum divitibus mortis suam, licet iniqüitatem non fecerit, neque dolus fuit in ore ejus (I Pet. ii), et Dominus voluit conterere eum, et infirmari. Si posuerit pro peccato animam suam, videbit semen, et elongabit tempus, et voluntas Domini in manu ejus dirigetur. Ex labore animæ suæ videbit et saturabitur. In scientia sua iusificabit justum multis, et iniqüitates eorum ipse portabit. Ideo eum participare faciam in plurimis, et cum fortibus dividet spolia, pro eo quod tradidit in mortem animam suam, et cum sceleratis computatus est, et ipso peccatum multorum tulit, et pro transgressoribus rogabit (Isa. lii; liii). Multum sane in ista, o Moyses, super omnes alias laboravi prophetia, ut juxta quod apud vos est, illam inducerem, in quo etiam beati Hieronymi licet veram deserui translationem. Hoc autem feci, ut occasions tuas omnes auferrem. Quam quia Christo applicamus, et tu forsitan non concedis, velim dicas de quo illam dictam esse intelligis.*

MOYES. Doctorum profecto quidam nostrorum eam de Jeremia dictam esse asserunt, quia flagellatus, verberatus, et incarceratus fuit (Jer. xi), et multa alia quæ enumerare longum est mala pertulit. Secundum alios vero de Josia rege intelligimus,

qui, cum vir sanctus esset et justus, pro peccatis non suis, sed populi est interfectus (*IV Reg. xxii*).

PETRUS. De neutro certe istorum potest esse. Neutri namque prophetiam totam poteris applicare. Nam si de Jeremia intelligis, Jeremias quidem flagella, carcere, et multam afflictionem sustinuit, sed nec occisus fuit, nec flagellatus conticuit, nec peccata nostra tulit, nec cætera ipsi applicabis, de Josia vero nihil quod in prophetia habeatur potuisse dici invenies præter id quod et sanctus, et pro populi scelere fuit interfectus.

MOYSES. De quo ergo prophetiam dictam intelligis, cui partes ejus omnes applicare possis?

PETRUS. De Christo. Quod enim dixit, *ecce intelligit serrus meus, exaltabitur et elevaritur, et sublimis erit valde*, nos quidem novimus quia Christus et Dei servus et magni fuit intellectus, et super omnes servos Dei sublimis et exaltatus. Cujus et opera mira fuerunt ac stupenda, et nunquam gloriae fuit sibi cura. Et hoc est, *sicut obstupuerunt super te multi, sic ingloriosus erit inter viros aspectus ejus, et forma ejus inter filios hominum*. Sequitur: *Iste asperget gentes multas*. Et Dominus quidem Christus israeliticæ genti quasi pluviam magnam pluit, cum inter eos tanquam in propria venit (*Joan. i*); et eis opera et magnalia sua ostendit. Alias autem gentes multas aspersit, quia eas non signorum praesentia, sed eorum auditu et fama quasi rore quodam de longe irrigavit, et omnes stupidos ac præ admiratione taciturnos reddidit. Unde est: *Super ipsum continebunt reges os suum, quia quod non est narratum eis viderunt, et quod non audierunt contemplati sunt, sicut Judæis narratum fuit de eo, et audierunt*. Quod et ipse propheta admirans, ait: *Quis creditit auditui nostro, et brachium Domini cui revelatum est?* Ac si diceret: Adeo sunt miranda quæ prædicto esse ventura, quod vix erit qui judicet esse credenda, scilicet quod brachium Domini debeat revelari, id est Filius ejus debeat incarnari, et sic per assumptam carnem mundo visibiliter ostendi. *Ei ascendet, inquit, sicut virgultum coram eo, et sicut radix de terra sidenti*. Videmus quidem quod de terra sidenti, id est de terra arida, neque virga, neque radix sine humore possit procreari. Humor enim quasi mas est ipsius soli. Christus autem quasi radix aut virgultum de secca terra coram Domino ascendit, cum de carne Virginis sine maris copula Deus Pater eum progeniuit. Quod autem addidit, *non est species ei neque decor, et vidimus eum et non erat aspectus, et desideravimus eum despectum, et novissimum virorum, ad ostendendam humilitatem suam addidit, et pompe mundanæ contemptum*. *Eum, inquit, virum dolorum*. Vir sane dolorum fuit ipse, quia nec in infantia, vel pueritia, nec in juventute, malevolorum insidiis caruit, ac labore, unde et majoris famæ fuit, et majoris notitiae, quod est cognitum infirmitate. Hic namque per infirmitatem istam nil aliud propheta intelligi voluit, quam pauperias et labores, quos secundum carnem in mundo

A Christus sustinuit. Sequitur: *Quasi absconditus vultus ejus et despectus, unde nec reputavimus eum*. Quasi absconditus Christi vultus fuit, quia, et sub ejus carne deitatis splendor delituit, et impotentibus se resistere cum posset noluit, quare despectus, et non reputatus, id est non appreciatus fuit. Et rere languores nostros ipse tulit, et dolores nostros ipse portavit, cum dolores atque supplicia quæ nostris debebantur sceleribus, ipse sustinuit. *Et nos putavimus eum quasi plagatum et percussum a Deo et humiliatum*, quod est, putavimus quod plaga, id est flagellum illud et percussio, et depressio illa sibi contingere ob seipsum, sed nequaquam. Et hoc est quod ait: *Ipse autem vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter sclera nostra*. Et disciplina pacis nostræ super eum, id est, disciplinam et correctionem quam ut pacem habremus passuri eramus, pro nobis ipse sustinuit, ut misericors et benignus. Unde sequitur, quia livore ejus sarari sumus, livore scilicet flagellorum et vulnerum, quæ pro nobis est perpessus. Item sequitur: *Omnis nos quasi oves erravimus, et unusquisque in viam suam declinavit*. Oves quippe simplicia et stolidissima sunt animalia et vaga. Et nos stulti quasi oves erravimus, quia ipsum quis vel qualis esset non novimus, unusquisque autem in viam suam declinaret, hoc est, doctrinæ illius vix ullus credidit, sed suam veterem quisque retinuit. *Et Dominus posuit in eo iniquitatem omnium nostrum*, id est, originale peccatum, quo irretinuntur omnes, per eum, id est per baptismum quem ipse dedit Dominus, condonat et abluit. *Coactus est et afflatus, et non aperuit os suum, et sicut agnus ad occisionem duetur, et quasi oris coram tondente se obmutescat, et non aperiet os suum*. Hoc totum explanatione non indiget, imo omnibus est manifestum. Christus namque ante Pilatum adductus, falsoque accusatus, verberatus, etiam et colaphis cæsus, conticuit, et ipsi Pilato pluribus eum interroganti, verbum vix aliquod respondit. Sed quod sequitur: *De angustia et iudicio sublatus est*, per endiadim dicitur. *De angustia* enim inquit et *judicio*, pro de angusto iudicio. Et nos quidem angustum iudicium, iudicium vocamus injustum. Christus vero de angusto iudicio sublatus est, id est per angustum et injustum iudicium, cum nihil delinquisset captus est. *Generationem ejus quis enarrabit?* Hoc utique de divina generatione quæ inenarrabilis est et inessibilis, protrahit, et per hoc eum futurum fore Deum ostendit. Unde et sequitur: *Divisus est de terra riventum*. *Propter scelus populi mei plagatus fuit*, idem est quod superius dixit, *ipse vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter sclera nostra*. Et dedit cum impiis sepulturam suam, et cum divitibus mortem suam. Cum impiis et divitibus idem est. Divites quippe hujus mundi, pene omnes impii sunt (*Matth. xix; Luc. xviii; I Tim. vi*). Apud Judæos autem erat consuetudo, impios et pro aliquo scelere suo interficere, extra communionem hominum sepeliri cætere-

rorum. Et Christus cum impiis, id est cum latro-
nibus est crucifixus, et mortuus, et extra commu-
nem sepulturam sepultus, licet iniuriam non fec-
erit, nec dolus fuerit in ore ejus, sed ita voluit
Dominus, sicut scriptum est in sequentibus : *Et
Dominus voluit eum conterere et infirmari*, id est
paci. Si posuerit pro peccato animam suam, videbit
eum, etc. Scimus profecto quod antiquitus Scrip-
tura sacrificium quod pro peccato siebat, peccati
nomine appellabat. Unde et hic propheta dicit : *Si
posueris, Domine, animam tuam*, id est, animam
Christi, pro peccato, id est, pro peccati sacrificio,
hoc est, si pro peccato nostro sacrificabitur, se-
men ridebit, id est, semen magnum, et heredes
multos habebit (*II Cor. v.*). Et Christus per sacri-
ficium corporis sui, et mortem suam, semen magnum
vidit, et heredes permultos, et elongatum est tem-
pus, et voluntas Domini in eo completa fuit : *Ex
labore animæ suæ videbit, et saturabitur*. Ac si dice-
ret : Adeo laborabit anima sua, quod cum videbit
laborem illum quia tantus fuit, saturabitur, id est,
nimis sibi videbitur, sicut hodie etiam dicitur, tan-
tum pertuli mali et angustia, quod satus effectus
sum inde. Et Christus angustias et labores nimios
sustinuit. In scientia sua justificabit justum multis,
hoc est per scientiam suam eum qui est justus ostendit
multis justum esse Dominus. Christus autem et
justus fuit, et eum justum esse Dominus multis
ostendit. Sed et quod sequitur, et iniurias eorum
ipse portabit, idem est quod superius dixit, vere
languores nostros ipse tulit, et dolores nostros ipse
portavit. Ideo, inquit Dominus, participare eum sa-
ciam in plurimis, et cum fortibus dividet spolia. Et
Christus in plurimis participavit, quia de plurimis
gentibus crediderunt in eum multi. Et cum fortibus
spolia divisit, quia cum principibus inferni qui mun-
dum istum spoliaverant, quasi predam partivit,
partem suam asportavit, quando eos qui ipsum ven-
turum esse crediderant, inde eripuit. Sequitur : *Pro
eo quod tradidit in mortem animam suam*. Causam
sane repetit, quare in plurimis participavit, vide-
licet quia ex nimia pietate sua pro mundi re-
demptione mori sustinuit. Item sequitur. *Et cum
sceleratis computatus est*. Et Christus, sicut præ-
dictimus, cum sceleratis est computatus, quia cum
latronibus est suspensus. *Et ipse peccatum mul-
torum*, non omnium tulit, quia non omnes, sed multos
salvificavit. Item sequitur : *Et pro transgressoribus
rogabit*. Christus autem pro transgressoribus
rogavit, quando pro crucifigentibus se oravit dicens :
Pater, dimitte eis, non enim sciunt quid faciunt (*Luc.
xxiii*). Quia igitur, o Moyses, et tempus et alia omnia
qua de Christo prophetæ prædicarunt, in eo quem
ipsum fuisse credimus, sed et in verbis ejus operi-
bus patuerunt, patet revera eum jam venisse,
nec debes jam inde ulterius dubitare.

MOYSES. Satis intelligo quod dixisti. Sed si ita est,
cur cætera omnia qua de Christo in prophetis sunt

A conscripta, in isto quem dicitis venisse hominem, non
sunt completa?

PETRUS. Quæ?

MOYSES. Dicit quippe de Christo idem Isaías : *Et
judicabit gentes, et arguet populos multos, et con-
flabunt gladios suos in vomeres, et lanceas suas in falces :
non levabit gens contra gentem gladium, nec exerce-
buntur ultra ad prælium* (*Isa. ii.*). Et hæc quidem
nondum completa sunt, quæ post Christi adventum
procul dubio complebuntur. Usque hodie enim gen-
tes ad invicem præliantur.

PETRUS. Tu quod dicas quomodo dictum sit non
respicis. Neque enim illud quod est, *conflabunt gla-
diis suos in vomeres, et lanceas suas in falces, et non
levabit gens contra gentem gladium, nec exercebuntur
ultra ad prælium*, non, inquam, illud dixit propheta,
quid facture sunt gentes enarrando, sed quid præce-
pturus sit Christus ostendendo, quemadmodum et
alibi Zacharias dicit de ipso : *Et loquetur, inquit,
pacem gentibus* (*Zach. ix.*) : *Sicut enim hic de eo
quod pacem sit præcepturus* (*Joan. xiv.*), dictum
esse intelligimus, ita et ibi : *quain cum et ipse præ-
ceperit, si completum non est, culpa ejus nulla fuit*.

MOYSES. Dicit enim Hieremias : *In diebus illis*, id
est Christi, *salvabitur Juda et Israel habitabit confi-
derter* (*Hier. xxiii*). Sed et hoc quoque nondum est
completum, quod post hominis illius quem Christum
dicitis, compleri debuit, si Christus esset, ad-
ventum. Juda namque et Israel, adhuc in miseria
et captivitate est.

PETRUS. Promissio sane ista, o Moyses, eis donta-
xat est facta, qui de Israel credituri erant atque
Juda, unde et in incredulis non est completa, quemad-
modum populo Israel de Ægypto educto, quidam
quia peccaverunt et a præceptis Domini recesser-
runt terram promissionis non intraverunt (*Psal.
xciv*; *Num. xiv*), quam promisit Dominus Moysi
dicens : *Descedi ut liberarem eum de manibus Ægyptiorum,
et educerem de terra illa in terram bonam
et speciosam* (*Exod. iii.*), imo omnes in deserto mor-
tui sunt.

MOYSES. Item aliud, quod nondum completum,
quod in adventu Christi prophetavit Isaías esse fu-
turem. Ait enim : *Habitabit lupus cum agno, et par-
dus cum hædo accubabit; vitulus, et leo, et ovis,
simul morabuntur, et puer parvulus minabit eos;
vitulus et ursus pascentur, simul requiescent catuli
eorum, et leo quasi bos comedet paleas* (*Isa. xi.
lxv*).

PETRUS. Stultissime omnium, o Moyses, intel-
ligis tu istam simpliciter, ut posita est, prophe-
tiam?

MOYSES. Etiam.

PETRUS. In eo nempe cordis tui patet insciitia. Si
enim, ut dicas, lupus pacem non habeat nisi cum
agni, nec pardus nisi cum hædo, nec leo nisi cum
ove et vitulo, quid proderit talis confederatio? In-

quietabit namque et lupus hædum, et leo agnum, et pardus ovem ac vitulum.

MOYES. Quomodo ergo illam intelligis?

PETRUS. Nos sane per bestias illas quæ rapina et carne vivunt, impios homines intelligimus, et raptores; per reliquas vero pecudes, mansuetos ac simplices, et de illis dixit propheta quod Christus eos simul habitare ac pacem habere præcipiter. Quod autem hoc de hominibus intelligi voluerit, in sequentibus insinuat propheta, cum subjungit, quia repleta est terra scientia Domini (*Isa. xi.*). Neque enim hoc propter pecudes dixit quæ cum nec animam habeant rationalem, nec Domini scientiam habere possunt, id est Domini cognitionem. Sed ad hujus vestræ super prophetam istam intelligentiæ destructionem, dixerunt doctores vestri nullam inter tempus modernum et tempus Christi futuram esse distantiam, nisi quod ejus tempore captivitatem omnem exhibitis atque miseriam.

MOYES. Ecce item aliud Isaiae quod nondum scimus completum esse; dicit siquidem et ipse: *Et erit lux luna sicut lux solis et lux solis erit septempliciter sicut lux septem dierum, in die qua alligaverit Dominus vulnus populi sui* (*Isa. xxx.*).

PETRUS. Non est gens in toto mundo stolidior vobis, qui putatis quod corpus vel lumen lunæ Deus augeat sive solis; sol enim si quantus nunc est major tantum esset dupliciter, totum profecto mundum combureret, ne cum si septempliciter; quod si et lumen ejus septempliciter magis esset, oculos utique nostros nimio splendore obtunderet. Lunæ etiam lumen si splendore solis par fieret, nemo jam ultra quiesceret, semper etenim dies esset. Per lunaris igitur lucis sive solaris augmentum, voluit propheta intelligi fidem et gloriam in Christum crediturorum. Ac si diceret: Fides illorum et gloria multipliciter major erit et, perlucidior quam modernorum. Et quod non de luna vel sole isto visibili, sed de Christianorum credulitatis gloria et splendore propheta loquatur, in sequentibus testatur cum subjungit: *Non erit tibi amplius sol ad lucendum per diem, nec splendor lunæ illuminabit tibi, sed erit tibi Dominus in lucem sempiternam, et Deus tuus in gloriam tuam, et non occidet ultra sol tuus, et luna tua non minuetur, quia Dominus erit in lucem sempiternam* (*Isa. lx.*). Nam si de sole vel luna proprie diceret, hoc quidem quod dicit, *non erit tibi amplius sol ad lucendum per diem, nec splendor lunæ illuminabit te*, illi quod supra dixerat contrarium esset, *erit scilicet lux sicut lux solis, et erit septempliciter*. Patet igitur quia de splendore et gloria fidei sanctæ Ecclesie propheta hic loquitur, quod et ex consequentibus designatur, cum subditur, *sed erit tibi Dominus in lucem sempiternam, et Deus tuus in gloriam tuam*.

Ac si diceret: Nequaquam ulterius luce crudelitatis vestræ hujus, quæ similia est solis istius transitorii, vel lunæ indigebitis fulgoribus, gloria quippe lucis suæ vos æternaliter illuminabit Dominus. Sed et quod sequitur, *non occidet ultra sol tuus, et luna*

A tua non minuetur: si hoc, inquam, ita simpliciter intelligeretur, scilicet ut solis splendor vel lunæ foret continuus, non esset jam dies vel nox, mensis vel annus, quæ omnia ex solis ac lunæ proveniunt vicissitudinibus. Ergo non immerito de luce et gloria fidei nostræ quæ neque minuetur nec occidet, spiritualiter dictum intelligimus.

MOYES. Quid est etiam quod adhuc dicit Isaías: *Tunc videbis et afflues, et mirabitur et dilatabitur cor tuum, quando conversa fuerit ad te multitudo maris, fortitudo gentium venerit tibi, inundatio camelorum operiet te, Dromedarii Madian, et Effa, et omnes de Saba venient, aurum et thus deferentes, et laudem Domino annuntiantes?* (*Isa. lx.*) Hec enim etiam nondum sunt consummata.

B PETRUS. Cousumimata sane fuerunt tempore templi secundi, quod fabricavit Ezra ex præcepto Cyri, teste Aggæo propheta, qui ait: *Hec dicit Dominus Deus exercituum: Adhuc modicum est, et ego commorebo cælum et terram, mare et aridam. Et movebo omnes gentes, et venient desiderata cunctarum gentium, et implebo domum istam gloria, dicit Dominus exercituum. Magna erit gloria domus istius novissimæ plus quam primæ, dicit Dominus exercituum. Et in loco isto dabo pacem*, dicit Dominus exercituum (*Agg. xi.*). Et quippe quæ ibi dixerat Isaías fore ventura, Aggæus quidem in templo quod jam tempore suo redificari coepérat, innuit esse complenda.

C MOYES. Potest equidem esse ut dicis.

PETRUS. Sed dic, o Moyses, quid est quod ait Aggæus, *magna erit gloria domus istius novissimæ plus quam primæ?* In quo enim dominus novissimæ major fuit quam primæ gloria, cum in novissima non fuerint illa pretiosa insignia quæ fuerunt in prima? Nam neque arca Domini fuit in secunda, nec rationali usi sunt in ea, nec venit ibi ignis de cœlo qui combureret holocausta, nec fuit tunc temporis unicus aut propheta, et alia item quamplurima.

MOYES. De hoc utique nescimus, nisi quod a doctoribus nostris audivimus, sed et ipsi nihil aliud dixerunt, nisi quod domus secunda decem annis permansit diutius quam prima.

PETRUS. Hæc profecto nulla est gloria.

D MOYES. Ergo Aggæus procul dubio est mentitus.

PETRUS. Absit. Sed in hoc fuit magna domus novissimæ gloria quam primæ, quod venit Christus adhuc ea stante, cuius adventus major fuit gloria quam illa supradicta omnia habuere. Sed et hoc, si placet, subtilius multo possumus intelligere, scilicet quod de eadem domo dictum sit, *novissimæ atque primæ*, de ejus videlicet principio et fine. Nam cum circa finem ejus Christus advenerit (*Coloss. ii.*), per quem et in ipsa domo deitas habitavit, gloria utique ejus novissimo plusquam primo magna fuit. Cujus Christi adventu omnia quæ et Isaías dicit et Aggæus testatur, sunt completa. Ipso quippe adveniente, maris multitudo et terræ ad eum est con-

versa, cœlum, tellus, et maria, sunt commota. Commota, inquam, sunt, id est cœli et terræ et habitatores exsularunt, et undecunque Hierusalem oblationes varias ad laudem ipsius Christi attulerunt.

MOYSES. Quare jam amplius tibi objicerem aliquid, cum tu auctoritates meas omnes ad tuam explanes voluntatem?

PETRUS. Habet veritas robustas, quibus innititur, columnas.

TITULUS X.

Quod voluntate spontanea a Judæis crucifixus est Christus et occisus.

MOYSES. Ad rem, Petre, volo nos redire et de aliis tuæ crudelitatis partibus mihi, queso, responde. Cum itaque Christum et hominem credas fuisse et Deum, cur se crucifigi passus est, nec se de malignis eripuit Judeorum? Quomodo enim omnipotenter inimicatum est imperium?

PETRUS. Bene quidem se tueri et servare si vellet potuit, sed hoc sponle sua ob suorum salutem pertulit, licet carni quæ de mundo erat non placuit. Verbum enim Dei carne in ob aliud nequaquam caperet, nisi ut eos qui in se crediderant et credituros de diaboli captivitate liberaret (*Ioan. 1*).

MOYSES. Ex hoc sane tuo sermone quæstiones oriuntur multæ: prima, quid sit diabolus; secunda, quare homo devenerit in potestatem illius; tertia, cur de manu ejus homines liberaverit Deus, quandoquidem ipsos in eam decidere sit passus; quarta, cur cum eos redimi voluit sua hoc potestate non fecit, imo incarnari ac pati maluit.

PETRUS. Quoniam plura simul dixisti, et de pluribus simul plene non potest responderi, quæras si placet de singulis volo, et quod inde sentio respondebo.

MOYSES. In primis igitur de diabolo quid sit, audire desidero.

PETRUS. Diabolus, o Moyses, subtilis quidem et spiritualis est res, et fuit olim unus de bonorum ordinibus angelorum. Cujus ordinis duo de principibus Huza et Hazazel in Hebraica, Haroth vero et Maroth in lingua appellantur Arabica. Et hic diabolus peccato et iniuitate sua aggravatus, et quasi aliquantulum ponderosior effectus, et sic de summo cœlorum de-lapsus, paulo descendit inferius, et est hic infra firmamentum habitat eis.

MOYSES. Scriptum profecto apud nos est esse diabolos, et de principibus eorum Huza et Hazazel esse appellatos, sed hoc vellem ego libenter audire qua philosophica ratione eos esse, vel quid sint, possis ostendere.

PETRUS. In primis igitur debes scire, artis illius quæ necromantica appellatur, novem particulæ esse, quarum quatuor primæ de quatuor tractant elementis, qualiter in eis operari possimus physice, quinque vero reliquæ quemadmodum non nisi per invocationem malignorum operari quis possit spiri-

tuum. Illi autem maligni spiritus, diaboli ab hominibus appellantur.

MOYSES. Verum hi forsitan diaboli, nunquam boni ut dicis angeli, sed semper spiritus fuerunt impi.

PETRUS. Non est utique hoc verum. Neque enim Deus quidquam fecit nisi bonum, cum in verissima legatur Scriptura, *Vidit Deus cuncta quæ fecerat, et erant valde bona* (*Gen. 1*). Sed quia malum elegunt, ideo maligni effecti sunt.

MOYSES. Cum et argumento experimentali, et doctrinæ approbationibus diabolum esse neverimus, jam inde ulterius quin sint, dubitare non debemus, nec ultra super hujusmodi quæstione longo sermone indigemus. De hoc igitur dimittamus, et cur in ejus arbitrium homo devenerit inquiramus.

PETRUS. Quoniam ergo Deus Adam ad imaginem suam condidit et similitudinem (*ibid.*), ideoque inter creaturas excellentem, compositum creavit et simplicem: compositum quidem, ut mundum istum habitaret, ac super eum potestatem imperiumque haberet, dissolutionisque etiam susceptibilis esse posset; simplicem vero, ut quando Creatori placearet, ad cœlestem angelorum patriam sine carnis morte transiret: quoniam, inquam, eum talen Deus creavit, cum hoc vidisset diabolus, qui in hoc aere, inferiori prope terram habitabat, invidit, et ejus damnationem prout potuit perquisivit, quin et ut Dei præceptum transiret, et de fructu velito comedere, cordi ejus inspiravit, propter hoc ut de dignitate sua concideret, quemadmodum et ipse concidit.

MOYSES. Priusquam aliud dicas, mihi volo. Petre, respondeas, quid sit Adam factum simplicem dixeris atque compositum, videtur namque esse contrarium, et tu etiam cum de resurrectione disputabamus mortuorum, corpus aliquod negasti posse fore simplex atque compositum. Sed et aliud est contrarium, quod et mortis eum susceptibilem dixisti esse creatum, et talem, ut sine morte, ad patriam transire posset angelorum. Per alterum namque mortalis, per alterum vero esse ostenditur immortalis.

D**PETRUS.** Scias quia animalia omnia de quatuor elementis sunt composita. Quæ etiam se variarunt pro ipsorum varietate elementorum, in eorum compositione secundum qualitates et quantitates suas impariter adiutorum, inde etenim diversarum provenit dissimilitudo specierum. Quoniam vero ipsorum quibus componuntur elementorum, calor frigori, humiditas siccitati, inanitas soliditati, ponderositas levitati, et subtilitas obtusitati repugnat, omnesque reliquæ quæ in eis sunt qualitates sibi ad invicem contrariae sunt, ideo ex ipsis quoque composita semper mutantur, crescunt videlicet atque minuantur, calescent et infrigidantur, ceterisque accidentibus, vicissim, afficiuntur. His autem qualitatibus ita altera ad alterius expulsionem tendentibus, si alia paulo supercrescat, alia paulum deficiat, pro-

venit ægritudo. Si vero una ultra modum abundante alia ita deficiat ut ei contra stare nec parum valeat, connexa dissolvuntur, adjuncta separantur, composta destruuntur, et dissolutio illa mors appellatur. Cum vero Adam Deus creavit, placuit sibi creare eum talem, qui et mori et non mori valeret. Fecit ergo eum de clementis subtilioribus, et omnino æqualiter de omnibus, et hoc, ut et ipsorum qualitates vim aliquam se ad invicem superandi aliquatenus non haberent. Taliter autem factus est, ut non mori ipse potuisse, et ego eum ideo simpli- rem appellavi, et immortalem. Hoc modo quippe fuerat immortalis, quemadmodum et cæterā simplicia immortalia sunt omnia. Cujus rei manifestum quædam animalia tribuunt argumentum, quæ quia æqualius cæteris elementis condita sunt procul dubio diutius vivunt. Quia vero de quatuor factus est Adam elementis, et quidquid ex eis sit susceptibile est dissolutionis, ideo dixi eum mortalem atque compositum.

MOSSES. Placet quod dicas. Sed cum ut asserris et mori et non mori potuerit, quare mortalitas immortalitatem superavit, ita quod usque hodie omnis homo mortal is sit?

PETRUS. Hoc est quod explanare disposui, et haec est causa cur in potestatem diaboli Adam devenerit. Cum ergo Creatoris obedientiam transire cordi ejus immisit, super eo cogitavit; postquam vero cogitavit, elegit, postquam elegit, optavit; postquam optavit, et fecit, cum autem fecit, peccavit; postquam vero peccavit, qualitatem quam habebat et sic immortalitatem amisit, et omnino ut compositorum natura est mortalitatem suscepit, ita quod ulterius ab eo separari non potuit, unde et hujusmodi distinctionem recepit, quod rationalis et mortalis dictus fuit, quin et omnis qui de ejus semine processit, naturam eandem, et ipse habuit. Est quippe justum, ut si quid de alio prodeat, naturæ ejus similitudinem recipiat. Anima vero Adam cum subtilioris esset naturæ quam corpus, atque fortioris, quia peccato illi assensum præbuit, et cum posset non restitut, omnis anima quæ corpori ex corruptione illa progenito se miscuit, ob culpam illam cum de corpore exiret, cœli summitatem quod suæ erat naturæ transcendere jam nequivit, ino in inferiori aere hic prope terram remansit. Quem in locum quia ipsa quasi advena devenir, civis autem erat diaboli, propter hoc diabolus super eam potestatem habuit et desiderium suum quod ipse desideraverat, completum fuit. Quia vero etiam Adæ peccatum duplex fuit, spirituale scilicet et corporale: spirituale quidem, quia diabolo potius quam Deo credere, quod ad spiritum pertinet, et obedire elegit, corporale autem, quia se in vetiti fructus dulcedine, quod sui est corporis delectavit, ideo sane mortem carnis et mortem animæ, penam scilicet duolicem ipse sustinuit.

MOSSES. Satis composite ut mibi videtur ordinale-

A que egisti, qualiter Adam propter peccatum suum, et ita omnis homo in arbitrium venerit dialoli. Sed et hoc mihi, si nosti vellem aperiri, quale et quomodo secundum physicam propter præcepti transgressionem, can, quam in sni compositione Adam habuerat, amiserit æqualitatem.

PETRUS. Scias ergo quod Adami cum æqualiter de elementis omnibus factus esset, æqualem etiam affectuum temperiem habere debuisset, ut iræ et moestitiae, comedendi atque bibendi, ac cæterarum quarum nulla in homine superabundat aut decrescit, nisi ex elementorum superabundantia vel diminutione qualitatum. Cum vero ei diabolus Domini sui præceptum transgredi consuluit, ipse autem inde cogitavit, ita quod et facere elegit, nec anima ut posset prohibuit, iam extunc peccare et æqualitatem suam exire incœpit, quia temperiem illam amisit, et quo non indigebat, ino sibi vetitum fuerat, comedere exoptavit, et sic gradatim usque ad opus devenit et comedit, et tunc omnino æqualitatem suam perdidit. Quod si in primis ita super eo cogitaret, ut bonumne au malum esset, quod audiebat tantum inspiceret, non etiam eligeret, procul dubio nec peccaret nec æqualitatem amitteret, verbi gratia, quemadmodum cum quis nec nimium latus est, nec nimium tristis, sed in utroque æqualis, si ruinorem tunc talem audit, quo et irasci et non, si velit, valeat, ipse vero super illo sic cogitaverit, ut etiam ægre ferat hoc quod audierit, cholera quidem rubea de qua procedit ira, ex hujuscemodi cogitatione in eo commovetur, et sic ille calescit atque irascitur, et q[uo]d magis calescit, magis et cholera movetur, donec omni ino irascatur, et sic mediocritas et temperies illa moestitiae atque lætitiae quam prius habebat destruitur. Si vero de romore illo ita quod cum non pigeat meditetur, nec cholera movetur, nec ipse homo calescit aut irascitur, nec ab eo temperies illa separatur.

MOSSES. Hoc sane credimus nos, quod et consilio serpentis Adam peccaverit (*Gen. iii*), et ex ejus peccato omnis homo morti addictus sit. Doctores namque nostri multos suis viros attestantur, qui nisi serpentis consilio et Adæ peccato nullatenus morerentur, de sanctorum autem animabus quod ad infernum post mortem descenderint non credimus. Quare si inde aliquam auctoritatem habeas, mihi precor illam ostendas.

PETRUS. Breviter quidem tibi illud aperiam, sed tamen nonnullas inde auctoritates manifestas inducam. In Genesi namque de Jacob legitur, quod et filiabus suis ad consolandum eum super filio suo Joseph congregatis, noluit consolari dicens: *Quia descendam ad filium meum lugena ad inferos* (*Gen. xxxvii*).

MOSSES. Hoc sane Jacob secundum corpus dixit. Per inferos enim terram, in qua sepeliuntur omnes, intelligi voluit. Ac si diceret: *Quousque moriar?* et in terra cum filio meo sepeliar, quin et interitu ipso semper lugebo.

PETRUS. Non est verum quod dicens. Sciebat enim A quod filius suus in terra non erat sepultus, imo putabat quod ab aliqua bestia esset devoratus. Hoc ergo dixit secundum animam: *Quia ad filium meum lugens ad inferos descendam.* Ac si diceret: Quia mortuus est filius meus, moriar, et ad inferos ubi anima ejus est, et omnes animæ mortuorum, lugens deveniam. Quin et hoc testatur David in Psalmo cum dicit: *Quid est homo qui rivet et non videbit mortem, et eruet animam suam de manu inferi?* (Psal. LXXXVIII.) Per hoc namque quo ait: *Quis est homo qui rivet et non videbit mortem,* innuit nullum esse qui non moriatur hominem, per hoc autem quod est, et eruet animam suam de manu inferi, insinuat nullam tempore suo animam de inferni manu potuisse servari. Ezechias quoque ut in Isaia legimus licet bonus homo et sanctus fuerit, sicut in oratione sua testatur ipse cum dicit: *Obsecro, Domine, memento, quæso, quomodo ambulaverim coram te in veritate et in corde perfecto, et quod bonum est in oculis tuis fecerim* (IV Reg. xx), licet, inquam, sanctus fuerit, ad infernum tamen se descensurum esse ostendit, cum in sequentibus dicit: *Ego dixi, in dimidio dierum meorum vadam ad portas inferi* (Isa. xxxviii).

Moyses. Si ita est ut asseris, tunc et patriarcharum animæ et prophetarum, cæterorumque sanctorum omnium ante mortem illius, quem Christum dicitis, defunctorum, una cum animabus impiorum in loco uno demoratae sunt.

PETRUS. Verum profecto est, quod in obscuritate omnes ac tenebris, sed non erant omnes in locis penalibus, sive suppliciis, nam juxta meritâ sua retribuebatur singulis, verumtamen omnes in inferno et sub jure erant diaboli. Nullus enim mortuus ab Adam usque ad mortem Christi claustra devitavit inferni, et hoc percipimus ex verbis Moysi, qui cum filios Israel admononeret facere præcepta Domini, et eis prædiceret quæ inde præmia essent habituri, nihil unquam de beatitudine pollicitus est paradisi. Notum enim iam extunc fuerat omnibus neminem illuc esse intraturum ante mortem Christi.

Moyses. Non ob hoc opinor quod dixisti de paradiso loqui Moyses distulit, sed agnovit quia magis vel his visibilibus bonis quæ summopere exceptabant, ad obediendum Dei præceptis admonere, vel præsentibus malis laboribusque quos timebant, ab iniquitatibus suis posset absterrere; quam si de futuris suppliciis prædiceret, aut cœlesti quam nesciebant beatitudine.

PETRUS. Prava est ista tua opinio. Nam si et de duplice præmio, et de duplice cum eis ageret supplicio, tanto magis et ad malum fugiendum, et ad bonum admononeret amplectendum. Præterea autem si vis ostendam tibi secundum tuam ipsius credulitatem, sanctorum animas in inferno fuisse, et sub diaboli jure, ante Christi mortem

Moyses. Ego sane nihil desidero nisi veritatem. **PETRUS.** In primis itaque quero a te quo in loco fuerint sanctorum animæ, cum eas in inferno creas non fuisse.

Moyses. In cœlo utique fuere.

PETRUS. De hoc etiam, quæso, responde, si unquam vel legeris vel audieris, quousque altius potestas eorum, qui in necromantica arte operantur, possit ascendere.

Moyses. Usque ad firmamentum tantummodo.

PETRUS. Et potest illud aliquatenus transire?

Moyses. Mirum est quod quæris, cum non solum sapientibus, sed et a vetulis in proverbio dictum esse audieris, tantum babes in hoc, quantum habet diabolus in cœlis.

PETRUS. Nunc igitur volo dicas quemadmodum credas factum quod in libro legitur primo Regum (cap. xxviii), Samuelem scilicet per mulierem quæ pythonem habebat suscitatum, verumne enim fuit sive fantasticum?

Moyses. Multis modis profecto verum ostenditur, uno quidem quod inde patenter loquitur, qualiter scilicet de terra ascenderit, qualis forma ejus, ætas, vestimentumque fuerit, et quomodo ex parte Dei omnia quæ Saul quæsivit, veraciter ipse responderit, et quidquid dixit, falsum inde quidquam non fuit, alio vero, quod Saul in potestate mulieris esse sciret, quod Samuelem suscitatere posset, utique eum suscitar non rogaret, tertio autem, quod doctores nostri Deum Sauli peccatum suum in morte sua asserunt condonasse, ex ipsis Samuelis ad Saulem sermone. Ex hoc enim quod dicit: *Cras autem tu et filii tui tecum eritis* (ibid.), comprobant Saulem cum Samuele in locum devenisse quietis.

PETRUS. Veramne an falsum fnerit, diutius disputare non placet. Sed si ita est, ut asseris, qualis per artem necromanticam potuit suscitar, si in cœlo esset? Quod si in cœlo non erat, procul dubio sub diaboli jure, et in inferno quiescebat.

Moyses. Bene mihi insidiatus es, et bene me visitisti, satisque huc usque ostensum est, qualiter devenerit homo in manum diaboli. Sequitur ergo ut explanes, cur inde eum Deus eduxerit, cum decidere percessus sit.

PETRUS. Damnato igitur genere humano ex serpentis consilio, et primi parentis Adæ peccato, damnato, inquam, ac duplice, ut diximus, morte multato, quoniam fuerunt multi sancti viri, qui nullo commisso suo in laqueum deciderant diaboli, nisi illo veteri peccato ac quasi jam naturali, intuitus hoc generis Conditor humani, pietate motus ac misericordia, eos inde voluit liberari.

Moyses. Et cum, ut asseris, super eos fuerit pietate commotus, quare eos ibidem tandem detineri est passus, videlicet ad illius quem Christum aequaliter tempus.

PETRUS. Non hoc sane justitia aliqua, sed sola fecit pietate sua, ac simplici bonitate, et simplex

quidem bonitas, ut in nostræ collocutionis exordio diximus, nec mensuram nec terminum debet habere.

MOYSES. Et quare, ut supra dixi, cum eos redimi voluit sub hoc potestate non fecit, imo Verbum suum incarnari ac pati maluit.

PETRUS. Quod hoc modo eos eripuit, sapientia profecto perfectissima fuit, sicut in aliis suis inventur operibus priscis. Cum enim quondam, ut ipse nosti, populum suum Israel de *Ægyptia* captivitate pararet educere, *Ægyptiorumque* primogenita maligno spiritu vellet occidere, suos incolumes servare, agnum vel hædum ipsos per domos singulas præcepit immolare, ostia domorum inficere (*Exod. XII*), ut veniens malignus spiritus domum illo transire infectam sanguine. Sed cum vellet eos ita custodiare, nonne poterat absque hoc opere?

MOYSES. Poterat utique.

PETRUS. Quid ergo indiguit hujusmodi liberatione?

MOYSES. Sapientia sane ejus est, causam aliquam rebus singulis attribuere, per quam eas ad effectum velit producere, sicut per agni vel hædi sacrificium ab illa morte voluit eos redimere, causas autem rerum illas non possumus omnes percipere.

PETRUS. Arcana namque Dei adest profunda sunt et inscrutabilia, quod ea nullus potest penetrare. Quare ergo querendo miraris cur Verbum suum incarnari Dominus ac mori pro redemptione miserit hominis?

MOYSES. Et cur eos non redemit ab illo Adæ peccato animalis cuiuslibet immolatione, sicut in lege præceptum est (*Levit. IV; Num. V*), pro peccato sacrificari de aliqua pecude?

PETRUS. Stultissime omnium, ubi tot pecudes posset invenire? Quot enim fuerunt homines ab ipsis mundi origine, et, et futuri erant usque in ipsis consummatione, tot utique pecudes immolari fuisset necesse. Præter hoc etiam peccatum illud quod et corpus occuparat et animam, rationabiliter deleri non poterat, nisi per sacrificium quod et corpus haberet et animam.

MOYSES. Cum igitur illud per sacrificium tale redimi voluit, quare illud sacrificium de propheta aliquo vel quolibet alio viro sancto fieri non potuit, quin potius Verbum suum carnem suscipere ac mortem subire promisit?

PETRUS. Quia hominem illum qui pro tanto ac tali peccato redimendo occumberet, ab omni esse delicto immunem necesse fuisset. Si enim non peccata propria morte sua redimere indigeret, hoc vero in aliquo qui tantum esset homo reperiri non posset. Natura enim corporis a peccato sibi cavere non sustinet, testante Deo in *Genesi*, et dicente, quia insidet mens hominis diligenter ad nequitias a juventute (*Gen. VIII*). Dicit quoque et *Salomon* in *Ecclesiaste*: *Non est homo in terra qui faciat bonum, et non peccet* (*Eccle. VIII*). Ratio igitur et Dei sapientia fuit, ut Verbum suum corpus humanum acciperet,

A quod totius contagionis et peccati expers servaret, quatenus ipsum ita mundum et ab omni vitio purum, illud generale delictum redinere posset, et ipsum ab eo qui rerum est principium assumptum, primum omnium peccatum diceret, quin et ut sine carnali patre progenitur, commissum ejus qui sine patre factus est auferret. Præterea ut Deus eos qui cum morte filii sui a diaboli laqueo liberati essent, propria deinceps iniurie in ipsum recidissent, in die judicii rationabiliter damnaret.

MOYSES. Cum illum quem Christum dicitis pro redemptione humana voluntate spontanea occubuisse asseratis, cur ejus interfectores condemnatis, et cum tantum voluntatem ejus complessent, peccati reos astruitis?

B PETRUS. Si ea utique intentione fecissent, scilicet, ut voluntatem ejus complerent, et ipsius morte, de diaboli potestate exituros fore se credarent, nullum procul dubio peccatum incurserent. Quia vero eum negaverunt, et ex invidia occiderunt, ideo et tanti hujus sceleris rei sunt, et nec in praesenti saeculo, nec in futuro, miseriam ac tribulationem exhibent, quandiu in hac sua nequitia permanebunt. Quod autem et rei et merito sint condemnati, per simile ostendam tibi, et tu etiam ipse rectum esse iudicabis.

MOYSES. Ego sane cum audiero, si rectum est, rectum judicabo.

PETRUS. Illebat igitur homo quidam navem unam, et erat voluntas ejus comburere illam, ut et clavos seorsum haberet, et sibi de lignis carbonem facheret. Hoc autem eo cogitante, quidam inimicus ejus noctu ad navem venit, et nescius voluntatis hujus, odio eam combussit. Mane autem facto, homo prædictus ut volebat clavos quidem navis sue in parte una, in alia vero carbonem invenit. Item aliud: Erat domus quedam lapidea viro cuidami, quam cum destruere vellet, ut de lapidibus aliud quoddam ædificium facheret, forte quidam hostis ejus ita die quadam dejecit, quod nec super lapidem lapis remansit, et hoc non pro illius quam nesciebat voluntate complenda, sed per odium fecit. Vir autem prædictus, cum ad domum suam die altera venisset, quod facere cogitabat et volebat, effectum reperit. Cum vero nec ille qui navem combusset, nec ille qui domum dejecit pro voluntate hostis sui complenda, sed ex odio invidiaeque fecerit, quid de eis judicabis?

D MOYSES. Ego sane et eos reos esse judico, et puniendos.

PETRUS. Eadem ergo ratione rei sunt atque iudicandi, qui Christum non pro ejus voluntate complenda, sed odii occiderunt invidiaeque veneno.

MOYSES. Procul dubio rei essent, si hoc modo quo dicis fecissent. Nequaquam vero sic fecerunt, imo ueste eum judicio occiderunt.

PETRUS. Et quam ei culpam imputarunt, quia eum morti addixerunt.

MOYSES. Quia et magus fuit, et per ortem magi-

cam filios Israel in errorem misit, et præter hoc **A** Nilium Dei se vocavit.

PETRUS. Non est mirum, si haec et alia de eo dixerunt mendacia, licet ad redimendum eos ipse ad venerit. Hoc namque de eis Osce prophetavit: *Vox eis quoniam recesserunt a me. Vastabuntur, quia prævaricati sunt in me. Et ego redemi eos, et ipsi locuti sunt contra me mendacia* (*Ose. vii.*). Præterea tamen ubi tantum artis magice addiscere potuit, ut per eam in vinum aquam converterit (*Joan. ii.*): de quinque panibus, hominum millia quinque resecerit (*Joan. vi.*), leprosos (*Luc. xviii.*), hydropticosque sanaverit (*Luc. xiv.*), claudis gressum, surdis auditum, mutis verbum (*Matth. ix.*), cæcis quoque visum reddiderit, et, quod maius omnibus est, mortuos suscitaverit (*Marc. vii.*; *Joan. xi.*; *Luc. viii.*), aliaque quæ omnia enumerare longum est, miracula fecerit?

MOYSES. Dicunt sane doctores nostri quod in Ægypto eam addidicit.

PETRUS. Ex verbis igitur tuis in Ægypto tunc temporis suis compabantur, qui opera eadem et ipsi operarentur.

MOYSES. Potest esse.

PETRUS. Quare ergo opera eorum divulgata et audita non sunt, quemadmodum et ejus fuerunt? Quare etiam sapientes Ægypti doctrinam ejus ac legem susciverent, si eum magum esse agnoscerent?

MOYSES. De hoc tibi certe nescio ego respondere. Neque enim de eis audivi, quod in eum unquam crediderint, nec quomodo, aut quando fecerint?

PETRUS. De his modo dimittamus, et opera ejus singula inquiramus, ut an vel per artem magicam, vel per aliam physicam aliquam, an potius per virtutem Dei facta fuerint inquiramus.

MOYSES. Bene dicis. Et ego etiam de minoribus inquirendis multum non euro. Si enim de majoribus ostendetis, quod per virtutem Dei facta sunt, de minoribus non dubitabo.

PETRUS. Sapienter loqueris. Et ego, ut dicis, ita et concedo, quare de qualibet primum inquirito.

MOYSES. Primum omnium mihi, de leprosis qualiter mundati sunt (*Matth. viii.*; *Luc. xvii.*), et de cæcis qualiter illuminati (*Luc. xviii.*), responderi volo.

PETRUS. Scias, quia lepra nullatenus aliter quam vel per medicinam, vel per Dei virtutem curari non potest. Quod si per medicinam, vel per potionem interius, per unctiones purgatur exterius. Cum autem medicina ab aliquam operari ab eo homo non viderit, sed eos verbo tantum et in momento curaverit, profecto quod per virtutem Dei factum sit.

MOYSES. Nonne de Firmino mago legimus quod leporum unum mundaverit?

PETRUS. Falsum sane est quod eum curaverit; ipse vero per magicam artem suam oculos hominum decepit, et quod in re non erat videri effectum.

Cujus rei argumentum est, quod æger post aliquod

tempus eamdem ægritudinem recepit, et licet exteriū cutem suam, ut alii, mundam aspiceret, nunquam tamen, ut ipse dixit, infirmitatem interius non sensit. Præterea autem nusquam in tota necromantica legitur quod per eam veraciter leprosus unquam curetur. De cæcis autem, de eis qui cæci nascuntur, contradicit physica quod eos illuminare valeat medicina. Assitha vero magus testatur quod, per artem necromanticam, eis veraciter lumen non reddatur.

MOYSES. Esse potest. Sed de mortuis quid dices, cum idem Assitha prohibeat quod eos suscitare et cum eis loqui homo possit, et in libro suo quo fieri valeat modum ostendit, et ex alia parte in libro Regum legatur, ut diximus, qualiter per mulierem B pythonissam Samuel suscitatus sit? (*I Reg. xxviii.*)

PETRUS. Verum profecto est, quia, sicut dics, Assitha testatur. Sed inter Dei opus et illud quod per artem magicam fit, in resuscitatione mortuorum, distantia ingens habetur. Mortui enim per magum aliquem suscitati, ultra quam longa est umbra sua ambulare non possunt, sed cum ad ejus finem venerint, in terram mortui recidunt, qui autem per Dei suscitantur virtutem, bibunt ac comedunt, quolibet et quantumlibet incedunt, et, quando Dei placitum est, ut cæteri homines vivunt, sicut illi quos et Eliseus et Elias suscitavit et Christus (*III Reg. xvii.*; *IV Reg. iv.*; *Luc. vii.*).

MOYSES. Cuius huc usque satis ostensum sit quod nihil per artem magicam, imo per Dei virtutem, ut prophetæ alii, homo ille cuncta patraverit, dicas, volo, cur se non prophetam, sed Dei Filium vocare præsumpsit.

PETRUS. Ideo sane fecit, quia veraciter Filius Dei fuit. Quod cum superius auctoritatibus multis ostenderimus, cum de ipso quod Deus et homo fuerit ageremus (*Joan. i.*), jam id ulterius probare non indigemus. Quod si etiam velis, in angustam inde disputationem veniamus, et ego tibi per rationem ostendam quod, cum se Dei Filium vocavit (*Joan. xi.*), veritatem locutus fuit.

MOYSES. Placet.

PETRUS. Qui itaque per virtutem operatur Dei, potestne quidquam absque ipsius Dei voluntate operari?

MOYSES. Necesse est, mihi videtur, quod qui per virtutem Dei facit aliquid, nullatenus nisi voluntate ejusdem Dei illud operetur.

PETRUS. Et qui per virtutem Dei, et ejus operatur voluntatem, nunquid non sequitur, quod Dei amicus, et fidelis ejus sit servus?

MOYSES. Utique sequitur. Nam hoc legendi invenimus, quod sancti prophetæ, qui miracula quondam fecerunt, Deo dilecti eique fideles fuerunt, sicut Moyses, Elias, et Eliseus, multique alii, qui in vita sua miracula plura patrarunt (*Exod. n, iii.*; *III Reg. xvii et xviii.*; *Eccle. xlviij.*; *IV Reg. ii, iv, v, vi.*).

PETRUS. Et qui amicus Dei et fidelis ejus est, de

Deo vel ex parte Dei falso quidquam eum non dicere A ejus, dum in cruce penderet, dicens : Pater, di-
necesse est.

MOYSES. Verum est.

PETRUS. Cum igitur Christus, ut supra probatum est, et per Dei virtutem voluntatemque miracula fecerit, et ex hoc sequatur quod amicus ejus servusque fidelis extiterit, procul dubio concluditur quod deo vel ex parte ejus falso nihil unquam locutus sit. Quod cum ita sit, veraciter ergo Filium Dei se vocavit (*Joan. x.*).

MOYSES. Ratio est quod dixisti. Sed hoc cum stupore admiror ego vehementi quod cum tempore illo complures fuerint viri, intellectu magno ac sapientia prædicti, nequaquam eum tamē fuisse percepient. Quod si agnoverunt, quare fidem ejus doctrinamque respuerunt, et eum crucisgendo, suarum damnationem animarum scienter incurserunt?

PETRUS. Sane, sicut prædictimus, ex invidia hoc fecerunt, quia videlicet per eum dignitatem suam ac famam amittere timuerunt (*Joan. xi.*). Et huic simile invenimus tempore Jeroboam regis Israel factum esse. Mortuo quippe Salomonem, in duo divisum est regnum ejus, Scriptura attestante, obtinuitque partem unam filius ejus Roboam, partem vero alteram servus ejus Jeroboam. Accepto autem Jeroboam cum optimatibus suis consilio, duos aureos fecit vitulos quos populus adoraret, ne, si Hierusalem ad orandum et sacrificandum, ut mos erat, saepius ascenderet, forsitan aliquando ibidem remaneret, partique Roboam adhæreret, et ita dignitatem suam Jeroboam amitteret, sicut eadem Scriptura docet, dicens : *Dixitque Jeroboam in corde suo : Nunc revertetur regnum ad domum David, si ascenderit populus iste ut faciat sacrificia in domo Domini in Hierusalem, et convertetur cor populi hujus ad Dominum suum Roboam regem Iuda, interficientque me et revertentur ad eum. Et cogitato consilio, fecit duos vitulos aureos, et dixit eis : Nolite ultra ascendere Hierusalem. Ecce dñi tui, Israel, qui eduxerunt te de terra Ægypti* (*III Reg. xii.*). Cum autem et ipse Jeroboam, et proceres sui, sapientia multa essent prædicti, tum per Salomonem qui præcesserat, qui omnium et præcedentium et sequentium se, teste Scriptura, sapientissimus fuerat (*III Reg. iv.*), tum per pacem ipsius tempore Salomonis magna extiterat, quae ad discendum sapientiam, opportunitatem magna præstat, patet profecto, quia, sicut diximus, per invidiam et timorem regni sui admittendi hoc fecerint. Mirari igitur non debes, si legi doctores et Scribeæ invidiæ veneno Christum occiderint, cum per eum gloriam et dignitatem suam amissuros se esse timuerunt.

MOYSES. Verisimile est quod dicis. Verumtamen adhuc etiam miror vehementer, licet de eodem alibi quæsierim, miror, inquam, cum a Deo secundum quod dicis potens extiterit, cur se statim non vindicaverit.

PETRUS. Hoc nempe sua magna bonitate fecit et misericordia. Et hoc percepimus nos ex verbis

PATROL. CLVII.

A ejus, dum in cruce penderet, dicens : *Pater, dimitte eis, non enim sciunt quid faciunt* (*Luc. xxiii.*). Per quod ostenditur ipse eos admodum dilexisse, licet contra eum operarentur inique, ut propheta testatur Zacharias : *Et dicetur, inquit, ei : Quid sunt plague istæ, in medio manuum tuarum ? Et dicet : His plagatus sum in domo eorum quos diligebam* (*Zach. xiii.*). Sed, o Moyses, si Deo placet, adhuc tempus veniet quo et nepotes patrum suorum nequitiam recognoscent, et eorum peccata condolendo plangent et dolebunt, et ad Dominum convertentur et redibunt, sicut dicit Zacharias propheta : *Et effundam super dominum David, et super habitatores Hierusalem spiritum gratiae ei precum, et aspiciant ad me quem confixerunt, et plangent eum planetu B quasi unigenitum, et dolebunt super eum, ut doleri solet in morte primogeniti* (*Zach. xii.*). Et det tibi, queso, omnipotens Deus, ut tu de illis qui convertentur, sis unus. Amen.

TITULUS XI.

De resurrectione et ascensu Christi in cœlum

MOYSES. Ille usque satis ostensum est de homine illo quod voluntate spontanea pro genere humano mortem suscepit redimendo. Nunc autem de tecum loqui volo, quod, sicut in tux sidei expositione dixisti, die resurrexit tertio. Et bene quidem esse potuit, cum deitatis plenitudo, ut dicis, in ipso habitaverit (*Col. ii.*), cæterosque mortuos vite redidicerit, ut seipsum resuscitaverit. Sed hoc modo quero a te si, postquam resurrexit, Deus et homo ut prius fuerit, necne?

PETRUS. Credo procul dubio quia sic fuit. Cum enim ejus anima a corpore dissoluta ad inferos ut inde bonus eriperet descendit, nunquam ab ea divinitas ipsa recessit. Unde et cum ad corpus reuecavit, semper cum ea permanxit, quare et tunc et nunc et usque in æternum et homo et Deus erit.

MOYSES. Satis reor quia sic credas, sed restat adhuc uatum de quo mihi volo respondeas. Cum enim non ob aliam causam quam ut filios Adam de diaboli jugo eriperet carnem suscepit, postquam, ut dicis, illud complevit, ut voluit, quare iterum corporis se gravitate impedivit?

PETRUS. Corpus quidem Christi subtile fuit, et ab omni peccato mundissimum (*Isai. LIII*; *I Petr. ii.*). Neque enim vel primi parentis Adæ, vel ex seipso aliquod contraxit peccatum, et cum tale fuerit, nunquid mori debuit, cum et Adam, non nisi propter peccatum obierit, et præterea cum in eo deitas habitaverit?

MOYSES. Non.

PETRUS. Cum ergo nullam ob culigam, quam admisisset, imo pro salvandis suis solummodo mortem suscepit, nunquid non merito resuscitari debuit?

MOYSES. Ordo sane rationis sic exigit. Sed cur adeo suscipi festinavit, et non quousque boni qui mortui sunt, alii suscitentur in fine mundi (*I Cor. xv*; *Math. xxv*), expectavit?

PETRUS. Alii namque mortui peccata in mundo

isto plura commiserunt, quin et pro Adæ delicto A mortem, pœnam scilicet peccati, suscepérunt, ideoque quousque Deo placuerit suscitar noui poterunt, ille autem nec Adæ, nec aliud, ut diximus, peccatum habuit, imo sponte sua, et pro nostra redēptione, die quidem una occubuit, alia vero ad infernum, ut inde bonos educeret, ipse descendit. Cum ergo omnia propter quæ venerat jam complessset, nec foret ulterius, ut ita dicam, quod facturus esset, in merito die tertia resurrexit. Præterea etiam Enoch et Elias, quia sancti viri ac digni fuerunt, sicut credimus et nos et vos, adhuc vivunt (*Gen. v; IV Reg. ii*), et licet in fine mundi morituri, statim tamen propter sanctitatem suam resurrecti sunt. Quod cum ita sit, corpus Christi quod sanctissimum omnium et a peccato mundissimum fuit, statim ut voluit suscitar non debuit? Ideo etiam eum suscitar necesse fuit, ut sicut per mortem suam descendens ad inferos de jure diaboli mortuos liberavit, ita et per resurrectionem suam de ejusdem diaboli manu, venturos liberaret, quia cum eum resurrexisse audiunt, credunt, et de jugo ipsius ita exēunt.

Moyses. Ratio est quod dicas. Sed posses tu aliqua prophetarum auctoritate quod suscitar deberet ostendere?

Petrus. Possum utique. Dicit namque David in psalmo: *Dies super dies regis adjicies, annos ejus usque in diem generationis et generationis* (*Psalm. LX*). De quo etiam rege ista nisi de Christo dici potuit C prophetia? Per dies quippe regis, definitum tempus quo ante passionem Christus in mundo vixit, notari Propheta voluit; per dies autem quos super dies regis adjiciendos esse dixit, quos et sine determinatione posuit, tempus post ejus resurrectionem intellexit, quod et fine cariturum esse signavit, cum addidit, *annos ejus usque in diem generationis et generationis*. In Isaia quoque legitur: *Nunc consurgam, dicit Dominus, nunc exaltabor, nunc sublevabor* (*Isa. xxxiii*). Et hic tria Dominus intelligi voluit. Quod etiam ait: *Nunc consurgam, de resurrectione sui corporis, de morte dixit, quod autem sequitur: Nunc exaltabor, de ascensu suo in cœlum intulit, tertium vero, quod est: Nunc sublevabor, de exaltatione et gloria in se creditum addidit.*

Moyses. Quandoquidem de ascensione mentionem fecisti, et ego jamdudam de hoc querere disposui, nunc de eo, si placet, qualiter factum credas mihi postulo responderi. Prohibet namque ratio ponderosam rem super levem vel ascendere vel sustineri.

Petrus. Fides profecto mea est quod in cœlum ascenderit, credo etiam quia suæ virtus omnipotentiæ tanta sit quod quocunque modo factum fuerit, possibile fuit esse ut placuit. Quod si inde cum fideli aliquo agerem, aliud sane non respondere. Quia vero tu incredulus es, et nil nisi grossum quid, et quod quasi palpari possit intelligis, ideo aliquan-

B tulum grossius tibi respondebo, et quia per hoc boni aliquid crediturum te esse desidero.

Moyses. Ut sic facias expostulo.

Petrus. Nostri itaque quod anser et gallina, passer et alauda de quatuor elementis omnes facti sunt, et alas habent?

Moyses. Utique novi.

Petrus. Dic ergo passer et alauda cur adeo sursum volando ascendunt, anser autem et gallina similiter facere non possunt?

Moyses. Quia et illi sunt parvi corporis, et ideo leviores, et isti majores, et propter hoc ponderosiores.

Petrus. Si ex quantitate levitas provenit, quare vultur vel aquila cum omnibus his major sit, sublimius omnibus volando descendit?

Moyses. Quia de elementis subtilius compositum est corpus.

Petrus. Et licet leve sit et subtile, quid est quod corpus illud sursum facit condescendere?

Moyses. Procul dubio spiritus, sine quo non solum non volare, sed nec moveri posset ultatenus.

Petrus. Cum igitur Christi corpus post resurrectionem levissimum et subtilissimum fuerit, quippe cum in morte omnem ponderositatem et spissitudinem amiserit, cuius rei argumentum est quod ulteriori nec cibo nec potu indiguit; cum, inquam, tale fuerit, et spiritum, id est animam secum habuerit, et præterea deitatem, quæ omnibus carnis spiritibus Moyse attestante dominatur et præcellit, nunquid non in cœlum, cum placuit, ascendere potuit? Item de Elia, cuius corpus nullam per mortem subtilitatem suscepit, et tamen coram discipulo suo Eliseo in altum ascendit, quomodo credis rationabiliter et secundum physicam factum fuit?

Moyses. Elias sane multum jejunavit, et parum comedit, unde et corpus suum levitatem et subtilitatem tantam accepit, quod usque in aerem condescendere potuit, ubi etiam et angeli eum accepserunt, et quo Deo placuit deportaverunt (*IV Reg. II, IV*).

Petrus. Cum ergo corpus Christi et per mortem subtile factum sit, et per hoc quod post resurrectionem necessitate aliqua nec manducavit nec bibit, D quin et deitatis plenitudinem, quæ super angelos est in se habuerit, cur, sicut diximus, condescendere in cœlum nequivit? Sed et ratio est quod ascenderit. Si enim locum, in quo Moyses stabat cum sibi in rubro apparuit Dominus propter vicinitatem suam horæ unius sanctum Dominus appellat et proper ejus sanctitatem Moysi imperat, ut sua calceamenta solvat, dicens: *Solve calceamentum de pedibus tuis; locus enim in quo stas terra sancta est* (*Exod. III*), corpus Christi in quo divinitatis plenitudo non momentaneo, sed perenniter habitavit, nunquid in sordibus mundi hujus post resurrectionem reinanere debuit? Imo justa, ut diximus, ratione, eum deseruit, sursumque in cœlum condescendit.

Moyses. Aperta quidem ratione hoc probasti, et

bona similia induxisti. Sed poterit aliqua de ascensu ejus in prophetis auctoritas inveniri?

PETRUS. Poterit utique. In Genesi namque legimus Dominum super hoc locutum fuisse ad Abraham, licet occulite. Scriptum enim est : *Et produxit illum foras, et dixit illi : Aspice in cælum et numera stellas, si poteris dinumerare illas. Et dixit : Sic erit semen tuum. Et creditit Abraham Deo, et aestimatum est illi ad justitiam* (Gen. xv). Sed dic, o Moyses, quid est quod ait, *produxit illum foras?* Quare enim hoc fecit? Nunquid intus ut foris Abraham non sciebat, quod stellas numerare non poterat? Vel nunquid Deus si vellet intus ei ut foris quod dixit dicere non valeret? Item, cum ait, *sic erit semen tuum*, quare non dixit, faciam semen tuum sicut stellas cœli, si potest quis dinumerare stellas cœli, et semen tuum dinumerabitur, quemadmodum et alibi dicit : *Faciam semen tuum tanquam arenam maris, si potest quis dinumerare arenam maris, et semen tuum dinumerabitur?*

MOYES. In hac certe aliud nescio, nisi quia sic dicere placuit Deo.

PETRUS. Sermonem quippe volo totum intelligas, et quod verbum aliquod temere Scriptura non possit scias. Quod itaque scriptum est, *produxit illum foras*, duabus de causis a Domino factum est. Una quidem, ut ei cœli locum ostenderet, quod per hoc designatur, quod est *aspice cœlum* (Gen. v). Altera vero ut stellarum multitudinem, et hoc est quod dicit, *numera stellas, si poteris dinumerare illas.* Quod autem sequitur : *sic erit semen tuum*, in Hebraico quidem ponitur tale verbum quod in Latino *et hoc reddit et sic*, eo scilicet quod et locum et similitudinem significat. Si enim tale ponere vellet, quod *locum tantummodo significaret*, *הַנָּה*, *henna*, utique diceret : si vero tale quod solum *sic redderet*, *חַכָּה*, *cucha*, posuisset. Per hoc igitur quod ibi *co* posuit, notari voluit et locum, in quo futurum erat Abraham semen, Christus videlicet post suam ascensionem, et ipsius seminis multitudinem.

MOYES. Illud scio ego quod co Hebraice, Latine sic reddit, sed nusquam puto locum significat.

PETRUS. Facit utique : In Exodo namque legitur de Moyse quod *vidit virum Ægyptium percutientem quendam de Hebreis fratibus suis. Cumque circumspexisset huc atque illuc, nullumque adesse vidisset, percussum Ægyptium abscondit sabulo* (Exod. ii). Ubi enim huc atque illuc ponitur, in Hebraico quidem invenies *co et co*. Sed ad hujus sententiae confirmationem sequitur in eodem : *Creditit Abraham Deo, et aestimatum est illi ad justitiam* (Gen. xv). Quare enim in hac promissione creditit Abraham Deo plus quam in aliis promissionibus que sibi factæ sunt a Deo?

MOYES. In omnibus profecto credidit, qui incredulus nusquam fuit.

PETRUS. Et quare in singulis promissionibus non dicit Scriptura quis creditit Deo, sicut hic; vel cum

A semper credulus fuerit, cur sicut in aliis super hoc tacuit, similiter non tacuit et hic?

MOYES. Nescio, sed sic dicit.

PETRUS. Nunquid non supra diximus, quod verbum aliquod temere Scriptura non possit?

MOYES. Dic ergo tu, quare hoc dixerit.

PETRUS. Profecto quia contra usum erat et incredibilis illa promissio, de ascensu seminis sui in cœlum, ideo additur ad ostendendam ejus sanctitatem : *Creditit Abraham Deo.* Quia vero, cum non foret mirum si dubitaret, non tamen dubitavit, sed creditit, ideo sequitur, et *aestimatum est illi ad justitiam.* Sed et David in psalmo de Christi ascensu loquitur, cum resert quod de semine suo a Domino promittitur : *Semen, inquit, ejus in æternum manebit, et thronus ejus sicut sol in conspectu meo, et sicut luna perfecta in æternum, et testis in cœlo fidelis semper* (Psal. lxxxviii). Hec autem promissio fuisse facta propter aliquem de semine David præter Christum, an de Christo solum?

B **MOYES.** Cum mihi nullum surget prolicuum ex contradicendo, revera propter Christum factam fuisse non abnego. Inde enim argumentum est quod promissionem illam, quæ David a Domino facta est, de semine suo alio quam de Christo comitatur semper conditio; sicut in libro Regum invenimus tertio, quod David, cum jam appropinquarent dies mortis suæ, castigans Salomonem filium, inquit ad eum : *Confortare et esto vir, etc., statimque causam eum castigaret, adjunxit, dicens : Si custodierint filii tui viam meam, et ambulaverint coram me in veritate in toto corde suo, et in omni anima sua, non auferetur tibi vir de solo Israel* (III Reg. ii). Promissio autem illa, quæ sibi de Christo est facta, etsi filii tui peccarent utique punirentur, sed tamen promittitur esse complenda, sicut in eodem legitur psalmo : *Si autem dereliquerint filii ejus legem meam, et in iudiciis meis non ambulaverint, si justitias meas profanaverint, et mandata mea non custodierint, visitabo in virga iniquitates eorum, et in verberibus peccata eorum ; misericordiam autem meam non dispergam ab eo, et quæ procedunt de labiis meis, non faciam irrita* (Psal. lxxxviii).

D **PETRUS.** Bene dixisti, et bene Scripturas intelligere te demonstrasti, et contrarium nullum posuisti. Sed Christus quomodo in æternum manebit, nisi Deus erit, et *thronus ejus sicut sol vel luna in conspectu Domini erit, et ipse testis in cœlo fidelis semper*, nisi in cœlo sit? Christum itaque Psalmista in cœlum fore ascensurum designavit. Hoc autem facere quisquam ut credimus non posset, nisi et Deus et homo esset.

MOYES. Sermonis profecto mihi videtur sic exigit ordo.

PETRUS. Item David alibi in psalmo de eodem : *Exsurge, gloria mea, exsurge, psalterium et cithara, exsurgam diluculo. Exaltare super cœlos, Deus, et super omnem terram gloria tua* (Psal. lvi). Hic quippe David et Christi resurrectionem insinuat, et asce-

sionem, et quædam alia. Quod enim ait : *Exsurge, gloria mea*, Christi resurrectionem designat. Ac si diceret : *Exsurget de morte Christus qui est gloria mea*. Illud autem quod est : *Exsurge, psalterium et cithara*, propter gaudium intulit, et letitiam quæ ex Christi resurrectione fuerant proventura, quæ bene per psalterium designantur, et citharam, cum tempore prosperitatis et letitiae hujusmodi exerceantur instrumenta. Ac si diceret : Christo resurgentे, omne cum eo gaudium exsurget atque letitia. Per tertium vero quod est : *Exsurgam diluculō*, ubi supplendum est in diluculo, notatur quia ipse David de tenebris inferni eripiendus erat resurgentе Christo. Sic namque hic per diluculum intelligimus lucem, sicut multis in locis per nomen quod est vesper, tenebras intelligere solemus et noctem. Ac si aperte diceret : Christo resurgentе, exsurgam et ego de tenebris cum eo in gloria et magna luce. Quartum autem quod dixit : *Exaltare super cœlos, Deus, et super omnem terram gloria tua*, de exaltatione et ascensu Christi in cœlum addidit, de quo ascensu per iotum sibi mundum provenire debebat gloria. Quasi diceret : Exaltaberis super cœlos et ascendes, et inde tibi per totam terram accumulabitur gloria. Quod vero dixit, *Deus*, necessario de Christo intelligimus, qui et homo fuit et Deus. Purus enim Deus cum nec de loco ad locum moveatur, procul dubio nec descendit, nec ascendit aut exaltatur.

MOSES. Sufficit, fateor quod de ascensiō dixisti. Sed in tñae fidei expositione adhuc unum tetigisti, videlicet quod vivos judicare et mortuos venturus sit in die judicii. Cujus rei nec argumentum nec rationem expostulo. Si enim, ut creditis, et Deus est et homo, satis eum judicem etiam mundi esse concedo. Sed habes tu aliquam de Scriptura auctoritate in super eo?

PETRUS. Utique habeo. Sic namque legimus in Danielis libro : *Aspiciebam donec throni positi sunt, et Antiquus dierum sedit* (*Dan. vii*). Et postea in eodem : *Judicium sedit, et libri aperti sunt*. Deinde etiam in eadem visione : *Aspiciebam ergo, inquit, in visione noctis, et ecce cum nubibus cœli quasi Filius hominis veniebat, et usque ad Antiquum dierum pervenit, in conspectu ejus obtulerunt eum, et dedit ei potestatem, et honorem, et regnum, et omnes populi, tribus et lingue servient ei*. Potestas ejus potestas æterna quæ non auferetur, et regnum ejus non corrumpetur (*ibid.*). Antiquus quippe dierum qui sedit, Deus Pater est. Per hoc vero quod dixit : *Judicium sedit, et libri aperti sunt, judicium designatur, quod in fine mundi est futurum, in quo quasi in libris scriptis discutentur merita singulorum* (*Matth. xxv*). Qui autem cum nubibus cœli veniebat, Christus est, qui recte non Filius hominis absolute, sed quasi *Filius hominis* dicitur, quia non de patre carnali et matre, ino de virgine et Deo Patre natus est. Per hoc vero quod parato judicio, et apertis libris, *Antiquus dierum ei potestatem, et honorem, et regnum dedit, et omnium populorum, tribuum ac linguarum*

A servitutem ipsi promittit, patet profecto, quia iudicium omnium in mundi consummatione sibi concessum sit. Per hoc etiam quod est, *potestas ejus æterna quæ non auferetur, et regnum ejus quod non corrumpetur*, quod tantum ad regnum divinum pertinet, et per illud quod præcedit, *quasi Filius hominis veniebat*, procul dubio innuitur, quod ille cui iudicium ac regnum tale dabatur, Christus est, qui et Deus, ut diximus, et homo futurus erat. Concedat autem tibi, amice, Dominus, ut tu in iudicio illo eorum qui in parte dextera collocandi sunt (*ibid.*), sit unus. Amen.

TITULUS XII.

Quod lex Christianorum legi Moysi non est contraria.

MOSES. Hactenus de singulis tñæ crudelitatis partibus sufficenter disputatum est, sed in dispunctionis exordio unum adhuc dixisti, videlicet quod hora baptismatis tui apostolos credidisti de qua crudelitate quid sit mibi postulo responderi, utrum scilicet eos bonos et sanctos credas tantummodo viros exstitisse, vel quod prædicarunt verum fuisse, et quod ipsi crediderunt te etiam credere.

PETRUS. Utrumque profecto credo ego, et eos sanctos fuisse, et verum per omnia prædicasse, et quod prædicarunt, operor pro meo posse.

MOSES. Jam in laqueum decidisti, de quo non poteris expediri. Cum enim in principio de legi quæsissem Moysi, si cam ut ab ipso data est observares, quam transgressus esse videbaris miti, tu quidem eam te complere, veraciter observare, et per rectissimas ejus seinitas recto gressu incedere respondisti. Ille etiam quem Christum dicitis, eam per omnia conservavit, sicut testatur ipse cum dicit : *Quia legem non solvere, sed adimplere veni* (*Matth. v*). Apostoli autem quos te assersi credidisse, eam dissolverunt, et præceptis ejus alia contraria præcepserunt (*Gal. iv*). Quare, cum eorum illud dicis, unum quid et ejus contrarium credere videris.

PETRUS. Apostoli sane veri discipuli Christi fuerunt, et quidquid prædicarunt per Christum utique fecerunt, et legem Moysi non solverunt, sed adimplerunt.

MOSES. Et quomodo scire poterimus quod per Christum illam prædicarunt, cum notum sit quod nullam nisi post mortem ejus prædicationem fecerunt?

PETRUS. Quomodo autem inde possemus dubitare, cum sciamus eos nihil aliud quam Christum et præceptia ejus prædicasse? Quod enim et eum et ejus præcepta prædicarunt, argumentum est quod ipsi ut ejus fidem dilatarent, diversas et longinquas terras nudipedes petierunt, sitim, famem, nuditatem, frigus simul et calorem, angustiam et laborem, flagra et occisionem ob ejus confessionem fere omnes pertulerunt. Nam quomodo hæc pro eo potuerint sustinere, et præceptis ejus contrarii vel inobedientes existere?

MOSES. Si, ut dicis, nec a Christo disenserunt

apostoli, nec Christus in aliquo a lege Moysi, cur ergo Moysi contrarii fuerunt apostoli?

PETRUS. Et in quo invenientur contrarii?

MOYSES. In cunctis.

PETRUS. Nimirum dixisti. Ipsi enim jejunium, elemosynam ac misericordiani praedicarunt, Deum super omnia et proximum ut se diligiri præceperunt, homicidia, fornicationes, furtum, testimonia falsa, invidiam, et alia vitia quæ ratio abhorret, et Moyses prohibet, ipsi etiam prohibuerunt (*Ephes. v; Rom. vi.*). Quomodo ergo dicas quia Moysi in cunctis contrarii fuerunt?

MOYSES. Si in supradictis Moysi consenserunt, quare in quibusdam aliis ab eodem discordarunt?

PETRUS. In quibus?

MOYSES. Primum est quod circumcisionem, quam et Abrahæ et Moysi Deus præcepit, et Christus etiam quem dicitis circumcisus fuit, apostoli postposuerunt, quin et fieri prohibuerunt (*Gal. v.*).

PETRUS. Prius de hac circumcisione quare et ad quam utilitatem præcepta sit intueri debemus, et tunc justum an injustum sit quod apostoli fecerunt, melius agnosceremus.

MOYSES. Placet.

PETRUS. Dic tu ergo, circumcisio illa quam utilitatem credis poterat afferre, vel quare fieri præcepta est octava die? (*Gen. xvii; Levit. xii.*)

MOYSES. De octava profecto die causam nullam nisi placitum Dei scio. Utilitatem autem afferebat, quia salvationis erat occasio.

PETRUS. Ex verbis igitur tuis perpenditur quod quilibet quavis die circumcisus sit salvabitur, et ita incassum et absque prosculo die octava fieri jubetur. Sed et aliud querere placet. Circumcisio illa utrum alia re ad salvationem indiget, vel ipsa sola salvatione conferre valet?

MOYSES. Alia utique indiget, quia ad salvationem perfectam, præter circumcisionem, legem Moysi compleri oportet, et modum quo fiat potes audire, si placet. Si enim quis et circumcisus fuerit, et legem totam fideliter custodierit, procul dubio salvus erit. Sivero circumcisus erit, et legem in quibusdam non observare præsumperit, supplicia quidem pro transgressione sustinebit, sed inde tamen ad salvationem transibit. Quod si totam legem servaverit, circumcisus autem non fuerit, per nulla, quæ patitur supplicia salvari ulla tenus poterit.

PETRUS. Unde vobis hujusmodi credulitas venit, cum nec Abrahæ nec Moysi Deus illud unquam promiserit, nec propheta ullus hoc unquam dixerit?

MOYSES. Nos illud quippe intelligimus ex verbis quæ ad Abraham dicit Dominus: *Masculus*, inquit, *qui non circumcidetur carne præputio sui, desperiet anima illa de genere suo* (*Gen. xvii*). Per hoc enim innuitur quod qui circumcisus fuerit non peribit, immo salvabitur.

PETRUS. Secundum hujus auctoritatis tue expla-

A nationem, ille, qui decima septimi mensis die non jejunaverit, licet circumcisus sit, nullam tamen habebit salvationem. Sic enim scriptum est in Levitico: *Omnis anima quæ afflita non fuerit die hoc, peribit de populis suis* (*Lev. xxiii*). Quod, si propter hoc peribit, circumcisio procul dubio non valebit

MOYSES. Hoc certe videtur ratio.

PETRUS. Quid ergo dicas de Adam, Seth, Enoch, Mathusale, Noe et filio ejus Sem, et aliis multis quos nequaquam circumcisos, et tamen suisse credimus salvatos?

MOYSES. Siquidem, antequam circumcisio præciperetur, fuerunt, et ideo sine ea salvari potuerunt.

PETRUS. Et quid dices de Job et sociis ejus, qui post circumcisionis præceptum extiterunt, et licet incircumscisi tamen salvi fuerunt?

MOYSES. Quippe de gente illa non fuerunt, cui datum erat circumcisionis præceptum.

PETRUS. Quid itaque prædictos omnes fecit salvos?

MOYSES. Nescio revera, sed puto quia bona fides sua, et quibus utebantur sacrificia.

PETRUS. Quid igitur dicas de Ismael, cui præcepta est circumcisio, lex non, et cuius progenies usque hodie circumciditur? Nunquid enim per circumcisionem illam salvantur? Sed dices quia sic, tunc sola circumcisio confert salutem, absque legis Moysi complemento. Si vero dices non, tibi ipsi contrarius eris, cum superioris dixeris, circumcisionem causam esse salvationis.

C MOYSES. Ratio est quod dicas.

PETRUS. Quid item judicabis de mulieribus Judæis quæ nequeunt circumcidendi, et tamen creduntur salvi?

MOYSES. Ideo quidem salvantur, quod de hominibus circumcisio nascuntur.

PETRUS. Quid ergo de Sara et Rebecca, Rachel et Lia, et uxore Moysi Sephora, quæ Madianitidis fuit, et Ruth, quæ et omnes, ut credimus, salvæ sunt, et tamen de Judæis natæ non fuerunt? Si enim salvaturæ non essent, utique viri sui, qui et sancti et prophetæ erant, eas pro uxoribus non haberent, aut in eis filios generarent.

D MOYSES. De hoc sane tibi dare nescio ego respondam, quod mihi nunquam fuit ostensum. Tu autem mihi, si nosti, circumcisionis pande proficuum.

PETRUS. Circumcisio profecto propter hoc data fuit, ut gens Domini ab aliis gentibus discerni posset et agnosciri. Ad cuius etiam gentis majorem discretionem, præceptum est et aliud, videlicet ne quis de alia tribu duceret uxorem (*Num. xxxvi*). Et hoc quidem totum præcentum est, quia de semine Abrahæ et lege Moysi, et tribu Juda, Christus venturus erat, ut videlicet, cum veniret, posset agnosciri, quia ipse esset, et ne de alia natione quis surgeret, qui Christum esse se diceret, et sic in errorem mundum dimitteret. Et quod ad gentis discretionem, mandata fuerit circumcisio, non, ut dixisti, ad salvationem duo sanc habemus argumenta. Unum quidem quod præc-

plum esset, fieri octava die, et non antea propter hoc A quod nec ante octavam diem puer a matre separatur, nec formido illa habetur, quod aliis commisceatur, die autem octava qua de illa pollutione mundari mulier ac lavari præcipitur, priusquam hoc faciat, puer circumciditur, ne remota matre cambiatur, seu alias commisceatur (*Lev. xix*). Aliud vero quod quadraginta annis, quibus in deserto filii Israel morati sunt, omnes qui ibidem nati sunt circumcisio non fuerunt, ex quo autem ad terram habitabilem venerunt, ne aliis gentibus miscerentur, statim per Josue a Domino circumcidi jussi sunt, sicut inveniunt qui ipsius Josue librum legunt (*Jos. v*). Quod autem circumcisionem, salvationis causam esse dixisti, utique circumcisionis tantum causa non fuit ejus rei, imo etiam fides bona, sacrificia atque opera recta, et post datam circumcisionem, et antea, sicut patet in Adam, Seth, Enoeh, Mathusale, Noe et Sem, Job et sociis ejus atque Judaicis mulieribus, qui omnes sine circumcisione, fide recta salvati sunt, ac bonis operibus. Quin etiam nullum prædictorum salvationis generum salutem conferebat, nisi eis tantum qui discretionem habentes, Christi credebant adventum, et se salvari posse non credebant, nisi per eum. Cum vero Christus salvator scilicet quem exspectabant advenit, ut Moysi legem compleret, circumcidi se voluit, et ut etiam per hoc patesceret quod de semine Abrahæ, et lege Moysi, et tribu Juda, sicut prædiximus, venire deberet. Completis ergo omnibus propter quæ circumcisione data fuit, jam nemo ulterius circumcisione, quia nec generis aliqua discretione indiguit (*Col. iii*). Quisquis enim ad legem Christi se conferens, cujuscunque generis ac linguae sit, fidelis tantum esse velit, ceteris Christianis par existit. Præterea, postquam baptismus venit, cum ipse generalis salvatio virorum ac mulierum sit, jam ultra circumcisione ad salvationem necessaria non fuit. Nonnam igitur modis omnibus ostensum est circumcisionem post Christi adventum necessariam non esse, ideo patenter agnoscere potes, cur eam apostoli nequaquam fieri præcepere.

MOYSES. Et si eam non præceperunt, quare etiam fieri prohibuerunt?

PETRUS. Ideo utique fecere, ne reputarent homines ut baptismum ita et circumcisionem salvationem conferre, vel circumcisionem, salvationem una cum ipso baptisme, et ita in errorem deciderent, sicut Nestoriani et Jacobitæ, qui nullum hominem salvari posse putant, nisi per utrumque, et sicut vosipsi quisquis hodie de externa progenie ad legem vestram voluerit converti, si vir sit primum circumcidiri, et postea præcipitis baptizari, si vero femina, tantum baptizari.

MOYSES. Ex istis tuis innuitur sermonibus quod nos non nisi post Christi adventum baptismum fecerimus, quasi ab ipso illum Christo addidicissimus.

PETRUS. Si ab ipso non, a quo ergo addidicistis?

MOYSES. A Moyse.

PETRUS. Falsum est. Et inde duo habemus argumenta, unum, quod cum Dominus Moysi de extraneis præceptum daret, dicens: *Si quis peregrinorum in vestram voluerit transire coloniam, et facere Phase Domini, circumcidetur prius omne masculinum ejus, et tunc rite celebrabit, erique sicut indigena terre* (*Exod. xii*). Utique, si baptismus tunc necessarius esset, ipsum sicut et circumcisionem præciperet, et cum nec hic ubi præcipue, si verum esset quod dicas, deberet, nec usquam alibi inde mentionem fecerit Moyses, vos illum ab eo addidicisse nullatenus approbare potes. Aliud vero argumentum est, quod doctores vestri, illi quidem qui ante Christum fuerunt nunquam de baptismio illo quidquam locuti sunt, per quod illum a Moyse vos non accepisse ostendunt. Qui vero post Christi adventum fuerunt, baptismum ab ipso didicerunt et ita eum circumcisioni communiscentes, in errorem populum dimiserunt.

MOYSES. De circumcisione quod placet respondisti. Sed quid dices modo de die Sabbati, quem et multis in locis Dominus per Moysen præcepit observari, et per seipsum loquens ad filios Israel de monte Sinai, et cuius observationis præceptum in tabulis lapideis fuit scriptum ita: *Memento, inquit Deus, ut diem Sabbati sanctifices?* (*Exod. xx; Deut. v*.) Et causam subdit in sequentibus, dicens: *Sex enim diebus fecit Deus celum et terram et mare, et omnia que in eis sunt, et requierit in die septimo. Idcirco benedixit Dominus diem Sabbati, et sanctificavit eum* (*ibid.*), et præterea lapidare præcepit, qui non observaverit illum (*Num. xv*). Apostoli autem eum respuerunt, et diem alium observari præcepunt.

PETRUS. Sane quod diem illum Dominus observari præcepit, in exordi mundi memoriam, sicut dixisti, et rei cuiusdam alterius quæ ventura erat signum fecit.

MOYSES. Et quæ erat res illa ventura.

PETRUS. Adventus Christi, qui omnia opera sua quæ in mundo vivens patravit, sexto die, id est die Veneris complevit, quando pro nobis mortem suscepit. Die autem septimo, id est die Sabbati requievit, quin et omnes qui ante mortem suam in se credeantes obierant, secum ab inferni doloribus requiescere fecit. Completo autem illo cuius observationis Sabbati signum fuit, jam illud ultra observari necesse non fuit.

MOYSES. Secundum verba tua, si observatio Sabbati, ejus quam dicas rei signum fuit, completa illa, multo magis observari debuit, tum ob memoriam mundi exordii, tum ob sanctorum requiem a doloribus inferni.

PETRUS. Non est, utique res ut tu reris. Parentes enim vestri, qui ante adventum fuerunt Christi, diem observarunt Sabbati, et ob memoriam, ut dictum est, mundi exordii, et quia eadem die per

Christum se requiescere debere eradebant, a dolo-
ribus inferni. Post resurrectionem vero Christi,
qua causa fuit Christianæ credulitatis, et creduli-
tas causa salvationis, quamvis ex morte Christi
provenerit salvatio omnis, sed absque credulitate
nihil contulit utilitatis; post resurrectionem, in-
quam, Christi jam omnibus in eum creditibus
Sabbatum observare necessarium non fuit, immo
diem Dominicam, diem scilicet resurrectionis, qua
sue salvationis causa exstitit.

MOYES. Et quare non observaverunt utrumque
Sabbatum, videlicet ob memoriam mundi originis,
diem vero alteram ob memoriam sue salva-
tionis?

PETRUS. Qund ob memoriam originis mundi
Sabbatum diximus observari, profecto observatum
est, propter rerum creationem, qua tunc completa
fuit, sicut scriptum est: *Complevitque Deus die se-
ptimo opus suum quod fecerat, et requievit ab omni
opere quod patrarat (Gen. i).* Quia vero eadem dies
damnationis animarum prima exstitit, et hoc quidem
per Adam, qui in precedentis diei vespere hora,
videlicet duodecima, peccavit, quare de gloria in
damnationem decidit, postquam per Christi resur-
rectionem salvatio animarum venit, jam amplius
damnationis dies celebrari non debuit, immo illa, qua
salvationis exordium fuit. Et hoc per exemplum
tibi si placet ostendere possum. Rex enim quidam
civitatem quandam fecit, in qua ædificia pretiosa
fundavit, virgulta et vineas circumquaque plantavit,
et per medium illam hac illaque aquarum rivos
deduxit, quia et omnium deliciarum fertilem redundan-
temque patravit, adversus quam rex gentis cu-
jusdam coepit belligerari, unde quotiescumque ali-
quis de ea exibat paratus erat hostis ille, et insidians
eum capiebat, et in tenebrosum carcerem detru-
debat. Rex autem ille qui civitatem condiderat, ejus
incolis venturum esse tempus promittebat, quo eos
de hoste illo liberare decreverat. Nullum autem
alium ab eis censum vel remunerationem exigebat,
 nisi ut diem illum celeberrimum colerent, quo civi-
tas perfecta fuerat, et ob hoc etiam quod eadem die,
de hoste prædicto eos liberaturus erat, qui eam diu
celebrarunt, sicut rex eis præceperat. Transacto
autem nonnullo temporis spatio, super eos miseri-
cordiam atque pietatem habuit, et eos de illa capti-
vatione præsentialiter liberare disposuit, filium
igitur suum misit. Qui, devicto hoste, de ejus manu
captivos emisit. Liberatis itaque de juo inimici rex
prædictus taliter urbem ordinavit, quod nequaquam
amplius illius captivationem inimici formidare
oportuit. Sed dic, o Moyses, utra dies potius debuit
celebrari, vel illa qua civitas perfecta est, sed plebs
in manum decidit inimici, vel illa qua taliter ordi-
nata est, quod amplius ab illo hoste non timuit
captivari?

MOYES. Dies procul dubio illa, qua ordinata est
eiusmodi.

PETRUS. Eadem sane ratione diem Dominicam

A debemus nos celebrare, propter resurrectionem
Christi, que, sicut diximus, et credulitatis fuit
causa, salvationis præcipere, quia quicunque ante
mortem Christi in ipsum credentes obire, utique
ipso moriente salvati sunt, sed inferni tenebras
prius subiere. Qui vero post resurrectionem credi-
derunt, et per mortem ejus salvantur. et tamen
tartara nescierunt. Hæc igitur causa est, quare eam
apostoli summopere observari præceperunt, et Sab-
batum non, licet Dominus noster Christus ipsius
observaverit, sed hoc nequaquam nisi ut legem Moysi
compleret, et quia nondum venerat dies resurrec-
tis quam servaret.

MOYES. Et quid de Phase dices festivitate, quam
præcepit Dominus observare, et in ea agnum immo-
lare, ipsumque cum pane azymo et amaris herbis
comedere (*Exod. xii*), quod totum apostoli dimisere,
et aliud festum præceperunt, et alio ordine cum
Christus (quem dicitis), quoad vixit, nunquam
illud, quoad apostoli præceperunt, voluerit cele-
brare?

PETRUS. In primis sane, o Moyses, diligenter do-
bemus inspicere ritus, et causas rituum, quibus in
Ægypto fieri præceptum est Phase, et quare postea
vice altera præceptum est in solitudine (*Lev. xxiii:*
Num. xviii). Quod cum fecerimus, profecto videbi-
mus utrum post mortem Christi festivitatem Phase
celebrare, vel non debeamus.

MOYES. Placet.

PETRUS. Illi nempe ritus et religiones illius sunt.
Decima die mensis est præceptus agnus vel hædus
tolli, et usque in quartam decimam diem servari.
Quem etiam masculum esse præceptum est ac juve-
nem, et absque infirmitate omni, et illum ab omni
multitudine filiorum Israel quarta decima die inter
duo vespera immolari, ac de ejus sanguine super
utrumque postem et super liminaria domorum ponere,
et hoc in domibus tantum illis, in quibus debebat
manducari, quin et carnes ejus non crudas vel aqua
coctas, sed igni tantum assas comedи, integer etiam
et totus cum capite et pedibus et intestinis jussus est
igni coqui, noctuque et festinanter comedи, et os
illius non confringi, et sic cum azymo pane et ama-
ris herbis manducari (*Exod. xii*).

MOYES. Profecto ita est ut dixisti.

PETRUS. Dic ergo quibus de causis præcepti sunt
ritus isti.

MOYES. Nescio, sed sic voluit Dominus fieri. De
sanguine autem scio, quod super utrumque domo-
rum postem, et super liminaria ideo poni præceptus
est, ut veniens malignus angelus, domum illo infes-
tum sanguine pertransiret.

PETRUS. Nonne tibi sæpius supra dixi, quod ver-
bum aliquod tenere nunquam exierit ab ore Do-
mini.

MOYES. Dic tu ergo. Quare observari jussi sunt
ritus illi?

PETRUS. Agnus nempe ille Ægypti, atque ritus
sui figura et similitudo fuerunt Agni Dei, qui im-

molandus erat, id est Christi. Sicut enim per agnum illum de manu angeli qui corpora occidebat servati sunt fideles Domini, ita et per Christum credentes in se, de diabolo, qui animas damnabat erant redimendi, et sicut Agnus ille quasi annuntians illum qui venturus erat post se.

MOYSES. De agno quidem quod placet respondisti, sed prædictos ritus agni quomodo poteris applicare ad Christum, quem vocas Agnum Dei?

PETRUS. Nam, sicut agnus ille die mensis decima tolli præceptus est, et usque in quartam decimam conservari (*Exod. xii*), sic et die mensis decima, die scilicet lunæ, de observando Christo consilium acceperunt doctores vestri (*Joan. xi*). Die siquidem Dominica præcedenti Iherusalem, ut ibi Phase celebraret, Christus venit, quem cum letitia et pompa magna et honore plebs tota suscepit, unde doctorum inuidia ac malevolentia major crevit, et de ipso observando atque occidendo die crastina alter cum altero consilium coepit (*Math. xxii*; *Joan. xii*; *Marc. xi*; *Luc. xix*). Illud autem consilium usque in quartam deciman diem tectum et celatum fuit. Et sicut agnus ille masculus esse, ac juvenis esse præceptus est, ac sine infirmitate omni, ita Christus et masculus, et juvenis, et omni infirmitate, id est peccato carens fuit (*I Petr. ii*). Quod autem hostia illa de ove vel capra accipi præcepta est, et non de vacca, licet de animalibus illis vacca sit de quibus fieri sacrificium in lege præceptum fuit, propter hoc factum est quod ovis vel capra cum capitur non repugnat sicut vacca facit. Et signum etiam fuit, quod Christus cum captus est non restitut, nec se ut posset defendit. Quod vero ab omni multitudine filiorum Israel jesus est immolari, cum singulariter de uno præceptum sit, licet non omnes unus, sed unusquisque per domos et familias suum immolari, designavit quod omnis Judæorum multitudo Christum occidit. Licet enim non omnis adsuit, omnis tamen assensum præbuit. Quia vero die quarta decima, et inter duo vespera, videndum est quæ sint duo diei vespera. Et unum quidem est, cum sol a medio coeli puncto descendere incipit, alterum vero, cum ante noctem ex toto occidit. Et Christus et die quarta decima et inter duo diei ejusdem vespera id est hora nona ut vos ipsi creditis expiravit. Possunt autem et per duo vespera, duæ vestræ captivitates intelligi, Babylonis videlicet atque Titi. Et Christus inter duo vespera obiit, quia et post Babyloniam, et ante captivitatem Titi. Nam et quod sanguis agni super utrumque postem et super liminaria domorum in signum, scilicet crucis ponitur præceptus est, sanguinem designavit Christi qui super crucem effusus est. Et sicut sanguis illius agni, ut diximus, de morte corporis custodivit fideles Domini, ita et fideles suos de interitu animarum, sanguis redemit Jesu Christi (*Apoc. i*). Sicut etiam sanguis ille domum nullam, nisi illas in quibus comedebatur conservavit, unde et in illis tantum præceptus est ponit, ita et sanguis Christi qui super

A crucem effusus est nullum salvat, nisi in quo Agnus Dei comeditur, illum videlicet qui ejusdem corpus comedit Christi. Præterea quemadmodum agnus nocte jesus est manducari, sic est Christus nocturno tempore captus fuit, ne a populo liberari posset aut defendi. Quemadmodum etiam nec crudus nec aqua coctus, sed assus igni, ita et Christus nec sine iudicio, nec tamen justo iudicio, sed injusto condemnatus fuit, sicut non omnino cruda, nec bene cocta est caro assa igni. Sed et ob eamdem causam festinanter et cum pane azymo præceptus est manducari. Sicut enim panis azymus nequaquam donec fermentetur pasta exspectatur fieri, imo festinanter sit, ita et in Christo nullam rectitudinem exspectarunt judicii, imo festinanter condemnatus fuit. Per amaras vero herbas cum quibus præceptus est agnus ille comediri, designatur quod ex illa damnatione iusta, calamitas et amaritudo venit. Quod autem et totus cum capite et pedibus et intestinis mandatus est coqui, et post comedionem os illius non confringi, insinuat quod nec in occisione membrum Christi aliquod cesum est, imo suspensus cum omnibus membris fuit, nec post occisionem os aliquod ejus computravit, aut quamlibet aliam dissectionem sustinuit, imo totus et integer resurrexit. Vides igitur quia sicut prædictum est agnus ille Ægypti, atque ritus sui, figura et similitudo agni Dei fuerunt, id est Christi. Quod si ritum aliquem prætermisimus non explanatum, si atteste investiges, similiter poteris applicare ad Christum.

C MOYSES. Quoniam, Petre, Phase Ægypti, ut placuit, explanasti, volo diecas, si placet, quare vice altera Phase in deserto præceptum est fieri (*Lev. xxiii*; *Num. xxviii*).

PETRUS. Nulla sane de causa aut utilitate factum est, nisi ob memoriam Phase Ægyptiaci, et ad nuntiandum illud, quo immolandus erat Christus Agnus Dei. Sed et illud Phase semper, quoad vixit, Christus celebravit, tum ut legem completeret Moysi (*Math. vi*), tum quia nondum completi essent ritus illi. Postquam vero per mortem suam totum completum est, jam illud Phase fieri necesse ulterius non est, imo Pascha illud quod ab apostolis nostris ordinatum nobis est. Rectum est enim ut diem salvationis animarum quæ coli dignior est committamus pro die salvationis corporum. Nam et veniente majore latitia, minor recedit, et oriente sole, stellarum claritas aufugit. Sed et memoriam prioris debeimus dimittere pro memoria sequentis, sicut et per Jeremiam prophetam Dominus promisit: *Ecce dies venient, inquit, dicit Dominus, et non dicetur amplius: Vivit Dominus, qui eduxit filios Israel de terra Ægypti, sed: Vivit Dominus qui eduxit et adduxit filios Israel de terra aquilonis* (*Jer. xvi*).

MOYSES. Promissio sane ista Christo adveniente complebitur.

PETRUS. Verum est quod adveniente Christo compleri debuit. Sed cum jam venisse Christum probatum sit, tunc et completa est prophétia quando

venit. Quæ sic intelligenda est, quia amplius recordari non debemus, quod filios Israel de Aegypto eduxit Dominus, imo de terra aquilonis, id est de inferno, cum per aquilonem intelligatur diabolus, cuius terra et habitatio est infernus, sicut dicit Joel propheta: *Et qui ab aquilone est procul faciam a robis, et expellam eum in terram inviam et desertam, faciem ejus contra mare orientale, et extrellum ejus ad mare novissimum, et ascendet fetor ejus, et ascendet putredo ejus, quia superbe egit* (Joel. ii). Et ego quidem non curio explanare qualiter per aquilonem diabolum possimus intelligere, nam hoc vestri doctores satis exposuere. Præterea autem quomodo vos Phase celebrare dicitis, cum nec sacrificium faciatis nec altare, nec sacerdotem, qui illud faciat habeatis? Putatis enim quod propter herbas tantum et azymos, quos manducatis Phase complere possitis? Quin etiam ipsum diem Paschæ, quandoque communatis, et usque in sequentem differtis, quia illud nec die Lunæ, nec Mercurii, nec die Veneris unquam celebratis. Quod mihi volo edisseras quare facias.

MOYSES. Nescio aliud, nisi quod nostri doctores sic ordinaverunt illud, et Gamaliel præ omnibus.

PETRUS. Et nosti quare Gamaliel fecit istud?

MOYSES. Non.

PETRUS. Gamaliel quippe vir sanctus et fidelis fuit Christianus (Act. v). Et quis novit quod die quidem Lunæ consilium inierunt Iudei, quo Christus posset condemnari, die autem Mercurii datum fuit argumentum pro traditione Christi, die autem Veneris afflatus est cruci, quia, inquam, hoc novit, et diebus illis gaudium aliquod exerceri non voluit, ideo in illis celebrari Phase prohibuit (Exod. xii), et in sequentem diem differre præcepit. Hoc autem secretum omnibus revelare non voluit.

MOYSES. Postquam Phase festivitatem dominasti, quæ cæteras omnes præcedit ac præcellit, et de qua præcipitur, quod qui eam non fecerit peribit, de aliis minoribus frustra jœm disputaremus, cum eas posses multo condemnare levius. De jejunio autem decimi diei mensis septimi (Lev. xxiii) mihi postulo responderi, quod ad nostrorum expiationem peccatorum in tantum Dominus præcepit observari, quod eum qui non observaret de generatione sua disperire dixit, et vestri illud postposuerunt apostoli.

PETRUS. Prius volo ut de illo jejunio mihi dicas, utrum ipsum solum alicui ad peccatorum destructionem sufficiat, vel cum illo etiam pœnitentia quis indigat.

MOYSES. Sane absque pœnitentia non potest extatio esse ulla.

PETRUS. Item quæro a te vim illius expiationis in quo eam constare, vel in die jejunii, vel in pœnitentia asseris?

MOYSES. In utroque.

PETRUS. Item responde: si quis prætermisso jejunio pœnituerit et ita obierit, alias vero jejunando sed non pœnitendo mortuus similiter fuerit, eter eorum potius salvari debebit?

A MOYSES. Ille procul dubio, qui pœnitentiam secerit. **PETRUS.** Ergo possumus affirmare, vim expiationis illius in pœnitentia non in jejuno constare, testante Isaia, et dicente: *Nunquid hoc est magis jejunium quod elegi. Dissolve colligationes iniquitatis, solve fasciculos deprimentes* (Isa. lviii).

MOYSES. Quid igitur valet jejunium?

PETRUS. Totius est sane boni initium, quod et ad corpus humanum præcipitur debilitandum et a vitiis compescendum.

MOYSES. Secundum verba tua quicunque quolibet die jejunaverit simul et pœnituerit, peccatorum remissionem habebit.

PETRUS. Verum est.

MOYSES. Quare igitur Deus diem illius jejunii non ministrat præcepit? (Lev. xxiii)

PETRUS. Ut in die determinato omnes convenient, et jejunantes pœnitentiam agerent.

MOYSES. Et quare apostoli vestri hoc totum dixerunt?

PETRUS. Quia Christus venit, et totam legem complevit, et quadraginta dies jejunavit (Matth. iv; Luc. iv; Marc. i), ideo apostoli discipuli scilicet sui quadraginta dies in loco unius præcepérunt, quia magis valet jejunium quadraginta dierum quam unius, et pœnitentia quadraginta dierum magis proficit quam unius.

C MOYSES. De jejunio, sicut placuit, respondisti. Sej quid dices de sacrificiis quæ de bove, capra et ove Dominus præcepit fieri, quod apostoli vestri prætermiserunt, ac de pane tantum et vino sacrificium fieri præceperunt.

PETRUS. Omnia sacrificia quæ in lege Moysi fieri præcepta et ordinata sunt, nihil nisi figura et significatio sacrificii præcipui quod venturum erat fuerunt, et ut gentes sacrificiis se assuefacerent et per illa agnosceretur quod, sicut ipsa consuetudinaria ista abluunt peccata, ita per maximum sacrificium maximum posset deleri peccatum. Ut autem Christus, Sanctus scilicet sanctorum (Dan. ix), et præcipuum sacrificium venit, ac pro nostra redēptione immolatus fuit, jam illa antiqua fieri sacrificia necessarium non fuit. Postquam itaque ipse Christus venit, jam illo utimur sacrificio, pane scilicet et vino, quod

D nobis ordinarunt apostoli, imo Christus ipse dedit (Matth. xxvi; Marc. xiv; Luc. xxii; I Cor. xi). Et hoc sacrificium simile est sacrificio illi quod in lege Moyses præcipiens, sacrificium *laudis*, id est laudis appellavit (Exod. xxv; Lev. ii, vii, xxiv; Num. xxviii), et quod de pane tantum et vino in hujus nostri figuram præcepit. Quod et David venturum esse prænoscens, et præ illo cætera omnia contemnens, inquit in psalmo: *Nunquid manducabo carnes taurorum, aut sanguinem hircorum potabo. Immola Deo sacrificium laudis* (Psal. xl). Per hoc enim insinuavit cætera sacrificia omnia esse postponenda et illud sacrificium quod laudis vocabatur fore faciendum. Et hoc quidein sacrificium nostrum, laudis est. Illud enim faciendo. Deum laudamus de beneficio

quod nobis fecit, per filium suum Jesum nos salvando.

MOYES. Et quid de carnibus illis, dices, quas et in lege Moyses manducari prohibuit (*Ler. xi.*), et Christus etiam vester non manducavit, apostoli autem non solum eas manducari non prohibuerunt, imo etiam ipsi comedenterunt?

PETRUS. Cum omnia que Deus fecit bona sint, testante Scriptura et dicente: *Quia videt Deus cuncta quæ fecerat, et erant valde bona (Gen. i).* Et Noe ac filii ejus dicit Deus: *Omne quod mouetur et vivit, erit vobis in cibum, quasi olera virentia tradidi vobis omnia (Gen. ix),* cum et Abraham et Isaac et reliqui patriarchæ, omnia quæ volebant comedenterint usque ad Moysen, et Moyses etiam antequam suscepisset legem, cur ergo in lege prohibita sunt carnes manducari?

MOYES. Quoniam in mundi exordio quasi silvestres erant adhuc homines et bestiales, nullatenus tam cito possent admoneri ab obediendum præceptis Dei. Quod Dei compriens sapientia, nequaquam simul omnia eis voluit dare præcepta, imo paulatim unum dedit Adæ, videlicet ne de fructu quem probuerat presumeret comedere (*Gen. ii*), aliud vero Noe, scilicet carne in cum sanguine non manducare, et homicidium non perpetrare (*Gen. ix*), sacrificia autem et circumcisionem præcepit Abrahæ (*Gen. xvii*). Cum autem Moyses venit, et Deus filios Israel secum adjungere, et ab aliis gentibus discernere voluit, præcepta eis sua præcepit, ut placuit, et carnes immundas ne inquinarentur in illis eis prohibuit, quin et eis inter mundas et immundas, signum discretionis dedit (*Lev. xi*).

PETRUS. Et hæc immunditia quam de carnibus dixisti, est ipsa corpus, vel res quæ accidat corpori?

MOYES. Neutrum, imo est res quædam spiritualis, qua in corpus descendit, nec ei tamen incrementum, vel detrimentum attribuit, sed tale quid prohibet, quod ei nunquam antea prohibitum fuit, et hoc modis quatuor corpori se adjungit, uno quidem, quando corpori adhæret, ab ipsis creatione, nec ab eo in æternum secedit, veluti cum de patre et matre hereditarie provenit, ut in porco videntur et aliis carnibus prohibitis. Secundo, cum ei cum quo non fuerat adjungitur, sed postea non separatur, ut in mortuis ac leprosis videtur. Tertio, cum aliqua de causa superveniente corpori adhibetur, et postea alia operis causa se jungitur, sicut illi qui mortuum tangunt immundi sunt, donec cineris conspersione mundi flant (*Num. xix*). Quarto autem, cum aliqua de causa corpori se adjungit, ac sine opere ulla recedit, ut illi qui morticinium aliquod contrectarint tota die sordidi, sole vero occidente absque purgatione aliqua mundi sunt (*Lev. xi*), quia autem carnes illæ immundæ fuerunt, ideo et a Moyse prohibita sunt, videlicet ne immundos facerent, qui ea comedenterent. Sed et ideo ut doctores vestri assertunt, prohibita fuerunt ne duritiam cordibus inferrent, aut hebetudinem, ne intelligerent.

PETRUS. Hæc nempe duo vitia immunditia, scilicet atque duritia, olim corporibus et carnibus accidebant, quando ipsa adhuc generali peccato irretiti erant, et Spiritus sancti plenitudinem non habebant. Ut autem Christus venit, et per baptismum credentium corpora mundificavit, et Spiritus sancti plenitudinem infundit, jam carne aliqua nec sordidari corpus hominis, nec hebetari potuit. Et hoc testantur doctores vestri, qui dixerunt post adventum Christi de incomestibili in comestibilem dehebat converti. Nec autem ratio de omnibus immunditiis potest dari. Sed et carnium absolutionem protestatur Moyses esse futuram post adventum Christi, loquens ad populum Israel verba hujusmodi: *Quando dilatarerit Dominus Deus terminostuos, sicut locutus est tibi, et volueris resci carnis bus quas desiderat anima tua, locus autem quem elegerit Dominus Deus tuus, ut sit nomen ejus ibi, procul fuerit, occides de armentis et operibus, que habueris sicut præcepit tibi, et comedes in oppidis tuis ut tibi placet. Sicut caprea comeditur et cervus, ita vesceris eis, et mundus et immundus in commune vescentur (Deut. xii).* Ante adventum quippe Christi termini Israel fuerunt angusti, quia nec totam etiam terram habuerunt, quam eis per Moysen Dominus promisi. Dilatavit autem Dominus terminos Israel post adventum Christi, quando legem per totum mundum prædicaverunt apostoli. Sed et locus quem Dominus elegerat ut esset nomen ejus ibi, jam procul est, quia destruimus est antiquum illud templum Domini. Carne igitur omni, munda sit vel immunda, jam quilibet, prout sibi placet, sine ulla transgressione potest vesci. Quod autem, o Moyses, hic usque dixi, utique feci ut tuæ satisfacerem voluntati. Si vero aliter me vellem defendere, profecto novam legem dicerem nos habere, et legi Moysi contrariam nullatenus esset. De præceptis enim Domini contrarium non est alterum alteri, sed quando tempus præcepti unius est completum, aliud, ut sibi placet, dat præceptum, quemadmodum de præcepto videmus, quod de carnibus comedendis Dominus Noe dedit (*Gen. ix*), quia, postquam Moyses venit, et illud præcepti tempus completum fuit, Moysi ipsi jam aliud præceptum de carnibus, videlicet prohibendis, donavit (*Lev. xi*). Cujus iterum tempus, postquam Christo adveniente completum fuit, jam ecce iterum illud antiquum quod Noe datum fuerat præceptum, de carnium videlicet absolutione, rediit. Et Dominus quidem prophetam esse suscitandum tanquam Moysen, id est Christum, qui novam legem videlicet daret, sicut Moyses, quemadmodum supra diximus, per Moysen ipsum promisit (*Deut. xviii*). Rursus de nova quam venturam esse prævidebat, lege hunc in modum Isaías præcinit: *Erit, inquit, in novissimis diebus preparatus mons domus Domini, in vertice montium, et elevabitur super colles, et fluent ad eum omnes gentes, et ibunt populi multi et dicent: Venite, ascendamus ad montem Domini, et ad domum Dei Jacob, et docebit nos vias suas, et ambulabimus in semitis ejus, quia de Sion exibit iex, et verbum Domini de*

Hierusalem (*Isa. xi*). Quis est enim, o Moyses, A mons iste Domini? Si enim de monte Sion dicere volueris, in quo domus Domini templum videlicet sicut, ratio utique contradicit, quia nec in vertice montium situs est, cum etiam circa eum sint alii colles ipso celsiores, nec quod super colles aliquando elevetur, esse potest. Quid est etiam quod dicit: *Ibunt populi multi et dicent: Venite, ascendamus, etc. et docebit nos vias suas et ambulabimus in semitis ejus, quia de Sion exibit lex*, etc. Quæ enim sunt via illæ Domini, et semita ejus vel lex, quæ de Sion erat egressura, et verbum quod de Hierusalem? Nam neque de lege Moysi, quæ omnibus nota est, diceret, hoc docebit nos vias suas, nec lex illa vetus de Sion, iugo de monte Horeb exivit, nec de Hierusalem, sed de Sina verbum Domini quod Moyses annuntiavit (*Exod. xx; Deut. v*). Sic igitur intelligenda est prophetia. Sancta quidem Ecclesia procul dubio dominus est Domini, montibus vero reges et collibus prophetæ solent comparari. Mons autem, id est, Rex sanctæ Ecclesiæ, Christus videlicet, super quem fabricata est Ecclesia ipsa, et in vertice montium præparatus et super colles est elevatus, quia et super omnes reges et super omnes prophetas sublimatus est et honoratus. Et merito de sancta Ecclesia et Christo dicit propheta: *Fluent ad eum, id est ad Christum, omnes gentes, quia de omnibus gentibus crediderunt in eum complures, dicentes: Venite, ascendamus ad montem Domini, id est ad Christum, quem Dominus omnium regem constituit, et ad dominum Dei Jacob, id est ad sanctam Ecclesiam, et docebit nos vias suas, id est doctrinam legis suæ, et ambulabimus in semitis ejus, id est in observationibus legis ejus, quæ nova est, sicut novas vias semitas appellamus.* Quod autem sequitur: *Quia de Sion exibit lex, et verbum Domini de Hierusalem, insinuat quod lex Christi de Sion, et verbum ejus de Hierusalem egressum sicut*. Nam in Sion super apostolos Spiritus sanctus venit, cuius adventus, legis fundamentum exstitit, atque ab ipso data, ac per ipsum prædicta sicut, et in Hierusalem priusquam alibi, et apostoli, et Christus ipse prædicavit, et inde per totum mundum prædicatio exiit. Patet itaque quia de nova hæc lege Isaías prophetavit. Item de nova lege sic loquitur Jeremias: *Ecce dies renient, dicit Dominus, et seriam domui Israel et domui Juda sædus novum, non secundum pactum quod pepigi cum patribus eorum, in die qua apprehendi manum eorum, ut educerem eos de terra Ægypti* (*Jer. xxxi*). Ubi enim in Latino habetur *sædus novum*, in Hebraico invenies *תְּשׁוּםָה תִּרְבַּתְּהָ*, berith, hadasa, quod interpretatur *lex nova*, Moyse attestante, qui multis in locis præcepta legis suæ berith, appellat. Ipse enim Jeremias quod de nova lege *sædus novum* dixerit, innuit cum ait: *Non secundum pactum quod pepigi cum patribus eorum in die quo apprehendi manum eorum, ut educerem eos de terra Ægypti*. Illic namque aperte loquitur de pacto, id est de lege illa quam dedit Dominus Moysi in deserto post egressum Ægypti.

Moyses. Satis diuine de lege nostra et vestra et alterna alternatione disputavimus, et objectiones meas omnes, prout placuit, persolvisti, et nihil contra te explicare potui. Sed unum quod adhuc quasi in thesauro tibi reseruavi, quod cum opposuero te absque defensione confido posse superari, quia non invenies quod contra valeat responderi.

Petrus. Et quæ est res hæc tantæ valentie et vigoris, de qua tibi tantum præsumis, et mihi usque adeo minitarris?

Moyses. Tale quid profecto est quod vos contra Deum et omnes prophetas facitis, videlicet quod in nemore arboreum quamdam conciditis, et postea artificem lignarium, qui illam secet, sculptat, et in hominis speciem formet, poliat et depingat exquiritiis, B et imaginem illam in vestris Ecclesiis in celsiori videlicet loco construitis, et adoratis. Unde etiam Isaías ad increpationem et opprobrium vestrum dicit his verbis: *Artifex lignarius extendit normam, formavit illud in runcina, fecit imaginem viri quasi speciosum hominem habitantem in domo.* Et postea in eadem: *Non recognit in mente sua neque cognoscunt, neque sentiunt ut dicant: Medietatem ejus combussi igni, et coxi super carbones ejus panes, coxi carnes et comedit et de reliquo ejus idolum faciam? Ante truncum ligni procidam? Pars ejus cinis est. Cor insipiens adorat illud et non liberabit animam suam, neque dicet. Forte mendacium est in dextera mea* (*Isa. xliv*).

Petrus. Non est sane res ut putatis. Neque enim idola fabricamus, nec adoramus, imo crucem facimus et ei imaginem hominis superponimus, et per crucem quidem altare, per imaginem sacrificium quod super altare est designamus. Sicut tamen super altare animalia sacrificabant, ita et super crucem immolatus fuit Dei Agnus; et sicut de lapidum reliquiis quibus altare construebant, cura nulla erat quid fieret, ita et de reliquiis crucis vel supra impositæ imaginis quid fiat non curamus. Sicut etiam Salomon et alii ante altare procidentes, nequaquam illud, imo Deum solum adorabant. Ita et nos ante crucem genua flectentes, nequaquam crucem illam aut imaginem superpositam, imo Deum Patrem et Filium suum Jesum Christum adoramus.

Moyses. Ratio utique esset quod dicis, si crucem illam super quam immolatus est Dei Agnus habebetis. Sed nunc adoratis crucem aliam, super quam nunquam fuit Agnus ille immolatus.

Petrus. Profecto crucem illam ubique habere non possumus, quare nec mirum nec malum est, si cruces alias ad ejus similitudinem faciamus, ut qui illam Christi crucem non viderunt, alias saltem quæ ad illius similitudinem factæ sunt videant, et sacrificium quod in illa factum est recordentur atque intelligant quemadmodum etiam filii. Sed et filii Ruben altare construxerant trans Jordanem ad similitudinem altaris illius Hiericho, ut filii sui et uxores, qui ascendere non potuerunt illud aspercerent, in testimonium tantum alterius et cognitionem, sicut in libro Josue scriptum poteris invenire (*Jos. xxi*).

MOYSES. Multum certe tibi dedit Deus sapientæ, et te plurima illustravit ratione, quod in te Scriptura intelligentia tanta sit, ut te superare nequeam, immo quod contradicam non habeam.

PETRUS. Hoc procul dubio donum sancti Spiritus baptismi gratia contulit, quæ corda nostra ita illuminat, ne falsi aliquid credere præsumamus. Quod

A si tu quod credimus, ipse etiam crederes, et baptizari te faceres, eamdem Spiritus sancti illuminacionem haberes, ut et quæ vera sunt agnosceres, et quæ falsa respueres. Nunc autem, quoniam super te pietatem habeo, Dei misericordiam imploro, ut Spiritus sui plenitudine te illustret, et finem meliorem quam principium tibi præstet. Amen.

DISCIPLINA CLERICALIS

AUCTORE PETRO ALPHONSO

(Juxta editionem principem Parisiis anno 1824 curante D. LABOUDERIE, Avenionensis Ecclesiae vicario generali, datum, typis Rignoux, in-12. — Tomis duobus seu partibus constat, quorum primus sub uno prospectu exhibet textum primigenium et versionem Gallicam, saeculi, ut videtur, decimi quinti ineuntis, cui titulus : *La Discipline de Clergie*. Incipit : *Pierre Alphonse, serf de Jhesus-Crist, qui fut cestui libre, etc.* Desinit : *Cy fine Pierre Alphonse*. Pars secunda, quæ intitulatur. *Le chasteiement, versionem veteram Gallicam ejusdem libri, metrice exarataam, exhibet. Incipit :*

*Qui veut honor en siecle avoir
Premereiement deit saveir, etc.*

Prodiit postmodum Petri Alphonsi *Disciplina clericalis* curis Fr. W. Val. Schmitt, Berolini 1827, apud Theod. Chr. Fr. Enslin. — Nos, utraque versione omissa, textum Latinum representamus.)

Dixit Petrus Anfunsus, servus Christi Ihesu, compositor hujus libri : *Gratias ago Deo qui primus est sine principio, a quo omnium bonorum est principium, finis sine fine, totius boni complementum, sapiens qui sapientiam præbet homini et rationem, qui nos sua aspiravit sapientia, et suæ rationis ammirabili illustravit claritate, et multiformi sancti Spiritus sui ditavit gratia, quia igitur me licet peccatorem Deus multimoda vestire dignatus est sapientia, ne lucerna michi credita sub modio tecta lateat. Eodem Spiritu instigante, ad multorum utilitatem hunc librum componere ammonitus sum, ipsum obsecraus ut huic libelli mei principio bonum finem adjungat, meque custodiat, ne quid in eo dicatur quod suæ displiceat voluntati; amen. Deus igitur in hoc opusculo mihi sit in auxilium, qui me librum hunc componere, et in Latinum transferre compulit. Cum enim apud me sæpius retractando humanæ causas creationis omnimodo scire laborarem, humanum quidem ingenium inveni ex præceptis Conditoris ad hoc esse deputatum, ut quamdiu est in hoc saeculo, in sanctæ studeat exercitatione philosophiæ per quam de creatore suo meliorem et majorem habeat notitiam, et moderata studeat vivere continentia, et ab imminentibus sciatis sibi præcavere adversitatibus, eoque tramite gradatur in saeculo, qui eum ducat ad regnum cœlorum. Quod si in præfatæ sanctæ disciplinæ notitia vixerit, hoc quidem pro quo creatus est, complevit, debetque perfectus appellari. Præfationem etiam hominis complexionem esse consideravi, quæ, ne tedium incurrat, paucis instruenda est. Vuritie quoque ejus recordatus ut facilius reli-*

B neat quodammodo necessario mollienda et dulcificanda est, quia et oblivious est, multis indiget quæ oblitorum faciant recordari. Propterea libellum compagi, partim ex proverbii philosophorum, et suis castigationibus Arabicis, et fabulis, et versibus, partim ex animalium et volucrum similitudinibus. Modum autem consideravi ne si plura necessariis scripserim, scripta oneri potius sint lectori quam subsidio et legentibus et audientibus desiderium et occasio ediscendi. Scientes vero per ea quæ hic continentur, oblitorum reminiscantur. Huic libello nomen injungens, et est ex re, id est CLERICALIS DISCIPLINA. Reddit enim clericum disciplinatum. Vitandum tamen decrevi pro possibilitate sensus mei, ne quid in nostro tractatu inveniatur quod nostra crudelitati sit contrarium, vel a nostra fide diversum. Ad quod adjuvet me omnipotens Deus cui super nitor. Amen.

C Si quis tamen hoc opusculum humano et exteriori oculo percurrit, et quid in eo quod humana parum cavit natura, viderit, subtiliori oculo iterum et iterum relegere moneo, et demum et ipsi, et omnibus catholicæ fidei perfectis corrigendum appono : nihil enim in humanis actionibus perfectum putat philosophus.

Enoch philosophus, qui lingua Arabica cognominatus Edric, dixit filio suo : Timor Domini sit negotiatio tua, et veniet tibi luerum sine labore. Dixit quidam philosophus : Qui timet Deum, omnia timent eum; qui vero non timet Deum, ipse timet omnia. Dixit alius philosophus : Qui timet Deum, diligit eum; qui timet Deum, obedit Deo. Dixit Arabs